

L I F E N G E R

M I R
poput
R E K E

KNJIGA GODINE U SAD

Mir poput reke

Lif Enger

BALKAN DOWNLOAD

Šta se zbiva kada se obični životi rasprsnu usled neobičnih okolnosti?

Porodica Lend vodi idiličan život sve dok najstariji sin Dejav ne bude uhapšen zbog dvostrukog ubistva. Ali kada Dejav pobegne iz zatvora izgubivši se u divljini Dakote, njegov otac mora da okupi svoju preostalu decu i da se upusti u poteru za beguncem. Njihovo putešestvije dovešće ih do mesta sa kojeg više neće biti povratka: mesta koje će ih staviti na iskušenje gotovo jače od njihove izdržljivost i napeti niti koje ih vezuju do tačke pucanja...

Prevela Dijana Radinović
Leif Enger Peace like a River

Copyright © Leif Enger 2001

Copyright © 2003 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Robin

*Zemlja pred nama divlje je prostranstvo
oduvek, uskoro ćemo videti*

*Konji su razigrani i željni da krenu,
zar nećeš sa mnom pjahati?*

Glina

Od svog prvog daha na ovome svetu, jedino što sam želeo behu dobra pluća i vazduh da ih ispunim – zagarantovane okolnosti, kako bi se dalo pretpostaviti, za jednu američku bebu dvadesetog veka. Setite se svog prvog udisaja: sablažnjivi dah koji se lako-prelako kotrlja niz vaše grlo, a vi se i dalje meškoljite u doktorovim rukama. Kako ste urlali! Jedino vam je doručak bio na pameti, pa i on već beše na putu.

Kada sam se ja 1951. godine rodio Heleni i Džeremaji Lendu, moja pluća odbila su da daju svoj prilog.

Moj otac nije bio u sali za porođaje, nije čak bio ni u zgradi; hodnici bolnice Vilson uski su i kratki, i tata je izašao da prošeta po vlažnom septembarskom vetru. Molio se, okrećući po peti put niz istu ulicu, kada se odjednom vazduh ubrzao. Otvorio je oči i otkrio da trči – da juri preko trave ka vratima.

„Kako si znao?” Obožavao sam ovu priču, terao ga stalno da mi je priča.

„Bog mi je rekao da si u nevolji.”

„Naglas? Jesi li ga čuo?”

„Ne, ne naglas. Ali on me je naterao da potrčim, Rubene. Valjda sam to usput shvatio.”

Ja sam se, u stvari, rodio neki minut pre toga. Majka je bila ošamućena, zavaljena u vlažne jastuke, nesposobna da shvati šta joj to priča doktor Animas Nouks.

„Još uvek ne diše, gospođo Lend.”

„Dajte mi ga!”

I dan-danji sam srećan sam što me doktor na njen zahtev nije predao. Onako umorna, ko zna kad bi primetila? Umesto toga, on me je položio i uzeo da me snažno trlja peškirom. Udarao me je po leđima; prevrtao me i masirao mi grudi. Uduvao mi je vazduh kroz nos i usta – prsa mi se podigoše, spustiše se uz škriputavo cviljenje, ostadoše spuštenu. Mnogo godina kasnije, doktor Nouks reći će mom bratu Dejviju da još ne može da spava zbog onakvog mog dolaska na svet. Nikada nije video dete sa tako močvarastim plućima.

Kada je tata uleteo u sobu, doktor Nouks je sedeo na rubu kreveta i držao moju majku za ruku. Ona je jaukala – ovde je zamišljam kao staricu, što je smešno, jer je nikada neću videti ostarelu – a stari Nouks je pokušavao da joj ublaži bol. To je bilo neizbežno, govorio je; ništa nije moglo da se učini; možda je tako najbolje.

Ja sam ležao nepokriven na metalnom stolu, na drugom kraju sobe.

Tata me je nežno podigao. Bio sam veoma čist, zahvaljujući svem onom trljanju, i siv, i bio sam počeo da se hladim. Mali glineni dečak, eto šta sam bio.

„Diši”, reče tata.

Ležao sam na njegovim rukama.

Doktor Nouks kaza: „Džeremaja, prošlo je dvanaest minuta.”

„Diši!” Vidim tatu, s onom njegovom kratkom, smeđom, divljom kosom, kako izdaje ovo naređenje kao da ne očekuje ništa drugo do poslušnost.

Doktor Nouks mu priđe. „Džeremaja. Sad bi već bilo i oštećenja mozga. Pluća ne mogu da mu se

šire.”

Tata me je spustio, položio me natrag na krevet, skinuo jaknu i uvio me u nju – crna platnena postavljena jakna, još je čuvam. Lice mi je ostavio otkriveno.

„Ponekad”, reče doktor Nouks, „zadesi se nešto neispravno u nekom organu. Komora koja ne pumpa dobro. Jetra koja truje krv.” Doktor Nouks bio je ljubazan i razuman čovek. „Pluća koja ne mogu da se prošire da bi primila vazduh. U ovakvim slučajevima”, reče doktor Nouks, „moramo da verujemo da će Svemogući učiniti ono što je najbolje.” Na to je tata prišao i raspalio doktora Nouksa desnicom tako da je doktor pao i sručio se na bok, prazna pogleda. Mama vrisnu, a tata se okrenu ka meni, glinenom dečaku uvijenom u platnenu jaknu, i reče mi najobičnijim glasom: „Rubene Lende, u ime živog Boga, zapovedam ti da dišeš.”

Uistinu sam o ovome počeo da razmišljam tek dvanaest godina kasnije – osim što sam sve dotle, naravno, uživao u činjenici da sam otpočeo život na jedan opasan i stoga romantičan način. Kad imaš sedam godina, nema ničeg lepšeg i tragičnijeg nego da pričaš svojim drugovima kako si jednom bio na ivici smrti. To je mog oca učinilo herojem, kao što se i moglo očekivati, i obezbedilo mu moj oproštaj za sve što bi ikada mogao da učini; no sve do događaja koji će se desiti kasnije, nikada mi nije palo na pamet da se zapitam zašto mi je uopšte dozvoljeno da udahnem i nastavim da dišem.

Odgovor leži, tako mi se sad čini, u čudesima.

Da vam kažem nešto o toj reči: čudo. Dugo se koristila da okarakterise stvari ili događaje potpuno normalne, mada prijatne. Pijukanje pilića za vreme Uskrsa, i proleće samo, sunčan dan nakon oblačne nedelje – *čudo*, kažu ljudi, kao da su se učili sa razglednica. Izvinite, ali nije tako. Takve stvari zavređuju našu pažnju svakog božjeg dana u nedelji, ali nazivati ih čudom znači umanjivati snagu te reči.

Prava čuda uznemiruju ljude poput iznenadnih neobičnih bolova nepoznatih medicinskoj literaturi. Istina je: oni pobijaju svako pravilo u kojem mi, dobri građani, pronalazimo utehu. Lazar se povinovao naređenju i ustao iz groba – e, to vam je čudo, i možete da se kladite da je uznemirilo mnogog čoveka koji se tada zatekao pored groba. Kad neko umre, zemlja ga obično nerado izbacuje napolje. Čudo protivreči volji zemlje. Moja sestra Svid^[1], koja često zna da prodre u samu suštinu, rekla je ovo: ljudi se plaše čuda, jer se plaše promene – mada vas i njihovo nepriznavanje takođe menja. Svid je rekla i jednu drugu stvar, uz to, i to je u meni odzvanjalo poput zvona: nijedno čudo ne dešava se bez svedoka. Bez nekoga da objavi: počujte šta sam video. Počujte kako se desilo. Shvatite to kako hoćete.

Činjenica je da su čuda koja su pokatkad izvimala iz prstiju mog oca imala malo svedoka mimo mene. Jeste, podosta ljudi beše videlo podosta čudnovatih stvari, dovoljno da bi tata postao nekakav predmet rekla-kazala u našem gradu, mada je većina ignorisala njegova čuda, kao što su ignorisali i samog tatu.

Verujem da sam u onih dvanaest minuta bez vazduha bio sačuvan zato da bih bio svedok, a kao svedok reći ću da čudo nije slatka stvar, već više kao zamah mača.

Kad bi tata bio ovde da započne priču, verujem da bi rekao ono što je kazao Svidi i meni one najgore noći u našem životu:

Mi i svet, deco moja, uvek ćemo biti u ratu.

Nema povlačenja.

Naoružajte se.

Njegova odvojena senka

Sad o svom ostanku u životu razmišljam kao o tatinom prvom čudu. Sam doktor Nouks nazvao je događaj čudesnim, čim se probudio i umio i setio ko je zapravo.

Drugo je, verujem, to što se ispostavilo da doktor nije bio u pravu po pitanju oštećenja mozga. S radošću mogu da kažem da se nikakvo oštećenje nije pokazalo sve dok nisam pošao u deseti razred i upisao se na čistu geometriju; no kako još uvek mogu sam da se hranim, pa i da kojekako skrpim rečenicu na engleskom, nećete me čuti da se žalim.

Tatino treće čudo – i jedno od najčudesnijih, ako ne i najvažnijih – desilo se usred noći, usred Severne Dakote, netom što sam napunio jedanaestu.

Beše to putovanje na kome sam pogodio svoju prvu divlju gusku osrednje veličine. Bili smo odseli u kući Avgusta Šulca, četiri sata na zapad u smeru Velikih visoravni, i lovili smo nedaleko od farme na kojoj je moj tata odrastao i za kojom je i dalje potajno čeznuo. Guska je bila radostan događaj, i na neko vreme svi smo ponovo mogli da razgovaramo jedni s drugima. To znači da su tata i Dejvi ponovo mogli da razgovaraju – Svid i ja retko smo se svađali zahvaljujući tome što ja u to vreme nikad nisam ni imao svoje mišljenje, a njeno nikada nije bilo pogrešno. Sećam se da je napetost u kolima, kad smo krenuli, bila tolika da sam zaspao čim sam uzmogao. Budući već veteran u gledanju teških trenutaka, znao sam da brže prođu kada ih niste svesni. Dejvi je tada imao šesnaest godina, i beše već pravi muškarac u mojim očima, sa vozačkom dozvolom i fenomenalnim ožiljkom od deset centimetara duž desne podlaktice i istom onom tatinom čeličnom kičmom. Te noći sedeli su na prednjim sedištima plimuta, zelenkasti od svetala kontrolne table, ne progovarajući ni reč.

Kasno smo krenuli, što se često dešavalo, jer je tata morao da zaključa školu nakon fudbalske utakmice. Svid i ja zevali smo na zadnjem sedištu, kutije s municijom ležale su naslagane kraj naših nogu. Iz neba su sipili led i voda. Gomilali su se se na šoferšajbni, i s vremena na vreme tata bi stao da Dejvi izleti i očisti je. Grejanje u tom plimutu nije ništa valjalo. Svid i ja vozili smo se umotani u sivo vojničko ćebe, pod kapama s kičankama, oboje bockavi kao konjska struna. Kad smo prešli trideset kilometara, Svid sazu svoje gumene čizme; tad osetih kako nožnim prstima mili prema mom kuku. Oh, a bili su tako hladni! Privukao sam ih u krilo i trljao ih, dok je Dejvi napred otvarao termos i sipao kafu u poklopac, pa je pružio tati i ne pogledavši ga.

I dalje nisu progovarali ni reč. Put je ostajao za nama. Za samo nekoliko minuta Svidini prstići su se ugrijali, i već je ravnomerno disala kroz nos. Rukama sam joj obuhvatio stopala, prstiju okrenutih na unutra, tu na mom krilu, naslonio sam glavu na sedišta, pa i sam utonuo u san.

Uoči svitanja smestili smo se između jezeraca koja su služila za postavljanje mamaca, na jednom od Avgustovih ječmenih polja. Tata i Svid ležali su jedno uz drugo, nalakćeni, i šaputali ispod otkosa. Dejvi i ja bili smo preuzeli drugi bok, on sa svojom vinčesterkom za guske. Ja sam bio odveć mali da bih pucao, baš kao i Svid; mi smo tu bili čisto da bismo, kako ona reče, „začinili”. Ne pamtim, bar dotad, hladnije jutro napolju. Kiša može biti ledenija od snega. Ležali smo između natopljene zemlje i natopljenih otkosa, a s leđa nam je nailazio vetar s mirisom decembra. Kad se razdanilo, začusmo guske kako gaču odlazeći na istok. Krpeni mamci se naduše i zalepršaše. Zevnuh jednom, pa još jednom, tako snažno da mi je kvrcnulo u ušima.

Dejvi reče: „Nemoj sad da mi zaspiš, drugar.”

Lako mu je to bilo da kaže; njemu nije bilo hladno. Mada su mu rukavice bile tek žuta pamučna materija, mogao je s lakoćom da drži ledenu pušku. Ja sam nosio njegove kožne rukavice sa duplom vunenom postavom koje su mu bile male, pa ipak su mi prsti bili ukočeni i beskrvni. Kako je jutro odmicalo, tako se činilo da postaje sve hladnije. Kada je Dejvi nežno rekao: „Rube, kućo stara, ja bih mogao da živim ovde, a ti?” bio sam isuviše smrznut da bih mu rekao kako bih mogao i ja.

Razbudih se nekoliko minuta kasnije: Dejvi me je gurkao u bok. Držao je prst na ustima i glavom pokazivao ka istoku. Jedna divlja guska, izdvojena iz jata, približavala nam se boreći se s vetrom i ispuštajući upitne krike upućene našim krpama. Pribih glavu uza zemlju, gledajući da se ne mičem – guska je ptica koja se lako poplaši. Krici usamljene guske postadoše glasniji i sigurniji, pošto se guska beše odlučila da sleti po doručak. Bila je potpuno nasamarena. Taman počeh da žalim pticu osuđenu na propast, kada me Dejvi zgrabi za rame i obrnu me tako da sam legao na leđa. Strpao mi je vinčesterku u ruke.

„Smakni je, Rube!”

Guska je bila tačno iznad nas. Ni šest metara iznad zemlje! Zbacio sam rukavicu i pokušao da nanišanim. Puška beše prevelika, ali je ja uspravih i povukoh obarač. Ništa se nije dogodilo – nešto se beše zaglavilo – a onda Dejvijeve ruke polete i otkoči pušku. Guska je bila malo iza nas, ali toliko blizu da sam mogao da čujem lepet njenih krila. Opet povukoh obarač, nasumice opalih, pa od trzaja poleteh i rame mi se zari u blato. U ušima mi je odzvanjalo, a ptica najzad shvati i skrete ulevo, te stavih novu patronu i opalih ponovo. Guska ni sad ne pade, već uhvati vetar i odjedri ponad ječma kao neki soko. Meni se oči ispuniše suzama – bejah promašio dva laka pogotka i proćerdao Dejvijeve poklon. Slep od očaja, opalih ponovo. Guska je sigurno bila van domašaja; ipak, nekako se strese, postade nezgrapna, i povodeći se pade na zemlju nekih osam metara dalje. „Uspeo si”, reče Dejvi. „Dobar pogodak – smakao si je na teži način, drugar. Bolje idi i dokusuri je.”

Ali dok sam mu ja predavao pušku, gotovo jecajući od olakšanja, Svid projuri u svom somotskom kaputu, vičući: „Moja je! Moja je!” a Dejvi reče: „Ah, pusti je, neka traži ptičurinu”, i tako sam je ja gledao kako odlazi dok joj je ispod kape s kičankom odskakala žuta kosa.

Dole u polju, izgledalo je pak da je ptica povratila svoj zdrav razum. Stajala je uspravno, procenjajući, visoko podignute glave i tako kočoperna da se uplaših da će na kraju ipak odleteti. Kada je ugledala Svid kako dolazi, okrenula se i zbrisala.

Kad vam kažem, ta je ptica umela da trči.

Kada to vide, Svid saže glavu, pa se zalete punom parom, podižući usput blato i pabirke. Tata udari u smeh, pa strže kapu s glave i stade da se udara njom po nozi kad guska proteže vrat i umače preko ječma. Stigavši do kraja njive, guska nalete na ogradu od bodljikave žice. Stade i okrenu se, dok joj se Svid približavala.

Jeste li ikada videli razbesnelu gusku izbliza? To vam je ptica sasvim drugačija od one koju ste gledali kako leti ka jugu ili se gega u gradskom parku. Odrasla guska u gnevnom stanju može da stane i zagleda se trećaku ravno u oči, a to upravo beše ono što je ova dama uradila Svidi. Na metar od guske naglo je stala. Viđala je tatu kako im zavrće šije, i ukapirala je tehniku, ali to su bila teško ranjena, jadna stvorenja – činilo se da su gotovo zahvalna što će im muke biti prekraćene. Ova guska još je imala duha. Kasnije mi je Svid rekla da se bila ukočila stojeći tamo ispružene ruke; guska je imala jedno slepo, zamagljeno oko, prepuno užasa, ali Svid reče da je ono zdravo bilo još gore.

Gledala je u to zdravo oko i u njemu videla odlučnost.

„Bila je rešila da me ubije”, rekla je.

Ali mi smo, s mesta na kome smo stajali, videli samo kako guska podiže krila i zamahuje kljunom ka Svidi. Ona se okrenu, pade na jedno koleno, zatim ustade i potrča prema nama. Mora da je za nju najstrašnije bilo kada je bacila pogled iza sebe i ugledala tu gusku kako juri za njom iz petnih žila, raširenih krila, kljuna nanišanjenog pravo u njenu zadnjicu. Tata se toliko smejaio da se sasvim presamitio, i najzad je morao da sedne na jutanu vreću i obriše oči. Svid je dovela pticu pravo pred nas, i kada je ova htela da protutnji, tata se saže i ščepa je za vrat. Učini jedan brz pokret i predade je meni, dok su joj se krila tresla. Onda se naceri. „Tvoja je, Neti” – ovo po Netiju Bampu, lovcu bez premca gospodina Fenimora. Bila je to teška guska. Dok sam stajao tamo bez rukavica, shvatih da mi je toplo, čak i vruće. U jednoj ruci držao sam gusku, a u drugoj Dejvijevu vinčesterku, osećajući miris baruta i tople guske, osećajući nešto sasvim novo što mi se prilično sviđalo. Svid je pak plakala, zagnjurivši lice u tatin stomak, mada se on i dalje besomučno smejaio.

Svid se dugo osećala rdavo zbog te guske. Za jednu osmogodišnju devojčicu, beše pokazala izvanrednu hrabrost. No to što ju je u bekstvo preko njive s ječmom nagnala jedna razjarena guska, navelo ju je da posumnja u svoj karakter.

„Stvarno je velika, pogledaj je”, rekoh po povratku na Avgustovu farmu, kad smo već obavljali posao koji možete da pretpostavite; iza ambara se nalazila ručna pumpa, a jedna stara vrata, položena preko valova, služila su kao sto za čišćenje.

Dejvi je oštrio sečivo svog lovačkog noža sa koštanom drškom. Reče: „Hoćeš li da ti pokažem kako se radi?”

„Ja sam je ubio, ja ću i da je uredim.” Nisam baš imao želju da vadim guščja creva, ali imao sam jedanaest godina i sad sam bio lovac – muškarac koji tek beše počeo da razvija svoj ponos.

Dao mi je nož, pružajući ga drškom. „Nemoj da zaboraviš da izvadiš voljku. Ne treba nam moča sa peskom, je l’ ?

Dok je odlazio krupnim koracima, primetih da su se navukli oblaci, tmasti i niski, i da se smrkava, mada još ne beše ni podne. Možda je to uticalo na mene, ili možda sama pomisao na to da ću gusku morati da sredim sam, ali i te kako poželeh da Dejvi ostane.

„Sačuvaću ti srce”, povikah za njim, a on se okrete i nasmeši se, zatim se pope na niski hum sav u topolama i bokorima vrbinih mladica, i nestade ga.

Bio sam vrlo potresen. Srećom, Svid mi je stajala uz bok, i reče: „Najpre moraš da joj odsečeš glavu.”

„To bar znam.”

Ona bočnu gusku prstom; očerupana, izgledala je bubuljičavo i žalosno.

„Onda krila.”

„Hoćeš ti da je čistiš?”

Svid ovo očuta, pa ode do olupine kamiona za žito koji besmo ostavili iza ambara da tamo truli. Uzvera se uz veliki blatobran, po izgledu nalik zadnjici, i tu sede, dok joj je vetar mrsio kosu. Vetar je brijao; svetlost je curkala sa prošaranog, žutog neba. Zamislite bolesno dete, potpuno užutelo i prljavo po obrazima – tako je izgledalo nebo. Podigoh Dejvijevo nož i oprobah ga o palac, a zatim

otfikarih guski glavu.

Posmatrajući me, Svid reče: „Opraštaš što sam bežala, Rube?”

„Šta?”

„Što sam pobjegla.”

„Od guske? Svid, nije to ništa strašno.” Hitnuh onu glavu u kartonsku kutiju što je besmo pronašli u ambaru, pa pređoh na krila. Njih sam odsekao mnogo teže nego glavu; morao sam da testerišem nožem.

„Hajde, oprosti mi”, navaljivala je.

Klimnuh glavom, ali ne rekoh ništa. Baš su bila neka hrskava krilca.

„Naglas”, reče ona. Bila je najodlučniji pokajnik koga sam ikada video. „Svid, opraštam ti. Je li sad u redu?”

Obgrlila je laktove. „Hvala, Rubene mogu da dobijem noge?”

Otfikarih obe i bacih ih u kamion. Svid ih uhvati i pope se na gomilu žita. Ruke su mi se smrzavale, i već sam se užasavao sledećeg koraka – trebalo je da prihvatim Dejvijevu ponudu da uredi gusku. Ciljajući niže grudne kosti, zarih nož.

„Svid”, rekoh – mleo sam samo da bi ostala sa mnom – „ne shvatam šta to nije u redu sa Dejvijem.”

Nije odmah odgovorila. Sedela je na otvorenoj prikolici igrajući se guščjim nogama. Toliko joj je dugo trebalo da progovori da sam se ja za to vreme sav upetljao u creva i zaboravio da sam išta i rekao.

Najzad reče: „Ljut je zbog Doli.”

„O!” Dejvijeva devojka. „Otkud to?”

Ona me pogleda. „Čuo si”, reče. „Sinoć, dok smo se vozili.”

Bili smo kasno krenuli, kao što sam već spomenuo. Fudbalski tim je bio uposlen gubljenjem utakmice, i bio potučen do nogu; bilo je skoro jedanaest kad smo krenuli na put.

„Spavao sam.”

„Pravio si se, znam. Kao i ja.”

Začusmo kako se otvaraju vrata s mrežicom, gore u kući. „Palačinke za pet minuta”, doviknu tata. Vrata se uz lupu zatvoriše.

„Stvarno. Zaspao sam – časna reč, Svid.”

„Izrael Finč i Tomi Baska uhvatili su Doli u ženskoj svlačionici.”

„Šta – kako to?” Dva dečaka zašla u žensku svlačionicu? Mene ne biste našli ni u kakvoj ženskoj svlačionici. Malo je falilo da se zakikoćem, samo da nije bilo onog izraza na Svidinom licu.

„Prebili su je, Rubene. Za vreme fudbalske utakmice. Tata ih je uhvatio.”

Tek tada su mi se urezala imena: *Izrael Finč*, *Tomi Baska*. Skupih se u kaputu kao miš. „Je l’ bilo gadno, Svid?”

„Dobro je, valjda. Čula sam tatu kako kaže da je stigao *na vreme*.”

„Šta, tata ih je oterao? Je li se tukao sa njima?”

„Ne znam. Nije hteo da o tom priča Dejviju.”

„Ali, Doli je ipak dobro?”

„Valjda.” Svid je u svakoj ruci držala po jednu nožicu i kao bajagi hodala njima elegantno po ivici prikolice.

„Pa, zašto je onda Dejvi ljut? Zar nije srećan što je tata uhvatio te momke?” Nisam čak hteo ni da im naglas izgovorim imena.

„Ne znam. Pitaj Dejvija ako hoćeš.”

Nisam bio siguran da to mogu. Mada je bilo samo pet godina razlike između mene i Dejvija, u poslednje vreme ta se razlika činila ogromnom. Ponekad se čak činilo da je tatin brat, a ne moj.

Završivši s guskom, držao sam je ispod pumpe sve dok joj iz utrobe nije potekla čista voda, a zatim odoh sa Svidi gore do kuće. Usput mi pokaza kako povlačenjem tetive može da natera guščju nogu da se grči i opušta. Napravila je od noge čvrstu guščju pesnicu i rekla: „Tiiii prljavi paaaacove!” Za jednu mlađu sestru, sasvim dobro je imitirala Kegnija.

Ponovo smo išli u lov to popodne, a bilo je toliko hladno da je mraz išarao puščanu cev. Dejvi je propustio palačinke, ali ih je tata veselo poslužio Svidi i meni i nije komentarisao Dejvijevo odsustvo; zatim je podložio peć na drva, pa sve troje odosmo u sobe da odremamo. Takav ti je lov na guske – ustaneš rano i obavljaš hladan, uzbuđljiv posao; onda se vratiš i jedeš; onda ti se prikrade umor i obori te. Navukao sam jorgan i spavao kao desperado. Kad sam se probudio, zatekao sam Dejvija kako sedi na krevetu preko puta mene i briše svoju pušku nauljenom krpom. „Ćao, Neti”, reče, videvši da se mičem.

„Ćao, Dejvi. Ponovo idemo napolje?”

„Jedno malo jato spustilo se na zapadni deo. Kanadanke.^[2] Na to podiže obrve. „Puzaćemo.”

„Važi!” Zbacih pokrivač, protegoh se i pokušah da odagnam ružni san – u njemu je bio nekakav reptil. Dejvi položi pušku preko kolena i naže se napred. Od njega je tukao topli miris duvana.

„Slušaj, Rube. Čuo si nas sinoć kako razgovaramo o Doli, zar ne?”

„Spavao sam. Ali Svid je čula.”

„E pa, nije sve čula. Tata je ćutao da vas ne bi uplašio, ali ovo bi trebalo da znaš. Finč i Baska su uputili neke vrlo gadne pretnje. Mislim, tati.” Susrevši moj pogled, Dejvi reče: „Rekli su kako ima da mu srede porodicu.”

Trebao mi je samo tren da shvatim da je mislio na nas. Strah mi se uvali u stomak. Nikad ranije nismo imali neprijatelja, sem ako ne računate Rusiju. Pažljivo sam posmatrao brata.

„Oni su uglavnom lajavci”, reče. „Kukavice, brbljivci; neće oni ništa da urade. Neću da se brineš. Samo pripazi, to je sve.” Bio je potpuno opušten dok je ovo govorio, kao da to nije ništa što ne možemo da sredimo. Ubedio me je, ali i uznemirio. Način na koji je spomenuo Doli, na primer – preleteo je preko njenog imena kao da je ona neko drugi, neka tetka ili tako nešto. Tad reče: „Važi?”

„Važi.”

„I da ne pominjemo ovo Svidi, Neti. U redu?”

„Nećemo. Ne treba da je plašimo, pretpostavljam.”

„Dobro.” Saže se, pa uze moje čizme i stavi mi ih u krilo. „A sad ’ajde da otpuzimo do onih kanadanki.”

Puzanje je, ako niste upoznati, drugačija vrsta lova od čekanja među mamcima. Ja sam opet bio sa

Dejvijem, Svid sa tatom, i sad smo se migoljili nastomacima uz blagi uspon iza kojeg se nekoliko desetina gusaka sladilo ostacima sa strništa. Ovog puta nije bilo šaputanja među nama; bilo se gotovo potpuno smračilo, i mada smo pretpostavili da su guske blizu, nismo mogli da ih čujemo, te smo morali da puzimo u nadi da jesu tamo. Bilo je to vrlo ozbiljno puzanje, iako se s moje leve strane Svid pretvarala da je divlji Sijuks koji neustrašivo puzi ka nemarnom kauboju – igra koju sam voleo isto koliko i lov, sve do tog jutra kad mi je Dejvi dao svoju pušku. Sad mi je to odjednom bilo čudno, i kad je krišom bacila pogled na mene, ja sam se iskreljio i namignuo joj umesto da ostanem u stavu Sijuksa, a ona mi se divljački namrštila i nastavila da puzi napred na stomaku.

Na vrhu uspona nalazila se gomila kamenja. Stigli smo do nje migoljeći se, i tata izviri. „Prilično su daleko”, prošaputa. Sad smo mogli da ih čujemo, povremeno su ispuštale oštre krike. Zvučale su uznemireno, i Dejvi, osmotrivši ih, reče: „Odlaze od nas, pogledaj ih kako se gegaju.”

Ništa nismo mogli da učinimo; guske su bile van dometa. Bio sam razočaran preko svake mere. Nadao sam se – očekivao – da će nas kanadanke tu čekati da ih poskidamo. Kao i da će mi Dejvi ponovo dati da pucam. (Čudno je to – tog jutra nisam se nadao da ću pucati na živu gusku bar još za dve-tri godine, i to me uopšte nije mučilo. Sada neću pucati na ove ovde kanadanke, i stoga sam bio na ivici suza.) Zatim se začu strašna galama i guske se u strahu podigoše i poleteše na zapad, u vetar, daleko od nas. Tata se podiže na kolena, nanišani, ali ne okide. Dejvi ne beše čak ni podigao pušku.

Glasovi kanadanki prelazili su u nejasnu, disonantnu muziku, a mi smo se odmarali na kamenju.

„Pa ništa”, reče tata.

Hladnoća je prodirala kroz odeću i ulazila u kosti. Neveseo i premoren, sedeo sam dureći se što sam toliko puzao nizašta. Tata taman htjede da ustane, kad Dejvi reče: „Čekaj!”

Osmatrao je prljavo zapadno nebo. Kada je rekao: „Dole”, tata lagano kleče nazad među kamenje.

Začu se krik koji je dopirao iz daljine. „Jedna se izdvojila iz jata”, reče tiho Dejvi. „Tamo.” Pokaza u nešto što niko od nas nije mogao da vidi.

Šćućurili smo se u ono malo zaklona što nam se nudilo. Pola minuta kasnije ugledasmo gusku kako ide ka nama. Bože, jeste bila visoko. Tata se opusti. Ptica na toj visini je sve drugo samo ne u dometu olova. Svid uzdahnu zbog poraza.

„Ostanite dole”, reče Dejvi.

Guska sad beše počela da kruži u širokom luku iznad polja, a Dejvi se stopi sa kamenjem kao da će zauvek ostati spojen sa njim. Sećam se pod kako je niskim uglom držao pušku; sećam se njegovih zamagljenih, strpljivih očiju – izgledao je spreman da izleti iz zaklona i jurne za antilopom. Pade mi na pamet čudna misao da Dejvi lovi sam – da, u stvari, tata, Svid i ja nismo tamo; da u njemu postojimo samo kao uspomena, ili kao neki dragi duhovi koji prate njegovo napredovanje.

Guska napravi jedan krug iznad polja, ne vide ništa zanimljivo pa uzlete još više; možda je razmišljala o Meksiku, toliko visoko je bila. Preletela je ponad gomile kamenja na svom putu na jug, i upravo tad se Dejvi podiže na jedno koleno i opali u nebo.

Te noći Svid i ja smo ležali takoreći bez daha pod brdom jorgana. Nije bilo boljeg mesta za promaju od Avgustove kuće; mogao si da se kuvaš pod koliko god hoćeš slojeva, ali nos bi ti bez obzira ostajao hladan kao staklena kvaka.

„Šta misliš, šta će Dejvi da radi – po pitanju onih momaka?” prošaputa Svid zažagrenih očiju.

Mada sam bio obećao da je neću plašiti bilo kakvom pričom o Finču i Baski, ona se stalno vraćala na njih.

„Kako to misliš, da radi? Oni su samo kukavice, brbljivci.” Nezasovoljavajući odgovor za ratnika kao što je Svid. Ona malčice poskoči pod jorganima, usled čega uđe malo hladnoće, i sad smo nas dvoje prisluškiivali razgovor u kuhinji: Avgust i njegova žena Ptičica šale se na račun starih priča o tati. I Dejvi je bio tamo, pio je kafu sa odraslima i ćutao. „Misliš da će se pobiti s njima?”

„Zašto bi? Tata je već udesio te momke, zar ne? U svlačionici.”

Na to će Svid: „Dejvi misli da su jeftino prošli, zar ti se ne čini? Baš je kivan. Čoveče, ne bih volela da sam na njihovom mestu kad ih se Dejvi dočepa.”

Pomislilih kako je to užasno hrabro od Svid, u korist Dejvija. Nikada se ne bih kladio protiv svog brata, ali ova dvojica su bili ozbiljna nevolja, ama isto kao kupovina u Rufingu. Nazvati Finča i Basku gradskim siledžijama nije bilo ni blizu istini, kao što ćete videti.

„Možda treba samo da sačekamo. Je l' sad u redu?” rekoh.

Primirili smo se, zevali i slušali Avgusta Šulca kako priča o Dutu, svom okretnom konju iz davnih dana. Znali smo za Duta. Kad su bili deca, Avgust je bio tatin komšija, na samo dva-tri kilometra od njega. Avgust bi dojahao izjutra i pokupio tatu, koji bi osedlao svog šarca Henrija ispred ambara, pa bi se utrkiivali onaj poslednji kilometar do škole. Mada je Henri bio dvanaest godina stariji od Duta, tata je već po prirodi bio okoreli jahač, dok Avgust beše nasledio oprezni temperament svojih nemačkih predaka. U mirnim jesenjim danima, prašina koju su podizali tata i Henri lebdela bi satima iznad puta; Avgustu u prilog ide to što nikada nije pokazao da je ozlojeđen što stalno gubi. U stvari, iako je Avgusta ta njegova razumnost koštala prolazne slave, verovatno mu je bezbroj puta spasla farmu; verovatno je time i moglo da se objasni to što je sada imao tri farme, uključujući i onu koju nam je ustupao da na njoj svake jeseni lovimo. Tatina porodica, Lendovi, ne samo da behu izgubili svoju farmu pred kraj jedne višegodišnje suše, već nikada više nisu ni došli u posed ma čega što bi opravdalo njihovo praotačko ime¹³¹. Postali smo zakupci – što je, u našem slučaju, bilo otprilike sve što je porodica školskog domara iz malog mesta i mogla da očekuje. Svid prošaputa: „Spavam, Rubene.”

„Onda idi u svoju sobu.” Bila se uvukla kod mene samo zato što soba koju sam delio sa Dejvijem beše bliža kuhinji, pa smo mogli bolje da prislušujemo odrasle.

Ona se diže, poljubi me i stade pored kreveta u svojoj jednodeloj pižami. „Rube, ti si sada maltene kao Dejvi, je l' da? Mislím, jutros si pogodio gusku.”

Htela je da mi uputi kompliment, ali stvar je bila u tome što sada i ja stadoh pomno da razmišljam o tome. Sve dok nismo uzeli da se prikradamo onoj maloj grupi kanadanki, ja sam već pomalo počinjao da verujem kako sam onu gusku smakao zahvaljujući sopstvenoj veštini – kao da ne bejah promašio dva laka pogotka pre nego što mi se posrećilo s onim bezizglednim. Ali, Dejvijev manevar s izdvojenom kanadankom grubo me je vratio u stvarnost. Te noći u mislima mi je bila Dejvijeva slika što ću je zauvek poneti sa sobom, ona koja odslikava mog brata više no ijedna druga koju pantim. To je Dejvi na vrhuncu svoje akcije – oslonjen o jedno koleno, s vinčesterkom na ramenu, cevi uperene i gotovo sasvim podignute. Šešir mu je pao na kamenje iza njega i njegova kratka plava kosa stoji nakostrešena kao u vuka. Desni kažiprst mu se beli na obaraču, a na licu mu nema ničega osim znanja da je guska njegova.

Ne ubeđenost – ubeđenost razumem. Ono što je Dejvi imao bilo je znanje.

Protegoh se i stegoh Svidinu ruku. „Naravno da jesam”, rekoh. „Laku noć.”

Probudivši se po ponoći, povratio sam se iz ovog sna: gazim plitku reku koja miriše na svelo bilje, bose noge tonu mi u mulj, suprotna obala skrivena je maglom. Ni zvuka sem vrtloga oko mojih golenjača. A onda me zapahne povetarac. Magla se podiže i ja ugledam obalu. Na njoj leži nadut mrtav konj s repom u reci. Stajem usred matice, ostajem bez daha, i budim se, hvatajući vazduh, uz prozor obasjan mesečinom i Dejvija koji hrče, ruke prebačene preko očiju.

Bojao sam se da ponovo zaspim. Na toj obali bilo je nečeg još goreg od onog mrtvog konja, bio sam u to siguran. Jedva sam uspeo da se probudim na vreme. Dok sam sedeo na krevetu shvatio sam da moram u klozet. Pod uobičajenim okolnostima bih se toga užasn timer, zbog mraka, i iz ostalih strašnih razloga, ali ovoga puta ta ideja mi se učini sasvim dobra – prilika da se prošetam i izbacim onu viziju iz glave. Iskradoh se iz kreveta, navukoh pantalone i odnesoh čizme u kuhinju. Na stolu je stajala upaljena kerozinska lampa.

Poljski klozet nalazio se ukraj nakrivljenog koša za kukuruz, niže ambara. Osetih se bolje dok sam stajao pod velikim čistim mesecom, i čak već stadoh da pomišljam da se vratim unutra i pokušam da se uzdržim do jutra. Ali, znate kako je – skoro i da vam se ne ide, ali samo izađite na hladnoću. Odjednom nisam imao izbora, pa pogurih ramena i krenuh ka klozetu, a senka mi je na mesečini poskakivala po travi.

A onda, približavajući se ambaru, začuh korake.

Nije bilo ničeg tajanstvenog u njima, samo zvuk kože po drvetu. Zvučalo je kao da se neko šeta po daščanom putu. Ipak, od tog zvuka mi se naježi koža, usred takve jedne noći, kad odjednom shvatih da je to sigurno tata koji se šeta po prikolici starog kamiona parkiranog iza ambara.

Koraci naglo prestadoše – od čega se još više naježih – a zatim se nastaviše kao i maločas.

Do tada sam, shvatite, *znao* da je to tata. Znao ritam koraka svog oca. Ipak, bilo je gluvo doba noći; oko mene se svijao miris sna; svakakve mesečarske maštarije motale su mi se po glavi. Domileh zato tiho do ambara, hodajući na prstima u njegovoj senci, sve dok nisam uzmogao da provirim iza čoška i vidim kamion.

Tata je, jasna stvar, koračao po prikolici. Molio se – ništa neobično za tatu; voleo je da se šeta dok se moli.

Jesam li rekao da je prikolica bila na oko metar iznad zemlje? Trebalo je da kažem; ovde je to važno. Tata beše stisnuo ruke i prislonio ih uz oči; ne bi me bio video ni da sam zamahnuo rukama i poleteo. Usne su mu se micale. Mada je često tešio Svid i mene navodeći stihove iz Jevanđelja po Jovanu: *da se ne plaši srce vaše, i da se ne boji*, lično je tata patio od muka uznemirenoga srca; zbog situacije sa Finčom i Baskom, pretpostavljao sam, ili zbog Dejvija, koji je očigledno smatrao da stvar nije završena. Obuzeše me na to nekolike crne misli, sve o onom mom bratu koji je hrkao tamo u kući, skitnica jedna.

I tada, dok sam stajao i posmatrao, tata iskorači pravo preko ivice kamiona.

Videh šta će se desiti – ruke mu pritisnute uz lice, ne usporava korak ni za dlaku dok se približava ivici – htedoh da potrčim i upozorim ga, ali zbog nečega sam se bio ukočio. Stajao sam tamo oduzetih nogu, i srce mi siđe u pete kad tata prekorači preko ivice.

I ne pade.

Nastavio je da korača – Bog mi je svedok – da hoda po vazduhu, da se nepopustljivo moli, s dobrih pola hvata ama baš ničega između đonova njegovih čizama i strička na tlu. Dok je hodao, mesec je na zemlju bacao njegovu čudno odvojenu senku; pospani golub gugutao je iz ambara: tatine čizme dotakoše vrh suve visoke trave koja je rasla između strička, i ona se zatalasa kao da ju je darnuo vetar. Ništa od ovoga neću zaboraviti. Pa ni ono prijatno lepršavo osećanje koje mi je to izazvalo, kao da je neko uduvao topli dim kroz nekakvu rupu u sredini moga tela. Tata je otkoračao možda desetak metara, zastao, a onda krenuo nazad. Oči su mu i dalje bile čvrsto zatvorene; ne znam da li je ikada spoznao koliko je živa bila njegova vera te noći. Ali u iznenadnoj tišini – koračao je nečujno, gazeći ni po čemu – mogao sam da čujem njegovu molitvu. Naćulivši uši, iznenadih se kada začuh svoje, a ne Dejvovo ime. Tad njegovi đonovi ponovo udariše o prikolicu i sad je ponovo koračao kao i svaki drugi čovek, pripojen za čvrsto i prirodno. Može vam se učiniti čudnim što sam se tek u tom trenutku setio zašta sam uopšte izašao. Osećajući se sve neprijatnije, pogledah u poljski klozet. Tamo stići značilo je ščepati pantalone i skrenuti pravo pored tate – a on hoda po Božjoj ruci. Znao sam šta znači reč *jeretik*, jer mi Svid više nego jednom beše čitala delove grozne istorije. Čovek nije rad da iskušava sreću; preko polja se nalazio čestar vrba i ja na brzinu odoh tamo.

Zaista su prekrasni kolači moji

Stigli smo kući i zatekli ulazna vrata premazana katranom od vrha do dna. Bila je kasna, oblačna noć, i isprva niko od nas nije ni video da nešto nije u redu – što se mene tiče, ja sam bio isuviše zauzet poslom disanja. Za sve vreme puta osećao sam da se vazduh menja, da postaje topliji, gušći, da se puni nevidljivim grinjama koje su se domunđavale na štetu mojih pluća. Kad smo stigli kući, jedino što sam mogao da uradim bilo je da se otetoram uz stepenice sa dve guske u džaku, uvijene u novine. Tata je bio odmah tu, iza mene, s usnulom Svidi u naručju, koja je, uzgred, svirala kroz nos na ne baš laskav način, što beše dokaz nepatvorenosti njenog sna. Tada Dejvi, kod koga je bio ključ od kuće, reče: „Kakvo je ovo đubre po vratima?”

Bila je to gotovo čitava sadržina jedne četvorolitarske kante Gemblovog katrana za krovove, špahtlom naneta, u debelom sloju, na naša čvrsta vrata. Sutradan ujutru pronaći ćemo i kantu i špahtlu bačene podno smreka što su stajale uz kuću; nakratko je Dejvi samo ćutao, a tata bio preduzimljiv. Preneo je Svid preko ugroženog kućnog praga i stavio je sa sve odećom u krevet; zatim mi je, primetivši moje otežano disanje, naredio da sednem u njegovu tapaciranu fotelju i da se ne mrdam dok ne uzmogne da se pobrine i za mene.

Reč-dve o ovom poslu udisanja. Ako pripadate onima koji nikada o tome nisu morali da misle, koji nikada nisu morali da napregnu mišiće da bi to učinili – koji nikada nisu proveli budni beskrajne mračne sate, sa saznanjem da će *to zauvek prestati da rade* ako slučajno zaspe – onda mi udovoljite. Pomislite na meh kojim raspaljujete vatru. Zaista pokreće vazduh, zar ne? Sad zamislite maleno, zloćudno seme, vetrom naneto, kako ulazi u taj meh u trenu kad usisavate vazduh i kako se zaglavljuje unutra. Lagano-lagano!sunder počinje da raste. U početku ni ne primećujete; morate samo malo više da se potrudite da biste raspalili vatru. Ali kako vreme prolazi, primećujete da meh neće sasvim da se zatvori; uzima sve pliće gutljaje. A unutra, sunder nastavlja da raste. Zatvarate oči i usredsređujete se, u nadi da ćete ga sprečiti. UDAH. IzDAH. Zamišljate Arktik, njegove čiste predele pod snegom, gde nema polena. Zamišljate velikog belog medveda kako kaska povrh ledene sante pod hladnim, plavim nebom; kaska tako danima – udah, izdah – njegov meh je srećna mašina; pogledaj ga kako korača tлом. Mislite: ja sam medved. To deluje nakratko, ili se bar tako pričinjava. Sneg škripi, iz nozdrva vam izlazi para, kaskate, dišete – ali uskoro odustajete. Uprkos svim ratnim lukavstvima, meh je zapušten sunderom. Dah vam je nalik usrkivanju, niste u stanju da ugasite ni svećicu na torti malog deteta. A sada vazduh postaje zagušljiv i sav lepljiv; i radeći tim prepunjenim i paralisanim plućima vi shvatate, u ledenom znoju, da je jutro miljama daleko i da je kuća tiha i da se čuje samo glatko disanje vaše porodice, i da će sunder, zaspite li samo usled čiste iscrpenosti, pobediti, i vi ćete pevati himne, još pre no što se sunce rodi, kraj nogu Gospodnjih, u neraspadljivom telu.

Ne preterujem.

Sedeo sam u tatinoj fotelji, meha ispunjenog sunderom, dok je on potpaljivao kuhinjsku peć i pristavljao sud s vodom na vatru. Sipao je malo soli u vodu, zatim sodu, a onda je nestao dole i vratio se sa hermetički zatvorenom litarskom teglom.

„Kerozin”, objasni mi. „Da vidimo skida li katran.” Namignuo mi je tako lako da sam se istom setio skrivenog osećanja koje sam imao dok sam prisustvovao njegovom hodanju van kamiona. Bilo je utešno, ali moram reći da mi nije nimalo olakšalo disanje: po prvi put sinu mi misao da ako ovaj

čovjek, moj otac, voljen od Boga, može da izvodi čuda – ako može da *hoda po vazduhu* – onda će mu opravlanje mojih neispravnih pluća biti čista zavatlancija. Da, zaista, mačji kašalj.

Kada je voda provrila, tata spusti sud na kuhinjsku dasku, a ovu metnu meni u krilo. Prebacio je ćebe preko moje glave da napravi parni šator. Istog trena, ispod njega postade tako vruće da sam već zamišljao da mi lice tamni i narasta kao hlebno testo, ali grudi počеше da mi se opuštaju.

„Dobro?” upita me.

Klimnuh glavom ispod ćebeta. On otvori vrata i hladnoća ulete unutra. Začuh ga kako otvara teglu s kerozinom, cepa krpe, skida katran. Vrata su bila lepe tamnozeleno boje – lovačke zelene, kako ju je tata zvao – jedini ukras na daščanoj kući, beloj i srednjozapadnjačkoj, istoj kao sve druge koje ste imali prilike da vidite. Sa dolaskom proleća ta zelena vrata davala su celoj kući božični izgled, koji je nadomeštao našu želju za lepim osvetljenjem. Osećao sam se užasno zbog Svid, koja u to doba već beše postala glavni snabdevač porodice božičnim duhom – godinu dana ranije naučila je da pravi šećerne kolače, tačnije, pravila ih je tri puta nedeljno, počev od Dana zahvalnosti. Mi smo se svojski trudili da ih pojedemo. Nekonvencionalna u ukrašavanju, Svid je jednom upotrebila zamrznuti grašak umesto suvog grožđa, zbog njegove boje; Deda Mrazu je kovrdžavu bradu napravila od komadića neskuvanih makarona. Sećam se kako je Dejvi snažno krčkao jedan takav komadić dok ga je Svid pažljivo posmatrala; sećam se Dejvijeovog savršenog ispoljavanja zadovoljstva i uživanja kad je na brzinu izjeo celog Deda Mraza i podignuo radosno nakon toga, što je čak i mene ubedilo da mu se svideo. Tata reče: „E, pa, prag sam dosta dobro očistio – vrata su piši propalo, rekao bih.”

Slegoh ramenima pod ćebetom.

Tata reče: „Mislím da je bolje da ti kažem kako je do ovoga došlo.”

Ali, ja nisam želeo da išta više slušam o Izraelu Finču i Tomiju Baski. Jeste tačno da sam nešto ranije bio prilično radoznao, ali tada nismo bili kod kuće; bili smo od nje udaljeni četiri sata vožnje, što je čitav problem činilo apstraktnim, iako zabrinjavajućim. A sad smo došli u oskrnavljenu kuću. Kada je tata upalio sijalicu na tremu i osvetlio vrata, meni se stomak prevrnuo. Hteo sam da povratim. Stajao sam pored Dejvija i osećao kako neki jezivi talasi dopiru od njega; istog trena osetih da se jedan deo našeg života promenio, podjednako izvesno kao što i naša vesela zelena vrata behu postala crna.

„Znam za Doli i za one momke”, rekoh tati.

Na ovo moje obaveštenje, otac malo pričeka; nije baš bio rad da Svid i ja znamo. Bio sam srećan što imam ćebe preko glave. Najzad začuh tih, prigušen smeh.

„Dobro, onda, evo ti prilike da saznaš nešto o principu eskalacije”, reče.

Znao sam tu reč odranije, izgovarali su je učitelji kada se od njih tražilo da nešto kažu o školskom skloništu za slučaj radioaktivnih opasnosti. „Kao u ratovima?”

„Jeste, baš kao u ratovima.” Čuh kako privlači kuhinjsku stolicu. „Kako para? Deluje?”

Klimnuh glavom.

„Dobro. E, sad. Recimo da počne rat. Jedan narod hoće nešto što drugi ima: imovinu, rudnike zlata...”

„Jelenu Trojansku”, priložih i ja. Svid mi beše ispričovala sve o njoj i o hiljadi brodova. Bilo je teško poverovati.

„Naravno, Jelena Trojanska. Predivno razumevanje stvari, Rubene. E, sad. Taj srećni narod nema

nameru da preda svoje blago, pa napadač odluči da ga uzme na silu.”

„Dobro.”

„Dobro. Recimo da je napadnuti narod takođe i slabiji; ipak, ima jake saveznike.”

„Prijatelje?”

„Da, prijatelje. Pa se posle prve bitke saveznik umeša i uključi...”

I, tako je to bilo. U jedan sat ujutru, u mirisu kerozina i katrana, tata je uobličio svoju čarku iz svlačionice u traktat o ratnoj etici. Zanosne kakve već jesu, ovakve interpretacije imaju moć da priguše povike onih koji se u njima zateknu – u ovom slučaju, Izraela Finča i Tomi ja Baske.

A vikali su, nego šta.

Evo šta sam od Dejvija saznao kasnije, nakon što je izvukao detalje od Doli lično: ona beše poletni klarinetista čiji je talenat daleko premašala čista dobra volja, i svirala je u navijačkom orkestru za vreme fudbalskih utakmica. Posle poluvremena, sa još nekoliko drugarica otrčala je sa terena do škole, u sobu orkestra, kako bi ostavila svoje instrumente. Doli je nameravala da ode sa društvom na kuglanje čim naš tim, po običaju, bude isprašen – Plejnsmeni nikad nisu dugo držali u neizvesnosti. Kad su pošle, Doli se seti da je ostavila cipele dole, u sportskoj svlačionici. Rekla je ostalima da krenu, pa će ih ona stići.

Otpribliže u to vreme, tata je bio u *muškoj* svlačionici, koju Plejnsmeni upravo behu napustili. Dotadašnji rezultat pokazivao je da naš tim gubi sa 21:3, i poluvreme je stoga momcima teško palo. Trener Hajnc, koji je poraz shvatao krajnje lično, te ga je zato činio što ličnijim i za igrače – posebno za svog sina Roberta, bledog, umetnički nastrojenog momka sa druge godine koji je sa naramenicama izgledao groteskno. Na nesreću, Robert je pogrešno dodao loptu u poslednjoj zoni, samo trenutak-dva pred kraj poluvremena. Ako se ikada u životu nadao pomilovanju, to mora da je bilo za vreme nespokojnog uspinjanja do svlačionice, na savetovanje s trenerom u poluvremenu, ali njegove nade imale su grozan kraj. Tata je kasnije pričao da su se psovke buljookog trenera Hajnca čule sve do kafeterije. Stigavši neki minut kasnije u svlačionicu, i gurajući svoju široku četku pred sobom, video je da su se igrači vratili na teren, a ispred Robertovog ormara zatekao je lokvu povraćotine.

Taman je bio istresao strugotine iz kofe od dvadeset litara, kada je začuo siledžijski smeh odmah iza betonskog zida – u ženskoj svlačionici. Do tog vremena niko više nije trebalo da bude u zgradi, posebno ne u ženskoj svlačionici, *posebno* ne ako to nisu bile devojke.

Tata je slušao dovoljno dugo da čuje i drugi smeh, ovaj pak praćen uplašenim cviljenjem; tad je uzeo svoju dugačku četku i odvrnuo drvenu dršku.

Doli je klečala kraj svog ormara kada je začula škripanje vrata svlačionice. Pomislila je da bi to mogla biti njena drugarica Kristina, koja je, u stvari, bila na putu ka kuglani, zajedno sa ostalima. Kristina je bila njena prisna drugarica, ona kojoj se najviše poveravala, pretpostavljam, o svojoj zaljubljenosti u Dejvija. Zatim je nestalo svetla i niko nije odgovarao na njeno nervozno dozivanje, i Doli ugleda skakutavi zrak baterijske lampe kako se ukazuje na zidu pokraj nje.

Moram da odam počast Doli. Po prirodi nenaklonjena vrištanju, ona je ščepala najtežu stvar koju je mogla da dohvati u mraku – džinovski katanac koji je visio sa brave. *Jednostavno! Prosto ko pasulj!* mora da su pomislili momci videvši Doli kako čuči, a lepe vilice joj stisnute. Izrael se jednom nasmeja; zamislite pomamnu radost u njihovim srcima! Onda Doli ustade i hitnu onaj katanac malo poviše baterijske lampe, Bog je blagoslovio za života, i ovaj pogodi Izraela Finča trun ulevo od Adamove jabučice, tako da ispusti bateriju i uhvati se za grlo. Na jedan tren, Doli se ponada da će

pobeći – „Sav sam krvav!” vikao je Izrael: „Krvarim, Tomi!” – ali, na nesreću, katanac beše prerezao samo nekoliko bednih kapilara, a promašio glavnu vratnu žilu. Prolazeći krišom pored Izraela, naletela je pravo na Tomija Basku, koji nije imao lampu da ga oda, i on se frkćući uhvati za nju.

Onda je Izrael Finč ustao i uperio svetlo u Doli. Rekao je Tomiju da joj drži ruke, a Tomi na to riknu kao da su ovo bile najsmušnije reči njegovog oskudnog rečnika. Uvidevši da posekotina nije smrtna, Izrael zviznu Doli preko usta, reče joj da će gadno zažaliti, čoveče, i ispruži svoje snažne, smrdljive ruke i razdera joj džemper. Tada je, pričala je Doli, u sebi već bila gotova na predaju, samo da nije pogledala preko Izraelovog ramena i videla tatu kako dolazi. Imajte na umu da on uopšte nije trebalo da bude vidljiv: nije bilo drugog svetla osim baterijske lampe uperene u Doli. Ona je kazala da je tatino lice, dok im je prilazio, bilo svetlo, sjajno i vedro, onakvo kakvim biste zamislili lice anđela, da se uzdiglo iza Izraela Finča kao iznenadni mesec, i kad je Tomi Baska to video, ispustio ju je pravo na zadnjicu. Rekla je da je tata u narednih nekoliko trenutaka bio toliko tih koliko i obasjan; nije ispuštao ni glasa osim nekog čudnog zviždanja, a za koje se, naravno, ispostavilo da je dolazilo od drške metle koja je padala po bezbrojnim bolnim odredištima. Ono što je bilo čudno, pričala je, jeste to da momci nisu čak mogli ni da pobegnu – Tomi je vrišteći pao na kolena pre no što je pao prvi udarac, a Izrael se prosuo i stenjao kao da ga je đavo šcepao za džigerice. Obojica behu izgubili razum, reče Doli, dok je njena reakcija bila skoro bezosećajna; odjednom nije mogla da suzdrži smeh. Tu je bio tata, lica i dalje osvetljenog, iako više čak ni lampa nije radila, smešio se (reče Doli), ali su mu oči izgledale strašno melanholične, i udarao je po Finču i Baski svaki čas, a njih su dvojica vrištala na nekom engleskom koji ne biste razumeli – Doli je rekla da ju je preplavio smeh ne samo usled olakšanja, kao što biste mogli da pretpostavite, već i od nekakve lagodne i svete radosti kakvu nikada pre nije osetila, čak ni dok je navijala.

Dao bih sve, samo da sam nešto mogao da vidim ovo sopstvenim očima – ili, još bolje, da je to Dejvi mogao da vidi. Dejvi je uporno tvrdio da batine nisu dovoljna kazna, od samog trena kada je saznao šta su oni momci hteli sa Doli. Možda je bio u pravu. Pa ipak, s obzirom na to koliko je nesrećan bio što ih tata smesta nije ubio, voleo bih da je Dejvi prisustvovao tom incidentu. Možda im nije bio „uteran u kosti strah od samog Boga”, kao što je Doli optimistički pretpostavila, ali im je sigurno bio uteran strah od Džeremaje Lenda.

Onda je tata odvezao Doli kući, popričao nakratko sa njenim ocem i vratio se da zaključa školu. Fudbalska utakmica bila je gotova – 56 prema 6 – i kada je tata završio i izašao napolje u svom kaputu, tamo je stajao Izrael. Držanje mu je bilo čudno i činilo se da trpi bolove. Rekao je kroz nos: „Samo da znaš jednu stvar, domaru.”

Tata je kasnije, dok je pričao sa Dejvijem, napomenuo da je Izraelovo lice izgledalo natečeno i bezoblično poput bundeve.

„Tomi i ja ti samo posmatramo porodicu”, reče Izrael Finč. „Sve njih. Razumeš?”

„Eskalacija”, reče tata.

Voda ispod parnog šatora se ohladila. „Pa, šta bi trebalo da mi sad radimo?” zamislih se. Sad je bio red na nas, na kraju krajeva, i mada nisam mogao da zamislim tatu da se sveti Finču i Baski zbog uništenih vrata, sama ta reč – *eskalacija* – zvučala je kao nešto što te sigurno uznesu i gura napred bez obzira na tvoje želje i zdrav razum.

Ali tata se nasmeja i smače mi ćebe s glave. „Ništa, naravno, ništa! Ono što momci ne shvataju jeste da smo mi već pobedili. Pobjeda je naša.”

Zatreptah. On nežno reče: „Ni ti ne shvataš, zar ne, sine?”

„Ne, gospodine.”

A on me podiže, odnese i baci na moj krevet, kao da ne bejah i sam dovoljno odrastao poslednjih dana.

Pošlo mi je za rukom da zbog ove eskalacije budem zabrinut dobrih dan i po, sve dok brigu nije, kao i obično, ubila svakodnevnica. Svid i ja dizali smo se svako jutro u šest sati, mutnih očiju – Dejvi bi već ustao i izašao da postavi zamke ondatrama. Kad bismo ušli u kuhinju, tata bi već sedeo za stolom, sa otvorenom Biblijom ispred sebe, a kafa na peći širila je čudesne mirise. Pravili smo ovsenu kašu i okruživali je zdelicama punim začina: beli šećer, ribizle, pahuljice kokosa. Dok je kaša bubrila i pušila se, tata bi se zavalio za stolom, zatvorio oči i Bibliju istovremeno, i ostao u tom položaju minut-dva, da bi zatim odjednom izjavio kako smo nadareni kuvari i zahvatio kašikom kašu kao da u njoj stvarno ima nečeg u izobilju ili da je puna školjki.

A zatim pravac škola, gde sam plivao uzvodno uz geometriju i gramatiku, i gde je Svid, koja nikako nije volela deljenje velikih brojeva, pokušavala da zadobije naklonost svoje učiteljice sastavljajući junačke pesme. Šta je trebalo da pomisli gospođica Nelson kada joj je Svid, plava, s rupicama na obrazima, Svid koja je uskoro punila devet godina, predala pesmu na temu „Sani Sandaun^[4] dostavlja platu”?

Ljudima iz okna Redtejl gazda se pope na glavu.

Naleteše mu na vrata kao obadi na kravu.

„Tri meseca para nema! Besi ga!” tad viknu neko.

„Deca nam nemaju hleba, a njemu med i mleko!”

A istina, iza vrata, debeli znoji se, trese.

O besanim noćima zbore ispod očiju mu kese.

Glasnik mu donese vest, skрати mu života pola:

Valdez je sinoć – po treći put! – opljačko s parama kola.

Svid je rano poklonila svoje srce Zapadu, što je tatu beskrajno oduševilo. Nabavio joj je iskrzana džepna izdanja Zejna Greja^[5] koje je školska biblioteka rashodovala, *Put kroz divljinu* i *Roberovo odmorište* i neizbežne *Jahače crvene kadulje*. Svid ih je proždimala kao suvo grožđe. Moralo se priznati da beše ovladala jezikom.

*Rulja sad razvali vrata i pronađe omču za čas,
gazda na kolena pade, u molitvi potraži spas.*

*„Oh, Bože, ja nisam zao, iako sad govore svi
da kriv sam ja što Valdeza još nismo uhvatili mi.*

*Oh, Bože, spasi me rulje što hoće sad da me rokne,
pošalji nekog ko može banditskog kralja da kokne.”*

Moram da vam kažem da mi se ova baš dopala. Nema ničeg što može da natera pesmu da pazi na svoje ponašanje kao dobra, čvrsta metrika. Pokažite mi slobodni stih koji tako uhvati trenutak kao ovo:

*Nestade vetra i sve ih užasa pogodi grom,
Opasnost sad svako začu u topotu zloslutnom.
Na ulici videše konja, videše da jahač stade,
i videše da ih motri ko svakom da grehe znade.
Odeća sva mu je crna, a razigran mustang mu beo.*

*Od strašnog pogleda plavog zadrhta sad kosmos ceo.
„Na vešala hoćete njega, i obesiću vas s njime.
Ne volim baš mnogo rulju, a Sandaun je moje ime.”*

I pesma se nastavlja: Sandaun prihvata da se pozabavi platama, kao što se dalo i pretpostaviti, a iz zasede ga napadne Valdez koji je, kako se ispostavlja, pametniji nego što se mislilo, a onda sledi potera koja vodi u zemlju u kojoj je sunce vrelo kao ludilo, a zemlja puca kao ugljen, i tamo sreću „zmije mnoge, lobanje mnoge, jaruge mnoge suve”. Sačuvao sam dosta starih Svidinih stihova. Na poledini ovih je poruka gospođice Nelson, napisana njenom mirnom, ženskom rukom: *Odlično! Sledeći put kad sretnješ tvog gospodina Sandauna, reci mu da poznaješ seosku učiteljicu koja bi volela da ga upozna.*

Da, da – svakodnevnica je tihi ubica brige. Već u sredu uveče postali smo pomalo bezbrižni. Bilo je to veče za crkvu, naravno. Išli smo u metodističku crkvu, mada još nismo bili njeni članovi. Bili smo prešli iz luteranske, prethodne godine, potez koji nisam potpuno razumeo. Novi sveštenik nije bio ni upola tako uzbudljiv propovednik kao naš stari. Pastor Rič bio je malen, hrom, sa govornim smetnjama zbog kojih su pojedini njegovi suglasnici malo drugačije zvučali. Svid i ja bili smo se navikli na besede; naš bivši pastor mogao je za temu da uzme ma šta i imao je neko posebno izdanje Svetog pisma, kako ga je tata zvao, jer je sadržalo nešto čega u našoj Bibliji nije bilo – primedbe o igranju karata, na primer, ili o rokenrolu, ili o ruskom narodu. Naš bivši sveštenik imao je toliko energije da mu samo popovanje nije bilo dovoljno; takođe je redovno pisao uvodnike za okružne montroske novine, što je čitaoce ljutilo, a od njega načinilo zvezdu. Pastor Rič nije imao takvih ambicija. Imao je ženu Junis, koja je svirala klavir i koju sam jednom čuo kako se naglas moli da „smokvino drvo procveta”. On je imao običnu Bibliju, kao što je bila naša, i propovedao je samo iz nje. Večito žalostan zbog svoje grešne prirode, bio je veliki pobornik praštanja, u koje je polagao mnogo vere. Uzbudljiv nije bio.

Ipak, ove srede naveče imao sam posebnu želju da budem u crkvi, iz dva razloga. U Montrozu se vodila borba za oživljavanje vere i pastor Rič je nagovorio poštovanog velečasnog Džonija Lata da

dode k nama i održi propoved; takođe, nadao sam se da će službi prisustvovati i crnokosa i ljupka Betani Orčard.

I dan-danas se pitam šta bi se dogodilo da smo tata i ja te noći ostali kod kuće ili da su Dejvi i Svid pošli sa nama u crkvu. Ratovi eskaliraju na nedokučive načine, koje pravednici i proroci ne predviđaju. Činjenica je da Svid nije pošla – to je jedini put koji pamtim da nije bila sa mnom u crkvi – što je meni odgovaralo, pošto sam se nadao da ću razgovarati sa Betani bez društva moje sestre. Činilo se, u stvari, baš zgodno što Svid nije tu.

Tako se nepromišljeno prepuštamo sudbini. U kolima tata reče: „Pretpostavljam da si ponešto čuo o velečasnom Džoniju.”

„Džef Svonson ga je nazvao bibliofanatikom”, usudih se da kažem. U stvari, Džef beše taj koji je počeo sa fanatizmom i odatle ekspanzivno podgrevao.

Tata malčice promisli. „Svako je fanatičan u ponečem, Rubene.”

„Da li se išta dešava kad on propoveda?” Bio sam čuo još neke stvari: kako su se ljudi obeznanjivali na Džonijevu reč, padali na pod i trzali se, dok su drugi govorili nekim čudnim dečjim jezicima, a proročanstva su letela kroz vazduh kao šišmiši. Ako biste uboli pravo veče, paralizovani bogalji bi se na jednu reč podizali iz svojih kolica i zahvalno se teturali napred.

„Nadam se, Rube”, reče tata. Stali smo kod crkve koja je po svoj prilici već bila puna. Otvorih svoja vrata, ali mi on položi ruku na koleno. „Rubene, da li znaš zašto je Svid ostala kod kuće sa Dejvijem?”

„Ne, gospodine.”

„Zato što nisam siguran da je Svid spremna za ovo. U stvari, nisam baš siguran ni da si ti.”

„Jesam”, rekoh pomalo prenaglo; Betani Orčard upravo beše ušetala u crkvu i, trenutak pre nego što se vrata za njom zatvoriše, proturi glavu i nasmeši mi se. Tata reče: „Gospode, kakva ljupka devojčica.” Meni buknuše uši, i tako uđosmo unutra.

Neću trošiti previše vremena na velečasnog Džonija zato što ono što se ovde dešavalo nije bilo ni upola onoliko važno koliko ono što se događalo kod kuće. Ali, da li ste ikada otišli u crkvu i ugledali sveštenika kako prvo ustaje sa trubom u ruci? Upravo je to velečasni Džoni učinio – o, da. Naši blagi metodisti nisu bili naviknuti na muzičke instrumente osim na orgulje i klavir, ali im se odmah dopala ova truba, a velečasni je svirao kao arhanđeo Gavriilo, pod čime podrazumevam glasno i sa autoritetom koji dolazi od dobrog sluha i širokih pluća. Sjajna ljudina, velečasni Džoni Lat, sigurno je imao sedamdesetak godina, a ipak je bio tako uspravan i plećat i imao je tako tamnu, unazad začušljanu kosu, da bi usred noći mogao bez straha da se šeta najmračnijim uličicama. Sa njim su bili i njegov mlađi brat, saksofonista, njegova žena koja je svirala orgulje, nežna glasa i sa brodolomom u očima, kao i njegov sin, masivan, bolešljiva izgleda, koji je od svih mogućih instrumenata svirao flautu i za koga ste odmah znali da neće biti taj koji će u budućnosti voditi Latovu borbu.

Sama muzika trajala je koliko i naša obična služba sredom uveče – lepa muzika, do dan-danas verujem, lepo odsvirana i izvedena u slavu Boga, ali svejedno neobično glasna. Posle pola sata glava mi je zvonila. Kao neko olakšanje, gledao sam iskosa u Betani, kako u sve većoj vrelini izgleda hladna kao majsko jutro. Odslušasmo „On me je vodio” i „Stari hrapavi krst” i, na zaprepašćenje svih, „Kad sveci marširaju”, našta sam osetio (pre nego čuo) da se tata prigušeno smeje. Zatim, na trubi, izvedbu pesme „Hoćemo li se okupiti ukraj reke?” odjednom tako lepe i tako nesrećno glasne da sam mogao da zaplačem iz oba razloga. Izvirujućim sa strane, Betani me ulovi kako je gledam.

„Napred, vojsko Hristova.” Malo pre no što izbi pun sat, zatvorih oči i videh sebe sa strane, s potočićem krvi koji mi se sliva iz uha.

Zatim bacih pogled ka Betani i videh da je nema, pa ustadoh sa mesta i pognute glave izadoh iz svetilišta. Osećajući tatin pogled, okrenuh se i zatražih njegovo odobrenje. Velečasni Džoni beše iz sve snage prionuo na jedno vrlo smelo izvođenje „Čudesne milosti”; stajao je, visok, ne naginjući se unazad kao džez trubači, već uspravan i širok kao rimski stub, a zvuk je narastao iz njega bez nagoveštaja nekog skorog stišavanja. Velečasni je imao čeljust kojoj nijedan džez na svetu ne bi mogao da prigovori. I dok sam otvarao vrata, i dalje gledajući iza sebe, tata mi pruži malo sopstvene milosti dajući mi mig da idem, da napravim pauzu, shvativši da je truba u njegovoj preuzvišenoj blizini malo odveć snažna za uši smrtnika.

Betani zatekoh dole u kuhinji kako ljušti pomorandžu iz fioke vestinghausa. Kad pomolih glavu kroz vrata, ona me upita: „Rubene, jesi li gladan?”

„Naravno.”

„Dođi, prepolovićemo ovu.”

Betani Orčard imala je dvanaest godina – u školi je bila samo godinu ispred mene, ali u sveopštoj treći dece ka sumnjivoj nagradi zrelosti bila je za čitavu milju ispred mene, što sam shvatio dok sam stajao sa njom u podrumu, a ona me hranila iz ruke kriškama pomorandže. (Nije to moja krivica; ja sam ispružio ruku da uzmem pomorandžu; ona reče: „Ne, pusti mene. Izvoli.”) Dok je odvajala kriške, jednu po jednu, u malom mozgu mi se javi nekakav zvuk, kao od cvrčka. U početku sam bio zadovoljan jer sam shvatio da sam malčice viši od Betani, ali njeni prsti – koji su se bližili sa kriškom pomorandže – potvrdiše jaz između nas. Prsti su joj bili dugi, sposobni, vični: prsti žene, malčice crveni od skorašnjeg pranja. Prsti su bili stariji deo nje. Nisam znao šta bih uopšte sa tim saznanjem. Nisam mogao ni na šta da mislim. Cvrčci se približiše. Kriške pomorandže koje mi je prstima stavljala u usta bili su tako zreli da gotovo nisam ni morao da žvačem. Iznad nas, muzika se izmeni i postade sporija. Kad nije više bilo pomorandže, usudih se da pogledam u Betani, koja nije pokazivala ništa do ozbiljnog stava dok je prikupljala oble korube u dlan i bacala ih u korpu za smeće. Bila je besramna. Plašeći se da će se vratiti gore, rekoh: „Ja kod kuće ponekad kuvam ručak.”

Ona me pogleda, a ja sam bio kao ona Kiplingova zver iz džungle koja nije mogla da pogleda čoveka u oči. Uzeh da preturam po kuhinji, otvarajući kredence, kao namerno, pronašavši najzad kutiju *Biskvika* i pola kila maslaca u vestinghausu.

Betani reče: „Mislim da iznad peći ima sirupa.”

Bojim se da smo propustili propoved velečasnog Džonija. Mada sam sasvim dobro razaznao kada se muzika završila, a propoved počela, dotad smo Betani i ja već bili prešli na žicu za mučenje i činije i jaja sumnjive čistoće, a radost zbog toga što sam nasamo sa ovom devojčicom bila je jača od nemira koji sam osećao što sam prevario tatu, koji je očekivao da se vratim gore. Ono zbog čega smo se najzad vratili gore bila je nekakva uzbuna. Snažan udarac ozgo, kao da je velečasnog Džonija zadesio nekakav božanski udar. Lagani tavan se zadrma. Mi se sledismo i začusmo glas velečasnog, oštar i isprekidan. Još jedan udarac zatandrka po tavanici. Neko povika „*Amin*” onda kao da se Armagedon otvori iznad nas, takve salve udaraca i lupnjave zatresoše crkvu. Zamislite oluju ruku i nogu koja se obrušava! Ne da smo zbrisali! Uz stepenice, pa klizavo kočenje pred vratima svetilišta, gde začuh užurbani glas kako kaže otprilike ovo: *bam, tobalah, sakumbarafej*; odmah potom javi se drugi glas koji prevede: „Ja sam večeras među vama, deco moja”, izgovarao je usred narastajućih

amin. Odškrinuvši vrata, ugledasmo velečasnog Džonija Lata kako pruža ruku da dodirne jednom čoveku čelo. Bio je to gospodin Lejton, koji je bezbroj godina stajao iza pulta u svojoj radnji jeftine robe, nečuvani škrtac i urođeni mrzovoljnik. Oči velečasnog bile su zatvorene, i kad njegovi prsti dotakoše svetlu lobanju gospodina Lejtona, gospodin Lejton pade unazad bez reči, skliznuvši pravo među noge mlađeg brata Lata, koji se izmače da bi ga prihvatio. Udarac nije imao vidljivog uticaja na gospodina Lejtona, jer je vrlo mirno ležao u sobi po kojoj behu razbacani polegali metodisti. Velečasni Džoni otvori oči i stade da gleda u one druge što su stajali uokolo.

Na ruci osetih nekakav pritisak, za koji shvatih da je Betanina ruka. Pogledah u njeno lice – njeno glatko, uplašeno lice. Šapatom me upita da li su dobro ti ljudi koji leže okolo. Uistinu se od ovog mesta dizala kosa na glavi. „Dobro su”, rekoh tražeći tatu, koji bi znao na ovo da odgovori.

Terianus-dekvajas-remorej-gungunas, povika čovek, i još neki paragraf pride. Ne podsmevam se; jezik je bio komplikovan i muzikalan, izraz van ljudske korisnosti. Nastupi tišina puna iščekivanja. Velečasni Džoni razgleda prostoriju. Tog trenutka osetih da se miris naših palačinki – Betaninih i mojih, a bile su baš dobre – širi sve do gore, predivan miris. Pade mi na pamet i to da bismo možda mogli da se nađemo u maloj nevolji zato što smo koristili kuhinju za vreme službe. A onda velečasni Džoni progovori. „Da li neko ima posredništvo? Ko večeras čuje reči Gospodnje?”

Niko ne reče ni reč.

Džoni Lat bio je uporan. „Neko se večeras opire poslušnosti! Progovori, jer nijedno proročanstvo neće ostati nekazano. Džo, jesi li to ti?”

I Džo, starac s ramenima kao u bika, čija je košulja bila skroz mokra na leđima i koji je zbilja izgledao kao da je u bliskoj komunikaciji sa Svemogućim, ustade bez oklevanja i okuša se. „O, sinovi moji i moje kćeri, koliko vas ljubim! Koliko želim da vas opskrbim! Da, žudim da vas okružim predivnim mirisima, rajskim mirisima! S kakvom radošću ću vas postaviti u svoju svečanu dvoranu jer prekrasni jesu kolači tamo! Oh, zlatan je moj sirup! I kod sebe ću okupiti sve gladne svih naroda...”

Kakva šteta što Svid nije bila ovde. Njoj bi se strašno dopalo ovo proročanstvo; ko zna kakav bi mi komentar šapnula na uho? Ali moji točkovi su se okretali sporije od Svidinih, a Betanin stisak, u svakom slučaju, ostavi beli trag na mojoj ruci. „Oh, Rubene!”, reče. „Tvoj tata je dole.”

On se beše razastro poleduške tik uz propovedaonicu, kao da je bio prvi na redu. U trenu se osetih napuštenim. Bio sam ostavljen; mada sam ovde poznavao sve ljude skoro do u glavu, prizor obeznanjenog tate na podu načas me je poljulja iz temelja. Otvorih vrata i podoh ka njemu gazeći, bojim se, neke nedužne ruke. Bilo je to kao da izlaziš iz aviona koji se srušio. Ipak, izgledalo je da je tati udobno: ruke više glave, stopala izvrnuta na unutra. Nekima drugima oči su poskakivale pod kopcima. Ne i tati. On je izgledao isto kao i subotom ujutru, kad bi, mimo običaja, duže spavao nakon rada u školi do kasne večeri: zahvalan, blago iznenađen i, ponajviše, nesvestan. Klekoh pored njega.

Ali, kako probuditi čoveka koga je onesvestila ljubav? Jer, kako mi je kasnije rekao, upravo to se i beše desilo: električna nezasluzena ljubav velikog stvaraoca koja je proputovala kao svetlost kroz nerve ruke velečasnog Džonija i zapucketala na vrhovima njegovih prstiju. Pogledao sam u tatino lice – u bore koje nikada ranije nisam primetio, kožu koja se već opuštala na njegovom vratu. U tom času učini mi se da je zaslužio da se ovako odmara danima i danima. Zatim mi neki trzaj pogodi rame i osetih neke ruke koje su me tresle kao nešto skroz labavo. U očima mi blesnu svetlost, uši mi zagluhnuše i odgluhnuše, a u plućima odjednom osetih olakšanje koje mi pokaza s kolikom sam

mukom dotad disao. Ispunjen strahom i kiseonikom, okrenuh se da vidim ko me je uhvatio. Ne beše niko. Niko, u stvari, nije bio ni blizu mene osim velečasnog Džonija, koji je sada neformalno razgovarao sa svojim mlađim bratom. Nije me čak ni gledao.

Ali njegova ruka, njegova desna ruka, lagano je dodirivala moje rame.

Još mogu da ga osetim, taj ključajući poskok u mojim organima. Nije to bio lep osećaj, ne onakav kakav bih pretpostavio da je dodir Boga, ali ne bih rekao ni da je bio loš. Jedino je bio moćan, kao gola istina.

Za čoveka jednom zapaljenog istinom, pisala je Svid godinama kasnije, mala stvar poput vere je laka.

Da sam imao njen dar da prodrem u suštinu, pao bih u iskušenje da razmislim malo o tome – o istini i njenim čudnim putevima. Ali svedok mora da se povinuje svojoj snazi, a moja, oprostite mi, leži u tome da priča teče dalje. I ovde se moj otac budi. Seda uspravno, a oči su mu širom otvorene i zabrinute, i „Sine”, kaže, „moramo da krenemo.”

Jer on nekako zna šta smo učinili: ostali smo predugo u crkvi.

Pa, hajde da pođemo. Hajde da uđemo u plimut nevaspitano brzo – da *poletimo*, kako bi to svedoci prošlih vremena rekli. Jer je kod kuće težak i eskalirajući rat došao u posetu. A Svid, moja draga sestra, dočekala ga je na vratima.

Tvoje očvrslu srce

Dubok kanjon, hladan, mračan, zlikovca će da ugosti.

Po pećini-lavirintu rasute su kosa, kosti.

*U njoj smradež dima, greha, strahote i blasfemije,
tuda niko proći neće ko osuđen na smrt nije.*

*Ali ipak kroz kanjon tihi ide jahač iznureni,
skrhan bolom, ali rešen da nepravdu iskoreni.*

*Oblaci se crni dižu, u ruini škripa, jeka
jahač Sandaun vadi pištolj, a Valdez se ceri, čeka.*

Svid je bila sama u kući. Tata i ja smo bili u crkvi, naravno, a Dejvi je bio u potkrovlju garaže i potajno radio, budući da je za dva dana bio Svidin rođendan.

Ko bi mogao da pretpostavi da će, naočigled svih, tako lepe oktobarske večeri, neko doći na vrata sa zlom u srcu? Gde je taj koji razume tu mržnju što je trovala prokletog posetioca? Ko bi poverovao da će taj imati obraza da pokuca na vrata?

Ali, tata beše tačno rekao: oni nisu znali da su već poraženi. Izrael Finč nije to znao kada je čuo Svid kako trči da otvori vrata; Dejvi to nije znao dok je radio u garaži, spirajući godine s uštavljene kože. Svid svakako nije znala dok se vukla i posrtala po dvorištu do ševroleta spremnog da krene, gde je Tomi Baska čekao za volanom, i s Izraelovom rukom preko njenih usta. Oh, ne; Svid to uopšte nije znala. Ono što je Svid znala jeste da je samo neki tren ranije sastavljala stihove da opiše banditskog kralja Valdeza – *smeli lopov lavlja srca i planina ovih car* – gajeći naklonost prema lošem momku, baš kao i svi drugi pisci, još od Miliona. E, ali ne više. Gorak ukus dlana Izraela Finča, njegov miris na štroku, njen užas pred bliskom nepoznanicom – sve je to oduzelo sjaj nitkovluku.

Zbog toga, romantično skrovište u kanjonu, *zločinca kameni dvori*, postaje smrdljiva grešna rupa po kojoj *rasute su kosa, kosti*.

Nema više simpatije za Valdeza, momče.

Sandaun pognut konja jaše, iz rane mu krvca teče;

Oči su mu zažarene dok pogledom kanjon seče.

On prirodu nije znao onoga za kim se dade,

Od nedela Valdezovih na oči mu mrak sad pade.

Danas kola prernuta i mrtvački vozač beo,

Sutra crni ukućani, u zgarištu dom im ceo.

Ispucale ruke, suve, od leševa što pokopa,

Boga moli da pozivi grob još jedan da iskopa.

Izrael ju je naterao da mu u kolima sedne u krilo. Tomi se odvezao dalje od kuće, nem kao i svaki

dobar vozač, i kada su odmakli nekoliko ulica dalje, Izrael skloni ruku s njenih usta i reče: „Vidiš sad kako je ovo bilo lako?”

Neću vam davati podroban opis narednih dvadeset minuta. Nisam bio tamo. Kasnije će Svid okarakterisati taj kratki dramatični događaj kao „kratak i prljav trenutak”, i mada se u doba otmica, sakaćenja i pronalaženja tela u šancima Svidino iskušenje može činiti skoro bezazleno, mene još uvek boli, i to fizički, kad pomislim na to. Još uvek u meni kipti.

Jednu devetogodišnjakinju ne bi trebalo iz njene kuće da odvuče neko ko je mrzi.

Niti da je prisili da sluša jezik nevoljenog.

Niti da je cupka u krilu perverznjaka.

Devetogodišnjoj devojčici ne bi trebalo da se kaže: „Sad ćemo te odvesti kući, ali vratićemo se. Tu smo, odmah ispred tvog prozora.” A sada, pošto je priča ipak ispričana, jedno upozorenje bolesnima u glavu:

Pazite koga ćete da mrzite.

Mali i ranjivi imaju zaštitu dovoljno veliku, samo ako umete da je vidite, da vas istopi u pihtije.

Pazite se onih koji stanuju u senci Krila.

Dejvi je saznao da je Svid bila uhvaćena tek kada se vratila. Završivši posao u garaži, on je obrisao ruke o krpu i pošao u kuću da skuva kafu, ušavši na zadnja vrata baš u trenu kad je Svid zalupila glavna. Ramena je bila pogurila unapred i obavila ruke oko sebe. Nije plakala. Lice joj je bilo belo. Dejvi vide kako izgleda, povuče je u zagrljaj i tog trenutka oseti miris benzina ševroleta koji žurno odlazi.

Te noći sam ponovo prisluškivao odrasle: tata, Dejvi i Ted Pulit, mesni policajac, pili su kafu u kuhinji, Svid je stvarno spavala, što me je nekako ispunilo strahom – to i ponašanje Teda Pulita. Sedeo je tamo i razgovarao sa tatom tako umerenim tonom da posumnjeh da li je uopšte na našoj strani.

„Popričaću ujutru s tim dečacima, Džeremaja. Navratio sam tamo nakon što si me zvao, na putu do tebe. Nijedan od njih nije kod kuće.”

Vidite na šta mislim? *S tim dečacima. Navratio sam tamo.* Nisam shvatao kako Pulit može da bude tako nonšalantan. Izvukao sam se iz kreveta i provirio u kuhinju.

Tata reče: „Možeš ti i više od puste priče, Tede. Ti znaš Finča.”

„Sam si rekao da ti nisu povredili devojčicu.”

Dejvi uopšte nije hteo da zove Pulita. Ovo je bio treći napad Finča i Baske, tako da im se, bar kad je Dejvi u pitanju, crno pisalo. Već je bio obukao jaknu i u rukama držao ključeve od kola kad je tata pokazao ko je gazda i pozvao policiju.

Dok su čekali, Dejvi upita: „Koliko puta treba pseto da te ujede pre nego što ga ubiješ?” A onda dolazi Pulit sa svojom bojažljivom logikom. „Uterao si im strah u kosti one noći u svlačionici, Džeremaja. Oni sad samo malo vraćaju milo za drago. Baskina tetka tražila je da te uhapsimo, znaš.” Pulit se smeškao, ali prsti su mu se tresli na ivici šolje.

Dejvi se na ovo podiže od stola, spusti kafu i izađe iz kuće.

Pulit ga je gledao kako odlazi. „Džeremaja”, reče, „ti bi trebalo da bolje nego drugi razumeš mlade momke koji su možda malko više zagrejani.”

„Izvukli su je iz kuće, Ted. Njene rođene kuće. Pretili joj, stavljali ruke na nju.” Pauza, a potom ponovo: „Ti znaš Finča.”

Ovo se odnosilo na Finčov odlazak iz škole prethodne godine. Jednog dana ustao je nasred dopunskog časa iz matematike i hteo da izađe. Nastavnik, mlad i nesiguran u svoj autoritet, oprezno je pošao da blokira vrata. Izrael je zgrabio nastavnika za kosu i povio ga do poda. Bez reči, na kolenima, nastavnik je zatvorio oči, a Izrael mu je pustio kosu, izmakao se i šutnuo ga u stomak, što je nastavniku izbilo vazduh i od čega mu je nešto unutra puklo. Razred se ukočio; učitelj se srozao; na zvuk udarca glave o pod, tri devojčice počеше da plaču. Izrael je napustio Rufing i proveo kratko vreme u popravnom domu, koji nije uspeo da opravda ime koje nosi. Kad se on vratio, Tomi Baska već takođe beše napustio školu, čini se da su mu mogućnosti tamo bile vrlo ograničene.

„Razgovaraću sa njima ujutru”, reče Pulit. Ali, sad već prepoznadoh strah u njegovom glasu.

On nam ništa nije vredeo.

Ovo će nam potvrditi već narednog dana, vrativši se, po obavljenim posetama Finču i Baski, da kaže tati kako su se momci samo igrali – glupirali su se – nisu imali zle namere. Sećam se čistog prezira u Dejvijem očima i kako je izvio usta dok je slušao ovu glupost. Sećam se kako sam se nadao da Ted Pulit neće podići pogled i videti njegov izraz lica i uvrediti se, mada sad shvatam da je jadni Ted znao da je tu, osećao ga. Sigurno je sam izabrao da ga ne vidi. Što se tiče Svid, nije mi ništa ispričala o Finču i Baski. Dan posle tog događaja otišli smo u školu kao i uvek, i na povratku kući ona pomalo energično izvuče svoju malu tvrdoglavu lutku koja je sklapala oči ako biste je položili, igračku koja mesecima ne beše ugledala svetlost dana. Nosila ju je svuda i nestrpljivo je presvlačila i provlačila četku kroz njenu gustu kosu. Ali lutka je imala žalostan, sirotanski izraz, kao da je znala da joj se dani bliže kraju. U jednom trenutku, dok ju je ljuljala, Svidi se zadiže bluza i ja videh dva belega kao od palca, dole, nisko na boku. Te noći odoh u njenu sobu i zatekoh je kako punom parom radi za svojim stolom, a lutke nigde na vidiku.

„Samo pišem”, reče mi Svid, ali ja sam znao da radi nešto više od toga.

Ubijala je Valdeza.

A ujutru je napunila devet godina, nemarno proslavljajući uprkos svem strahu. Ušunjali smo se rano ujutru u njenu sobu, gde je ona, već po tradiciji, ležala budna pretvarajući se da spava. Pri svojoj svetlosti razaznah joj stisnute, nasmešene usne i oči koje su igrale ispod kapaka. Onda tata nežno otpeva „Srećan rođendana ona sede u krevetu, trljajući oči poput nekog deteta iz priče, predivan prizor; ne mogu da vam opišem koliko mi je laknulo kad sam je video tako radosnu.

Prvo je htela moj poklon, verovatno zato što je bio najmanji; najviše što sam mogao da ponudim bilo je džepno izdanje vestern-romana Frenka O' Rurka. Bilo je polovno, što nikome od nas nije smetalo. Nabavio sam ga od obrazovanog neženje iz susedne ulice, gospodina Haplina, koji se kao bajagi cenkao i najzad prihvatio novčić sa likom Indijanca u zamenu.

„Krivo mi je što nije Zejn Grej”, rekoh. Stvar je bila u tome što je gospodin Haplin, inače sjajan čovek, skupljao dela Zejna Greja; romani Zejna Greja ostali su tu gde su.

„U redu je”, reče Svid gladeći korice. Knjiga se zvala *Velikih pedeset*.

„Reč je o lovcu na bufala.” Bio sam je prelistao. „Izgleda strava”, reče, a zatim: „Tata!”, jer on beše spustio na krevet neki čudno uvijeni paket koji se sam od sebe otvori i otkri veliku, veličanstvenu pisaću mašinu, crnu kao Frenklinova peć, sa blistavim okruglim tipkama.

„Tata!” povika Svid još jednom, u neverici.

Smešeći se, on joj dade i drugi paket: ris papira uvezanog mašnom. „A sad, baci te tvoje kauboje u štampu.”

Dodirnula je tipke, pomerila valjak, uhvatila kotur s trakom i mahnula prstima umrljanim mastilom. Nikad nisam video Svidi srećniju nego tada, sa tom monstroznom mašinom koja je upadala u njenu posteljinu; kao da njen svet nije bio ništa drugo do svetla budućnost. Ali mrlje na njenim prstima navedoše me da se setim modrica koje sam video kad joj se podigla bluza, i upitah se koliko su bolne i koliko razmišlja o njima.

„Mnogo ti hvala”, reče, i dabogda svima nama uputili jednom takav pogled kakav je ona uputila tati.

A onda nas je Dejvi, koji se dotad samo ćutljivo smeškao, sve oborio s nogu kad je izašao iz sobe i vratio se teksaškim sedlom na ramenu, blistavim i mirisnim. Reče: „Jednog dana ovo će ti trebati”, i spusti ga na pod pored njenog kreveta.

Svid otvori usta, ali nije mogla ni reč da izusti. Mada je volela sve vestern stvari, sumnjam da joj je ikada palo na pamet da su konji i sedla stvarni; oni su bili samo poezija, mada ona najbolja. *Čilaši* i *razigrani riđani* i, spomenuh ga, *teksaško sedlo* – za Svid su takvi izrazi jednostavno išli uz to, poigravanje, frktanje, gaženje deteline. I baš tako: ukloni takve izraze, i ko je Sani Sandaun? Bilo koji običan momak.

I tako je magija Zapada, koju već beše zabacio gospodin Grej, pala na Svid kao bačena omča. Ima neke magije u konjskoj opremi, kao što je to poznato svima koji su prisustvovali prodaji konja, istrljano sedlo, neočekivano i izvučeno niotkud, ima neku draž kojoj odolevaju samo glupani. Svidino sedlo bilo je teksaško, dvostruko ojačano, sa kolanima prepletenim crvenim moherom, sa ručno izrađenim meksičkim šarama po uzengijama, i s oblučjem od konoplje. Beše dosta korišćeno, što je, verujem, svima nama zagolicalo maštu, a beše stiglo na donkihotski način. Dejvi ga je otkupio od farmera, a farmer od sezonskog radnika koji je trampio svog konja za Dodžov kamion s vetrobranom, na prašnjavom putu severno od Ostina; sezonac se oprostio od svoje odane životinje, ali je sačuvao sedlo iz sentimentalnih razloga. Danima kasnije, pod severnim nebom, shvatio je da mu prisustvo sedla u karavanu samo izaziva utučenost i prodao ga za male pare jednom farmeru, koji je, mada malo zbunjen španskim jezikom, ipak razumeo sezončev teret i potrebu da ga se reši.

Sve ovo nam je Dejvi ispričao dok je Svid opkoračivala sedlo na podu svoje sobe. Dejvi je doveo sedlo u skoro savršeno stanje; miris oprane kože, sličan mirisu zdravlja, dizao se oko nas. Bila je samo jedna pukotina na zadnjem kraju sedla, gde je koža naprsila i razdvojila se. Dejvi s ogorčenjem reče da se to desilo sigurno pre mnogo godina i da nije mogao da je zakrpi. „Ali to ne smeta jahanju.”

„To je sušta istina”, reče Svid praktično, kao da je u dvorištu čeka poni.

Pa, dan je odisao ekstravagancijom. I mada je mudrost savetovala da ne srljamo, činilo se da je Svid srećno zaboravila na skorašnja zla, i držali smo zalet dokle god smo mogli: vafli za doručak, kockice šećera koje smo umakali u šoljice s kafom. Sećam ga se jer se oktobarski dani uvek pamte, vedri, s mirisom javora, s vazduhom zlatnim i tako čistim da treperi. Posle ručka (topljeni sendviči sa sirom), tata je otvorio plakar za kapute i veoma pažljivo izvukao nešto skerletno, zgužvano, nalik na pokrivač. Najpre sam bio zbunjen kad je tu stvar nazvao balonom, jer sam ja mislio na onaj od gume. Ovaj je bio od papira i visok skoro tri metra. Dno mu je bilo otvoreno i optočeno žicom. Iza kuće smo Svid i ja držali tu vreću dok je tata palio smešu gasa i goriva broj dva u konzervi za kafu. Za tren

ispunjen toplotom, balon poče da trza. Kada je vukao već dovoljno snažno da podigne poveću mačku, tata stavi radkapnu na konzervu da ugasi vatru i mi pustismo balon. Brzo se podigao – sa istoka je duvao lagani vetar, i balon ga uhvati, malo se naheri, a zatim se ispravi i nastavi glatko da se uspinje. Kada je balon postao crna buba na bledoplavom zidu, tata laktom munu Svidi. „Ah, Svid”, reče. „Devet godina!”

Ispred kuće se oglasi automobilska sirena. Dejvi oprtča okolo i vrati se s izrazom kao da je progutao žabu. Izusti: „Tata, to je Larvi.”

Svid beše ojađena. Ne reče ništa, za šta joj se može odati priznanje.

„Dobro”, reče tata. On beše malčice klonuo, neću reći da nije, ali to mu se na licu nimalo nije videlo. Truba se ponovo oglasi i tata ode napred, glasno se smejući i pozivajući Tina Larvija na kafu.

Zamislite debelog čoveka, u odelu skroz-naskroz uflekanom od znoja, sa kolenima okrenutim na unutra. Zamislite glas deteta koje često zadirkuju, ali koje je ipak nekako puno nade. Ako je Džon Kalvin u pravu, sudbina je bila mnogo kivna na Tina Larvija, uzaludnog, tragično druželjubivog trgovačkog putnika crvenog lica. Da je bio samo nasrtljiv, to još i ne bi predstavljalo problem; tati nije smetalo da malko požuri ljude iz Fuler Braša. Ali, Larvi nikad nije navaljivao – u stvari, nikad nije ni spominjao šta prodaje, sve dok ga sami ne pitate. Pretpostavljam da je malo ko to činio. Činilo se da trgovina mnogo i ne zanima Larvija, osim što je mu je donosila razgovore – i to razvučene razgovore, pošto je Larvi voleo da tumara malčice nakresan. Putujući američkim autoputevima, nije uspevao da proda usisivače, tiganje, lekove što idu bez recepta, slatkiše, dugmad za manšete, perike. (Tada ništa od toga nisam znao, ali sam vrlo brzo bio obavešten iz njegove lepo sročene čitulje.) I mada je prolazio kroz Rufing samo dva-tri puta u godini, bilo je to i više nego dovoljno da ga mi, deca, proglasimo neslanom šalom. Jedne Badnje večeri (sudovi oprani, Jevanđelje po Luki pročitano naglas, bliži se otvaranje poklona) Dejvi pogleda kroz prozor i reče: „O, ne! Dolazi Tin Larvi!” Od tog blefa prevrnuše mi se creva. Još gore, ispostavi se da je bio proročki: Larvi se zaista vozio, ali je u to vreme bio stigao tek do Mičigena. U novogodišnjoj noći (deset uveče, kokice pršte u tiganju, Svid i ja radujemo se jedinom danu u godini kada ćemo dočekati ponoć) Larvi se zaista dovezao. Iznad peći, četiri sjajne ušecerene jabuke, po jedna za svakog, da ih pojedemo kad izbije dvanaest. Larvi je pojeo tatinu.

S Larvijevim dolaskom dan bi vam uvek krenuo u neočekivanom smeru. Mi smo tu pokušavali da proslavimo Svidin rođendan tako da joj omanjimo muku; sada i mi poželesmo da nestanemo. To je moralo da se izvede brzo ili nikako; u suprotnom, usledio bi protokol, kao neka mrtvačka ukočenost, koji je zahtevao da ukažeš poštovanje i sedneš i slušaš, u Larvijevom slučaju, besmislene tirade o ljudima koje ne znaš, većinom o demokratama. Demokrate iz Ilinoisa, demokrate iz Delavera, demokrate iz Ohaja – Gospode, kako ih je Larvi sve obožavao. „Demokratska stranka je najbolja porodica koju imam”, voleo je Larvi da izjavi, i nije bilo istinitije izjave.

I dok je tata pristavljao lonče za kafu i tragao za kolačima, Svid pozva Dejvija i mene za kuću. „Ovo je *moj* rođendan!” reče. „Nisam zvala gospodina Larvija!”

Nikad se ne bi tako pobunila pred tatom; to je bilo neprihvatljivo ponašanje – a u svakom slučaju, bilo je u tom debelom trgovcu nečega što je u tati budilo samarićanina. Svi smo to uviđali, uključujući i Larvija. I on je to koristio.

„Možda bi otišao ako bi tata kupio nešto od njega”, predložili.

Svid je bila podozriva. „Šta prodaje?”

„Enciklopedije”, reče Dejvi. „Enciklopedije *World Book*. Jedna košta nekoliko stotina dolara.”

Iz kuće se čulo kako tata ređa šoljice i otvara kredenac, i još vesela neosetljivost Larvijevog uvodnog monologa – zvuk nade koja pada u vodu.

Svid reče: „Ući ću i pomoći ću tati da pronađe kolače.” Jadna mala devojčica koju je mučilo osećanje dužnosti, skoro da je zaplakala.

„Ne. Hajdemo u šumarak”, reče Dejvi. „Pusti ga neka sam nađe kolače, Svid. Zna on gde su.” Šumarak je, u stvari, bilo nekih sto lanaca šume na kraju Rufinga, gde su teško pogođeni pronalazili sebi utehe.

„Ne, ne zna”, reče Svid ogorčeno. „Ne zna.”

„Ionako im ne trebaju kolači”, reče Dejvi; zatim, cereći se: „Neka pojedu tortu”, našta se Svid zakikota. Bila je to neka šala koju nisam shvatio. Ali, ona odmahnu glavom i mudro odgovori: „Tortu i pokušavam da spasem.” Bio je njen rođendan, na kraju krajeva – pretpostavljam da beše sama umesila tu tortu. Najdramatičnije što je mogla, ona reče: „Ako se ne vratim za dva minuta, vi, momci, idite bez mene.”

I da znate, nije se vratila ni za dva minuta, ni za pet, ni za deset. Onda Dejvi reče: „Hajde da pođemo, Rube”, a ja, virnuvši kroz prozor, videh sirotu Svidi kako sedi za kuhinjskim stolom, s visokom čašom punom mleka ispred sebe, i s jednim jedinim kolačićem koji je nederlut ležao na tacni, i sa žalošću u očima. Tata je sada izgledao ne samo strpljiv već i stvarno popustljiv prema Larviju, koga kroz staklo čuh kako priča: *Jesam ti reko da sam sebi poručio prikolicu? Ses' metra. Imam u njoj kupatilo sa tekućom vodom. Čak i klonju! A-ha!*

Bilo nam je žao što ovako ostavljamo Svidi, ali sama je tako htela, i mi krenusmo peške asfaltnim putom. Iako beše popodne, i dalje je bilo svetlo i mirisalo je na pokošeno žito i toplu prašinu. Ponekad bismo zagazili u visoku suhu travu da isteramo zečeve iz njihovog loga – Dejvi beše poneo svoj karabin iz garaže – ali nismo stvarno lovili i on ne poteže oružje ni na jednog zeca, samo ih je preko nišana posmatrao kako beže u cik-cak.

Taj šumarak je, kad vam kažem, jedno od najlepših mesta koje je Bog ikad stvorio. Najviše je bilo hrastova, širokih čvornovatih gorostasa čije je lišće u jesen postajalo smeđe i sjajno poput buba. Sasušeno, to lišće je bilo tako tvrdo da ste ga osećali pod cipelama. Zemlju je tada posedovao čovek po imenu Drejper, srećni stari osobenjak, i terao je tamo svoje dve krave na ispašu, samo da ne bi morao kositi travu. U šumarku smo videli jazavce, kanadsku lasicu, lisicu, jednu preterano samouverenu nasmešenu kunu koja se beše rasprostrla po grani; ovo sve uz milion uobičajenih sivih veverica i mrmota. U proleće i leto bilo je još i na desetine vrana, sjajnočkih ratobornih dosada što su se ljuljale na visokom granju, gakale, gubile ravnotežu i mlitavo lepršale krilima.

Izjednom, Dejvi me upita: „Jesi li video Svidine modrice?” Klimnuh glavom. „Nije ništa rekla. Slučajno sam video.”

„Misliš da tata zna?”

Zapravo, nisam znao. „Možda.”

Nastavili smo ka najdubljem delu šume; što je suvlje lišće hrastova, to više buke pravi. Malo sam teže udisao vazduh, a Dejvi je koračao brzo, ljutito.

„Misliš li”, upita me, „da se tata boji?”

Zastadoh – morao sam – i čučnuh da uzmem vazduh. „Boji čega?” Priznajem da su mi misli bile

obuzete. Ponekad, kad dišete, disanje ide *tako* – kao kad se dim uvlači u plakar. „Finča i Baske. Je l’ ti dobro, Rube?”

Klimnuh glavom, zatvorih oči, udahnuh što sam dublje mogao i polako ispustih vazduh do kraja, sve do samoga dna. Rekoh: „Ne boji se on tih momaka. Premlatio ih je one noći u svlačionici.”

Dejvi ne reče ništa. Možda je zbog toga bio toliko razdražljiv: mislio je da se tata boji. Možda ga je to uplašilo, ili je možda mislio da je to samo slabost. Najzad reče: „Bojiš li se ti, Rube?”

„Jok ja.”

Posmatrao me je neko vreme kako dišem. „Misliš da Bog gleda na nas?”

„Pa da”, rekoh.

Dejvi upita: „A želiš li da nas gleda?”

Klimnuh glavom, misleći u sebi: kakvo blesavo pitanje. Tog dana smo u šumi imali čudan susret – naleteli smo na skitnicu sklupčanog poput pseta uz ugašenu vatru. Čuli smo ga kako hrče, tako se to desilo, kako struže kao drvoseča. Probijajući se kroz žbunje, vukli smo se sve dok nismo ugledali dva sjajna crna predmeta koja su ležala jedan na drugom; ispostavi se da su to đonovi cipela srasli sa dronjavim čarapama, zatim sive pantalone od nekog bačenog poslovnog odela. Najzad zastadosmo na malenoj čistini usred ogoljenog šipražja i tu smo sad gledali u riđokosog, riđobradog čovečuljka koji je spavao u očajničkoj želji da se reši bede, s uzglavljem od vojničkog sukna. Nije imao ni jednu jedinu sedu, koliko sam mogao da vidim – pretpostavljam da je imao tridesetak godina, najviše, ali su mu noge bile tako tanke da su mu čarape visile, i činilo se kao da mu se na licu nataložio nanos čitavih desetleća. Sećam se mirisa ugašene vatre i mesa iz bajatog sendviča, i još nečega što mi je bilo novo – žalosnog zadaha kao od duge neupotrebe. Miris sobe koja godinama nije otvarana.

Ostavismo skitnicu da tamo leži, mi, dečaci, pomalo začuđeni tolikom potrebom za snom; povukosmo se i ne rekosmo ništa, i još neko vreme smo u tišini išli kroz šumarak na putu kući. Nikada ga više nismo videli. Nisam siguran ni zbog čega ga ovde spominjem – neće se pojaviti kasnije sa ključem ili poukom ili nekim drugim značajnim delom priče. (Primamljivo je, naravno, pripisati mu ulogu preteče. Bio bi dobar za to, tako otrcan i sasušen pokraj žalosnog ugljevlja. Ali sumnjam da je bio. Skitnica može biti samo obična skitnica, znate; može da podmetne požar u nečijoj omiljenoj šumi, čak i u našoj. Bio je to čudan trenutak, to je sve.)

Ali, kad smo izašli iz šume – izašli na zlovoljan vetar, pod nebo koje je nagoveštavalo zimu, obojeno večernjim bojama u četiri popodne – zar nije tad trebalo nešto da osetim? Dok smo išli kući, ka osvetljenim prozorima, zar nije trebalo da osetim da su Lendovi poneseni, izbačeni s pravca, otišli u neželjenom smeru?

Te večeri za obed smo imali Svidino omiljeno jelo, čorbu od crvenog krompira, u koju je tata umešao komade severne štuke. Začinjena sirćetom i biberom, ovo je bila naša kraljica čorbi; čoveku ne bi na pamet palo da doda dvopek u nju. Srce mi se steglo kad sam ušao u kuhinju i video tatu kako stoji kraj peći klimajući glavom i mešajući jelo, dok je Larvi mleo. Čula probuđenih mirisom pasirane štuke i crvenih krompira, Larvi je izlagao na temu svog najdražeg putnog jela svih vremena, o činiji ribarskog paprikaša koji je poručio u Sijetlu, u kafani zvanoj Ajverovo more školjki. Da, da, Ajver je znao svoje mekušce. Vrsni biolog i vešti sladokusac, Ajver je znao gde se nalaze najbolje školjke – sam je pretraživao plažu svakog dana da bi ih zgrnuo sveže, i tako dalje. Osećao sam da nam je smešteno: bez obzira na to koliko tatina čorba bila ukusna, svi ćemo za vreme jela biti izloženi poređenju sa Ajverovim čudesnim školjkama, zahvaljujući kojem će naša kraljica čorbi biti

degradirana u žandara. Video sam šta se sprema, a verovatno i Dejvi, jer ga je upitao blago bezobrazno: „Gde vam je sledeća stanica, gospodine Larvi? Morate li daleko da putujete?”

Ali Larvi se samo nasmeši: „Nemam zakazana zaustavljanja, sine. Baš lepo od tebe što pitaš. Zanimaš se za putovanja, je l’? Da ti ispričam o jednom ribljem restoranu što sam ga pronašao u Kaskadama...”

U međuvremenu, bacih pogled na šerpu u kojoj je tata mešao jelo i uznemirih se; eto zašto, zato što je bio napravio samo uobičajenu količinu. Sa Larvijem za stolom, trebalo je da napravi triput više, čak sam i ja to znao. Larvi je sam mogao ovoliko da pojede a da ne primeti! U mojim mislima svi posedasmo, Larvi sa našom cenjenom supom, a mi sa hlebom i buterom; zamislih Larvija kako radosno srče, zastajkujući tek da ocrni čorbu; videh kako i poslednja kašika nestaje; začuh ga kako zadovoljno podriguje.

„Nešto nije u redu, Rubene?” upita tata. Izgledao sam pogođen, pretpostavljam.

„Je li ovo sva čorba?”

Tata se nasmeši, govoreći: „Pa, naravno”, i na trenutak razumeh Dejvijeve hroničnu nestrpljivost. Ponekad se zaista činilo da tata nema blage veze.

Larvi reče: „Bolje operite ruke, deco. Za ovim stolom nema prljavih prstiju”, a zatim, ne digavši se da ih i sam opere, uze salvete koje je tata izneo i zadenu dve za kragnu.

Čorba je, moram vam reći, bila bez premca. Omiljeni Ajvor, izgleda, nije pravio ovakvu čorbu čim Larvi ne reče ništa ni o školjkama ni o Sijetlu, niti bilo šta što bi moglo da umanja sadašnje uživanje. Pojeo je tanjir čuteći kao riba, zbunjen, pretpostavljam, izvrsnošću čorbe, a videvši ovo, mi, deca, navalismo da još hitrije jedemo, poredeći njegov apetit sa skromnom količinom čorbe.

„Još, Tin?” ponudi ga tata, a Larvi ispruži svoj tanjir.

Kod drugog kruga nesta tišine. Larvi beše osetio radost za našim stolom i raskomoti se kao da se upravo vratio kući iz rata. Jedući supu, gledao je blagonaklono po nama. Reče: „Prošli mesec izvadili su mi slepo crevo; pokazali su mi ga kad sam se osvestio; bilo je žuto kao farba i dugačko petnaest santima. Normalno slepo crevo ide do devet. Jeste li to znali?”

Pa, niko od nas to nije znao do ovog trenutka. Možda bismo i znali da smo imali enciklopediju, ali tad poče predavanje o slepom crevu, njegovim oboljenjima i uklanjanju. Naročito o Larvijevom, o čemu bih, da sam se nešto ja pitao, radije bio slušao posle večere. Između zalogaja, Larvi nam ispriča kako naše slepo crevo ima oblik crva i kako visi kao pijavica na debelom crevu; kako može da krene po zlu bez ikakvog upozorenja i odnese normalnu srećnu osobu u zemlju bolova. Ispričao nam je kako je njegovo slepo crevo raslo i raslo, više nego što je trebalo (njegova uloga i danas je nejasna lekarima), sve dok ga zamalo nije ubilo. Sedeo je u kafani u Pensilvaniji i razgovarao sa dobavljačem crnog nemačkog piva – uzgred, dobrim demokratom – kad mu se zavrtelo u glavi, pa je ustao da se razbistri. Sledeće, on je na leđima, svestan samo ogromne mučnine i užasnog ječanja kao što ga ispuštaju bolesne mačke, i dobavljača piva koji kleči nad njim i štipa mu nos, ljubeći ga kao da je smak sveta. („Jeste li i vi poljubili njega?” upita zaprepašćeno Svid; Larvi podiže tanjir; tata kutlačom usu čorbu.) Povrativši se nekako u život, mutne glave, Larvi je jedino mogao da pretpostavi da je dobavljač sišao s uma, kao i da je to dugačko i čudno pneumatično cmakanje uzrok njegove mučnine. Šta biste vi uradili? upita nas Larvi. Zar ne biste skočili u pokušaju da pobegnute? A ako bi vaše čelo slučajno razbilo dobavljačev nos, pa on pao ’ladniji neg’ riba, zar bi to bila vaša greška? Ispričao nam je kako je hitna pomoć, kad je stigla, morala *obojicu* da odveze, mene zbog

apendektomije i uspavanog dobavljača piva, kome je nos, reče Larvi, bio sravnjen s licem. („Ko želi još čorbe?” upita tata. „Ja”, odgovori Larvi.) Operacija je protekla dobro, osim što nije anestezija nije bila u skladu sa Larvijevom ogromnom veličinom, pa je sve vreme bio grogi i zapitkivao hirurga šta je *ta tamo stvar* i da li je oprao ruke, i jednom je pomislio da ima opet osam godina i da mu vade krajnike.

Za vreme ovog predavanja Larvi je pojeo najmanje pet tanjira čorbe. Možda i šest; stvari postaju neodređene pod čarolijom epike. Ja sam pojeo samo jedan tanjir, i samo što sam poslednju kašiku stavio u usta kad je Larvi počeo da opisuje svoje obolelo slepo crevo, skroz žuto i odvratno, poput nekog gnojavog crva koji je upao u doktorovu činiju. Ta slika mi je istog trena prekinula večeru, ali nije imala uticaja na Svidi, koja je pojela, verujem, tri tanjira, verovatno iz principa, pošto je bio njen rođendan. Kasnije, posle torte, pošto je Larvi otišao, tata je priznao da je pojeo dva tanjira čorbe uprkos morbidnoj priči. Čudio se kako je uopšte bilo dovoljno čorbe, pa upita Svid: „Šta sam ja to stavio unutra? Jesmo li ovo jelo napravili drugačije? Gospode!”

Sve ovo iz šerpe čorbe koja je trebalo da nahrani nas četvoro i nikog više. *Male* šerpe čorbe. Jesam li jedino ja primetio koliko je tanjira servirano, kako se šerpa popunjavala kao iz izvora, kako je nekako uvek imalo dovoljno da se iznova i iznova napuni kutlača? Rasklanjajući sudove posle večere, osetih da je verni sud iznenađujuće težak i, podigavši poklopac, spazih da u šerpi ima više od pola naše kraljice čorbe.

Shvatite to kako hoćete.

Ali, idemo dalje. Između večere i onoga što se potom dogodilo, sećam se hladne kiše koja je kapala sa strehe dok su se Larvijeva zadnja svetla gubila. Sećam se Svidine glave na mom ramenu i njenog pitanja: „Misliš li da će pasti sneg, Rubene? Oh, nadam se da će pasti sneg!” Sećam se da se tata polako kretao po kući, beše ga užasno zbolela glava skoro istog trena kad je Larvi otišao. Kad je stao i krenuo da ugasi svetlo od koga su ga bolele oči, tata se saplete o Svidino sedlo koje je bila dovukla u dnevnu sobu. Kada je dotrčala do njega, on reče: „Ne brini, ne brini”, i podiže sedlo i odnese ga do njene postelje. Ali glava mu je odzvanjala od bola koji se čitao iz uglova njegovih očiju i usana.

Svid i ja pošli smo rano u krevet. Tata ogrte mantil i izađe iz mračne kuće. Ležao sam budan i svestan disanja, uznemiren tatinim posrtanjem i bolom koji ga je zaslepljivao. I ponovo sam razmišljao o Svidinim modricama, koliko su je samo straha koštale. Dejvijeva cigareta bila je narandžasta tačka na kiši. Pređoh preko hodnika, šapućući: „Svid, spavaš li?” Ali, ona već odavno beše utonula u san, otvorenih usta, pomalo balavog disanja. Beše mi drago kad videh *Velikih pedeset*, rastvorenu hrptom nagore, pored njenog kreveta. Daleko je odmakla pre nego što ju je dan pretekao. Ispod prozora zatvorenog zbog kiše bilo je smešteno sedlo bisernog sjaja. Privuklo me je. Kleknuo sam i dotakao kožu: mekana uglačanost od dugih kilometara, nežan uobičajeni miris konja i paste za čišćenje. Ima neke čarolije u konjskoj opremi, kao što sam već rekao, i nije preterivanje reći kako se činilo da sedlo gotovo diše i uzdiše u nekom lakom, škriputavom snu o Zapadu koji je i Svid verovatno sanjala. Pređoh rukom preko nagiba oblučja niz glatko sedište, pa zatim gore, uz zadnji deo sedla, i tada primetih da je pukotine – pocepane kože koju Dejvi nije mogao da zakrpi – nestalo. Osetio sam to pod rukama, mada mi je sedlo u svojoj blistavosti dovoljno pokazivalo da je napuklina na koži zatvorena. Rana je jednostavno *zachelila*. Osetih neku prijatnu čudnovatost, kao da mi se neko nasmešio iza leđa; čučnuh tu u Svidinoj hladnoj sobi i setih se kako je tata, pošto se sapleo, podigao

sedlo svojim strpljivim rukama, doneo ga ovamo i spustio ga opet dole. Dodirnuo sam zadnji deo: samo glatka koža, nije bilo čak ni šava.

Shvatite *ovo* kako hoćete. U neko doba posle ponoći kiša je prešla u sneg. Znao sam to po drugačijem dobovanju o prozor: manje oštar, vlažniji zvuk. Isprva sam pomislio da me je to probudilo.

A onda se okrenu kvaka – zadnja vrata u kuhinji. Znao sam to slabašno cviljenje. Koliko sam želeo da to ulazi Dejvi, zadimljen i tih, i stresa vodu sa sebe, ali Dejvi je već bio unutra, spavao je na manje od dva metra od mene, dišući kroz nos zadovoljnim udisajima. Nije to bio ni tata, jer sam i njega mogao da čujem, prevrtao se po krevetu u snu, boreći se sa glavoboljom.

Začuh suhu pritužbu kuhinjskog poda, s onog mesta pored ostave za metlu gde je patos stenjao pod nogama, i ako sam i imao ma kakvu sumnju u to da je neko ušao u kuću, nije nestade u trenu kada struja vlažnog vazduha uđe i dotače mi uši i čelo.

Dejvi cmoknu, proguta i utonu u još dublji san. Meni se pluća skupiše od iščekivanja; čitava površina me je bolela; žudeo sam da otpuzim preko i probudim ga, ali sam se osećao kao umrtvljen, obogaljen. Sada, po prvi put, začuh stvarne korake. Prelazili su preko dnevne sobe. Rame udari u okvir kamina. Na prozor mi nalete sneg i ispuni ga, a ja se pomirih sa saznanjem da sam predugo čekao da probudim Dejvija. Sad će se desiti ono što će se desiti.

Koraci su se bližili. Stadoše pred mojim vratima. Osetih više nego što čuh nečiju ruku na kvaki.

A onda Dejvi prozbori pored mene – „Upali svetlo” – glasom tako mekim kao da možda priča u snu. Ali nije. Govorio je onome, ko god to bio, koji je bestelesan stajao na vratima. „*Upali ga*”, zapovedi, i sledećeg trena svi smo bili okupani svetlošću i žmirkali smo: ja ispod jorgana, Izrael Finč stojeći na vratima sa bejzbol palicom u jednoj ruci, dok mu je druga još bila na prekidaču, i jadni glupi Tomi, skroz nakošen iza njegovog ramena. Dejvi je sedeo na krevetu u majici, čupave kose. Odnokud je u rukama imao svoju malu vinčesterku koju je nosio u šumarak tog popodneva. I držao ju je komotno: laktovi mu naslonjeni na kolena, obraz uz kundak. Kao da će sad da skida konzerve s ograde. Pošteno je reći da Izrael nije imao šanse. Ne kažem da ju je zasluživao. Stajao je na vratima sa svojom jadnom palicom, kao neki prvobitni čovek kome se smeši izumiranje. Kako je zbunjeno izgledao, upaljenih očiju i znojav! Onda je podigao palicu, a Dejvi je opalio, i Izrael je naleteo pozadi na Tomija Basku, a Dejvi ubaci drugi metak u cev i ponovo opali.

Jeste li ikada čuli pucanj puške u kući? Unutar omalterisane sobe? Možete da zamislite kako je mesto oživelo čak i dok se upravo suprotno dešavalo Izraelu Finču. (Nisam zapazio nikakav poslednji ropac; metak je napravio jasnu crnu kap iznad i između njegovih obrva, tako da će Svid, mnogo kasnije, napisati da je njegovo telo *ležalo našminkano kao bramanska devojka*.) Ležao je na leđima u hodniku, sa tom tačkom na čelu i bez izlazne rane pozadi (dobar argument, otvoreno bi rekao doktor Nouks, za mali kalibar) kada je Svid doletela iz svoje sobe. Videla je, pored Finča, Tomija Basku na stomaku, sa drhtavim rukama pruženim ka vratima, i Dejvija kako staje iza njega. A videla je i mene, pretpostavljam: mene kako posmatram kraj naših života kakve smo do sada živeli. Sećam se zvuka Svidinog isprekidanog glasa i kako je ispustila *ahh* kad ju je tata uvukao u kupatilo i zalupio vrata. Pogledao sam u Tomija Basku koji je takođe bio pogođen, ali ne precizno kao Finč. Tomi je grebao pod i nešto nerazumljivo vikao, a oči su mu se prevrtale, i bilo je nekog istinskog straha u njegovom glasu, i znao sam sa sigurnošću da je video sve one đavole koji su ga čekali oštreći svoje duge noževe, da je mogao da čuje njihovo vriskanje i torokanje, da je miris sumpora koji se brzo

osetio u sobi izašao iz neke nejasne dvorane nalik na usta koja su dahtala za njegovom dušom. Stojeći iznad njega, Dejvi ubaci i treći metak.

Trebalo je da sklonim pogled, ali nisam mogao.

Spustio je cev do temena Tomija Baske. Na trenutak mi se brat učini veoma mali – poput stranca viđenog iz daljine. Ne zadrhta. Opali. Tomi se opusti. Kućom zavlada tišina i sad se čula jedino Svid kako jeca iza vrata kupatila. Miris sumpora osta još koji trenutak, a onda ga nestade. Dejvi se uspravi ne gledajući ni u mene ni u tatu, koji se pojavi ruku izgrebanih od Svid koja se opirala. Dejvi obrisa lice, reče „Pa...”, zatim preskoči Tomija i izađe napolje.

A kad je shvatio šta je zapravo uradio? To smo se Svid i ja pitali. Kada je Dejviju Lendu doprlo do uma da je izgnanstvo zemlja promenljivih granica, da je teško prestati, a još teže izdržati, ma koliko ti ramena bila snažna ili srce očvrslilo?

Zavirivanje u budućnost

Niko se ne bi ljutio više od Dejvija ako bih pokušao da prikažem sled događaja pod nekim svetlom iskupljenja. U našoj kući bila su dva mrtva dečaka i nije bilo nikakve svetle strane. Sećam se da je Dejvi sedeo na podrumskim stepenicama pod žutom sijalicom, jakne navučene preko majice, lica sjajnog od kiše. Nije hteo da govori, a oči su mu izgledale kao da je pod narkozom, što me je strašno plašilo. Zajedno smo čekali Teda Pulita da dođe. Tata, zaokupljen molitvom, držao je jednom rukom Svid, a drugom beše obgrlio Dejvija oko ramena. Sećam se osećaja da se delim na pola, da postajem manji. Brbljao sam Dejviju da će sve biti u redu, da to nije namerno uradio.

A to ga je vratilo odande gde je bio jer se okrenuo i uhvatio me za ruku. „Ne govori da je u redu, Rube, ne govori to. Hteo sam to da uradim. Hteo sam. Čuješ li me?” Jedino sam mogao izbezumljeno da klimam glavom. Neka kola pristigoše dok je to govorio, i začusmo kako lupaju vrata, i videsmo crveno svetlo kako odskakuje po prozorima.

Dejvi reče: „Evo nas.”

Nikad nije imao živaca za opšte insistiranje naše porodice da sve uvek mora izaći na dobro.

Istinita priča: u proleće tatine dvadeset i osme godine, njega je podigao tornado zajedno sa krovom ponad njegove glave i nekoliko labavih dasaka kojim je u tom trenu patosao pod.

Ovo se desilo dok je bio oženjen mojom majkom, dok je pohađao malu vojnu školu u Ajovi. U to vreme tata je bio srećno obuzet knjigama i naučnim istraživanjima – bio je jedan od onih čestitih, ambicioznih, samoobrazovanih ljudi koje vole američki folkloristi, čitalac sa Linkolnom u srcu, koji će prepešačiti petnaest kilometara da bi pozajmio knjigu poezije Džona Dona ili Melvilov roman ili, da budem sasvim iskren, Ovena Vistera¹⁶¹. Kako je voleo da uči i kako je bio neobično saosećajan, prirodno je da se beše okrenuo medicini, i pretpostavljam da se moja mama lako zaljubila u ovog velikodušnog i zgodnog mladića koji je očigledno bio u usponu. (U stvari, i danas mi je lako da zamislim kako bi izgledao naš život da se tata držao svog puta: skromna kuća na farmi, sa širokim kosim tremom, okružena, pretpostavljam, lancima pašnjaka i sa nekoliko grla škotskih krava, iz razloga što je doktoru potrebna rekreacija, dva do tri dobra konja u ofarbanjoj konjušnici, mama izlazi na zadnja vrata otresajući brašno sa kecelje i zove nas, decu, na večeru i izgleda zadovoljna i srećna. Izenađujuće, zar ne, koliko se takve slike nalaze blizu površine?)

Po onome što sam čuo, bila su to dobra vremena. Dejvi je imao godinu dana i teturao se neposlušno po srećnom, oskudnom stanu oženjenog studenta; mama ga je hranila i bilo joj je dojadilo jurenje i čitala mu Roberta Luisa Stivensona¹⁷¹ da ga uspava. Tata je proučavao kostur sa katedre za prirodne nauke, po imenu Jorik, oniskog momka obolelog od skorbuta koji beše poprimio boju blagog čaja. Profesor je rekao tati da Jorik nije bio savesni dobrovoljac, već zlosrećnik iz Kalkute koga su izvadili iz reke Gang, prokuvali i prošvercovali na američki srednji zapad. To je navodilo na razmišljanje. Kad nije učio, tata je radio, čisteći i krećeći sportsku halu dvadeset sati nedeljno, i ne znajući da je baš tu, u svom kombinezonu, stekao sve obrazovanje koje će mu biti potrebno. Baš tu je sportsku dvoranu, Djuj Hol, pogodio tornado negde posle jedanaest sati jedne vrele septembarske noći. Uzgred, ovo je jedina priča koju nam je tata pričao u *šaptajima*: kako je tornado dojurio sa juga, rođen iz žutog oblaka; kako je dotakao zemlju na ivici grada, bleđa pupčana vrpca, da bi se

zavrteo skoro stidljivo iznad Koledž Drajava, pokupivši samo malo blata i takoreći ništa drugo. Sledećeg jutra, stanovnici koji se pojaviše primetiše najpre da im je ulica očišćena kao nikad ranije i da je sva trava uz ivičnjak očešljana i postrojena kao u znak poštovanja prema nekom veličanstvu koje je prošlo.

Tata je radio do kasno postavljajući novi parket u košarkaškoj sali, gde se prethodne zime lagana konstrukcija beše srušila – jednostavno je popustila i pala prekinuvši utakmicu, ne povredivši nikoga, ali uzbudivši svetinu svojim naginjanjem i prašljivom detonacijom. Djuj Hol bila je jedina zgrada u studentskom naselju koja ne beše sagrađena od cigle, a tornado je naleteo na nju kada se već bio potpuno razvio, ne više pupčana izraslina, već snažna vitka dama koja je vrckala kroz naselje – prošla je odsek za prirodne nauke, prošla je engleski, preskočila Old Mejn i biblioteku s pažljivim milosrđem i spustila se na plitak krov Djuia, gde je tata crnčio sam samcit. Pričao je posle da nije zvučalo kao voz, kao što se veruje, već kao da se cela planina otrgla i krenula pobočke preko tla, i da je, kad je podigao pogled, ugledao šindru u vazduhu i deliće stakla od svetlarnika koji su lebdeli lagano kružeći; video je užarene uređaje kako isto tako lebde, istrgnuti iz svojih fasunga a ipak celih provodnika i veličanstveno napunjeni nekom silom koju beše izmenila oluja; i dok je skakao ka podrumskim stepenicama – koje su bile na manje od petnaest metara začuo je kako se velike ploče tavanice cepaju i osetio kako se kreće uvis, kako se potpuno zbunjen penje van dometa gravitacije i zemlje i zemaljske pomoći.

U međuvremenu, moju majku probudilo je pištanje vetra u njihovom stanu u potkrovlju trećeg sprata, i skočila je taman na vreme da vidi vrh dimnjaka kako plovi po nebu, upaljen sa donje strane. Naleti peska zasipali su okna. Nikakva ljutnja ne može da umanja moje divljenje prema onome što je tada uradila, a to je da je u spavaćici poletela u Dejvijevu malenu sobu, zgrabila presavijeni jorgan i uprla ga o njegov prozor. Tako je stajala i kad je zvuk prešao iz pištanja u mnogozvučno urlanje; tako je stajala i kad su se sva svetla pogasila i stakla popucala svuda po zgradi, a zvuk postao jedino što je mozak mogao da registruje.

Kako je tata pričao ovu priču, ovo je uvek bio trenutak trijumfa, preokret rata ka pobedi: mama, naslonjena na prozor, stoji između oluje i malog Dejvija, i na vrhuncu oluje, kao kad rat dođe tražeći šta će da proždere, ona oseća slabašno popuštanje na staklu. U isto vreme Dejvi se meškolji i cmokće, prevrće se na stomak, a staklo pod njenim rukama postaje mirno, i kad Dejvi ponovo utone u san, rat je prošao, otišao ka severu.

(Ali, vi mislite da je najgore prošlo? Setite se, tata je baš sada u usponu – s čekićem u ruci on viri u budućnost – mami na oči naviru suze olakšanja. Ne, najgore će, bar za mamu, tek doći.)

Prvo što je uradila, pričao nam je tata, pošto je oluja prošla, bilo je da istrči i napipa telefon u hodniku koji su delili sa celim trećim spratom. Da pozove Djuj, naravno, da vidi kako je tata. Veza je bila mrtva, ništa iznenađujuće, ali nešto drugo bilo je čudno: telefon je bio vreo. Ne topal kao da ga je neko upravo držao, već vreo, napunjen, prepunjen naponom. Mama ga je već bila prinela uhu kad joj je dlan registrovao bol. Kasnije će mama pričati da ju je sprženi telefon preplašio više od oluje. Činio se natprirodnim. Predskazao je zlo. Ispustivši ga, napipala je put do gore, izvukla Dejvija iz kreveca i uzela ga u naručje da se smiri. Zamišljam ih kraj onog istog prozora koji je podupirala, mama gleda po naselju, ali odatle se nije video Djuj Hol, svetla još nije bilo, a ionako se između njih uzdizao Old Mejn.

Kroz jedan sat, neko pokuca. U mraku, uvijena u kućnu haljinu, mama je otvorila vrata malom

odboru ljudi, a njihova lica osvetljena lampama imala su boju zapaljenog papira. Čovek koji je bio napred reče: „Gospođo Lend, Djui Hol je pao.”

I eto najgoreg. Saslušala ih je, njihov opis srušene zgrade, praznine namesto bivšeg krova, iskrivljenih ofarbanih delova zidova i električnih žica i uništenih dasaka razbacanih ka severu u širokom luku. Poneli su lampe i podizali ruševine, ali nisu našli ni traga gospodinu Lendu. Ostali još uvek traže. Nije trebalo da kažu mojoj majci da treba da se pripremi za još gore vesti, ali oni su bili nespretni ljudi i, bez sumnje, potpuno pogubljeni. Da li je uopšte postojao pravi način da se saopšti vest koju su oni donosili?

Što se tiče stanja moje majke u narednih nekoliko sati, mogu samo da nagađam. Jednom u životu osetio sam takav bol da sam takoreći mogao da ga čujem u sebi kako mi kida utrobu, čujni bol koji je kopao kukom, kao kad se pretražuju reke po nečijem nestanku. Ne mogu a da ne mislim da je moja majka osećala nešto slično. Možda se Dejvi probudio i odvratio joj pažnju, možda je bila skamenjena; možda je imala još snage da počne da planira, čak i u takvom trenu, kako da se najbolje snađe u svetu koji je samo noć ranije bio tako blagonaklon. Jedino što, iz tatine priče, zasigurno znam jeste ovo: sedela je za kuhinjskim stolom u kasno prepodne tog dana, pošto prethodno beše obukla i nahranila Dejvija i posadila ga da jaše zauzdanu hoklicu, kada je telefon u hodniku, sada opravljen, zazvonio. Dugo je sedela želeći da se neko drugi javi, ali čitav je sprat bio prazan, svi behu otišli na posao ili u školu ili da se žmirkajući prošetaju oko nekadašnjeg Djui Hola. Najzad je ustala i javila se. Neka žena tražila je gospođu Džeremaje Lenda.

„Kraj telefona”, reče moja majka.

„Jesu li vam kola preživela oluju, gospođo Lend?” upitala je žena.

Moja majka oštro reče: „Šta vi to pričate?” Imajte strpljenja za nju; pomislite na njenu dugu noć.

„Gospođo Lend”, kaza žena, „ja sam Marijana Evans. Naša farma nalazi se šest i po kilometara severno od grada. Jedan čovek pije kafu na mom tremu. Kaže da je vaš muž.”

Pa, svi mi drugačije čuvamo prošlost u sebi. Za Svid, takve epizode prešle su u međusobno povezane i značajne pripovesti; imala je homersko poimanje značaja događaja i još uvek ga ima; u jednom od svojih skorašnjih pisama ona pita: *Je li hbris verovati da svi mi živimo epiku?* (Možda i jeste, ali sumnjam da je stvarno računala na moj odgovor.) Tatu je, kako bi on sam rekao, tornado uveo u život novih ambicija što su mnogi, uključujući i moju majku, tumačili kao život bez ambicija. Po završetku tog semestra preselio je porodicu iz naselja i zaposlio se kao pomoćnik vodoinstalatera. Ovo je bio rasplet njegove šapatom izrečene priče o tornadu koji je doveo do antiklimaksa: pošto se kovitao više od šest kilometara po nebu prepunom ruševina, pošto ga je progutao božji gnev i pošto je ostao u njemu ne samo nepovređen, već i bez ogrebotine, pošto ga je ujutru na neobrađenom polju probudio retriver, liznuvši ga po licu – tatin odgovor sastojao se u tome da napusti stazu uspeha i gurne ruke u slivnik. Nemam drugog objašnjenja osim da ponovim ono što bi on često kazao po svršenoj priči, dok bi nas ušuškavao u krevet: „Tako je *nežno* sa mnom postupano tamo gore, deco.”

Ali, sve to je smetalo Dejviju i on bi to i rekao kad god tata ne bi mogao da ga čuje. Ne može tornado da te cima tamoamo, govorio je, a da se ne izubijaš. To nema smisla. To nije kako treba.

Svid ga je izazvala: „Hoćeš da kažeš da tata laže?”

„Naravno da neću. Znam da se to dogodilo. Samo *nije* trebalo. Zar ne shvataš?”

„Ne”, odgovorila je Svid.

Ja sam shvatio šta hoće da kaže, ili ću na kraju shvatiti. Dejvi je želeo da život bude nešto što si sam uradio; čitava ta ideja o zaštitnički, očinski nastrojenom Bogu išla mu je na živce. Ovo ću bolje razumeti u godinama koje će tek doći, ali se nikada neću sa tim složiti, jer ja sam bio slab, i toga svestan. Nisam imao ni snagu ni instinkte svojih doseljenih predaka. Slabi moraju računati na milost – bez koje, na kraju krajeva, ne bih preživeo ni četvrt sata. Istorija me, jednostavno, ne beše opremila kao Dejvija. Trebalo je samo da pogledate u njegove ruke i shvatili biste: ruke su mu bile snažne kao u pravog muškarca, i brze – brze kao pogled. Vazda su se kretale kao da imaju neki odavno znani cilj. Istorija je bila toliko duboko uvrežena u Dejvija da nikada nije mogao da vidi koliko joj pripada.

A mama? Jedino mogu da verujem da je posle telefonskog poziva sela i plakala, kao što bi to učinila svaka žena koja voli svog muža. Koliko mora da je bila radosna, kako izbezumljeno mora da se odvezla na farmu Evansovih – a Marijana Evans sigurno je posle to pripovedala komšijama, i sećala se, u kišne večeri dok joj muž radi u ambaru, zagrljaja i drhtaja tog susreta. Srećom po Marijanu, ona neće videti promene koje je taj tornado doneo. Neće videti zbunjenost moje majke kad je tata napustio studije i svoju uspešnu budućnost; niti pokušaje moje majke da iz toga izvuče najviše što se moglo. Ti pokušaji trajali su poprilično dugo, zaista – dovoljno dugo da rodi Svidi i mene – ali mora da je osetila da je tata prekršio neki deo zaveta između njih. Otišla je bez objašnjenja ili epiloga. Kasnije smo čuli da se u Čikagu ipak udala za doktora, jednog postarijeg gospodina čija prva žena beše umrla; čuli smo da su posećivali koncerte i pozorišta i da su bili članovi elitnih društava. Ali ništa od ovoga nismo čuli od mame, pošto nikada nismo primili telefonski poziv ili pismo od nje; nikada nismo upoznali ni gospodina zbog koga smo izbrisani.

Dejviju su stavili lisice i odvezli ga u zatvor u Montroz, a nas su ostavili u motelu da tamo prenoćimo. Polazeći po kiši, videli smo ambulanta kola na travnjaku, zamenika šerifa kako pognut puši na tremu i prozore koji su bleskali i nestajali pod blicem fotoaparata.

Sve je ovo bilo isti onaj tornado.

Kada smo sutradan otišli da vidimo Dejvija, Svid je pokušala da ga šutne. Bila je uplakana i razjarena, pa je krenuo rukom da je uteši, a ona je snažno zamahnula nogom između rešetaka, ali je uspela samo da se udari u cevnicu.

„Blagi bože, dobro je što sam *ovde*”, primeti Dejvi dok je Svid skakutala uokolo grizući se za usnu. Opazih da tata, onako smrknutom, beše drago zbog te šale. Dejvi je bio zbacio onu potresnu skamenjenost od prethodne noći. Bio je u maloj ćeliji, osvetljenoj zagasitožuto, i sa spljeskanim movama po zidovima, ali nije siktao, niti se beše izmenio do neprepoznatljivosti. Kada se Svid ispraznila i zagrlila Dejvija kroz rešetke, tata nam reče da se pozdravimo i da ga sačekamo u hodniku.

Beše to nešto najteže – izaći na ta vrata. Bila su tako debela i tako čvrsto zatvorena da je bilo nemoguće prislušivati čak i uz pomoć papirnate čaše koju je Svid zdipila iz aparata za vodu.

Tata je bio tih kada nam se pridružio. Otišli smo do kola, a vetar je produvavao ustajalost iz naše odeće.

„Reko bih da je dobro, je l' da?” upitah.

„Naravno da je dobro”, odgovori tata.

Vožnja do kuće strašno se oteгла. Stigli smo taman za večeru, pa Svid i ja virnusmo u kredenac. U normalnim okolnostima, tata bi preuzeo stvar na sebe i spremio neko jelo ili tako nešto, ili bi bar

predložio da Svid i ja to učinimo, ali namesto toga samo je seo na kuhinjsku stolicu i naslonio se, zatvorenih očiju.

Misleći na večeru, upitah: „Hoćeš li da uradimo nešto?”

„Istrajte”, reče.

Bio je to bolji odgovor nego što smo tražili. Šta drugo da se radi kada se scena promeni? Kada se sva ogledala iskrive? Te prve nedelje Svid je ustajala kao i obično i zahtevala da joj pomognem da skuva tati ovsenu kašu, ali on je pre imao šanse da se kandiduje za kongres nego da pojede tu kašu.

Odjednom je mnoštvo nama nepoznatih ljudi počelo da zove i da navraća. Novinari, jeste: jedan apologetski pisac iz okružnog montroskog nedeljnika, čovek tužnih usana iz *Stara* iz Mineapolisa, ekipe dve radio-stanice, ramena povijenih od onih njihovih velikih magnetofona, i prvi televizijski izveštač koji je ikad viđen u ovim krajevima, koji je time zaslužio da *Montroz Observer* objavi članak o njemu, sa sve fotografijom. Javiše nam se još i nekoliko odvažni i ambiciozni advokati koji behu pročitali prve izveštaje, a iz istog razloga i mnoštvo mladih žena koje su videle Dejvijeju tragičnu sliku na vestima i zamišljale ga kao neshvaćenog.

U međuvremenu, mnogi ljudi koje jesmo poznavali, a čija bi ohrabrujuća podrška zasigurno značila tati, klonili su nas se. Na primer? Šta je sa Haroldom Barkusom, čovekom sa pumpe, koji je radio sve popravke na našem vremešnom plimutu, koji je jednom pijan došao tati, sav uplakan što ga je žena ostavila, i koji je izbalavio naš kauč te noći dok je spavao i otišao sutradan ujutru trezan i ohrabren i sa punim stomakom? Harold Brakus nije više hteo ni rezervoar da nam napuni, već je slao svog štrkljastog šegrta da to učini. Kroz izlog smo mogli da vidimo Harolda kako sedi u svojoj kancelariji i neće da pogleda napolje.

A šta je sa Lirojem Birstenom, direktorom škole, koji je zaposlio tatu i koji je sedeo za našim stolom i tugovao kad mu je ćerka zatrudnela sa serviserom koji je zbrisao? Mislite li da je Liroj trebalo da kaže koju utešnu reč?

Možda je to bio strah, ne znam, možda stid. Možda su se ti ljudi stavljali na tatino mesto, pomišljajući da valjda ni sami ne bi želeli da im iko išta kaže, da je nešto njihov sin ubio dva dečaka; da njihov sin danonoćno čami u onoj ćeliji. Ili su možda – može li i to biti? – smatrali da je tata dužan da pati. Da čovek poput njega ne može biti onakav kakvim se dotad činio. Možda je njihovoj žudnoj duši davalo oduška to što je sat sada kucao protiv Džeremaje Lenda baš kao što je kucao i protiv svih njih.

Mislim na Oskara Larsona, koji je voleo da vodi tatu na pecanje zato što mu se činilo da se ribe uvek okupljaju kad je tata u čamcu. I na Gerija Svita, mesara, čiju je ledaru tata popravio prethodnog leta, za vreme julskih vrućina, i tako spasao more govedine. Mislim na Rona Simonsona, čoveka koji se bavio neobičnim poslovima, a koji je s vremena na vreme mogao da se osloni na tatu – povodom oštrenja kosačica, postavljanja šindre na garaže i sličnih poslova, kakve bi tata i sam s oduševljenjem radio, samo da Ronu nije bio potreban posao. I mislim, ne mogu a da ne mislim, na one Jovove prijatelje iz Starog zaveta, na ljude koji su došli Jovu dok je ležao na postelji od pepela, sav iskrivljen od čireva i zbog gubitka dece, i rekli mu: *Šta si sad uradio?*

Naravno, osetoljubivost je opasno zadovoljstvo i, da, ja nameravam da oprostim svim tim finim deztererima; mislim na kraju da njihovim duhovima, ako već ne njima samima, kažem za života: *U redu je, razumem. Možda bih i ja učinio isto.*

Ali, ipak, ne još. Prvo da posvedočim.

Sećam se dvojice ljudi koji nas ne behu napustili – ne, trojice. Bili su to metodistički propovednik Džejms Rič i doktor Animas Nouks, i još gospodin Lejton, po imenu Džerard, čovek iz prodavnice jeftine robe, kojega beše pogodio duh iz ruke velečasnog Džonija Lata. Rič i Lejton i Nouks: ta trojica.

Začudo, izgledalo je kao da je tata taj koji najviše pati, i da je tata onaj oko kojeg se ovih nekoliko ljudi beše okupilo, dok je Dejvi – onaj koji je nanišanio i pucao, nanišanio i pucao, nanišanio i pucao – sedeo u okovima na klupi u sudnici i izgledao kao isti onaj dečak koji je oduvek bio moj najdraži brat. Mada nešto mršaviji; nije se pretrzao od jela tamo. Sećam se trenutka kada je ustao sa svog mesta do betonskog zida i zagrlio me kroz rešetke, a ja sam njega obgrlio oko njegovog mršavog struka. Tada sam video koliko mu je potamneo podbradak i kako mu koža izgleda gruba i opuštena kao u nekog mnogo starijeg čoveka. Nasmehio se i nije mi dao da plačem. „Reci, Neti” – ruke mu čvrsto na mojim ramenima – „zar još ne jedeš one guske? Čuvaš ih u zamrzivaču dok ja ne izađem? Samo još malo.” Pamtim da se na ovo zatvorski čuvar koji je stajao u blizini promeškoltio, i njegovi ključevi kao da su se prigušeno nasmejali na Dejvijeve reči: *kad izađem napolje: još malo*. Ali, ja sam gledao u Dejvija i video ono što čuvar nije mogao: video sam sjaj sigurnosti, vere, nekakvog saznanja u mom bratu; znao sam kome mogu da verujem.

No baš i ako Dejvi nije dobio mnogo podrške lično – a, znate, čak ni Doli nije otišla da ga vidi, bar ne odmah – sigurno ju je dobijao putem pisama. Naročito tih prvih dana, dok mu je štampa bila naklonjena. Ne *Observer*, koji je morao da živi uz porodice Finč i Baska i skoro do smejurije pazi šta piše; ali prvih nekoliko naslova u dnevnim novinama iz Mineapolisa bili su primerci za album. MALOLETNI SIN BRANI DOM I PORODICU. ZADRŽAN U PRITVORU BEZ KAUCIJE U ŠESNAESTOJ – DEJVI LEND ZATVOREN ZBOG PUCANJA NA NAPADAČE. DEJVIJEVA SESTRA : „SPASAO MI JE ŽIVOT.” (Ovo poslednje bilo je trijumf ozbiljnog momka iz *Stara*, koji je sedeo i iz daljine posmatrao našu kuću sve dok tata nije otišao u dvorište da grabulja; reporter je tada otrčao do telefonske govornice, poput Kenta Klarka, okrenuo naš broj, i samo zahvaljujući Svidinom lepom vaspitanju dobio rečenicu-dve od nje pre no što se tata, začuvši kroz prozor njen glas, vratio, opravdano sumnjičav.)

Ovakve priče potpaljivale su fitilj pod neverovatnim brojem ljudi. Pisali su pisma kao da ih je priroda na to nagonila; kao da je Dejvi bio oličenje nečega što su smatrali davno izgubljenim pa sad želeli to nazad.

Dragi Dejvi Lend,

U ovim bezbožnim danima iskvarene omladine i popustljivosti prema kriminalcima, ohrabrujuće je videti mladog čoveka koji je ustao u odbranu svog ognjišta i doma.

To što ovo čitaš u zatvoru za mene nije iznenađenje već žalosno tumačenje načina na koji se odnosimo prema onima koji se usude da ispravno postupaju. Dopusti mi da te u to uverim, kako ne bi počeo da sumnjaš u sebe. Oni momci koji su provalili u tvoju kuću izliveni su po kalupu zla, na umu im je bilo da povrede i da ubiju, i poželi su ono što su naučili da seju. Tvoja hrabrost svima nama daje novo srce,

Dragi Dejvi,

Ja sam udovica (mlada) čiji je muž umro dva meseca pre nego što nam je u kuću provalio jedan nitkov iz komšiluka. Često sam se pitala šta bi mu moj muž uradio da je bio tu, i sad mislim da znam. Bio je snažan čovek. Oči su mu podsećale na tvoje, što sam primetila čim sam videla tvoju sliku. Žao mi je što si tu gde si sada, ali molim se za tebe svakog dana. Hoće li biti suđenja? Prilažem svoju skorašnju fotografiju.

Srdačni pozdravi

Toliko je pisama stiglo za te prve dve nedelje da je jedan od zamenika, Volt Stokard, čovek koji je uspeo da napravi četiri vrlo nemirne ćerke pre svog dvadeset i sedmog rođendana, doneo kutiju od cipela kako bi ih sva spakovao. Kutija od cipela bila je ukrašena ružičastim trakama i svakovrsnim brokatom, a kredom su bile doctane crveno-bele šare, pa je kutija izgledala kao da u njoj treba da stoje čestitke za Dan zaljubljenih; svakoga dana Stokard bi dopunio kutiju svežom jutarnjom poštom, i u dugim satima privukao bi stolicu, oslonio noge o rešetke, pa bi zavlačio ruke u kutiju i čitao pisma naglas. „Evo jednog od Megi iz Sent Pola.”

Dragi Dejvi,

Ja idem u deveti razred škole Vašington, tek smo počeli da čitamo Viljema Šekspira, naš učitelj, gospodin Vilis, zahteva da čitamo *Julija Cezara* iako zna da svi želimo *Romea i Juliju*. Nadam se da ćeš mi odgovoriti, volela bih da imam prijatelja sa kojim ću da se dopisujem, možda možemo da razmenjujemo misli, imam samo četrnaest godina, mada svi kažu da sam zrela za svoje godine.

„Pazi, Dejvi – namirisano je.”

Ipak, ništa od ovoga nije pružalo tati utehu. Došao je dan kada je telefonski poziv narušio mir za večerom, obaveštavajući nas da će protiv Dejvija biti podignuta optužnica za dva ubistva bez predumišljaja – optužba će glasiti tako, a ne za ubistvo, zbog Dejvijevih mladih godina i zato što su žrtve ušle u kuću sa namerom da počine pakost. „Pakost?” upita Svid. „*Pakost?*”

Znao sam šta misli. *Pakost* je reč koju je tata koristio kada bismo se usudili da uđemo u šumarak sa kapom punom petardi s namerom da dižemo balege u vazduh. U stvari, sada smo bili saleteni čitavim leksikonom pravnih besmislica; Svidi i ja prislušivali smo bradatog čoveka u žutomrkom vrećastom odelu što je sedeo za stolom i ispijao kafu koju je tata tako umorno sipao; njih dvojica tiho su razgovarali o *izboru porote* i *pretpostavci nevinosti* i *promeni mesta suđenja*, ovo izjašnjavanje i ono izjašnjavanje, i sudijske predrasude o nasilnoj omladini. Ono što mi je privuklo pažnju kod bradatog posetioca nije bio toliko njegov jezik koliko njegovo izražavanje, koje je bilo mudro, oprezno i neobeshrabreno počinjenim delom. „Sudija Raster izgubio je ženu prošlog leta”, reče on

tati. „Ni to ga nije smekšalo”, i iz ovog teškog otkrića ja stekoh sliku sudije Rastera; grdosija u crnoj odori, lice kao u ajkule, omča stisnuta iza leđa.

Bradati čovek, reče nam tata sledećeg dana, jeste Tomas De Kueljar. Njega država beše odredila Dejviju za branioca. Znali smo da je dobar čovek po tome što je bio na našoj strani i što je imao dvadeset godina iskustva po raznim sudovima i što je od žene doneo litarsku teglu kiselih krastavčića koje je ona lično stavila u turšiju, sa čenovima belog luka i sa, kako reče De Kueljar, ljutom papričicom tu negde unutra.

Dani su dolazili, prolazili. Dejvi je sedeo; novinari su napustili grad u potrazi za novim nesrećama; čudnih pisama bivalo je sve manje. Jednog jutra Svid ne izađe iz sobe, osujetivši moju radoznanu zabrinutost na taj način što je vrata poduprla stolicom. „Radim”, izjavila je. „Ne smetaj mi.”

Njena ćutljiva odlučnost samo mi još više probudi nemir. „Na čemu radiš?”

„Šta te briga.”

Pisala je, naravno; čuo sam zvrjanje valjka pisaće mašine dok je uvlačila papir. To me je unezverilo na neki teško razumljiv način. Ono što sam ja od nje želeo bilo je da Svid bude Svid: to znači draga, zabavna i moja, kao uvek. Oduvek smo bili samo ona i ja, ona pametna za nas oboje, ne uskraćujući mi nikada svoje tajne.

„Je li Sani Sandaun?” upitah zvučeći, znam, kao neki glupavi ljubomorni dečko, ali trebalo je ipak da čujete kakvu je strast izlivala po onim dirkama.

Nije odgovorila, pa snuždeno odoh u kuhinju da sam jedem kukuruzne pahuljice. Tata se bio vratio na posao nakon odsustva što ga beše uzeo posle pucnjave, i trebalo je, da se po redu stvari, i mi vratimo u školu; no tata, koji je inače verovao u obrazovanje, nikada nije poštovao gorljiv cilj besprekornog pohađanja (cilj koji su deci postavili, govorio je, „odrasli sa razorenim maštom”). Pre no što se vratio na posao, seo je sa mnom i sa Svidi i pitao nas jesmo li spremni da ponovo pođemo na časove i u društvo, ili bismo pak želeli da ostanemo kod kuće još jednu nedelju.

Šta vi mislite da smo bili, neki idioti? Pored toga, mislim da tata još nije želeo da se vratimo u školu. On sam izdržavao je tamo gadne oluje, mada mi to nismo znali; upravnik Holden, po imenu Čester, čije je lice bilo minsko polje crvenih čireva, beše odlučio da izriba tog domara (tačno tako je rekao, što mi je kasnije prenela kći jednog člana školskog odbora koji je bio pozvao groznog starog Čestera na rolnice i tračarenje). Daću vam primer takvog ribanja. Sećate se kako je, one noći kad su Finč i Baska provalili kiša prešla u sneg? Pa, napadalo je pet centimetara snega pre nego što je sutradan ujutru ponovo počela kiša, a kiša je bila hladna i padala je danima, tako da je niz oluke Rufinga tekla smeđa voda, a odvod sa železničkog nasipa natopio je dvorišta uz prugu, a javorovi i brestovi na bulevaru pocrneli su i istruleli, i granje im je visilo. Da je grad bio pažljivije projektovan – da su odvodni kanali bili većeg kapaciteta, ili da je škola bila sagrađena na oceditijem mestu – ovo bi bilo bezazleno. Ovako, u subotu popodne, dva dana pre nego što se tata vratio na posao, odvodni sistem se napunio. Zapušio se! Kako se nalazila na niskom tlu, škola je postala živa slika gospodarstva vode, koja, kao što znate, traži svoj sopstveni nivo. Koliko vam je detalja potrebno? Koliko možete da podnesete? Poštedeću vas, osim što ću vam reći da je tata, kad se u ponedeljak vratio u školu, naišao na podrum već poduboko u carstvu zla, močvaru mekane grozote koja isplivava i potanja, peć zapušenu i mrtvu, smrad od kojeg se razum mutio.

Upravnik Holden otkazao je, naravno, časove.

Ali, mislite li da je pozvao vodoinstalatera?

Prva dva dana tata nije ni dolazio kući. Pozvao me je telefonom da mu donesem sendvič i čistu košulju; glas mu je odavao istu onu glavobolju koja ga je mučila čitave nedelje. Kada smo stigli u školu, tata nas je sačekao na vrhu podrumskih stepenica. Ruke su mu bile čiste, ali trebalo je da mu vidite odeću. Pokušao je da nas odvede na drugu stranu, no mi smo pogledali mimo njega i videli sa čime se bori. Znete li da vazduh može da ima ukus?

„Gde je gospodin Ringmen?” sumnjičavo upita Svid. Gospodin Ringmen bio je „drugi domar”, što je značilo da nema sve ključeve kao tata.

„Pa, otišao je.”

„Zar nisi i ti mogao da dođeš kući?” upitah. „Gospodin Ringmen uspeo je da ode kući.”

Tata reče: „Gospodin Ringmen je dao otkaz.” Čoveče, jeste bilo teško pročitati mu izraz lica. A zatim: „Svidi, u redu je. Nemoj sada”, jer je ona tu zaplakala i nagla se ka njemu da ga obgrli oko pasa. On pogleda u mene, uspaničen; jesam li spomenuo njegovu odeću? I ja se popeh gore, a Svid spusti glavu na moje grudi da otplače, dok sam se ja negraciozno oslanjao o nju, a tata ju je svojim opranim rukama gladio po kosi, zaklanjao joj lice i blagosiljao je, kako mi se tad učini, protiv svih nadolazećih nevolja.

Vredno je pažnje, rekao bih, i to što je osnovna škola u Rufingu imala, u stvari, ugovor sa čovekom za cevi i peći iz Montroza, za slučaj baš ovakvih katastrofa. Ime mu je bilo Džek Benedikt i uvek ga je pratio veliki i tek donekle pripitomljeni rakun Rouč, koji bi upleo svoju uzicu oko vaših nožnih članaka, a onda vas ujeo kad biste pokušali da ga otpetljate. Džek Benedikt je često dolazio u klizave posete našoj osnovnoj školi, uključujući i onu kada je Rodžer Keps, koji će kasnije otići u vojsku i poginuti usled pada iz helikoptera, strgao učiteljici periku s glave za vreme protivpožarne obuke i projurio s njom u cik-cak kroz prepun hodnik, i pronašao sklonište u muškom toaletu, odakle se začulo neizbežno puštanje vode. Da ne izgubim poentu: škola je bez ikakvih problema pozivala Džeka Benedikta sve dok upravnik Holden nije odlučio da tatu treba izribati.

Po mom skromnom mišljenju, gospodin Ringmen ne beše ništa pogrešio. Ali, tata je prionuo na posao, i uključio pumpu širokog otvora koja je, uz nekakav odvratni zvuk, usisavala i kroz prozor izbacivala organsku materiju u parkirani kamion. Razmontirao je peć, obrisao je deo po deo; očistio je i dezinfikovao, prsti i pluća izjeli su mu se od boraksa. To što se nije žalio sigurno je isprovociralo upravnika Holdena, koji je došao u našu kuću kada je tata završio. Bilo je osam uveče; tata je ležao u kadi, sa glavom na urolanom peškiru. Holden je teško stupio na trem i snažno pokucao.

Otvorio sam vrata i stao. Mogao je da uđe samo ukoliko bi me odgurnuo.

„Dobro veće, gospodine Holden.” Mrzeo sam ga, priznajem, a uskoro ću ga mrzeti još više, ali čovek je morao da se sažali na njegovo lice. Ne znam jeste li ikada probali jelo zvano paradajz-puding. Meko je kuvano i uvek je tako crveno i gromuljasto.

On upita: „Je li ti tata tu?”

„Kupa se.” Nisam se micao. Videvši Holdena da nailazi uz stepenice, Svid otrča u svoju sobu; sada sam je slabo čuo kako me doziva: „Je li to tvor prošao kroz naše dvorište? Fuuuuj!”

„Dobro, prenesi mu nešto u moje ime.” Holden je bio besan, ali je mislio da ja to neću primetiti; on je bio jedan od onih ljudi koji misle da su sva deca tupava. „Kladim se da je zaboravio na

roditeljski sastanak sutra uveče. Toliko je vremena proveo čisteći onaj nered u podrumu da već dva dana nije počistio učionice. Moraće to da uradi sutra pre časova. Kaži mu da sam mu rekao da dođe ranije.”

„Laku noć, gospodine Holden”, reko. Iz svoje sobe, Svid povika: „Oh, postaje sve gore! Užas, užas!” Ali, Holden nije ukapirao. U njegovim očima nije bile ničega sem prkosa.

I tako ostadosmo kod kuće, Svid i ja, još jednu nedelju. Advokat Tomas De Kueljar navraćao je nekoliko puta. Malo nam je govorio o vremenu koje bi proveo sa Dejvijem, mada je kasnije primetio da nikada nije zastupao nekoga ko tako malo haje za svoju odbranu. Dejvi je omeo sve pokušaje da ga prikažu u što boljem svetlu. Gospodin De Kueljar video je pucnjavu kao čistu i pobedničku samoodbranu u kojoj je Dejvijeva ruka bila primorana da puca, a ta retorika nije se svidala mom bratu. On nije bio primoran, rekao je gospodinu De Kueljaru; da nije hteo da puca u te momke, ne bi to ni uradio. Reći drugačije značilo bi da on, Dejvi, nije imao kontrolu nad svojim postupcima. Gospodin De Kueljar reče da smo svi ponekad prisiljeni; niko od nas nije u potpunosti svoj gospodar; inače, zašto Dejvi ne bi jednostavno napustio svoju ćeliju i izašao kao slobodan čovek? Našta Dejvi, koji je i te kako umeo da bude inatlija, odgovori: pa, možda i hoću. Niti je pak gospodin De Kueljar mogao da izazove u Dejviju prikladno dramatično kajanje. Mada je Dejvi priznao da se oseća rđavo, posebno zbog Tomija, nije mogao da shvati kakve to veze ima sa njegovom odbranom. Gospodin De Kueljar reče da je sud ponekad sklon da se smiluje pokajnicima, našta Dejvi odgovori da ako pokajanje znači žalost iz dubine duše zbog loših postupaka, onda to tek treba da dođe. Jadni gospodin De Kueljar! Čak je odbijena i njegova molba da se Dejviju sudi kao maloletniku, odlukom koja je donela još nekoliko poziva novinara koji su hteli reakciju porodice. S moje tačke gledišta, mišljenje da je Dejvi maloletnik ionako nije imalo smisla. Šesnaest ili ne, Dejvi je bio odrasla osoba, i to već dugo.

U međuvremenu, Svid je sedela u svojoj sobi lupajući po pisačkoj mašini i povremeno, u nastupu besa, udarajući dlanom o zid. To je umelo da traje satima. Iritiralo je. Jednog popodneva izašao sam da malo ubacujem loptu u žičani obruč koji smo zašrafili za garažu, kad me iznenadi prizor doktora Animasa Nouksa, koji je s pažnjom stojao pod Svidinim prozorom. Nosio je kesu u kojoj je obično bivala, dotad sam to već znao, vekna hleba s lukom od gospođe Nouks i, uz malo sreće, i pita; opazivši me, pokaza mi da ćutim, i ja priđoh i stadoh uz njega. Svidine zavese bile su navučene i kroz njih su dopirali čudni zvuci: tipke pisaće mašine, jeste, ali i nekakva očajnička pesma. Svidin glas zvučao je dalek i urođenički. U potrazi za metrom. Doktor Nouks me upitno pogleda.

„Zadaje joj muke prokleta pesma”, reko. Zbog toga sam se inače osećao prilično ozlojeđeno. Nismo bili u školi, na kraju krajeva; i mnogo slobodnog vremena beše otišlo u vetar.

„Ah”, reče doktor Nouks, baš kao da je nekakva velika izmaglica nestala; zatim: „Rubene, ti mi izgledaš kao dečak koji shvata kako se treba ponašati sa pitom od oraha.”

Te iste noći – sećam se jer mi je pita dobro ostala u pamćenju – Svid se pojavila u mojoj sobi vukući za sobom svoju vreću za spavanje. Bila je to jeftina vreća, sa vinilskom presvlakom, i ja sam je čuo kako šuška još od plakara u hodniku. Svid je otvorila vrata i uvukla vreću unutra, zajedno sa mirisom vinila i memle, i raširila je po Dejvijevom krevetu i uvukla se u nju, i lupkala po Dejvijevom jastuku sve dok nije postao udoban i dok nije bila sigurna da me je probudila.

Prošaputah: „Zdravo, Svid!” i nije me uopšte bilo briga da li zvučim presrećno što je vidim. *Jesam bio presrećan*; gundala je danima u svojoj sobi i već sam počinjao da se pitam jesam li napravio neku ozbiljnu grešku.

„Rubene, mogu li da spavam ovde?”

„Naravno.” Nije bilo mnogo mesečine. Sve što sam od nje mogao da vidim ličilo je na malo belo mače sklupčano na jastuku.

„Otsad pa nadalje?”, upita me.

„Dok se Dejvi ne vrati.”

Belo mače poskoči i zalebde – to je Svid sela. „Rubene, ti izistinski misliš da će se on uopšte vratiti?”

Eh, pa sad, bilo je to najgore pitanje koje mi je ikada iko postavio. Odjednom mi stade knedla u grlu; ćutao sam da bih sprečio još nešto što je pretilo da se dogodi.

„Rubene?”

No u tom trenu nisam mogao da razgovaram o Dejviju, i shvatih koliko mi malo treba da zaplačem. U meni se javi ozlojeđenost, što je bilo i te kakvo olakšanje. „Otkud to da si bila toliko dugo u svojoj sobi? Ne znaš da ovde žive i drugi?”

Na trenutak je ućutala, i meni bi žao što sam bio oštar prema njoj; zatim reče: „Pa reći ću ti ako hoćeš, ti, namćore.”

I te kako mi je nedostajala sestra.

Ono što se događalo Svidi, a što za mene, priznajem, nije imalo mnogo smisla u to vreme, beše to što nije mogla da ubije Valdeza. U stvari, Sani Sandaun nije mogao da ga ubije. Imajte strpljenja za mene. Otkako su je onog dana ugrabili Finč i Baska, možda se sećate, avanture starog Sanija behu postale malčice mračne. Sećate se kako je tragao za Valdezom, nalećući sa zla na gore?

Danas kola prevruta i mrtvački vozač beo,

Sutra crni ukućani, u zgarištu dom im ceo.

Onog dana kada me je Svid posadila na mesto i pročitala mi te stihove, počeo sam da shvatam koliko je zaista preplašena bila. Sve dotad sam zamišljao Valdeza kao jednog od onih bandita iz *Zoroa*: jaše mršavog konja, prepredeni osmeh i obrve, jedan od onih nitkova koji bi iščačkao mast iz uha da zagladi brkove. I da znate, voleo sam ga takvog: lukav, gadan, ali svakako ne baš ni uzor ma kom junaku vrednom svog imena. Sada je preko noći Valdez postao bezgraničan. Karakter mu se razrastao. Bio je čudovište. Uplaših se da je velika šteta zapravo učinjena Svidi, nešto što bi moglo da je muči ne nedeljama, već godinama. Zamišljao sam je sa dvadeset i pet godina, pobebele kose, mršavu i razjedenu, oličenje užasa. Uz to me je mučilo još i to što se sad činilo da će pesma verovatno imati loš svršetak. Nešto je moralo da se desi, i to uskoro: ta svinja Valdez morao je da umre, i Sani Sandaun je morao da ga ubije. Časno i neizbežno. Jednim hicem. I Valdez je morao da padne na leđa i leži ispružen na sprženoj zemlji, očiju širom otvorenih na podnevnom suncu, tako da znamo da je mrtav i da se ne pretvara.

Upitah Svidi: „Kako to misliš, ne možeš da ga ubiješ?”

„Ne ide. Pokušavala sam i *ne ide*. Šta da radim?”

Zvučala je malo uspaničeno. Pomislih da se to možda nešto dešava s njenom glavom. Upitah oprezno: „Je l' to ne možeš da nađeš reč koja se rimuje sa *mrtav*”

Nije odgovorila. „Pomoći ću ti, Svid. Daj da ti pomognem šta kažeš na *glava*? Kao, on je pogođen u glavu i pada mrtav. Ili *raširen* – pao je mrtav raširenih ruku. Ili *olovo* – recimo, *olovo* je prirodno...”¹⁸¹

„Rubene, nisam na to mislila.” Kako me je tiho prekinula – iz poštovanja, pretpostavljam, prema pesničkoj ulozi koju sam igrao. „Nije da ne mogu da napišem. Napisala sam je već na deset različitih načina. Više od deset.”

Ako može da je napiše, u čemu je onda problem? Sedoh, zbunjen. Pogrešno protumačivši moje ćutanje kao sumnju, Svid odrecitova:

*„Prolomi se pucanj puške, ječe kamene gromade,
Valdez poče da posrče, zatetura se i pade.”*

„To!” rekoh. „To!”

*„Sandaun traži palidrvce i kresnu ga kad sve prođe;
Posle suve, tvrde zemlje cigareta dobro dođe.”*

„Svid, to je sjajno! Sahranjuje ga i sve, pa šta je *sad*?” Skljokala se natrag na jastuk. Toliko je težine imala moja pohvala.

„Samo zato što to pišem ne znači da se zaista i dogodilo.”

Morao sam malo da razmislim o tome. Znao sam da zna šta misli, pa sam se stoga nadao da pretpostavlja kako znam i ja.

Ona reče: „Nije važno što dobro zvuči. Ne mogu da napišem tako da je stvarno mrtav.”

Vidite na šta mislim. Rekoh: „To je samo pesma, Svid. Evo, reci mi još jedan završetak.”

Težak uzdah.

*„Da odvoji zle od dobrih, s pucnjem dođe sudnji dan,
Valdez leži sav u krvi, Sandaun usta umoran.”*

„Šta tu ne valja?” upitah, mada, iskreno, nisam baš bio odlepio na ovaj stih. Više mi se sviđao onaj drugi, kad Sani zapali cigaretu pošto je strpao Valdeza pod zemlju.

„Ne ide”, rekla je.

Pa, ne možete ni da se pogađate sa nekim ko neće da trguje. Ako je bila očajna i tvrdoglava da takva ostane, šta sam ja tu mogao da učinim? Ovo je bilo pravo vreme da učutim i prepustim se snu, ali lagana groznica zavisti beše mi potekla venama. Svid je govorila nekim jezikom čije sam reči razumeo, ali ne i njihovo značenje. Diralo me je u ponos. Nastojao sam da mi glas bude grub kao Dejvijeve. „Slušaj, Svid, ko uopšte piše ovu priču?”

Nije odgovorila. Imala je pravo što nije. Bilo je to glupo oveštalo pitanje.

Kad se tuga kao more zatalasa

Na deset dana pre početka Dejvijevog suđenja, ovaj se članak pojavio u mineapoliskom *Staru*.

PRIČA ŽRTVE

Tetka ga je zvala Balonko, jer ga kao dete ništa nije činilo srećnijim od sedenja na njenim zadnjim stepenicama i duvanja balona od sapunice koji su se uzdizali i leljali preko dvorišta ovog malog srednoameričkog grada.

„Bila sam mu druga majka”, rekla je Mardžori Baska. „Balonko je živeo sa mnom za sve vreme dok su njegovi roditelji imali poteškoća. Nije bio naporno dete. Oh, bio je sladak.”

Prošlog meseca, u noći koja je donela prvi jesenji gusti sneg, Balonko – Tomas Baska, sedamnaestogodišnjak, ubijen je u kući na drugoj strani grada. Njegovi roditelji, Stenli i Karen Baska, nisu želeli da razgovaraju sa novinarima o gubitku svog jedinca. Sada je najdraža tetka tog deteta pristala da svoju priču ispriča časopisu *Star*.

Neću vas zamarati ostatkom članka iz *Stara*, osim što ću vam otkriti da i dan-danas nervira Svid. („Otrcano je”, izjavila je nedavno, preturajući po raspadnutim isečcima na mom kuhinjskom stolu. „Patetično. Glupo.” Svid nije opraštala novinarske konvencije.) Ipak, priča je imala uticaja; to se ne može poreći. Kad danas promislim o tom kako su spočetka porodice Finč i Baska izbegavale novine – psovali su drske novinare preko lanca na vratima – čini mi se da je vreme u koje se desio preokret bilo predodređeno, kao i sva istorija, mućnete li samo glavom. Do trenutka kada je Mardžori Baska odlučila da progovori („Do trenutka kada se istreznila i dovela kuću u red”, govorila je Svid), novinari su već bili iscrpli sve priče o junačkim podvizima Dejvija Lenda i sad su po svoj prilici jedva čekali da ga bace na zemlju. *Asošiejtidpres* prosuo je priču o Balonku po vascelom hrišćanskom svetu, što je, da vam kažem, i imalo rezultata. Mislite li da je jedna gospođa Baska mogla da pretpostavi silinu tragedije? Da li je mogla da očekuje tolika pisma prepuna topline i tuge koja su odjednom preplavila njeno poštansko sanduče. („Da li je uopšte”, upitala je Svid okrutno, „mogla da pročita ta pisma?”) Uprkos ozlojeđenosti moje sestre, Mardžori na žalosna pripovest sadržala je određenu istinu sa kojom sam ja, na kraju, morao da se suočim. Tomi Baska jeste bio idiot, ali nije bio oličenje zla. Gledajući ga, mogli ste pomisliti da je nečiji Balonko. Trčao je za Izraelom Finčem zato što je Izrael Finč voleo da ima pristalicu, a niko drugi nije bio dovoljno glup da poželi taj posao. Čini mi se da bi i Svid mogla da uvidi istinu, ali, setite se, Tomi je bio saučesnik u njenoj užasnoj vožnji one noći. On se za to vreme cerio. Svid zaista beše stekla slabu tačku.

Ali članak u *Staru*, uz svu svoju preteranu sentimentalnost, zapržio je čorbu. Uočivši reakciju javnog mnjenja, čak su se i Tomijevi ucveljeni roditelji, Sten i Karen, pribrali dovoljno da poziraju fotografu *Asošiejtid presa*. (Uzgred, imam i taj isečak; kao slika tipičnih siromašnih Amerikanaca mogla je da osvoji neku nagradu. Nikada niste videli ljude s manje nade, pogleda praznog kao pustinja. Sećate li se onih fotografije koje su nekada umnožavali na Zapadu, one sa mrtvim zločincima, namrštenim i poduprtim u kovčezima?) Imam veliki broj pisama upućenih Dejviju u onih nekoliko dana uoči suđenja. Pretpostavljam da Volt Stokard *ova* nije čitao naglas.

Dragi koljaču,

Ovo samo da bih ti pokazao šta mislim o osobi koja nekog tako ubije. Taj klinac Baska nije ni imao pištolj.

Zato što nije voleo da ubija. Ne kao neko ko će pucati na bilo što se kreće, i to samo iz zabave što mu ga pruža ubijanje. Ti si kao ono zlo dete koje u senci čeka da prođe neki mali, bezopasni jadničak na svom putu do škole, a onda da ga zgrabi i maltretira ga samo zato što voli da ga vidi u strahu. E pa, slušaj me, koljaču. Biblija kaže da će krotki naslediti zemlju. I kad se to desi, svi ti bezopasni jadničci do poslednjeg će se podići, ohrabreni, i udružice se, i progonice sve koljače, i bacaće ih s litice u reku sve dok se zemlja ne očisti. U međuvremenu se nadam da će tvoje suđenje biti uspešno i da će te sudija osuditi na električnu stolicu, ti, koljaču, ili kako god to već danas rade. Ja bih tebe obesio za vrat, sve dok ne umreš.

Vrlo iskreno

Ova osećanja ovde reprezentativna su za taj novi talas pisama; ljudi vole gubitnike, posebno one mrtve, a jadni Tomi bio je pun pogodak, onako praznoglav i lakoveran. Koliko se moj brat odjednom činio odvratan konzumentima štampe, koliko nizak i bedne duše! Pomislili biste da nam je jadni Balonko provalio u kuću noseći još uvek kratke pantalone. (Mada priznajem da pismo ima elana; ovaj momak je zaista pronašao svoj izraz kada se dosetio *bezopasnog jadnička*. To je dobar izraz, *podići će se ohrabreni*, zvuči kao nešto što bi Svid napisala, a, pored toga, teško je govoriti protiv krotkih koji najzad preokreću situaciju u svoju korist. Ne krivim pisca koji, sudeći prema onoj njegovoj primedbi da Tomi nije imao pištolj, odaje ozbiljan uticaj Mardžorine priče. Kako je mogao da zna koliko je to neistinito?) Čak je i Dejvijeve kolega zatvorenik, Majti Stinson, bio oduševljen iznenadnim nepovoljnim preokretom javnog mnjenja, jer je podigao glavu da kaže: „Prava zverka – sjajni veliki Dejvi Lend.” Majti, koji nije dobijao poštu, bio je smešten dve ćelije niže; smeteni dvadesetogodišnji radnik pečenjare koji je ukrao čekovnu knjižicu jedne dame pošto ju je ova prethodno zaboravila na kasi. Dama je nakon nekoliko minuta shvatila svoj propust i vratila se da je potraži, ali dotad je Majti već kaskao ka Prvoj nacionalnoj banci, gde je pokazao čekovnu knjižicu i ispunio jedan ček kako bi ga unovčio na trideset i pet dolara. Ta Prva nacionalna banka bila je baš damina banka, i to što su sva tri blagajnika na prvi pogled prepoznala momka iz pečenjarnice nije mnogo značilo Majtiju. „Baš si zverka, daj da vidimo kako ćeš odavde da izađeš. Izvedi i mene ako možeš.”

Sve je ovo brinulo Tomasa De Kueljara. Suđenje koje će početi u sredu u sudu u Montrozu beše u to doba postalo najomiljenija tema za razgovor u našem malom svetu; u nedelju uveče gospodin De Kueljar sede umorno za naš kuhinjski sto i obavesti nas kako stoje stvari.

„Simpatije ljudi su na strani mrtvih dečaka”, reče. Na stolu je bilo hleba i sira, i on napravi sendvič. „Je li vam ostalo malo onih krastavčića?”

„Nema ih više; svaka čast gospođi De Kueljar”, reče tata. „Ne shvatam zašto je to važno. Porota bi trebalo da je nepristrasna.”

Gospodin De Kueljar pogleda u tatu vrlo pažljivo. „Oh, jesu. Daće oni sve od sebe. Džeremaja,

jesi li čitao novine ove nedelje?”

Sećam se koliko je dugo trebalo tati da odgovori na to pitanje. Gospodin De Kueljar žvakao je hleb i sir. Svid i ja sedeli smo u tišini. Imao sam osećaj da odrasli ne znaju da smo u sobi – osećaj da ćemo se izvući sa nečim, i žalost što to neće biti ništa vredno.

„Čitao sam ih”, reče tata.

„Moraš da pretpostaviš da ih je i porota čitala. Naravno, biće izolovani kada počne suđenje. Dotad su slobodni. Potpuno slobodni.” Znao, gospodin De Kueljar govorio je kao advokat, ali mu nije smetalo da to obavlja usta punih hleba i sira. Okrenuo se neočekivano ka nama. „Znao, kompadres” – tu reč je upotrebio zato što je znao da je Svid voli – „nije da situacija ne bi mogla biti i gora. Znao li kako su vodili suđenja u saksonskoj Engleskoj?”

Svid odmahnu glavom. Njoj se sviđalo gotovo sve kod gospodina De Kueljara: njegove oči boje crne kafe koje su pri slabom svetlu izgledale kao da se sastoje od samih zenica; njegovu lulu, malu, finu lulu od stive, koju i sad beše izvukao iz svog vrećastog džepa; način na koji je razgovarao sa nama, za koji je tata rekao da odlikuje ljude koji su decenijama želeli decu, a nikada ih nisu dobili.

„Sećaš li se bitke kod Hejstingsa?”, upitao je.

„1066. godine”, odgovori Svid. „Kralj Harold dobio je strelu – pravo u oko!”

„Tačno tako.” Gospodin De Kueljar zadovoljno se nasmeši. „Pa, do toga doba Engleska je bila u rukama Saksonaca. Saksonci su izmislili suđenje s porotom, ali su takođe ispitivali krivicu *kroz teško iskušenje*.” Ovo poslednje izrekao je zloslutnim šapatom dok je nabijao slatki isitnjeni duvan u lulu.

Svid se poguri. „To zvuči užasno.”

„Jeste, bilo je užasno. Čovek može da uperi prstom u nekog svog sirotog komšiju i kaže pred sudijom: 'On mi je ukrao žito.' Tog trena, optuženog bi vezali. 'Podložite vatru', povikao bi sudija, i jadnom čoveku bi, pošto ne bi bio izrečen nijedan argument u njegovu korist, pritisli usijano gvožđe na dlan. Ili bi mu ruku gurnuli u ključalu vodu – *tssssssss!*”

„Ali, šta ako je bio nevin!” pobuni se Svid. Gospodin De Kueljar umeo je da bude okrutan prema slušaocima; bože moj, ala je voleo istoriju!

„Ako je nevin, proći će test. Meso će mu ostati nepovređeno.” Kresnuo je šibicu i prineo plamičak vatre luli. Duvan buknu, pa se smiri. De Kueljar prijatno reče: „Tako su ljudi verovali.”

„Onda niko nikad nije prošao”, primeti mračno Svid. A gospodin De Kueljar kaza: „Postoje zapisi da neki jesu prošli; neki ljudi optuženi za ubistvo i krađu iskušavani su na ovaj način i ostali su bez rane.” Pogledao je u tatu. „Verovatno ne mnogo njih, a, Džeremaja?”

Tata reče: „Možda bi, Tome, trebalo da nam kažeš šta možemo da očekujemo od suđenja – kako sve to ide.”

„Da, naravno. Vrlo je jednostavno.” I gospodin De Kueljar nam je kratko i jasno dao prikaz osobnosti pravosuđa, rekao nam kako će tužilaštvo sigurno pokušati da diskredituje našeg brata i prikaže ga kao zverskog izopačenika, a za kraj, kao da je hteo da odagna naše sve veće sumnje, ostavi priču o Dejvijevoj hrabroj odbrani njegove porodice. Najuzvišeniji herojski čin, reče, igda viđen. Kada se gospodin De Kueljar podigao da krene, ustala je i Svid i snažno ga zagrlila oko struka.

Sećam se da je, pre no što je otišao, gospodin De Kueljar dao tati dva saveta za predstojeće dane. Prvo: ostani stalozhen na poslu; drugo: ne odgovaraj ni na kakva pitanja, naročito ne na pitanja novinara. Trebalo je da se klonimo novina koje, kako reče, nikada ne behu čak ni primetile problem u

saksonskom pravosuđu.

Dobar savet je mudrome prijatelj, naravno; no ponekad savet samo proleti mimo vas, i jedino što možete jeste da mu mašete. Ovo kažem zato što je sledećeg dana, kad smo već kod iskušenja, tata otišao i dobio otkaz od svog šefa, gospodina Holdena, naočigled pola škole. Iskreno, odvratno mi je čak i da vam pričam ovaj deo. Ko voli da sluša priče o nesreći? Ipak, postoji nekoliko pojedinosti koje bi bilo neprikladno izostaviti, a tata ionako nije bio baš sasvim zagrižen za domarski posao. Hoću da kažem kako se nije imalo zašta brinuti za njegovo samopoštovanje, ali nije na odmet da upalite sveću za samopoštovanje gospodina Holdena, ukoliko ste već takav čovek.

To se dogodilo u kafeteriji osnovne škole. Nekoliko razreda, uključujući i moj, beše se okupilo na jutarnjoj pauzi za mleko. Zbog predstojećeg Dana zahvalnosti svi smo na glavi imali hodočasničke šešire izrezane od tvrdog crnog papira, a gospođa Buška iz pekare u centru grada poslala je kolače od đumbira u obliku ćurki, ukrašene narandžastom i žutom glazurom. Možete misliti kakva je to gozba bila, naročito s obzirom na osećanja koja smo svi gajili prema kafeteriji. Čak i dok smo sedeli, otvarajući flaše s mlekom, čuli smo iznervirane kuvarice kako lupaju pozadi po kuhinji, bake koje su se izdirale jedna na drugu dok su pripremale grotesku toga dana. Sećam se da je Piter Emerson predvideo da će za ručak biti rolat od mesa – Piter, koji je izgledao nekarakteristično svečano zbog hodočasničkog šešira, objašnjavao je svoju logiku: „Kamion iz mesare svakog četvrtka odlazi na otpad. Ovo miriše kao otpad u petak.”

Bio je to, i pored svega, veseo skup, tu, u kafeteriji, bar dok gospodin Holden nije došao da iznese neka svoja umna opažanja o Danu zahvalnosti, a koja su verovatno imala veze sa siromaštvom i smrću. Sasvim sigurno je izabrao pravi poziv, gospodin Holden; svaka crta njegovog lica govorila je o ozlojeđenosti i ljutnji, a ljudima nižim od metar i po i o fizičkoj pretnji. Njegovo siroto lice izgledalo je kao zanavek okuženo nekim parazitskim leglom. Ništa nije moglo tako da umiri razdraganu gomilu dece kao nenajavljena pojava gospodina Holdena – on je obožavao da upravlja; bio je stvoren za to. I kad je tog jutra umarširao s odlučnim osmehom na licu, mi smo se sledili. Dečaci i devojčice očas prepoznaju zlo, baš kao i psi. I ono stiže. Sad pretpostavljam da je bio utuvio sebi u glavu da pokuša da „uspostavi vezu” s nama – ali kada je iza leđa izvukao papirnati hodočasnički šešir i stavio ga sebi na glavu, mislim da umalo svi nismo zbrisali. Jednom sam imao noćnu moru đavo beše ušao u moju sobu, otvorio moj plakar i uzeo da isprobava moju odeću. Ovo je bilo slično. Gospodin Holden stajao je tamo iskeženih usta, i sa nekakvim mučnim izrazom u očima i sa hodočasničkim šeširom – ono, ja sam stvarno smatrao da su ti ručno rađeni šeširi prilično fini, sve dok upravnik nije stavio svoj. Odjednom su mi postali odvratni, tako da podigoh ruku i skinuh šešir. Zatim je gospodin Holden izgovorio svojih nekoliko reči. Zaboravio sam ih – nije važno – nema sumnje da je smatrao kako smo svi očarani, i da je ujedno gospođici Karlen i ostalim učiteljima na poklon dao lekciju o opčinjavanju školske dece. Ono što je najzad privuklo moju pažnju bilo je pak nešto što ne bejah ranije primetio. Toliko sam bio paralisani čudnim ponašanjem gospodina Holdena da nisam odmah video uredno ispisana slova gotovo na samom vrhu njegovog četvrtastog šešira. Sićušna velika slova, napisana belom kredom, bilo je lako prevideti, ali su zaista bila sasvim čitljiva: UBIJ ME! pisalo je slovima tako pedantno iscrtanim kao da ih je pisala lično ruka gospođice Karlen.

E pa, ja sam ih ugledao i zaželeo da se nasmejem. I ne samo zaželeo – verujte mi na reč da mi je

smeh stajao u stomaku kao ona pokvarena govedina; hteo je da izađe napolje. Očajnički sam pokušavao da mislim na nešto drugo; to je pak značilo da ne gledam u šešir gospodina Holdena. Da ne mislim na one reči. A one su me, iznova i iznova, pozivale, kao sudski poziv, kao besno izgovoreni poziv: UBIJ ME! – pozivale me da se smejem iznutra. Hoćete mučenje? Kikot mi se bio popeo do mog dragog jednjaka; ja ga progutah. Oči mi zasuziše. Najgore od svega beše to što sam ja, izgleda, bio jedino dete koje je primetilo. Ili to, ili su svi imali čeličnu samokontrolu, užasne li pomisli. Pogledah okolo; na sve strane blazirana lica. Niko drugi nije video! O, kako je taj trenutak bio samotan! Gospodin Holden je pričao i dalje; ja sam grizao obraz; smeh je ostao na starom mestu, ali sam osećao kako tamo prikuplja snagu. Gospode, kako me je bio unezverio! Svestan rizika, bacih pogled na šešir gospodina Holdena. UBIJ ME! – jasno kao dan! Progutah smeh jedno dvanaest puta zaredom. A onda se Piter Emerson primače mom uhu. „Bang”, prošaputa. Već sam gledao propasti u oči. Kroz ruke pritisnute na usta prolomi se smeh – *ih-hi-aha-ha-oho-ho-aha-ha* – prokletu njakanje koje me namah osudi na poglede zaprepašćenih hodočasnika i ko zna kakve žestoke posledice od gospodina Holdena. Toliko sam se snažno smejao da sam obnevideo. Spustio sam čelo na sto kako bih udahnuo vazduh. Da li se još neko smejao sa mnom? Ko zna? Sećam se da sam se osećao usamljenim dok se nalet stišavao, i sećam se da sam pogledao kroz suze i video upravnika kako me besno gleda, sa još ispisanom smrću na šeširu, sa UBIJ ME! na njegovoj moćnoj kruni, i sećam se kako sam pozeleo da odnekud uspem da ih navedem da ubiju *mene* u tom trenutku, pa da jednom s tim završim.

Sada mi pada na pamet da nemam pojma šta se desilo sa upravnikom Holdenom. Da li negde još živi ojađeni starac u vrećastim pantalonama na tregere, da li sprema svoju večeru iz konzerve plašeći se sopstvene senke? Ili mu se sopstvena savest smilovala i rano ga ubila, kao što je Svid tvrdila da bi bilo pravedno?

Dakle. Nije me ubio, mada ne sumnjam u njegove tadašnje namere; baš ta njegova žudnja da me dohvati uništila mu je dan, zato što je krenuo ka meni, po propisu, ali je bio toliko nestrpljiv da je udario butinu zaobilazeći sto. Sećate li se koliko su se one flaše od mleka lako prevrtale? Samo dok bi ih pogodilo nešto za trun jače od mrka pogleda, one bi se izvrnule i prosule. Gospodin Holden se udario butinom o ćošak, i petšest malih vojnika već je poskočilo sa stola i čudesno se raspuklo pred našim nogama. Od toga se gospodin Holden skamenio, taman kad je hteo da sprovede malo pravog upravljanja. Kafeterijom je vladala tišina i nije se čulo ništa do jedne oborene flaše koja je upravo padala sa stola na pod – usamljeni zvuk kupatila. Kraj mene, Piter Emerson, koji se osećao uskraćenim jer se njegova flaša beše zaustavila tik na ivici stola, krišom pomeri lakat. Flaša se prevrnu, otplovi, razlete se. „Super!” reče Piter naglas. Bio je valjda najradosnije dete koje sam ikada upoznao.

A onda, kao što to obično biva, pojavio se tata. Instinktivno sam se uplašio za njega, jer izgledalo je kao da se nad ovom prostorijom beše nadvilo neko prokletstvo. I priznaću da sam se uplašio i za sebe. U to vreme imao sam nešto malo bednog ponosa koji bi proradio kad se pojavi tata u kombinezonu. Činilo se nepošteno, razumete. Znao sam da je tata najpametniji, najbolji, najsposobniji čovek u svakoj prostoriji u kojoj bi se našao, znao sam, takođe, da je voljen od Boga, da će sve čega se takne zasigurno napredovati, ponekad na silan i neobjašnjiv način. I zato mi se ta njegova pojava u domarskoj uniformi činila kao rezultat neke čudne i nelagodne aritmetike. Kako je to moguće da mu je šef neko poput gospodina Holdena – koga je Svid zbog njegovog lica nazvala Čester Gnojavi – čovek koji je s tatom postupao sa feudalnim prezirom? Koji je pričao da tatu treba

izribati?

A i ovo mi je smetalo: tata bi u prostoriju ušao čisteći metlom i uvek bi se neko glupo dete okrenulo ka meni i zlobno nasmešilo. *Domarsko dete. Jahač metle. Jesi li počistio skoro neku dobru povraćku?* Žao mi je ako ste o meni imali bolje mišljenje, ali istina je da sam provodio sate i sate zamišljajući užasna poniženja za tu decu – uvek veliku glupu deca, sa lakim, vrhunskim plućima. O, da, sati tako provedeni ne behu gorki, već su prolazili kao radosni san u kojem bi Betani Orčard uvek slučajno naišla da vidi tu decu u njihovoj najgoroj bedi. Istina je. Nijedna ljutnja nije bila bolje negovana.

Ali tata je, tog dana u kafeteriji, bio u svom uobičajenom dobrom raspoloženju, ustanovio je lomljivu, uhvatio moj i Piterov pogled dok smo ga motrili iz klupe i namignuo nam. Lice mu je odavalo oduševljenje jer beše ušao u samom trenutku Česterovog fenomenalnog udaranja. Trebalo mu je možda dvadesetak sekundi da proceni štetu, otključa plakar sa priborom i lati se posla sa krpom i kofom, a u tom trenu je i gospodin Holden uvideo mogućnost da da primer. Da upravlja. Da *riba*. Kad je tata kleknuo da pokupi srču, Holden mu je prišao, tako da je tata radio pod njegovim kolenima. Izgledao je kao rob tu dole, dok se sagibao da pokupi komadiće flaše, a Holden stajao sa rukama na kukovima, nezadovoljan kao Legri¹⁹¹. Bilo mi je teško da gledam. Iza mene, gospođica Karlen ohrabivala je razred da dovrši kolač, ali deca su sedela kao omađijana. Nešto užasno se događalo. Pogledao sam u gospodina Holdena, koji sad beše skinuo šešir. On je pak gledao u mene, zarobivši moj pogled zato što mu bejah naneo uvredu. Tata je strpljivo radio pod njegovim nogama, bacajući krhotine u poslužavnik, najzad ustao i dovršio krpom i uz pomoć kofe za ispiranje, tako da je čitav pod sad bio kao neki kontinent sjaja i dobrog zdravlja.

Gospodin Holden reče: „Lende, moramo da razgovaramo.”

Tata pogleda u svog šefa, iznenađen malom promenom u njegovom glasu.

„Bilo je pritužbi”, reče upravnik.

Gospođica Karlen nežno kaza: „Deco, sad moramo da idemo...” – a vi pogodite šta je Holden uradio. Podigao je ruku tražeći tišinu, ne skidajući oči sa tate. Želeo je da svi budu prisutni.

„U redu”, reče tata.

„Prošle nedelje, kada si čistio onaj svoj mali nered dole u podrumu, dvoje ljudi prijavilo je da si se spoticao onuda. Pričao naglas sam sa sobom. Dvoje različitih ljudi je došlo k meni i reklo mi istu stvar.”

Tata ne reče ništa. Nisam znao na šta Holden cilja kada je rekao sledeće: „Ovo nije prvi put. I lično sam video. Sišao sam do kotlarnice i čuo te kako blebećeš do besvesti.” Govorio je smirenim glasom, kao da je tata neko poremećeno dete – oh, kako sam želeo da ubijem Holdena! Želeo sam da umre i da mu se ni za grob ne zna! „Džeremaja”, reče neodobravajućim tihim glasom. „Poznato mi je da si pre nekoliko nedelja prošao pročišćenje. Javno”, dodade Holden. „U crkvi”, dometnu najtužnije, veoma zabrinut za uništeno dostojanstvo zaposlenog ispred sebe. „Zar ne misliš da ti problem izmiče kontroli?”, upita.

Ovde sam zapao u nekakvo stanje šoka zato što istovremeno shvatih tri stvari: kao prvo, da upravnik Holden optužuje mog oca za pijanstvo, optužba tako apsurdna da bi ga Bog sravnio sa zemljom pred našim očima punim očekivanja. Takođe sam shvatio da se senzacionalna služba Džonija Lata raščula i da će svaki čovek uplesti najgori deo sebe u ono što je čuo. I shvatio sam, a to me je ozlojedilo, da se tata u našem prisustvu neće braniti. Ne sumnjam da je to i Holden shvatio.

Gospođica Karlen uze da tiho poziva nas, decu, da krenemo, uprkos tome što je upravnik davao tako fini primer; nežno lice gospođice Karlen bilo je tamnocrveno od nezadovoljstva, što joj je donelo moju večnu odanost saveznika. Dok smo zveketali poslužavnicima, začuh Holdena kako zahteva objašnjenje od tate; videh kako se tata sagao i nešto blago odgovorio. Na ovo se upravnik iznebuha preobrazi od glave do pete – vrat mu se sabi među ramena, ruke mu se stisoše i povukoše u rukave, a nogom je tapkao kao neprilagođeni. Beše to Mister Hajd! Proulikao je reč-dve, i tata je postao bivši domar.

Većina dečaka, pretpostavljam, nije nikada direktno gledala kako im oca lišavaju hleba nasušnog, i stoga ne želim da udaram prejako, ali okrutnost tog trenutka još uvek me pogađa. Ostavih razred koji se tiskao i pođoh ka tati, koji je, potpuno iznenađen, stajao licem prema Holdenu. Nisam nameravao da išta kažem, i zaista i ne kazah; jer kad sam prišao, tata je podigao ruku, naglo kao nalet vetra, dodirnuo Holdenovo lice i povukao je. Beše to najčudniji mali udarac ikad viđen. Holden ustuknu korak unatrag, povivši se u odbrambeni stav, ali tata se okrenu i ode, a upravnik je stajao i prstima, u čudu, prelazio sebi preko brade, obraza i čela. Tad videh da se njegov iskvareni ten – ono lice uvek prepuno čireva – promenio. Umesto toga ugledah zdravu kožu, zdravo rumenilo koje mu se preliva preko jagodične kosti, odjednom jasno ocrtane; ponad njegovih očiju nestade onog sjaja večitog znoja, a iznad obrva mu je počivala svetlost.

Čujte: ima i lakših stvari nego što je prisustvovanje čudu Gospodnjem. Što se gospodina Holdena tiče, on nije znao kako to da razume; izgledao je prestravljen; novi mir na njegovoj koži nije dublje ponirao; on sakri lice od naših pogleda i šmugnu iz kafeterije. Ja sam pak znao šta se dogodilo. Znao sam tačno kako to da shvatim, a to me je razljutilo do te mere da sam pljunuo.

Šta je tata imao da leči tog čoveka?

Odakle Holdenu pravo da se susretne sa Svevišnjim?

Od te nepravde ostao sam bez daha, zaista od nje. Osetio sam kako se džinovska ruka steže oko mojih pluća, i dok sam dahtao, gospođica Karlen me otprati do ambulante, gde je gospođa Bjula pristavila čajnik i napravila parni šator od gomile mrkog platna.

Kada je tata došao da me povede kući – pošto je spakovao u kutiju svoje stvari iz fioke u kotlarnici – nisam hteo da idem s njim. Ostao sam na kauču gospođe Bjula. Tata odiže ćošak platna i proviri unutra.

„Izgleda da sam dobio mali raspust”, reče.

Ja klimnuh glavom.

„Žao mi je što si to gledao.”

To što su ga otpustili, mislio je, ne ono drugo.

„Kako bi bilo da odemo kući?”

Ali, ja odmahnuh glavom. Jednostavno nisam mogao da pođem s njim. Niti sam mu mogao reći da nisam zanemio i ostao bez daha zbog ružnog ponašanja prema njemu na javnom mestu; bilo je to nešto odveć bedno da bi se objašnjavalo. Bila je činjenica da je Cester Gnojavi, najgori čovek koga sam ikada video, gori čak, na svoj način, i od Izraela Finča, dobio sasvim novo lice da u njega gleda, a nije čak ni umeo da bude zahvalan; dok sam ja, sin svog oca, morao da budem miran i odlučan i da udišem paru da bih ostao u životu.

U kasnu noć, kad utihne plam

U sredu izjutra, pod još crvenim nebom, odvezli smo se u Montroz na Dejvijevo suđenje. Rečeno nam je da budemo u devet sati ujutru u sudnici, ali je De Kueljar insistirao da doručujemo u njegovoj kući, u pola osam. Ne postoji pravi način da se pripremiš za osobu kakva je gospođa De Kueljar. Punačka, i poslovna već na pragu, kad bi vas jednom pustila unutra postajala bi žena za koju biste poželeli da ste živeli pored nje celo svoje detinjstvo. Bila je niska, okrugla, vedra. U godinama kada su sve žene počinjale da podižu kosu, ona je svoju puštala, zbog njene lepote, i *zaista* je bila prelepa – crna i vunasta, njena lična odora od bizona. Imala je tirkizne minduše i oštar, osvežavajući miris; dok je pomagala Svidi da skine kaput, klekla je i prislonila svoj obraz o Svidin, i ostala tako nakratko pre no što je ustala; zatim je rekla: „Doručak je gotov, dečice”, i odvela nas u kuhinju. Bio je zgodan taj njen marš; bilo je nečega u gospođi De Kueljar što je podsećalo na veliki bubanj.

A doručak? Šta biste rekli na jaja pečena na maslacu, koja drhte na sam dodir viljuške? Na biskvite od mlaćenice koji se puše? Na narandžaste filete lososa u sosu na plavoj tacni? Šta biste rekli na svežu pitu od bresaka ispečenu ne prethodne noći, već samog tog jutra? *Za doručak?* I za sve to vreme gospođa De Kueljar je, nalik na neko malo sunce kraj svoga ponositog muža koga je nadsijavala, sjala je odozgo i na Svidi i mene. Činilo se, iskreno, da je u pitanju neka greška. Ne sećam se da me je iko tako lako voleo.

Tako pripremljeni na zla toga dana, otišli smo u sudnicu. Mislili smo da posetimo Dejvija pre nego što sve počne, ali su nas obavestili da je to nemoguće i posavetovali nas da pričekamo na klupi u holu dok ne proglase porotu i dok im ne daju uputstva. („Kakva uputstva?” htela je Svid da zna. „Da pažljivo slušaju?”)

Saznao sam, u stvari, da se suđenja sastoje uglavnom od samih čekanja. Kada su nam klupe postale tesne, ustali smo i smucali se po velikom hodniku. Čekali smo čitavo jutro. Kada su ostali počeli da pristižu, uključujući i neke nama poznate novinare, došao je neki činovnik i upitao da li nas troje želimo da čekamo u posebnoj kancelariji. Vrlo rado. Neki bradat starac žutih očiju sedeo je na susednoj klupi; uz njega je sedeo izveštač koji mu se obraćao sa „gospodine Finč”. Starac nije odgovarao; ruke su mu se tresle; imao je one sasušene prste. Sten i Karen Baska stajali su pored fontane i zabrinuto razgovarali; Stenova sestra Mardžori, čuvena tetka, pojavila se na vidiku u samom dnu hodnika. Pošli smo za činovnikom do puste kancelarije sa dugačkim stolom koji je po celoj površini bio isprogorevan cigaretama, a neki minut kasnije ušao je gospodin De Kueljar da nam kaže da će još malo potrajati – tužilac kome se sećam samo imena, Elvis, beše ustanovio problematično ponašanje kod jednog porotnika.

„Hoće li dugo da se zabave?” upita Svid, a u njenom pitanju ne beše ni traga kukumavčenju, toliko joj se dopadao gospodin De Kueljar.

On je pogleda, izvadi svoju lulu i udobno čučnu. Paleći lulu, upita: „Reci mi, Svid, ko je kod tebe u porodici prvak u podmornici?”

Svid trepnu, a gospodin De Kueljar izvuče beležnicu iz džepa, govoreći: „Tako velika devojčica, a ne znaš da igraš podmornice? Ne mogu da verujem. Izvoli!” Ovako pantim tog dobrog advokata – sedi pognut na stolici na rasklapanje, beležnica mu na kolenu, Svid nagnuta k njemu dok joj pokazuje i razrađuje strategiju, a nogavice njegovog smeđeg odela gužvaju se u pregibima.

Igrali smo podmornice sve do podneva, Svid i ja, a onda, taman kad sam ubo mesto kojim je trebalo da joj dokrajčim čitavu flotu, vrata se otvoriše, i ponovo uđe gospodin De Kueljar, jer je suđenje trebalo da počne.

Viđali ste sudnice; ova je imala tamnu lamperiju posvud, i porotničke klupe, uzdignute i ograđene metalnom ogradom, a kad smo najzad svi ustali i ponovo seli, sudija Raster, koga sam zamišljao kao neku krvoločnu neman iz morskih dubina, sede za visoki sto. I ovako uživo, sudija je imao onu talasastu sedu kosu koju sam ja povezivao sa dobroćudnošću, kosu tetaka nežnog dodira koje čuvaju bombone u činijicama nadohvat ruke; ali njegove oči iza naočara za čitanje nisu odavale takav utisak. Može zvučati iznenađujuće, ali moj prvi utisak o sudiji Rasteru beše da je to čovek sklon sitnoj sujeti. Bio je sav doteran. A ne ide baš da tako mislite o sudiji.

Dejvi je sedeo u prvom redu, pored gospodina De Kueljara. Bio sam iznenađen njegovom oniskom i nikakvom pojavom. Pre nego što počne, te vam se misli motaju po glavi, znate, i nekako je Dejvijev ulazak u sudnicu – toliko analizirani dečak, ćutljivi i ozloglašeni Dejvi Lend – u mojim mislima uvek bio praćen tišinom strahopoštovanja, i možda nekolikim odjecima, na primer od pada devojaka koje bi se pri pogledu na njega onesvestile.

U stvarnom životu kao da ga niko nije ni gledao. Imao je na sebi kaki pantalone i kariranu košulju. Vapio je za brijanjem, a i kao da beše oslabio nekoliko kila. Poželeo sam da istrčim i primoram ga da me pogleda u oči.

Posle nekih formalnosti, Elvis, tužilac, ustade da bi započeo. Nakašlja se i održa rečitu i prozirnú propoved o nasilju, petominutnu verziju u kojoj Dejvi više nije bio brat ma kojem ljudskom biću, već beše postao hladnokrvni dvostruki ubica koji je unapred proračunao ne samo svoja zlodela, već i kako će prost narod, željan herojstva, shvatiti njegove zločine. Od tolike samouverenosti kojom je Elvis udarao na čast moga brata meni se osušise usta. Izrael Finč narastao je do izgubljenog dečaka koji je mnogo obećavao i koji je, uprkos rasturenom domu i maloletničkom kriminalnom dosijeu, pokazivao urođenu nadarenost na polju pregovaranja i automehanike. A Tomi Baska – Elvisov adut – Tomi je bio samo napušteno mače koje mjauče napolju po mraku, hladnoći i kiši. Za sve to vreme, povremeno bih zirnuo u Svid, koja je izgledala besno i osvetnički.

Onda je gospodin De Kueljar ustao da odgovori. Ne sećam se njegovih reči, ali opšti utisak – mislim, sećate se kako se veliki Danijel Vebster raspravljao sa Đavolom oko duše Čabeza Stouna? Đavo ga je pobeđivao, sećate se, sve dok se Vebster držao logike. Ne možete voditi raspravu protiv potpisanog ugovora, a Čabez ga je, tikvan, potpisao. Ali, Vebster je ugledao pobedu na licu Đavola i na licima te paklene porote, gomile vragova koja se naginjala unapred, oblizujući usne, i tad se pribrao i stao da govori o tome šta čoveka čini čovekom, i o prirodi duše, i o njenom Stvoritelju od kojega i dolazi sva sloboda, i tako dalje. I sam Đavo je splasnúo pred ovom višom logikom – a činilo mi se da je i Elvis splasnúo, a i sudija i porotnici, kada je gospodin De Kueljar završio svoju mudru i jednostavnu uvodnu izjavu.

Ipak, činilo se da nisu impresionirani.

U stvari, posle toga su usledili prilično loši trenuci.

Jedan takav trenutak je bio kada je Elvis pozvao Stenlija Basku da svedoči. Do tada sam mislio da znam sve činjenice do u tančine – zar nisam bio očevic? – ali Stenli beše poslasticu sačuvao za sud.

„Dejvi je svrnuo do kuće Finčovih te noći. Bilo gadno napolju. Otprilike oko devet sati”, reče

Stenli.

Elvis: „Jeste li ga lično videli?”

Stenli: „Da, gospodine. Bio je to Dejvi Lend. Ja sam bio preko, kod Finčovih, tražio sam Tomija; on je sve vreme bio tamo.”

Elvis: „Oni su bili najbolji drugovi, vaš Tomi i Izrael Finč?”

Vejl nagao se preko gelendera i ispustio slap narandžaste povračke. Stepenište je, po običaju, bilo puno, i Valentinov doručak upravo beše zanavek ispušten tri sprata niže, dotakavši se velikog broja života i udarivši o pločice podruma uz zvuk kakav čuvari zoološkog vrta izvesno povremeno čuju u blizini slonova. Ja sam bio odmah iza Valentina i sve sam video – jednu neverovatnu povračku o kojoj se pričalo danima. Ali čak ni to, tako živopisno prizvano, nije moglo da pokrene moj stomak na žestinu. Zavideo sam Piteru na njegovim umnim moćima.

„Izgubićemo, Rubene”, reče mi Svid te noći.

Bili smo se ušuškali u vreće za spavanje na podu radne sobe gospodina De Kueljara. Mada je dan bio težak, a noć crna, sa vetrom koji je zavijao, ipak mi se činilo da me ova mala biblioteka umiruje. Kako bi neko ko je pročitao toliko knjiga mogao da izgubi parnicu? Onda se setih Stenlija Baske i načina na koji se Elvis pravdoljubivo okrenuo prema poroti za vreme njegovog svedočenja, i složih se sa Svidi, mada ne naglas.

Ona zatim reče: „Moramo da ga izbavimo.”

Trebalo je da znam šta se sprema. „Oh, Svidi, nemoj sada.”

Ona se uspravi u svojoj vreći za spavanje. „Mogli bismo to da uradimo – da ga izvučemo odande. Stvarno. Večeras!” Uхватила me je za rame. „Ne šalim se.”

„Znam.”

Ustala je i šetkala se okolo. „Osudiće ga, Rubene – vidiš i ti to, isto kao ja. Hoćeš da Dejvi ostane u zatvoru?”

Prozor je škripao pod naletima vetra. Rekoh: „Mi čak ne umemo ni da vozimo, Svid”, ali to nije držalo vodu. Koračala je u mraku, puna ubojitih zavera.

„Sačekaćemo da zaspe – uzećemo malo kolača gospođe De Kueljar – ponudićemo ih čuvaru, reći ćemo mu da moramo da vidimo Dejvija – kada se on okrene ka meni, ti zgrabi njegov pištolj...” i tako dalje. Bio je to jedan od onih retkih trenutaka kada sam se osećao stariji od Svid. Shvativši to, rekoh joj da odraste. Ona se učuta i baci se na pregledanje polica s knjigama. Gospodin De Kueljar beše ostavio upaljenu lampu u uglu kao noćno svetlo – da je imao svoju decu, znao bi da nije trebalo to da uradi – i sad je ona tako osvetljavala sobu da sam mogao da čitam naslove s hrbata s mesta na kome sam ležao. K. S. Luis. Grejem Grin. Čarls Dikens – podosta Dikensa. Ona se najzad vrati u krevet sa knjigom pesama Roberta Luisa Stivensona.

Rekoh: „Pročitaj mi neku, Svid.” Malo pisaca može da se meri sa Stivensonom; i opasnost i mir nseljavaju njegove stihove; bacaju mrežu veoma široko. I Svid leže pored mene čitajući mi „Carstvo snova”, „Moj brod i ja”, „Severozapadni prolaz” i „Fenjerdžiju”, sa njegovim čežnjivim naratorom:

*Al' kad ojačam da mogu da biram šta ću sa sobom,
O, Liri, šetaću noću i paliću lampe s tobom.*

Ova pesma još mi slama srce, toliko je volim.

Zatim se Svid nakratko učuta – još nisam bio zaspao, ali sam bio na pragu, san tek beše odškrinuo vrata.

„Slušaj ovu, Rubene.”

Otvorih oči. Ona se nasloni na lakat. San mi je već obuzimao ruke i noge, ali Svid je izgledala živo i uplašeno. Čitala je:

*„Kad god se mesec i zvezde skriju,
Kad god je vetar jak,
Po celu noć dok kiše liju,
Čovek jaše kroz mrak.”*

Naježih se. Napolju je vetar besneo; lampa je treperila, ali se nije gasila. Ona je šaptala:

*„U kasnu noć kad utihne plam,
Što li on juri i juri sam?”*

Rekoh: „Svid, hajde da spavamo.” Mada ja nisam mogao – više ne. Bilo je neke proročke jeze u tim stihovima, u njenom glasu.

*„Kad, god da drveće naglas plače,
po moru brodolom, tamo, na putu,
sve jače i jače on juri galopom.
Galopom mine, i tada, gle,
već natrag opet galopom gre.”*

Da nisam imao jedanaest godina, ja bih se bio šćućurio i navukao vreću za spavanje preko glave. Vi možda mislite da u ovoj pesmi nema ničeg jezivog. Kažem vam, te noći je bilo.

Ali, Svid me je posmatrala u očekivanju moje reakcije, pa zato samo zevnuh kao bajagi, iz sve snage, i upitah je šta znači taj kraj.

„To je znak”, reče.

Što je, naravno, samo izoštrilo nejasni strah koji sam osećao. Ne marite baš da kažete *To je znak* u ovakvim trenucima, niti da ih čujete, niti čak da to pomislite zato što će se reči same potvrditi.

„Šta to znači?”, upitah.

„Ne znam.” Ona zatvori knjigu, ugasi svetlo i počeka malo, pa reče: „Mislim da znači da moramo da ga izbavimo.”

Sledećeg poslepodneva izveli su me da svedočim. Tamo sam se osećao kao papagaj: nove kaki

pantalone, zeleni vuneni džemper koji me je grebao oko vrata, kosa glatka kao puding. Pogledao sam u tatu koji mi se nasmešio; u doktora Nouksa koji mi je namignuo; u Svid koja se naginjala napred dosađujući gospodinu De Kueljaru malo pre nego što ću položiti zakletvu. Položio sam ruku na Bibliju, a kada sam završio, pogledao sam u Dejvija koji je bio tačno preko puta. Pravio je grimase pokušavajući da me zasmije, baš kao u crkvi. Sad, da vas upozorim. Ovde moram da svedočim protiv sebe, pa ću stoga, kao ljudsko biće puno-puncato hvalisavosti, pokušati možda da se opravdam. Ako bude tako, ne obraćajte pažnju na mene. Napad će proći.

Elvis izađe sa leptir-mašnom. Postavi mi nekoliko neobavezna pitanja o školi, drugovima, siledžijama, stvarima koje volim da radim. To me je iritiralo jer sam znao šta je namerio – da me opusti, da zagreje glinu. Takođe, da pokaže poroti kako se iz petnih žila trudi da bude u dobrim odnosima sa Dejvijevim mlađim bratom. „Snishodljivo” beše reč koju je Svidi kasnije upotrebila, mada sam ja tada bio suviše posramljen da bih bilo koga pitao šta to tačno znači. Ali, bio sam sasvim jezgrovit. Gledao sam ga u oči i odgovarao tačno na pitanja. A kada je priveo kraju ta pitanja u stilu „da se bolje upoznamo”, najviše što su on i sudnica saznali beše da mi se nije nimalo približio svojim osmesima i šalama; ovo je bio jedan jedanaestogodišnjak koji se nikad ne bi okrenuo protiv brata. U početku mu ništa nisam pružio, kunem se.

Ali, postepeno – oh, to boli! – nešto je počelo da utiče na mene. U meni se javilo, od svih mogućih stvari, baš samopouzdanje. Domilelo je kao neki slatkorečivi prijatelj. Činilo mi se da taj Elvis počinje da biva manje samouveren dok šeta tamoamo. Očigledno je očekivao da ću dotad već biti mek kao vosak. A sopstveni glas zvučao mi je izvanredno odraslo, tako sam mislio dok sam izgovarao: „Ne, gospodine, nije tako”, ili: „Gospodine, on mi je brat, trebalo bi da znam.” Govorio sam mu gospodine do besvesti; govorio sam mu gospodine sa nepoštovanjem koje je morao da uvidi. I slušajući takve stvari iz svojih rođenih usta, mislio sam: *Nije loše*. Gordost je omča koju Bog svima nama daje. Kada me je Elvis upitao da li imam strašne snove od one noći „kada su se ove stvari dogodile”, odgovorio sam: „Svakako da ne, gospodine”, s izrazom za koji sam ja zamišljao da predstavlja nadmenost osuđenih legionara. Naravno, nadmenost je čudan ukras na dečaku tih godina ali, oh, ta galerija lica, i sva me posmatraju. Lica prijatelja i negdanjih prijatelja, zainteresovanih neznanaca i novinara. Oni su mi bili sunce, voda. Sećam se da sam se nadao, sasvim nerazumno, da je tamo i Betani Orčard i da me posmatra, i čak sam je, u stvari, i tražio, i to sa takvom usredsređenošću da je Elvis morao da me pozove da bi me povratio. U jednom trenutku pogledao sam u gospodina De Kueljara i ugledao paniku u njegovim očima. Pitao sam se šta, zapravo, ne valja, što vam govori koliko sam daleko bio otišao.

Tad Elvis, koji je uspeo da sebi probije put od incidenta u svlačionici, reče: „Rubene, one noći kada su dečaci došli i povelili tvoju sestru u vožnju” – u *vožnju*, kako vam se to dopada? – „šta se te noći dogodilo? Pre nego što je šerif stigao? Sećaš li se?”

Kao da sam mogao da zaboravim. Kao da užas nasrtaja Izraela Finča neće zauvek ostati tako blizu kao vazduh kože. Terajući na tren privid iz pamćenja, rekoh: „Pa, Svid je bila bela. I izgledala je stvarno mala.”

„Mala?”

„Da, gospodine. Obično je velika kao ja.” Kad sad pogledam, bila je to najefektnija izjava koju sam ikada dao. Proizvela je, uz to, glasni žamor odobravanja za ovog mališu na klupi za svedoke. Istog trena osetih da sam sa junaka u usponu spao do prostodušnog derleta. Elvis se tad okrete ka

galeriji i izvuče sve što je iz toga mogao, i stid me je da priznam koliko je tim činom upodobio moje ponašanje. Izgubivši tlo pod nogama, trebalo je jednostavno da se, ponižen, ukopam i zadržim novu poziciju, ali ja sam, u narednih petnaest minuta, postao ponositi tikvan.

Okrenuvši se ka meni, Elvis se nasmeši. „Rubene, da li je Dejvi bio besan te noći?”

Pomislio je da iz straha oklevam s odgovorom. Sada vam priznajem da sam samo tražio odgovarajući ton – nekakav legionarski. Oh, i dalje sam želeo da dam sve od sebe za Dejvija, ne bejah ga zaboravio; ali, vidite, želeo sam da zvučim uglađeno dok to činim. Kao majstor, kako bi to rekao Majti Stinson.

Elvis je podbadao. „Tako nešto se dogodilo tvojoj sestrici vidiš, *mene* bi to iznerviralo, takva stvar.” Posegnuvši za dobrim dubokim glasom, odgovorih: „Ne, gospodine, Dejvi je bio sasvim opušten.” (I zaista, takav je i bio. Ne bled i povučen od straha kao Svid i ja, već miran, sa smirenošću koja je sama po sebi bila zastrašujuća.) Samo što mi je na ono „opušten” glas postao normalan, ili, možda, i malčice viši. Primetih kikotanje. Ponovo sam ispao smešan pred publikom.

Zatim Elvis nežno reče: „Dobro, Rubene. Zar nam nisi rekao kako vas brat uvek brani? Štiti?”

„Jesam.”

„A sada nam kažeš da nije rekao ništa pošto su je Tomi i Izrael vratili kući? Ti momci su je prestravili, a Dejvi je samo mirno sedeo?”

Postavljeno tako, činilo se neverovatno. Ponovo razmislih o tome, osećajući da sud čeka. Dejvi *jeste* rekao nešto, zar ne? Baš pre nego što se dovezao Ted Pulit? Pogledah u brata, tamo, u sudnici, i pokušah da se prisetim.

I da li znate, kada me je Dejvi pogledao, nešto je bilo drugačije. Nešto u samom pogledu – bio je nekako nesputan, oslobođen i od Elvise i od porote i od sudije. Nasmešio mi se kao iz neke kosmičke udaljenosti. I ja se setih njegovog ponašanja u kuhinji one noći, kako je obesio ključeve od kola na prst i bez reči ih predao tati, posle dugog razmišljanja u sebi. I setih se.

„Pa, da, *gospodine*”, rekoh Elvisu. „Postavio je tati pitanje. Rekao je: koliko puta ćeš pustiti pseto da te ujede pre nego što ga ubiješ?”

I sudnica nije eksplodirala, niti je porota huknula u čudu na ovo otkriće; samo je Elvis malčice podigao obrve i rekao sa tako nežnim odobravanjem da mi se krv sledila u žilama: „Rubene, prikrio si nešto od nas.”

Te noći pristao sam da izbavimo Dejvija iz zatvora. Svid je znala da ću pristati. Imala je na svojoj strani činjenicu da sam ja taj koji je osudio našeg brata na zatvor, a samim tim i na smrt; zato što bi on umro tamo ili bi nešto u njemu umrlo. Ležali smo budni za sve vreme dok su odrasli dugo i tiho većali u kuhinji, a Svid je kovala planove – očajničke, brzoplete, krvave planove. Nisam bio u poziciji da predlažem alternative. Nikada je ne bejah video toliko uznemirenu niti toliko briljantnu. Bila je kao konj pušten da trči.

Ipak sam dao jednu sugestiju, da je lakše baratati pištoljem nego nožem. Ona žalosno odmahnu glavom. „Nemaju pištolj. Svuda sam tražila. Jadni gospodin De Kueljar”, dodade. „Kupiću mu ga jednog dana.”

Da, jadni gospodin De Kueljar. Posle moje štetočinske predstave nisam mogao da izbegnem njegov pogled, a u njegovim očima ogledali su se tuga i razočaranje, kao da sam ga javno udario.

Pokušao sam da se izvinim i rasplakao se pred njim, a njegov oproštaj je bio tako miran i potpun da mi je samo bilo još više krivo.

A zašto li sam, pitate se, izbacio pred Elvisa tu Dejvijevu rečenicu, o ubijanju pseta? Pa, pretpostavljam da sam morao kada sam je se setio; Elvis mi je postavio pitanje, a ja sam se bio zakletvom obavezao na iskrenost. Čovek ne može da žali zbog iskrenosti više nego zbog drugih neizbežnih stvari – iskrenog lica ili bedne prošlosti. Ono zbog čega žalim jeste način na koji sam to rekao: kao neke glupe propalice koje hoće da se dokažu. Rekao sam to ratoborno, crta koju su budale oduvek negovale. Rekao sam to, drhtim dok priznajem, kao što bi to učinio Izrael Finč. I, što se dalo predvideti, za ratobornošću je nahrupio i kaos. Jer ta primedba o ubijanju psa navela je Elvisa da traži i izvuče iz mene i druge činjenice koje su ukazivale na zlu nameru: da se Dejvi već bio obukao da ode da se osveti kada ga je tata zaustavio; da je Dejvi i ranije bio ljut na tatu, kada mu se činilo da batine u svlačionici nisu bile ni izbliza dovoljno oštre; da me je Dejvi, dok je na stepenicama čekao da ga uhapsu posle pucnjave, zgrabio za zglob i rekao *Hteo sam*. Sa očajanjem začuh sebe kako odgovaram na Elvisova pitanja, i činilo se da je svaki odgovor pun užasne osude već u trenu dok je izgovaran. Oh, sada sam bio sasvim krotak momak – ali to nije bilo važno. Elvis je sve te činjenice izvukao iz mene, otkrio ih i položio pred sud kao niz krvavih maramica.

Video sam šta se događa, ali nisam mogao da sprečim. Poniznost me je prekasno stigla. Ja sam živa poslovice; učite od mene.

U krevet smo otišli nervozni, glumeći iznurenost. Čak i dok se tata nad nama molio za oproštaj i radosnu i mirnu noć, Svid je u svojoj vreći za spavanje držala kutiju noževa za meso, ukradenu iz kuhinje De Kueljarovih. Zatvorili smo oči, promrmljali laku noć. Onog trenutka kada je tata izašao iz sobe, Svid je skočila i navukla farmerke preko pižame. Stavila je kaiš i zadenula dva noža za pojas, s leve i desne strane. Važno mi je ponudila kutiju. Izabrah dva i uz smrknut pogled strpah ih za pojas. Svid prekrsti ruke. Mogla je da plovi sa Frensisom Drejkom. Reče: „Mi smo plemenita roda, Rubene.” Ja zakopčah flanelsku košulju, pustivši sebi krv iz tri prsta dok sam je uvlačio u pantalone.

Mislili smo da se tada išunjamo napolje, ali odrasli su odlučili da popiju večernju kafu u dnevnoj sobi. Ovo je bilo neuobičajeno, stoga verovatno i božje delo. Ulazna vrata nalazila su se u dnevnoj sobi, a mi nismo mogli baš da odlepršamo. Uhvaćeni u zamku i buntovni, napregosmo mozak.

„Izaći ćemo kroz prozor”, reče Svid. Ali, gospodin De Kueljar beše, u svojoj efikasnosti, stavio dodatne, zimske prozore tačno na vreme. Seli smo, ojađeni, mada je moja tuga bila, priznajem, lažna.

„Pretpostavljam da ćemo morati da čekamo”, reko. To je već bilo bolje; napolju su se vrhovi drveća povijali pod vetrom; okna su bila toliko hladna da se činilo da su mokra.

Ali, Svid beše odlučna. „Onda pošto zaspe.” To, naravno, nije bilo ono što sam ja podrazumevao pod *čekanjem*. Ja sam mislio na retoričko čekanje, kao u čekaj do sledeće godine ili čekaj i videćeš. „Oh, siguran sam da će do kasno ostati budni”, reko, razmišljajući: „O Bože, samo nek ostanu budni...”

I znate li da jesu? Posle nekog vremena legli smo preko vreća za spavanje, tek da ublažimo čekanje, a napolju je vetar nosio stvari tamo-amo, i sitna ledena kiša poče da udara o prozor. I ja počeh da sanjam da je pored mene selo prase, smeđe i nekako hladno, i da me je ujelo za bedro kada sam pokušao da se preokrenem. Bio je to, u stvari, jedan od noževa. Sedoh da vidim ima li krvi. Kuća je spavala, pa će biti da je i Svid. Nešto je promrmljala u snu dok sam joj vadio noževe iz

pojasa, ali nije se budila.

Sledeće čega se sećam jeste tata koji kleči između moje i Svidine vreće i budi nas, na naše veliko čuđenje, pre zore. Sećam se gospođe De Kueljar kako peva u kuhinji i primamljive muzike sudova i aparata za kafu, a u tatinom glasu bilo je nekakve uzburkanosti zbog koje sam, na trenutak, pomislio da idemo na zapad, kola spakovana i upravljena u pravcu slabog zova gusaka, uzbuđenja hladnoće.

Zatim začuh tatu kako kaže, a glas mu deo sna, glas mu nepostojan u mom snu, kao čovek u mračnoj sobi: „Šerif je bio ovde pre sat vremena – deco, budite se – šerif je bio ovde – deco, čujete li? Dejvi je pobegao.”

Dečak na konju

Najžešća stvar u svemu, a ponajviše za Svidi, beše to što je Dejvi pobjegao na poniju. Ovo pak ne saznasmo još za koji dan, a nije to znao ni uzbunjeni šerif, Čarli Pim, koji se pojavio u sitne sate lupajući nam u vrata. Gospodin De Kueljar nam je, za vreme doručka, ispričao kako se umotao u kariranu kućnu haljinu i provirio kroz zavese pre nego što je otvorio vrata: „Znate li ko se budi u četiri ujutru? Mlekari. Prodavci novina. Ludari.” (Gospodin De Kueljar nije bio svoj tog jutra; bio je, u stvari, mrzovoljan. To je bilo nerazumljivo Svidi i meni, kojima je ova vest bila ko bombona.)

Šerif Pim insistirao je da uđe. Noć je bila kišna i hladna, i Pim je stajao, dok je sa njega kapala susnežica po tepihu, i gledao gospodina De Kueljara „teretnim očima”, kako ih je ovaj krstio. (Siguran sam da je mislio na urokljive oči, na reč *teret* Svid prsnu u takav neobuzdan smeh da je morala da potraži maramicu.) Šerif se zatim raspita da li je gospodin De Kueljar dobro spavao.

„Da, do malopre”, odgovori gospodin De Kueljar.

„Nije bilo posetilaca?”, reče šerif.

Gospodin De Kueljar pogleda u vrata, pa u natopljenog Pima. Reče: „Nije valjda da verujete da bi ovde došao.”

I tako, sve što smo tog prvog jutra saznali jeste da je Dejvi pobjegao – možda sedam sati ranije. Nismo znali detalje, osim da pri sebi ima policijski pištolj i da se za njim digla hajka. Tog trenutka, dvanaestoro ljudi u šest kola pročešljavali su okrug.

„Uhvatićemo ga do ručka”, reče šerif gledajući u tatu, koji je stajao u tmuni u svojim dugim gaćama. „Nastojaćemo da ti ne povredimo dečaka.”

Svid je, kako se jutro odužilo, već tvrdila da ni potera od dvanaest *stotina* ne bi mogla da uhvati Dejvija. Nek samo probaju.

Tata reče: „Svid, ako nisi u stanju da kažeš išta pametno, bolje nemoj uopšte da pričaš.”

Ovo su bile najoštrije reči koje je ikada izgovorio. Posmatrao sam ga kako srče kafu, sa neizvesnošću na njegovom meni stranom licu. Koliko sam želeo da ga razumem! Ali, ja sam imao samo jedanaest godina, a moj brat beše utekao iz tavnice u koju ga je smestila moja sujeta (svojevrсно sujetno razmišljanje, kako je Svid otada pa nadalje naglašavala, ali, ipak, za mene je to bila sigurna činjenica). Kako to da se moj tata nije radovao zbog takve jedne stvari? Ko bi na ovom svetu mogao tražiti više?

Ipak, naredni dani mora da su bili veoma mučni za mog tatu strepeo je da će Dejvija ponovo uhvatiti, a opet, bojao se nečeg goreg. Obaveštena je državna policija i hajka je sve više rasla; nakon prvih radio-izveštaja o bekstvu, u zgradi suda pojavilo se pedesetoro ljudi, svi pod oružjem. Takvo obilje pušaka za guske i štetočine i rasklimatanih primeraka iz Drugog svetskog rata nikada niste videli – barem nam je takav opis dao zamenik Volt Stokard, čija je neskrivena veselost zbog bekstva sigurno bila odvratna šerifu Pimu. Mada sama reč *hajka* zvuči arhaično, u to vreme svašta je značila. Kao prvo, verovalo se da Dejvi beži peške. Pošto u Montrozu ne beše prijavljena nijedna krađa vozila – ni kola ni traktora, čak ni bicikla – pretpostavljalo se da je još uvek u blizini, da se trese u nekom zapečku. „Osim ukoliko nije izašao na autoput i stopirao”, predloži tata. Pokušavao je da ubedi Volta da opozove poteru, što Volt ionako nije imao ovlašćenje da učini. Bio je to drugi dan

otkako Dejvi beše u bekstvu; Volt nije bio na dužnosti i stoga je svratio De Kueljarovima na kafu; nema sumnje da je šerif smatrao da je mudro držati na oku Dejvijevu porodicu. „Mogao bi biti i u Kansasu do sada”, reče tata.

„Moguće”, priznade Volt. „Mada Pim misli drugačije. Lilo je kao iz kabla, znaš. Koliko će ljudi stati nekom mokrom momku koji izgleda kao ondatra, po pljusku i u to doba? Osim toga, on je trenutno najpoznatije lice u državi. Misliš li da bi pokušao da stopira?”

Imao je pravo, a zapravo se Dejvijeva slika nalazila na naslovnoj strani baš tog večernjeg izdanja *Stara iz Mineapolisa* – snimak na kome je bio opušten i nasmejan, ruku savijenih iza glave. Ni dan-danas ne znam odakle im ta fotografija; bila je to ona koju su koristili u prvim pričama, u onima u kojima su veličali njegovo junaštvo. Kasnije su je zamenili policijskim snimkom na kojem mu je podbradak izgledao prljav, a oči mu nisu odavale ni tračak nade niti kakvu informaciju. Sada se beše vratila ona laskava, i to s ovim naslovom:

Hrabri odmetnik Dejvi Lend beži iz zatvora, izmiče poteri.

Zatvorenik: „Podigao se i nestao kao dim.”

„Blagi bože”, reče tata. Nakon što se „podigao i nestao”, Dejvi očigledno beše ponovo zadobio onu naklonost koja je tako lako isparila čim su ljudi čuli za Balonka. Sada je ponovo bio „hrabri odmetnik”, i dok sam uživao u toj promeni, takođe sam i učio ponešto o nestalnosti javnog mnjenja. Da ne spominjem nestalnost Majtija Stinsona. Pošto su novinari napokon hteli da navedu i njegove reči, Majti je ispričao priču kao čovek opčinjen kakvom legendom:

„A kada sam opet pogledao gore, on je bio dibidus nestao, a ja nisam čuo ništa. Kao da je bio duh.” I još gore:

„Znate šta? Znao sam da će to uraditi. Znao od trenutka kad su ga doveli.”

Prilično neodgovorno od Majtija, jer prava istina beše, kako Volt reče, da je Majti spavao kao zaklan kada je Dejvi pošao. Ali, kada bi inače neko slušao šta Majti ima da kaže, a još više to objavio?

Ono što se zaista dogodilo, a što smo saznali od Volta, čiji je kolega Stab Rejdž bio na dužnosti – bilo je ovo: malo pre jedanaest, Stab je sedeo za stolom i čitao krimić. Naredna istraga otkrila je da je u pitanju bila detektivska priča o Majku Hameru. Stab ju je čitao uprkos tome što šerif Pim nije imao dobro mišljenje o autoru, Mikiju Spilejnu. (Još malo istraživanja: šerif je jednom sreo Spilejna, davno u prošlosti, u mlaznom avionu, i Spilejn se našalio na račun retke brade Čarlija Pima.) Iznenada, Dejvi je ljubazno pozvao Štaba i prekinuo ga u čitanju. U njegovoj ćeliji ne može da se pusti voda u toaletu, rekao je.

Onda nemoj da je puštaš, odgovorio je Stab.

Ali, nužda je, na to će Dejvi; izvinjavam se, ali nužda je. Dejvi glasno prodrma ručicu. Ne može da se pusti voda. Očigledno je među njima bilo nekih razmirica, Majti Stinson je hrkao u snu kroza sve otvore, jer mu se od vlage beše zapušio nos, ali najzad je Stab Rejdž spustio knjigu, sigurno dobroćudno ćantrajući zbog toga, ušao u Dejvijevu ćeliju, zaključao vrata za sobom i virnuo u toalet.

Ovde više nema neizvesnosti. Stab se probudio naslonjen na zid Dejvijeve ćelije. Bolela ga je glava, a i pamćenje ga nije baš najbolje služilo. Toalet je, uzgred, radio bez problema; morao je da se posluži njime pre nego što se pojavila smena kad je otkucalo dvanaest i oslobodila ga iz ćelije.

Svid bi napomenula, i to sasvim tačno, da bi čovek koji čita Mikija Spilejna morao da zna malo više od toga, ali je Stab Rejndž, kako kažu, imao dobro srce. Na ovom svome životnom raspuću on će, u stvari, napustiti policiju da bi započeo novu karijeru kao školski domar u Rufingu. Kao što vidite, u okrugu je bilo posla.

Ostali smo kod De Kueljarovih još tri dana po Dejvijeovom bekstvu. Volt nam je dolazio u posetu svakog jutra, pitajući šaljivo jesmo li skoro videli Dejvija i donoseći nam vesti o besu meštana u okrugu. Pretraživši kraj uzduž i popreko, porazgovaravši sa farmerima, seoskim poštarima i drugima koji su mogli da primete pokislog dečaka koji se žurno nekud smuca, hajka je ostala praznih šaka. Lov je posustao. Ljudi su počeli da napuštaju poteru, pravdajući se ženom i decom, i, ređe, poslom. Ko da ih okriviti? Ne samo što je trag bio hladan, već, zapravo, nisu ni imali pravi trag da od njega počnu. Do trenutka kada su uspeli da pozajme psa tragača iz susednog okruga, jake kiše zbrisale su Dejvijeov miris. Ipak su pokušali sa psom tragačem. Sa jednim jadnim mališom od koga se previše očekivalo – on nije mogao da nanjuši ništa drugo osim sebe.

Uza sve ovo, rekao je Volt, šerif Pim je gubio svoju veselu prirodu. Po pravdi ili nepravdi, Dejvi beše zadobio više pažnje nego bilo koji drugi desperado što je ikada ležao u okružnom montroskom zatvoru. Svojim bekstvom samo ju je privukao još više. Pim je, upozorio nas je Volt, primetio da mu se ljudi smeju. Čuli su ga kako izvikuje nepristojne reči u slušalicu kancelarijskog telefona. Uvodničar iz Mineapolisa izbacio je frazu „seljačine i prostaci”, koja je raspalila svetinu.

„Osetljiv je na ono što ljudi misle o njemu”, reče nam Volt – pa vidite, ta priča sa Mikijem Spilejnom zvuči istinito.

Ali, trećeg dana od Dejvijeovog bekstva, Šerif Pim je bio toliko na tri ćoška da nam je Volt za njega rekao da već pomišlja na pretres od kuće do kuće.

„To me plaši, gospodine Lend. Znete li koliko bi nam trebalo dok zavirimo u svaki ormar u Montrozu?” Gospodin De Kueljar reče: „Šerif se šali, to je protivustavno. Kafa?”

Zamenik prihvati. „Brinem se zbog Čarlija”, reče. „On je potpuno ubeđen da je neko pustio Dejvija u podrum. Neka mlada dama, kaže on. Uporno to govori; to ga strašno muči.” Volt Stokard je počinjao da deluje umorno. „Znete, mnogo ljudi voli tog dečaka.”

„Jeste”, reče gospodin De Kueljar. „Vole ga.” Tog jutra bio je živahan – bilo je trenutaka kada se činilo da je ljut na Dejvija zato što je pobjegao, a možda su mu se samo bili smučili gosti. Bila je ovo prilično duga poseta.

Volt reče: „Moje se devojčice ponašaju prema meni kao da sam na pogrešnoj strani.”

„Promeniće mišljenje”, reče gospodin De Kueljar.

Volt je štipkao grbinu svog nosa. Kako je to bio fin čovek! Činilo se da je sposoban da oprostí skoro sve. Reče: „Hej, Rube, dodaj mi jednu od tih krofni s džemom, hoćeš li?”

Tog popodneva, svima na olakšanje, farmer po imenu Nelson Svedvig pristiže u Montroz da prijavi ukradenog konja. Jednu arapsku kobilu, ukradenu sa njegovog južnog pašnjaka; to bi bilo na manje od tri kilometra od Montroza.

„Kada je ukradena?” upita šerif Pim. Volt je sedeo baš tamo i slušao, otud znam.

„Nisam siguran”, priznade Nelson Svedvig. „Navukao sam joj sena krajem prošle nedelje; tada je bila tamo.” Video je da ga šerif gleda, pa dodade u odbranu: „Ti poniji se takoreći sami čuvaju u ovo doba godine.”

„Je li ti dobra ograda? Može biti da je pobegla.”

Nelson odvrati: „Oždrebila se u proleće. A ždrebe je još tamo” – dodajući s puno ponosa – „a i znaš ti moju ogradu, Čarli.”

Te noći šerif je isplatio ono što je preostalo od potištene potere, a mi napustismo De Kueljarove. Oh, bilo je dobro doći kući. Prve noći po našem povratku Svid se namesti na krevet, ispred nje pisaća mašina koja se krivi na jorganu. U početku sam se plašio da će se ponovo sekirati i udarati u zidove; ali ona je smireno lupkala, i ja uskoro utonuh u san u svojoj sobi s druge strane hodnika. Evo šta sam pronašao ujutru, uredno položeno na podu pored mog kreveta:

*Mesec je crn ko pluća rudara,
A i nebo je sablasno,
Dole, duboko u tamnici mračnoj?
njih dvojica plaču glasno.*

*Jedan je Reni što opljačka nekog,
A drugi Bert što ubi,
A vešala još isprobali nisu,
Al' skoro će škripati zubi, ljudi,
Uskoro će zaškripati zubi.*

*Tri se omče njišu na vetru iz daleka,
ali ko je treći koji na smrt čeka?*

Svid uđe dok sam čitao i smesti se na moj krevet kao zadovoljna mačka; videla je da sam ostao bez daha i to joj je ulilo prilično pouzdanja. Upitah: „Je li to Sani?” Ali, ona samo sleže ramenima – znala je da me je prevarila.

*Al'jedne noći ležo je budan,
Uz njega dragana spi,
Redikovi momci smelo, bez buke,
na vrata uđoše svi.*

*Prećahu mladoj već više puta,
svuda se za njom kreću,
kad god je posao odveo njega,*

*uz reči koje ponavljati neću,
ne, reči koje ponavljati neću.
Da l' će pošten čovek da učini više od onoga
što mu u zakonu piše?*

Bilo je nečega u toj pesmi – skoro da se osetih kao da sam je ranije čitao. „Svid”, rekoh, „ovo je strašno dobro.”

„Oh, nemoj”, reče.

*Na vrata, pa kroz hodnik su prošli
uz nameru opak, zlu,
jer čuše u gradu radosnu vest
da Sandaun ne beše tu.*

*Priđoše oni, a Sani usta,
ko duh se kreće po tlu.
Priđoše mladoj, njemu krv provri,
pa pobi bandu Redikovu svu, ljudi,
on pobi bandu Redikovu svu.*

*Zar pošten što spase život svojoj ženi
da sad bedno umre kao Bert i Reni?*

„To je sve?” Nisam mogao da verujem; nije bilo više! „On *umire*? Obese ga s onom dvojicom?”

„Rubene, šta ti misliš, koliko ja brzo mogu da pišem?”

„Oh – nije gotovo?”

„*Rubene!*”

„Dobro, izvini!” Istina je da me stari Sandaun stvarno beše poneo. Ma koliko da mi je bilo drago što je Svid povratila ono svoje, šta god to bilo, što joj je pokretalo stihove, ovo da čujem samo pola priče bilo je nepodnošljivo. Oprezno je upitah: „Šta je sa Valdezom?”

Nije me ni pogledala. „Šta s njim?”

„Pa, šta se desio sa njim? Ko su ovi likovi, Reni i Bert?” Ona me strogo pogleda. Meni pade na pamet da je možda pomislila da mi se ne dopada pesma. „Svid, pesma je sjajna. Znaš da jeste. Samo sam se pitao.” Oči joj se ispuniše suzama, tek tako!

„*Obožavam* ovu pesmu, Svid!” Bio sam očajan, družu.

Ona reče: „Sani nije mogao da ga sredi, Rubene. Valdeza. Nisam to mogla da napišem.”

E, sad, šta mislite, zašto sam se zbog toga osetio tako rđavo? Stade mi knedla u grlu kao da sam čitao sopstveni bljutavi epitaf.

„Znači, umakao je?”

Nije odgovorila. Njeno ćutanje pronašlo je ili razotkrilo srž straha u meni – neki nerazumni strah da Valdez nije bio izmišljotina. Da je stvaran i da korača ka nama po čvrstom tlu. Besmislena ideja, zar ne, i vi biste tako rekli? Ali, razbuktala se i ja sam u svom srcu podigao zid naspram nje, u najdubljem kutku toga srca.

Nedelje su prolazile neuravnoteženo. Svid je bila sva ushićena; ona sama ne bi mogla da izvede Dejvijevo bekstvo na slavniji način. Jednog dana Volt Stokard obavestio nas je da je Svedvigova kobila dokasala do kuće tražeći njiskanjem ovas, ali nije izgledala ništa gore nego što je bila. Bilo je pretpostavki da je Dejvi odjahao dvadesetak kilometara preko zemlje do magistrale, pa uhvatio nekakav prevoz. Svid je takođe pronašla zadovoljstvo u sadašnjem potpunom preokretu i neki stranac koji bi prvi put pročitao članak o Dejviju Lendu poverovao bi da je svet svakako postao bolji bez tih likova Baske i Finča i da se samo trebalo zahvaliti mladom Lendu i pustiti ga da ode. Jedan kolumnista, Aron V. Group, iz *Sent Pol Pionir Presa*, bio je posebno osetljiv za romantiku. Sačuvao sam nekoliko njegovih pasusa. Evo delića jednog od njih:

J A Š I, D E J V I, J A Š I Ne žalim ja za prošlošću, narode. Sasvim sam srećan u veku u kojem sam. Stavite me na Linkoln Kontinental ili mlaznjak koji napušta zaleđeni Sent Pol; dajte mi Hantli-Brinkli u šest; pođite sa mnom na Met stadion na utakmicu u letnje večer. ja sam moderno biće, prijatelju, i to mi se dopada.

Pa, kako onda da zavidim Dejviju Lendu?

On je samo klinac, na kraju krajeva, sa zastarelim osećanjem za pravdu granice. Klinac koji je otišao predaleko i našao se, sasvim zaslužen, u zatvoru. Klinac koji je prekoračio granice civilizovanog života. Trebalo bi ga zatvoriti – je li tako?

Pa kako onda to da, kad stignem na posao, prvo što uradim jeste da proverim teleks Asošijeted presa da vidim da li je Dejvi Lend uhvaćen? I da se zadovoljno nasmejem kad vidim da nije?

On je samo dečak na konju, na kraju krajeva. Samo jedan uporni mršavko koji još ne zna da ne može stvarno da pobegne. Kakvo neznanje! Zato što je njegovo lice poznato svakom građaninu. Nalepljeno je na kontrolnu tablu svakog državnog policajca i oblasnih taksista. Pomenuo sam Četa Hantlija i Dejvida Brinklija? Ako ste gledali sinoćne vesti, znate da ga i oni znaju.

Dečak na konju ne može da pobegne od zakona. Ne 1962. Tako nam kaže policija, i možda je u pravu. Amerika je, na kraju krajeva, odraslo mesto. Davno je to bilo kada smo voleli naše odmetnike. Možda pesme koje smo znali kao deca – o Džesiju Džejmsu i Biliju Kidu i Prljavoj maloj kukavici koja je ubila gospodina Hauarda – nemaju više mesta u ovom svetu prepunom televizije i helikoptera i rokenrola. Možda je tako najbolje.

Danas je 5. decembar, Dejvi Lend pobegao je iz zatvora pre dvanaest dana. Upravo sam proverio teleks i on je još uvek na slobodi.

Izvinite me načas dok se nasmejem.

Morate da prihvatite Arona Groupa onakvog kakav on, naravno, jeste; svi osim najboljih kolumnista drže se svojih argumenata sa takvim dramatičnim stiskom. U svakom slučaju, ovakvom nečemu priča o Balonku ne može ni da primiriše.

Ipak, tati to nije donosilo utehu. Činilo se da veruje da je svog sina izgubio zauvek i popularna melodrama koja je od toga napravljena samo je pogoršavala stvari. Prestao je da se javlja na telefon; postao je nemiran i neveseo. Mnogih noći budio sam se na šuštanje papira i znao sam da je budan i sedi u kuhinji sa pohabanom Biblijom – oh, ali on je izrabljivao tu knjigu, držao se nje kao pijan plota. Sećam se da sam jednom domileo jer sam jedva disao, i on je bio tamo, Sveto pismo na stolu, a on nagnut nad njim, leđa mu savijena kao u lasice; kada sam ga potapšao po ruci, seo je uspravno, zaustavljajući na trenutak dah, kao da ga pokret boli. Rekoh mu da su mi pluća stegnuta.

„Dobro, Rubene.” Ali sedeo je nepomično, nije ustao da pristavi vodu na šporet.

„Šta čitaš?”

„Devedeset i prvi psalam.”

„Pomaže li?”

Otišao je do sudopere i stavio šerpu pod česmu. Nije odgovorio, i ja pomislih da me nije čuo. Ponovih pitanje.

Tata uključi ringlu. Mora da je nešto bilo na dnu te šerpe jer su se oko nje uvijali dim i miris paljevine. Kada je voda provrila, on u nju ubaci bikarbonu sodu, koja se najpre zapenuša, pa opade. Kazah: „Mogao bi da mi pročitaš psalam, ako hoćeš, tata.”

Ali on reče: „Ne večeras, Rubene, tako me boli glava.”

Početkom decembra mećava je dohujala sa ravnica, a nanosi snega, izmereni na ravnoj površini, dostigoše visinu od sedamdeset centimetara. Ovo je bio prvi nalet od onoga što će se pretvoriti u sedmodnevni ciklus snežnih oluja, od kojih neke behu praćene munjama, zbunjujući fenomen. Doktor Nouks, koji je medicinu studirao u vreme Velike depresije, reče da se seća kako je sneg i munje u isto vreme video samo jednom? U danima ispitnog roka; reče da sneg tad nije padao u pahuljicama, već u obliku, pa i veličini, zrna kukuruza, reče da je prethodio proleću koje nije donelo ni kišu ni nadu da će kiša pasti, pa je suva ostala većina srednjozapadnih duša.

Pomislih kako je suvišno toliko upamtiti povodom jedne tako jednostavne stvari kao što je grmljavina za vreme snežne oluje, ali doktor Nouks se nasmeja i reče da ću se i ja jednoga dana sećati jakih zima sa više opsežnih detalja nego što bi to neko želeo da sluša. Pretpostavljam da je bio u pravu, i da vi sad ne dajete ni prebijenu paru za decembar '62, ali bilo je to, svejedno, jedno epsko doba, nanosi su, na kraju, prerasli kuhinjski prozor i doprli čak do same strehe. Popodne bismo Svid i ja, sa nekoliko slojeva pantalona, kročili sa najvišeg nanosa snega na krov prizemnog pomoćnog dela kuće, zatim se popeli na vrh i, uz jedno *puf*, klizajući se s druge strane, spustili se pravo u prednje dvorište. Kako nam je nedostajao Dejvi! Po ovakvom snegu on bi nas vodio u raznorazne uzbudljive i opasne zamke – naše dvorište bilo bi preplavljeno tunelima i pećinama osvetljenim svećama; naše ratovanje grudvama bilo bi dugačko i svirepo. Sećam se jednog sna koji sam sanjao te zime, da se Dejvi vratio kući i da se penje s nama na krov, čudesno visoko skače sa vrha, a u snu prodavač Tin Larvi leži na leđima u snegu, gleda, na licu mu oduševljenje, i Larvi govori *Oh, Bože, pogledaj ga – gospode Bože, kakvo skakanje! A evo zašto se sećam baš tog sna: zato što je Larvi rekao – a to me i je probudilo smehom – Hoću i ja to da probam! Hej, deco, mogu li i ja da probam?*

Uzged, nismo se vratili u školu. Prilično manipulativno s naše strane: tata nije hteo da nas šalje

nazad ako to zaista ne budemo želeli, a mi smo to znali. Uхватivši se za njegovu depresiju, rešili smo da budemo od koristi – prali smo veš, ribali podove, skidali paučinu, kuvali supu (teško je upropastiti supu, osim ukoliko ne ostanete bez soli, a ni tata nije bio probirljiv). Kada nam je jednog dana prišao sa nemilim predlogom da se posle božičnog raspusta vratimo u školu, Svid je otkrila delić veličanstvene strategije, odvela je tatu u svoju sobu i pokazala mu pola metra visoku gomilu knjiga iz istorije, geografije i aritmetike. „Iz biblioteke”, reče, dodajući ovaj lep ukras: „Svakako da ne želim da zaostajem za školskim drugovima.”

„Ah”, reče tata, gledajući me preko Svidine glave – bio ju je pročitao, i hteo je da ja to znam. Ipak, nije nas poslao nazad, uprkos činjenici da su knjige bile samo potpora. Nije da nismo čitali: u biblioteci, Svid beše pregledala svaku knjigu od Frenka O’Rurka, pošto odavno beše završila *Velikih pedeset*. O’Rurk, poveri mi se Svid, piše mnogo bolje vesterne od Zejna Greja.

„To je zbog njegovih žena. Ne melju sve vreme, a kad jašu, jašu kao muškarci.”

Mada mi je bilo zanimljivo, nisam shvatao šta to menja u samoj priči. Kao čitalac, više sam nagingjao ka gusarima; u *Ostrvu s blagom*, jednostavno, nije uopšte bilo žena, osim odane crnkinje Long Džona, koju, u stvari, nikada ne vidite.

„Menja, i te kako”, reče Svid. Ona je sada profesor, jesam li vam rekao? „Vidiš, svaki vestern je ljubavna priča. Kod Zejna Greja, junak uvek pođe sa pogrešnom devojkom, a ona ima oči koje preblizu stoje i ima lošu narav kao problematičan konj.”

„Pogrešna devojka je kao konj?”

„Obično čilaš, tvrdoglavi čilaš. Junak je imao mnoge konje, a ta devojka ga navodi da se priseti tog čilaša.”

Znači, vesterni su ljubavne priče. Mada i sam bejah pročitao nekolicinu, nisam shvatio istinu ovog izjednačavanja. Niti mi se sviđalo kako zvuči.

„Svid”, rekoh, „Sanijeva žena – ona je bila prava devojka, zar ne? Kao jedna od onih O’Rurkovih što si pričala.”

Ovo pitanje ju je ogorčilo. Sani Sandaun nije glupan, reče; prošao je on svašta u svoje vreme; on se nikada ne bi oženio čilašem. Bilo mi je drago što sam čuo tu njenu izjavu. Poslednji put kada sam čitao o Saniju, imao je pune ruke nevolja i bez toga:

Do u noć kasnu borio se strasno i strah bi nadvladan.

I sanjaše ženu i život im srećan i svanu zao dan.

U bluzi usta, javi se Bertu, nemoj, sleđenoj seni.

Reni je naglas klečeći plako:

Molim te, smiluj se meni, o Bože!

Oprosti jadnome meni!

Tri se omče njišu, pop molitvu poje.

Tri čoveka idu, samo dva se boje.

Svid je htela da to bude neizvesno, naravno, ali čak i sa jedanaest godina ja sam shvatao šta će se sledeće dogoditi: na sceni je nekako morala da se pojavi žena. Ne morate da pročitate mnogo vestern-romana da biste to znali. I ona je morala da bude mlada i crnooka i prelepa i dirnuta

hrabrošću osuđenog junaka.

*Slatka kao med, lepa ko u snu
na konju cura dođe.
Kosa joj crna, pastuv joj crn,
i kroz gomilu prođe.*

„To je Sanijeva žena?” upitah.

„Ne, samo žena.” Tu se zamisli. „Znaš, nije to loša ideja. Ali, to je neka druga žena.” Mene je to mučilo; odmah sam bio shvatio da će lepotica na konju pokušati da ga spase, kao i da je silno zaljubljena u našeg Sanija. A on oženjen! To je bio problem.

„Zašto to ne izmeniš?” predložih. „Napravi da mu ta devojka bude žena, vidiš, oni odlaze na konju zajedno.”

„Ona nije bila njegova žena!” planu Svid. Prošlo vreme, primećujete – istorija je, čak i ona izmišljena, izvan našeg uticaja. Problem je postao još veći kada je devojka zapravo uspela da ga spase; zato što tada Sani, mada ponesen trenutkom,

*Saže se s vranca,
kosu joj skloni
i spasiteljku poljubi dvaput,
ljudi, spasiteljku poljubi dvaput.*

Poslednje što sam želeo jeste da se svađam sa Svidi, ali ovo je bilo užasno. „Eto, sad je ljubi”, prigovorih. „Da mu je žena, to bi bilo u redu.”

„Rubene”, reče Svid, „recimo da ćeš uskoro biti obešen. Omča ti je već oko vrata! A onda, pravo niotkuda, ova prelepa devojka dojaše i spase te – hoćeš da mi kažeš da je ne bi poljubio?”

„Pa...”

„Vidi, Rubene. Recimo da Sani o njoj misli kao o stvarno super sestri. Kao što sam ja.”

Klimnuh glavom, mada me je to, istina, mučilo još neko vreme. Kosa „crna ko pleća njenog pastuva” – koješta, dovoljno je naporno misliti o onoj devojci kao o sestri bez uplitanja poljubaca u sve to.

Po milosti Larvijevoj

Božić 1962. nastupao je nekako oskudno.

Razumejte: deca moje generacije odrasla su slušajući priče o siromaštvu svojih roditelja – priče o Božićima bez jelke, hladnim kuhinjama, o mršuljavoju staroj čarapi u kojoj ne beše ničeg dono sjajne jabuke. 1962. Velika depresija bila je gotov dobrih trideset godina iza nas – svakako milenijumska udaljenost za stanovnike tako naprednih gradova poput Mineapolisa, ali ne tako daleko ako ste živeli u Rufingu, na ivici ravnica.

Zbog toga smo Svid i ja bili ubeđeni da ćemo i sami proživeti takvu priču. Jer, tata je imao samo neredovan posao – popravljao je peć za luteransku crkvu, popravljao nameštaj u podrumu, i još je, iskoristivši poplavu požara na dimnjacima u gradu, bio pozajmio četku i čistio odžake sve dok nije nazebao. „Preguraću”, kazao je Svidi, mirišući vruću limunadu što mu je ona beše donela, ali još jedan dan na krovovima i prehlada mu je sišla na pluća, pa je šištao isto onako gadno kao i ja. Sumnjam da je čak bio zahvalan. Znam da mi jesmo – to s odžacima bio je gadan posao, vetar mu bacaka kaput, on gore u svojim domarskim čizmama baza po krovu od šindre.

Ipak, nezaposlen otac značio je onaj Božić o kojem smo Svid i ja slušali ili čitali u knjigama sa naslovima u stilu *Dani očaja*. Zamišljali smo sebe kako se budimo na Božić, a za doručak ovsena kaša začinjena samo kašikom šećera. („Kaša”, reče Svid. „Kačamak. Popara.”) Pitali smo se da li ćemo se dobro držati pred tatom – koliko možemo da izgledamo zahvalni za poklon kao što je, recimo, pomorandža. U knjigama, deca su bila neiscrpno oduševljena božićnom pomorandžom; u to vreme nisu se osećala siromašno, to im je tek kasnije sinulo. On što sam u stvari želeo te godine jeste lutka Spartaka. Sećate se Spartaka? Nikada, zapravo, nisam gledao film koji je, verujem, izašao 1960, ali '62. pojedina deca još su pričala o krvavim scenama iz filma. Radnja jeftine robe u centru imala je lutku Spartaka – kako se izdržljiv činio, s licem kao u jazavca, mačem u ruci. I za kako se plemenitu stvar zalagao, borio se protiv ropstva, kao Abraham Linkoln. Ono što se svakom dečaku istinski sviđalo kod lutke Spartaka beše to što je među plastičnim delovima bila i otkinuta ruka, koja je pripadala, pretpostavljam, momku koji je upravo završio s borbom. Mogli ste da stavite ruku bilo gde kod Spartakovih nogu, ili da je nabijete na njegov mač, ili da je obojite u crveno i njome mučite svoju sestru.

Svid je želela nešto još ekstravagantnije. „Putovanje”, rekla je, „na zapad. Hoću da odjašem na konju na zapad i pronađem Dejvija.” Bila je sigurna da je on negde tamo, da mu je fino ispod neke stene, da sedi na ćebetu i jede meso od bizona: pritajen negde u prošlom veku. Kako bi to bilo super otići i pronaći ga! Kakav bismo Božić imali!

Božićna pomorandža činila se malo bledunjava u poređenju sa tim.

A onda, deset dana pre Božića, navratio je doktor Nouks. Dok je pio čaj – odavno nam beše ponestalo kafe – uznemiri se čuvši tatin duboki kašalj. Spustio je šolju i doneo stetoskop iz kola.

„Džeremaja”, upita oprezno, „otkad ovako krkljaš?”

„Ja, u stvari, mislim da je sad već bolje”, reče tata,

„Koliko iskašljavaš?” upita doktor Nouks.

Tata pročisti grlo i reče da nije merio. Zatim; „Svid, Rubene, jeste li uradili domaći?” Nismo, naravno, imali nikakav domaći zadatak, ali smo ipak otišli u moju sobu. Sećam se da sam baš tada

primetio čudan miris, tešku ustajalost u vazduhu. Zašto je ranije nisam primetio? Vazduh može sam od sebe da postane truo, znate, počne da bazdi kao zaboravljena breskva. Poželite da pootvarate sve prozore koji vam se nađu.

Na putu do moje sobe začusmo doktora kako pita, bez šale: „Koje je boje?”

Otada mi je pričao – doktor Nouks – da njegova glavna briga nije bila tatina upala pluća. Bio je siguran u antibiotike, a i tatina konstitucija mogla je da se s tim izbori. Ono što je brinulo doktora bilo je da bih i ja mogao da se razbolim. Pluća poput mojih mogla bi se očas pretvoriti u tresetište. Pre nego što je te noći otišao, doktor Nouks me je poveo u stranu i poverljivo mi se obratio.

„Rubene”, reče, „imam neki osećaj u vezi sa tvojom sestrom – da u njoj ima štofa za doktora, kad jednom poraste. Zato slušaj: ukloni joj se, pusti neka se ona brine o tati. Šta kažeš?”

Znam: trebalo je da budem dovoljno odrastao da ne padnem na to lukavstvo.

„Dao sam joj uputstva i usput ću doneti neke lekove. Pusti neka ih Svid daje tvom tati. Tvoj posao je da se kloniš te sobe. Svid bi trebalo i hranu da mu odnosi.” Video je da ne razumem. Gledajući okolo, on reče: „Ponašanje prema bolesnicima. U tome mora da se izvežba, malo joj je grubo ponašanje prema bolesnicima.”

„Dobro, a šta mogu ja da uradim?” Tata je trebalo da ostane u krevetu dve nedelje. „Šta je sa Božićem?”

Doktor Nouks reče: „Znaš, danas sam razgovarao sa gospodinom Lejtonom. Boli ga kičma, jesi li to znao?”

Evo kako se skače s teme na temu. Žmirnuo sam na doktora Nouksa, ali on nastavi. „Ne može više da radi neke stvari. Znaš ono staro ruglo od koša iza njegove kuće?”

Nisam razumeo kakve to veze ima s tatom, pa to i kazah. Doktor Nouks odgovori: „Gospodin Lejton će verovatno unajmiti nekog dečaka da je sruši – ukoliko dečak ima snažna pleća, Rubene.”

Snažna pleća? Nikada nisam zamišljao da je kod mene išta snažno. Čak i uz pretpostavku da je doktor samo hteo da me skloni iz kuće, da mi pluća budu na svežem vazduhu, ne bi me bilo briga. Da je bilo šta drugo rekao, ne bi mi više godilo.

Koš Džerarda Lejtona stvarno je bio prastar. Visok kao teretni vagon, napravljen od letvica prikucanih na hrastove stubove, vremenom se beše naherio. Stajao sam ispred njega s ćuskijom u rukama, ne znajući odakle da počnem.

Spomenuo sam sneg. To je bio 16. decembar – rođendan, obavestila me je Svid, Ludviga Betovena, čuvenog vođe orkestra – a mi već besmo pregurali tri ili četiri znatne snežne oluje. Zima je kao voz milela ka severu. Obilazio sam oko koša gospodina Lejtona, a sneg mi je svuda bio do kukova. Činilo mi se da je malo neobično doba godine za ovaj posao, ali gospodin Lejton bio je čudan i to su svi znali. Sećam se da mi je palo na pamet kako koš izgleda kao da će se svakog trena sam srušiti, ali kada sam gurnuo ćuskiju između njegovih rebara i oslonio se o nju, ništa se nije dogodilo. Koš me apsolutno nije primećivao. Bacakao sam se tamo-amo. Imao sam Dejvijeve rukavice za sečenje, postavljene vunom, ali polugu sam osećao kao da sam goloruk. Najzad, posle ogromnog napora, zaškripa jedan ekser i ja padoh u sneg.

Svid je, na moju veliku zahvalnost, bila zabrinuta za mene kada sam došao kući u podne. „Oh, pa

ti si se smrzao! Brzo idi i obući suve čarape; ja ću ti ove staviti na radijator. *Hajde*, Rubene, supa je gotova!”

Posadila me je za sto i postavila činiju nečeg belog – nije baš da biste tako zamislili supu, mada su po površini plivale knedle. „To je mleko s cimetom!” objavi.

Znao sam šta je to. Bilo je to vruće mleko sa malo šećera, i još malo butera i malčice cimeta. „Tata mi je kazao kako se pravi. Oduvek sam to volela”, reče Svid. Nisam mislio da oklevam, ali celo jutro sam bio napolju i radio muški posao. Mleko s cimetom je bila hrana za *bolesnike*.

„Zar nije dobro?” upita Svid.

„Imamo li sira?”

Ona odmahnu glavom. Tamo, u svojoj sobi, tata je nešto iskašljavao, obeshrabrujući zvuk. Pogledao sam u mleko: kad bi se izuzele knedle, moglo se jedino preliti preko tosta. Čiribu-čiriba, mlečni tost. Eto još bolesničke hrane.

„Pa, hajde da jedemo.” Do sada sam se već osećao bedno iskorišćenim i nisam mario da li zvučim nabusito. Da radim čitavo jutro u snegu do pojasa, da suprotstavljam mišiće i mušku ćuskiju jednoj tako snažnoj građevini kao što je koš gospodina Lejtona, da dođem kući sav izmožden i gladan kao vuk i da dobijem činiju *vrućeg mleka*...

„Tati je gore”, reče odjednom Svid.

„Šta je bilo?”

„Udara tamo sebi pluća – čuješ kako lupa? Tako radi čitavo jutro.”

To beše čudno. Prsti počеше da mi se tresu kad mi to reče.

„Njegova pluća, pune se – kao tvoja, Rubene. Pokušava da ih lupkanjem oslobodi.”

„Odmah se vraćam”, rekoh joj.

„Čekaj, Rubene. Ne smeš tamo da ulaziš”, reče Svid, ali mene je vukao zvuk tupkanja. Ko se razumeo u stezanje bolje od mene? Koliko sam samo puta ja udarao svoja pluća – onako kako biste vi mlatili zmiju da popusti stisak?

Tata je prestao da se udara kada sam ja otvorio vrata. Sedeo je u flanelskoj košulji, s ćebadima preko krila, i sa aluminijumskom posudom na njima, a lice mu, kad me ugleda, preplavi žalost. „Zvučim kao vršalica. Bljak.”

„Teško ti je da dišeš?”

„Rubene”, upita, „je l’ se ti ovako osećaš noću?”

Disanje mu je bilo poput talasića na peščanom žalu.

„Da, gospodine.” On klimnu glavom – bio je iscrpljen, ali me je, činilo mi se, posmatrao pažljivije nego obično. „Šta misliš o selidbi, Rubene? Doktor Nouks mi je pričao”, zastade, udahnu, „o nekim ljudima koji su imali ovakav problem; otišli su tamo gde je suvlja klima. Ponovo udahnu. „Novi Meksiko. On kaže da se ovaj posao od gušenja tamo bolje radi.” On se udari po grudima.

„Novi Meksiko?”

„Pustinjska visoravan”, reče. A te su reči zvučale veličanstveno, izgovorene u uskoj, vlažnoj sobi koja je zaudarala *Pustinjska visoravan*. Pojavila mi se kao predivna zatalasana pustoš sa pustinjskim žbunjem i grama-travom i vazduhom po kojem se može videti antilopa na brdašcu udaljenu deset kilometara. Sama pomisao na to već me je opuštala. Ko ne bi mogao da diše u takvom predelu?

Na to Svid, koja beše ušla za mnom, upita: „Šta ako se preselimo, i onda se Dejvi vrati, a nas nema?”

Tata reče: „Pa, ne moramo odmah da se odlučimo.”

„To bi značilo odreći se svake nade da će se vratiti”, reče Svid. Znam, ova rečenica zasluživala je propratno padanje u nesvest, ali takva je ona ponekad bivala i to već ne bi trebalo više da vas iznenađuje.

„On bi nas pronašao”, usprotivih se. Bio sam uzbuđen. Nikada ne bejah video pustinjsku visoravan, ali sad se i pri samoj pomisli činila kao nešto nužno. „Zar ne misliš da bi nas našao? To je na zapadu, Svid.”

Gledao sam kako razmišlja o tome: zamišlja Dejvijev povratak – verovatno na konju, koliko ja znam Svidin tok misli – Dejvi zatiče praznu kuću, okreće svog krupnog vranca i odlazi; ali takođe misli i o zapadu, i o nas troje kako jašemo preko prerija, jedno kraj drugoga, kao neka porodica koju je izmaštao Frank O’Rurk, i gledao sam je kako zamišlja Dejvija, koji nam se pridružuje tamo i mi opet postajemo nas četvoro, a možda čak i nas petoro, neka O’Rurkova žena pojavljuje se sada na snažnoj ridoj kobili pored tate.

Ovo poslednje bilo je šok, i ja pogledah u Svid, i zapitah se je li ona zaista pomislila na to ili sam to sam izmislio. „A kako bi bilo”, reče tata, „da me pustite prvo da ustanem iz kreveta pre nego što počnete da se pakujete?”

Onda shvatih da sam u tatinu sobu otišao iz straha za njega, ali da ga po ulasku nisam čak ni pitao kako je, niti šta ja tu mogu da učinim. Umesto toga, on je, dok su mu se pluća punila đubretom, pitao da li *se ja* tako osećam u teškim trenucima.

Upitah: „Tata, hoćeš li da ti nešto donesem?”

„Pa, da vidimo. Da, čašu vode.” On potapša jastuk da ga namesti i ponovo leže na njega. „Kaži, Rubene, šta misliš o Svidinom mleku s cimetom? Dobro je, zar ne?”

„Nisam ga jeo.”

„Mmm.” Kratak dah. „Pa, dopašće ti se.”

I čudno je to, ali dopalo mi se. Bolesnička hrana ili ne, ja pojedoh dve činije, a dok sam jeo, Svid je sedela pored mene i slagala se da je pustinjska visoravan primamljiva i da bi trebalo da, čim tati bude bolje, odemo tamo i da je barem dobro i natenane razgledamo.

Bio je to prvi put da sam je za bilo šta okrenuo na svoju stranu.

Vrativši se košu, ožalostih se kada shvatih da sam, uza sav svoj jutrošnji napor, odvalio samo šest letava. Jednostavna računica pokazala je da ću raditi do Uskrsa ukoliko ne uđem u štos. Izabrah sam spoj hrastovog debla i letve i zabih ćuskiju.

Neko dete odnekud reče: „Hej!”

Bio je u košu, čučao je i virio kroz letve. Imao sam rebrasti pogled na dečaka u somotskom kaputu, debelog dečaka sa zapušenim nosom, koji se smešio. Moglo se videti i šta je zapušilo taj nos.

„Ko si ti?” upitah.

„Rejmond.” On izgovori *Rejmod*, ono *n* zadržava se u zemlji nozdrva.

„Ja sam Rub – što ne izađeš odatle?”

„Ša radiš?”

„Rušim ovu starudiju”, reko mu. „Unajmio me gospodin Lejton. Hajde, izađi!”

Van koša, više je ličio na sebe. Kaput je bio raskopčan i otkrivao je slojeve košulja, obrazi su mu bili krastavi od češanja i izgledali su kao neki zelenkastožučkasti teksaški grejpfruti preliveni otpadnom vodom. Rejmond je bio dosta niži, ali mislim da me je šišao za jedno petnaest kila.

„Koliko imaš godina, Rejmonde?”

„Šest.” On se okrenu i mahnu u pravcu kuće preko puta gospodina Lejtona. „To je bakina kuća, mi živimo s njom. Mama i tanta i ja.” Pogleda me hrabro. „Mogu li da gledam?”

„Šta?”

„Kanko je runšiš?”

Rejmond je bio dobar posmatrač. Isprva nisam želeo da bude tu jer nisam bio vičan poslu i plašio sam se da to ne primeti. Ali, Rejmond je bio nadaren da ne primećuje. Seo je u duboki sneg i izgovarao mokre, nepovezane rečenice. „Tek smo se donselili prošlog lenta. Bakina kuća nije dobro sagrađena. Moj brant je sinoć čuo duha – *riiii*, kao konj. Moj tanta je lovac na ondatre, prošle godine ulovio je dvesta ondatra.”

Letva odskoči od koša. Uspeo sam da se održim na nogama.

„Kod kuće su me tunkli. Bilo je jedno komšijsko dete Pager koje je mogao da sanvije svoj palac skronz doovden.” Jadni Rejmond, kanali su mu bili toliko zapušeni da je govorio nekim svojim dijalektom.

Negde baš u to vreme, otkrio sam princip fizike. Čuskija gospodina Lejtona bila je slomljena pa ponovo naoštrena, i stoga joj je nedostajao tanani nagib koji je potreban ćuskiji na kraju. U svom neznanju, ja sam radio bez oslonca, što je rđav način za otpiranje, sve dok najzad jedna klimava letva nije pala sama od sebe, zabivši se između poluge i stuba. Ja gurnuh, i letva koja me je mučila deset minuta odmah pade uz škripu. Posle toga služio sam se polugom i stvari se ubrzaše. Rejmond je sedeo u snegu i ćeretao. Nikada nisam video dečaka bolje građenog za hladnoću. Kaput mu je bio širom rastvoren, ali on je bio oduševljen pričanjem, a vetar je duvao preko njegovih uprljanih obraza i golih ušiju, ali bez ikakvog efekta. Bio je kao neka mala, vrela, pričljiva planeta.

„Koliko si ti jank?” tupavo je pitao.

Prelomih letvu i bacih je na gomilu. „Rušim građevinu, zar ne?” Čoveče, kako je prijalo reći tako nešto.

„Ti si prilično jank.” Naravno, mogao je da me nadmaši u bilo kojem takmičenju, ali sa šest godina bio je suviše fin da bi to znao.

Rekoh: „Pa, stariji sam od tebe.”

„Rube?”

„Da.” Rvao sam se sa jednom teškom letvom.

„Je li tvoj brant unbica?”

Jedna rukavica mi skliznu i ćuskija mi pade u sneg. Šćepavši je, ja pogledah u Rejmonda, tražeći zlobu. „Gde si to čuo?”

„Pa, ubio je onu veliku decu.”

„Zar nikada nisi čuo za samoodbranu?”

On odmahnu glavom. Nije trebalo da budem tako oštar; samo je bio radoznao.

„Moj tanta kanže da je on ubica.” Zatim: „Moj tanta je stvarno jank – kladim se da bi mogao da obori tu šupu golim runkama. Je l’ bi tvoj tanta to mogao?”

„Naravno – samo ne sada, ima upalu pluća.”

„Oh”, reče Rejmond. „Imao sam ujaka koji je imao upalu pluća. Umro je i bila mu je sahrana, ali mi nismo išli.”

Taj koš predstavljao je najteži posao koji sam ikada obavio; ipak, podozrevam da je Svid imala teži posao kod kuće. Ne kuvanje, pranje i brisanje, što je radila otkad smo otišli iz škole, već slušanje tate kako se muči i iskašljava, a parčići njegovih pluća udaraju *bang* u lavor. Kada sam se tih kasnih popodneva vraćao kući od Lejtona, preplavljen sopstvenim uspehom i dišući dublje nego ikad, Svid je delovala zastrašujuće opterećena. Naravno, uza Svid si već naviknut na periode duboke zamišljenosti, ali ovo je bilo drugačije; jer ona je bila tatina bolničarka, a svi znaju da potištena bolničarka znači da je pacijentu sve gore. Ovo nisam odmah primetio – tata je obično mirno spavao kada bih ja došao kući, što se činilo kao dobar znak – sve dok se jedne večeri nisam došunjao, u nadi da ću ga zateći budnog. Ne sećam se šta sam hteo da mu kažem, verovatno kako mi dobro ide sa košem, koliko mislim da ću zaraditi novca, kako se sada osećam uopšte snažno i besmrtno. Stajao sam pored njega želeći da je budan, dečak koji samo hoće tatinu pažnju; a onda, dok sam tamo stojao, pade mi na pamet jedna misao kao u snu, da je on postao ja – disanje mu takvo da morate da se napregnute da biste ga uopšte čuli. Ovo je bilo strašnije od svake noći u kojoj sam se borio sa sopstvenim plućima; uhvatio sam tatu za rame i trgnuo ga iz sna.

„Rubene” – trgao se; ruke mu se podigoše i uhvatiše moje. „Je li sve u redu?”

Sad se i ja trgoh. „Ah – hoćeš li da ti prokuvam vodu i sodu? Da ti pluća popuste?”

On se uspravi i sede, disao je najdublje što je mogao. Oh, kako je samo bio stisnut. „Znaš, Rubene, mislim da para ne pomaže. Možda da mi malo lupkaš leđa.”

I tako sedoh na ivicu kreveta, on se upre što je bolje mogao i ja počeh da ga udaram između lopatica – isprva onoliko snažno koliko sam se usuđivao, pošto nikada ranije nisam dodirivao oca na ovako čudan način, a onda, kako je on klimao glavom u znak podstreka, a pluća počinjala da reaguju, što sam jače mogao. Kako sam udarao! Leđa su mu bila mršava kao u ptice jer mu upala pluća beše istopila svaki višak; nije mogao da se podupire duže od jednog minuta, iako sam ga slabo udarao. Ali kada je utonuo u jastuk, disanje mu je bilo primetno olakšano. On se nasmeši.

„Taj rad na košu ti pomaže, dečače.”

Završio sam 20. decembra, velikog dana za mene; krov šupe bio je prekriven limom, prikucanim hiljadama pocinkovanih eksera, i ja sam morao da dovučem unutra merdevine i da čekićem udaram nagore kako bih ih otkovao. Umalo da ogluvim. Kada je najzad lim skliznuo dole i šljisnuo na zemlju, ja se navalih na jedan smet da se odmorim. Poželeh da se pojavi Rejmond. Od koša ne beše ostalo ništa osim crnih uspravnih greda koje su zbog svoje ledene nepomičnosti izgledale kao kakva puritanska porota. Utroših nekoliko minuta na vučenje i rktanje, a zatim očistih sneg do zemlje i testerom ravno posekoh stubove. Trebalo mi je čitavo popodne. Kada sam oborio i poslednji stub, odvukao sam ga na gomilu pored garaže gospodina Lejtona, a vrlo mi je nedostajalo Rejmondovo šestogodišnje divljenje mojoj skromnoj snazi. Da mi je tada laskao, ja bih sve progutao. Dan mi se razvukao jer sam sakupljao eksere i parčiće letava iz snega, i najzad, uz buku, odvukao lim, pa je

čitava gomila ponovo bila pokrivena krovom. Pojaviše se zvezde, i Venera na istoku. Činilo mi se da udišem vedra vazduha, sav Arktik! Prebacih čuskiju preko ramena, razmišljajući o velikom Korektu kako baca Betsi na kraju dana.

Kada sam stigao kući, Svid je bila uznemirena preko svake mere. Izvukla je činije za večeru, tandrčući njima, usula kukuruzne pahuljice, napravila tati vruću vodu sa kašičicom limunovog soka i sve to tresnula na metalni poslužavnik. Setivši se šta je doktor Nouks rekao za njeno ponašanje prema bolesnicima, ja rekoh: „Svid, jesi li ljuta zbog nečega?”

Ostala je nema, ušla je u tatinu sobu i spustila mu večeru u krilo i vratila se malčice odobrovoljena njegovim zahvaljivanjem. Ipak, ne progovori sa mnom. Bio sam siguran da sam učinio nešto nepažljivo sve dok nije oprala sudove i sela i počela da trepće. U džepu sam imao šećerlemu, poklon od Rejmonda.

„Hoćeš da podelimo šećerlemu?”

Ona klimnu glavom, pa ja prelomih šećerlemu na dve pole i dadoh joj krivi deo. Ona stavi duži deo u usta, i posle nekoliko časaka izvuče ga i uperi ga u vrata hodnika.

„Pogledaj ih”, reče.

Ovo se odnosilo na božične čestitke koje beše zalepila, deset ili dvanaest komada, obilna žetva. Zato što nismo imali veliku familiju (jednog ujaka, nijedne tetke, dva starija rođaka o čijim smo divljim delima slušali iz druge ruke), nikada nismo dobijali više od šest ili sedam božičnih čestitki godišnje. Ovoga puta bilo je i novih, od De Kueljarovih, Stokardovih, i još nekih drugih.

„Zar ti se ne sviđaju?”

„Naravno da mi se sviđaju.”

„Pa šta je onda?” Pomislih kako je jutros bila srećna – kako je uvek bila uzbuđena dok navlači čizme da bi se uputila u poštu. Tata bi tad već sedeo i pio čaj, a ja bih krenuo napolje, do gospodina Lejtona, a Svid bi pretrčala dve-tri ulice i ispreturala sanduče, obaveza na kojoj sam joj uvek zavideo, posebno sada kada se bližio Božić.

„Ništa nismo dobili od Dejvija”, reče.

Nije mi palo na pamet da bi Dejvi mogao da nam pošalje božičnu čestitku, pošto je begunac od zakona. Je li uopšte bilo presedana za tako nešto? U mislima nabrojah nekoliko primere. Kol Janger? Buč Kasidi? Džon Vesli Hardin? Možda ti momci i jesu bili zaneseni božičnim duhom, ali ja o tome nikad ne bejah čuo. Spomenuh te sumnje svojoj sestri.

„Vesli je bio nepismen”, reče Svidi, koristeći njegovo srednje ime tako nonšalantno kao da je u bliskim odnosima s tim prestupnikom. „Bio je, takođe, i smrdljivko. On nikad nikome ne bi poslao čestitku, niti je kada dobio koju.”

„Dobro, a šta je s ostalima?”

„Kasidi je bio romantičan, znaš to.” U stvari, jesam znao. Tu romantičnu crtu bio je stekao za vreme svog boravka u Boliviji. Svid beše pročitala sve o herojskom Buču, kako je imao naklonost prema popodnevnom dremanju, kao i rečima pardon, senjorita i drugim poetskim izrazima. Bilo je lako poverovati da je Kasidi slao božične čestitke, i to na vreme.

Htedoh da upitam za Kola Jangera, ali neko stade na trem i pokuca. Bio je to gospodin Lejton. Stajao je tamo kao velika pogurena buba i nije hteo da uđe.

„Dečko”, reče, „dokrajčio si je, izađi da se obračunamo.” Ovo je bilo prvi put da ga vidim otkad mi je predao ćuskiju; sve vreme dok sam ja rušio njegovu šupu on je sedeo za pultom svoje radnje jeftine robe. Pitao sam se kako će se odigrati ovaj deo, a evo, sad je bio tu, sa sve bolesnom kičmom i tako to.

„Dobro si obavio posao”, reče kad sam ja navukao čizme i izašao.

„Hvala, gospodine.”

„Znaš li otkad je ta stvar trebalo da bude srušena?”

„Ne, gospodine. Otkad?”

On reče: „Starac koji mi je prodao imanje držao je konje. Peršerone. Velike dobre konje za vuču.”

Pomislih na Rejmonda i kuće preko puta. „Gde ih je držao? Zar nije dvorište malo?”

Gospodin Lejton se nasmeja. „Tada je bilo veliko, dečače.”

Nisam imao šta više da pitam i gospodin Lejton izvadi svoj novčanik. Izvuče dve novčanice od po deset i jednu od pet dolara i reče: „Dobro si uradio posao”, zatim pljesnu po drugom džepu i izvadi dve čokoladice. Mister Gudbars – znate, one u žutom omotu. „Jedna za tebe, a druga za tvoju sestru”, reče, i ja ih uzeh, i gledah ga kako silazi niz stepenice trema držeći se sve vreme za rukohvat.

Po čitave dane sanjario sam sa Svid šta sve može da se kupi za dvadeset i pet dolara. Ove novčanice bile su ubojite, i izazivale su svakojake maštarije. Može li se kupiti Hijavata bicikl za dvadeset i pet dolara? Svid je smatrala da može, a, osim toga, mislila je da će biti mesta za nju na volanu. Takođe me je privlačila i pomisao na vodu. Znao sam jedno dete, zaboravio sam mu ime, koje se domoglo preslatkog kanua napravljenog od kedrovine i prekrivenog nepromočivim platnom. Čamac je mirisao na vlažnu prostoriju u kojoj se čuva duvan, a plovio je tako lako da je klinac tvrdio da je pratio bezimni potok od njegovog izvora do spajanja sa rekom Brajt. Tvrdio je da je veslao kroz šiblje, tamo gde su izgoreli ariši izbijali na površinu potoka, a voda je usporavala i smirivala se, i tišinu su narušavala samo nakostrešena peraja šarana koji su se izbezumljeno mrestili. Sva ova čarolija od jednog kanua koji neupotrebljavan čuči u ambaru. Drugi jedan klinac – neki Alfred, čini mi se, riđokos i vrlo gibak – nabavio je čamac koji je otplaćivao tako što je po nekoliko dana u proleće lomio kamen.

„Ja bih kanu”, rekoš Svidi.

„Teleskop”, odvrati ona. Beše pročitala pesmu o farmeru koji je toliko voleo zvezde da je namerno zapalio svoju kuću da bi dobio novac od osiguranja i kupio staklo kroz koje su Plejade postajale dijamanti rasuti po baršunu.

A opet, uskoro će Božić. Šta je sa poklonima? Sramotno, ali prva osoba koja mi je pala na pamet nije bio tata, niti pak Svid, već Betani Orčard, koju nedeljama ne bejah video. Šta bi Betani volela za Božić? Dao bih polovinu svog novca, samo da to saznam.

„O čemu razmišljaš?” upita Svid. Tako smo radosno, željno pričali, nije želela da odlutam.

„Oh, ne znam.” Gadno zamucah. Mada se iz mene ne bi mogla izvući istina – *Betani Orčard* – u stvari me odjednom beše spopala strašna želja da joj izgovorim ime naglas.

„Rubene? Brineš se zbog Dejvija?” upita Svid; izgledala je tako materinski i zabrinuto, i ja namestih najozbiljniji izraz lica kojim sam raspolagao. Na moje ogromno iznenađenje i još veći

osećaj krivice, ona me stisnu u medveđi zagrljaj i ostade tako neko vreme. Jadna Svid, uvek je me je smatrala boljim nego što sam bio.

Sledećeg dana, 23. decembra, tata je ustao iz kreveta. Ja se probudih iz sna u kome sam bos hodao po šljunkovitom putu i kupio grumenje zlata veličine malih kornjača. U kupatilu smo imali česmu za vruću vodu koja je uporno škripala kad bi se odvrnula, i ja sam je jasno čuo dok sam se saginjao za grumen. Malo-malo pa bi škripnula, a zatim sam se probudio, i mada sam bio finansijski razočaran, znao sam da je to tata ustao i da se brije i da je lupkanje koje sam čuo između škripanja bilo njegovo udaranje brijača o lavabo kako bi otresao dlačice. Skočivši, tresnuh vratima kupatila i zatekoh tatu kako stoji kod ogledala, sa pola lica u sapunici i s osmehom koji je pokazivao gde su mu usta ispod pene.

„Dobro jutro, Rubene.” Glas mu je bio tih, umoran, ali bez one zakrčenosti koja mu je doskora tako skraćivala rečenice.

„Jesi li dobro?” Nisam mogao da verujem; još sinoć ga bejah čuo kako kašlje.

„Rubene, izgledaš mrtav gladan. Što ne odeš i pristaviš ovsenu kašu?”

I ja odoh radujući se, lupajući po kuhinji sve dok se Svid nije probudila i izdala uputstva. Dok je mešala jelo, reče mi da je danas veliki dan i da donesem javorov sirup iz zadnjeg kredenca. Pogledah. Nije bilo više sirupa.

„Onda žuti šećer”, reče. „Iznad tostera.”

Odmahnuh glavom. „Potrošili smo ga.”

„Beli šećer.” Ali, i ta činija bila je skoro prazna, a kada sam izvadio limenu kantu od pet kila, lopatica unutra tužno zazveča.

Svidi se zgadilo. „Dobro, daj da izvadimo jabuke.”

U frižideru smo imali kesu starih jabuka koje smo dugo ignorisali, jer su bile meke, a kora im se zborala. Ipak ih oljuštih i sitno iseckah, a Svid pronađe malo karo-sirupa, usu ga u kašu i reče mi da dovedem tatu.

On beše završio s brijanjem i sad je bio u svojoj sobi. Pokucah, i kako ne dobih odgovor, uđoh. Kad sam ušao, tata izroni iz plakara po kom je preturao i nakratko ga videh uspravnog i onakvog kakav je zaista bio. U utrobi mi se začu vrisak i pojavi se kao cviljenje. Dok se brijač, nosio je veliku majicu koja mu je padala preko pojasa pantalona, skrivajući njegovo sasušeno telo onako kako mu je pena skrivala lice – tako neprepoznatljiv, mogao bi biti zdrav čovek, iako mršav. Sada je izašao iz plakara golobrad i golih grudi. Trup nije bio njegov, već nekog drugog – izmučenog odbeglog roba iz neke pomorske priče. I lice mu je bilo lišeno suviška tako da sam ga, odjednom, jedva prepoznao. Kako mi je ovo promaklo? Čak su mu i oči bile providne, kao od nekog zatvoreništva, i on me pogleda njima milostivo i bolećivo, što me je zbunilo više nego bilo koja mala muka koju bejah spoznao.

On lagano klimnu glavom, valjda se pitajući šta da kaže. „Jeste li ti i Svid napravili onu ovsenu kašu?”

„Da, gospodine.” Nisam mogao da prestanem da gledam u njega, na to kako su mu kaki pantalone opasane oko kukova.

On reče: „I sam sam pomalo iznenađen, znaš.”

Kad se osvrnem unatrag, teško mi je da poverujem da nisam odmah shvatio šta treba da učinim s onim novcem. Ali, kada je to prvi novac koji ste stekli u znoju, on je nekako poseban i, bože moj, ne treba ga potrošiti ni na šta drugo do na želje pohlepnog srca. Što sam više razmišljao o Alfredu i njegovom kedrovom kanuu, to sam sve više video sebe kako veslam u istom takvom. Ubeđen da slična plovila leže skrivena u mlekarnicama po čitavom okrugu, rekoh Svidi svoju odluku.

„Ponestalo nam je hrane, Rubene”, odgovori ona.

Pošto sam uz silnu gestikulaciju opisao kanu koji sam planirao da kupim, kao i avanture u kojima bismo potom uživali, iznerviralo me je što menja temu.

„Pa, hajde onda da idemo da kupimo.”

„Ne možemo.”

Stvarno je trebalo da mi se nacрта; u stvari, pitao sam se kada će Svid preuzeti inicijativu i predložiti da odemo u Crvenu sovu po namirnice. Često smo išli u kupovinu, nas dvoje, vukući naša obojena kolica, s tatinim parama u mom džepu; zimi smo koristili saonice.

„Ako sad potrošimo još novca”, reče, „*bićemo* švorc.”

Njen naglasak na *bićemo* podsetio me je, kao što je sigurno i nameravala, na pastora Riča, čije vas modulacije glasa nisu dovodile ni u kakvu sumnju u njegov zdrav razum. Ja zanemeh, a Svid poslaga sudove u sudoperu i pusti vodu preko njih, i sad je čekala da ja budem galantan.

Ali, ja sam više bio zainteresovan za kanue nego za galantnost. Nerviralo me je što smo bez novca, a Božić samo što nije; takođe i to što je Svid pre mene saznala da smo bez para, a mlađa je od mene. Nerviralo me je što sam naporno radio da bih zaradio tih dvadeset i pet dolara, a sada ću morati da dam svojih dvadeset i pet dolara Otu Soku, gazdi Crvene sove. Mnogo šta me je nerviralo, a ja sam mogao samo da gundam, jer tata beše pojeo svoj maleni doručak, zahvalio nam i otišao pravo nazad u krevet zato što beše premoren. Stajao sam i penio se u kuhinji. „Ti, znači, ne želiš kanu?”

Želim da verujem da smo svi bar nekad izgovorili neku ovakvu glupost.

Svid mi ne odgovori, već opru sudove, ispra ih i stavi da se suše. Pod uobičajenim okolnostima, uzeo bih krpu i obrisao ih, ali teško je istovremeno raditi neki produktivan posao i pušiti se od besa – rad vam rasipa pravedni bes – pa sam tako stajao i gledao u potiljak njene plave glavice koja je bila nagnuta u zamišljenom stavu. Predosećajući da će reći nešto mudro, htjedoh da izađem iz kuhinje, ali beše prekasno.

„U *Devojčicama*”, reče, „kada je Džo odsekla svoju kosu i prodala je da plati Marmi voznu kartu – sećaš se?”

Pa, naravno da sam se sećao. Pošto se ošišala, Džo je otišla kući i zapanjila ih sve svojim žrtvenim poklonom, dobitkom od svoje bujne kose, njene *jedine lepote*, kako bi to njene sestre sarkastično rekle.

„Da je Marmi preklinjala Džo da ide i odseče sebi kosu i proda je”, gradila je Svid pretpostavku, „pitam se koliko bi to onda bilo junačko delo.”

Ne rekoh ništa. Ali, pomislih: ah, nitkove.

Evo nekih stvari koje smo kupili Svid i ja pošto smo poduprli tatu u krevetu i dali mu činiju goveđe kaše: Tetka-Džemajmin sirup u smeđoj flašici, deset kilograma belog brašna marke „Robin Hud”, jednu vreću suvog grožđa i jednu vreću ribizli, osam litara neobranog mleka, konzervu od kilo

i po kafe braće Hils, kutiju čokolade u kojoj nije bilo, kako nam se Oto Šok zakleo, skrivenog želatina, i božićnu ćurku, kupljenu živu kod peradara na kraju grada, koji me je naterao da držim pticu za noge dok joj je on odsecao glavu – kako su samo mlatarale i udarale mi dlanove; to stvorenje me je bacakalo po celom dvorištu. Čudno, ali kafa je bila ta čemu se tata, izgleda, najviše radovao i koja je, kad smo je skuvali, učinila da naš dom ponovo postane mesto gde bismo mogli da živimo kao normalan svet. Tata je pevušio „Bog vam doneo sreću, gospodo” dok je odmeravao kafu u filter i palio plin; lonče je caktalo dok se zagrevalo; dok se kafa cedila, iz nje se širio miris nalik na suncem obasjane padine Meksika, miris nalik na jutarnje kampove koje je opisao Teodor Ruzvelt, iz njegovih rančerskih dana u Severnoj Dakoti. Zatim tata sede za kuhinjski sto, sa belom keramičkom šoljom koja se pušila i sa svojom Biblijom ispred sebe, i, ugledavši me, ispruži ruku i uhvati me za mišić.

„To je junačka ruka”, izjavi on. „Hvala ti, Rube, što si uskočio. Postaću jak sada-vidi ovde”, i tamo gde je sedeo, on načas udari u boksovanje sam sa sobom, ruku ponovo brzih kao u Dejvija.

„Znam to”, rekoh, jer oči su mu bile bistre, a glas mu se beše pročistio i ponovo pronašao svoj tonaliteta.

Tad neko pokuca, i kad sam ja promolio glavu iz kuhinje, Svid je već primala čoveka u sivom prugastom odelu. Kosa mu je bila smeđa i zalizana na slepoočnicama, kao da je upravo skinuo šešir. Imao je sjajnu identifikacionu karticu u ruci i udisao je naš nedavno podmlađeni vazduh.

„Je li kafa sveža?” upita.

Bila je to karakteristična crta naše porodice: onog trenutka kad bi se udesila neka jednostavna ali značajna gozba, dobra riblja čorba ili prvo lonče kafe nakon nekoliko nedelja, naleti neki nepozvani gost sa velikim apetitom.

Čovek u odelu zvao se Andreson. Bio je federalni istražitelj i imao je smelosti da izjavi kako očekuje da će ščepati Dejvija pre kraja godine. Upotrebio je baš tu reč, *ščepati*, i ja pomislih da bi ga Svid mogla šutnuti ili iznenada politi kafom, jer ga je upravo posluživala. Nadao sam se da hoće – bio je samozadovoljan, očigledni neprijatelj – ali ona samo ukočeno spusti kafu pred njega, a Andreson je podiže i srknu, ne iskazujući zahvalnost na gostoljublju, pa reče tati: „On je ipak samo klinac, na kraju krajeva. Postaće prilično usamljen u ovo doba godine. On će prvi stupiti u vezu sa vama, gospodine Lende. Vi biste svakako da učinite pravu stvar kad se javi.”

„A to je?” Ni tata nije baš mnogo mario za Andresona. Andreson to primeti, pa malčice spusti ton.

„Znam da ne želite da vam sin bude povređen. Zato, kad vam se javi ili vam piše ili to učini bilo kako, samo učinite ono što je najbolje za njega.” Andreson izvuče posetnicu iz džepa prsluka. „Ovde me možete naći.”

„Nisam znao da ste i vi, momci, zainteresovani”, reče tata. Nije to bio bezobrazluk, bila je to istina. Do sada smo imali razgovore sa lokalnom policijom, okružnom policijom i državnom policijom. Andreson je bio naš prvi federalac. Prirodno, u startu mi se nije dopao.

„Pretpostavljamo da je prešao državnu granicu. A time već postaje naš posao.”

Tata se diže i ostade na nogama sve dok i Andreson nije ustao. Tata reče: „Pa, hvala što ste navratili.”

„Kad stupi u vezu, gospodine Lende, imate moj broj.”

Tata se na trenutak nasmeši podu – toliko mršav da ste mogli da vidite da mu snaga nije njegova – zatim podiže pogled i odgovori: „Gospodine Andresone, vi i ja nećemo više razgovarati.”

Te noći Svid mi je ispričala priču o tome kako je priveden Kol Janger posle prepada na banku u Nortfildu – Kol i njegov brat Džejms i još nekolicina drugih. Njih trojica imali su dvadeset rupa od metaka, od čega samo Kol jedanaest. Nisu mu to bile prve – pa, imao je sedam ili osam drugih zaceljenih ili još bolnih od prethodnih obračuna. Kakav to primerak morate da budete da biste preživeli takvu klanicu? Ali najzad su ih pohvatali, krvave Jangere, i Svid mi ispriča kako su ih sproveli kroz ulice i kako su se građani, besni i žalosni, bili okupili da ih vide dok prolaze, i bacali kamenje i konjsku balegu; jer su Jangerovi, to sam dobro znao, bili došli u grad sa Džejmsovim momcima, Frenkom i Džesijem, a kao rezultat toga, zgodni, stidljivi, tek oženjeni blagajnik banke, po imenu Hejvud, ležao je hladan i svečano obučen u salonu u kući svoje majke. Ovo je pitanje bilo u mislima pravednih: koji je od ovih divljih đavola sredio gospodina Hejvuda? Pitanje je bilo upućeno ponajviše Kolu, koji se beše zadesio u banci kada su ispaljeni hici.

„Noć pred Kolovo suđenje”, reče ona, „šerif Pakston dođe u njegovu ćeliju. Dao je Kolu papir i mastilo, govoreći: 'Gospodine, ako imenujete Hejvudovog ubicu, lično ću tražiti da vas oslobode.'” Svid učuta u mraku sobe, a ja sam zamišljao umornog i često bušenog odmetnika kako leži u svojoj ćeliji znajući da bi samo jedna reč mogla da osudi krivca i istovremeno njemu kupi slobodu. Stavivši sebe u istu poziciju, recimo da sam ja taj koji je dobio jedanaest metaka, a da je, na primer, stari Rejmond taj koji je napunio olovom Hejvuda, pomislih da bih tri pera salomio samo da saopštim istinu. Naravno, Rejmond je imao samo šest godina, ali je bio dovoljno veliki da obavi posao.

A šta je uradio gospodin Janger?

„Ujutru”, reče Svid sa slutnjom u glasu, „Pakston je došao po svoj odgovor. Bilo je veoma rano – sunce se tek rađalo.” Ostavila je da se to za trenutak slegne, da i ja mogu da vidim ono što je ona videla: šerif stoji na vratima ćelije, glava mu blago naklonjena, pesnica mu na usnama. Bio bi tu i bledoružičasti prozor sa rešetkama; bilo bi tu Kolovo telo, osvetljeno jutarnjom svetlošću, koje se podiže da pređe preko ćelije. Da, da, mogao sam čak da čujem kako se to dešava: šerifovo nakašljavanje, kljucanje neke ptice na uranku, škripanje kreveta dok se Kol pridiže i sa savijenim papirom kreće ka vratima.

„Predao ga je kroz rešetke i okrenuo leđa”, prošaputa Svid. „Pakston je pogledao u papir, a na njemu je pisalo *„Budi odan svojim prijateljima – makar se nebesa srušila!”* Zasenjen, rekoh joj da je to najbolja stvar koju je ikada učinio smrtni stvor. Savest mi odmah zakevta. Na kraju krajeva, čovek mora da se seti pukovnika Trevisa i njegove rečenice izgovorene na tlu Alamo; čovek ne može da zaboravi pirata Lafita, koji je spasavao Nju Orleans u ratu od 1812, onda kada ga je borba na britanskoj strani mogla načiniti bogatim. Bez takvih dela, kakva korist od istorije? Ali, ništa od toga nisam spomenuo Svidi. Ona se iz petnih žila trudila da postavi tu scenu. Šta me je koštalo da budem velikodušan?

Dobra strana naših smanjenih mogućnosti, kako se bližio Božić, bila je u tome što su nam se i očekivanja promenila. Spustila su se na pristojan nivo. Otkako bejah naleteo na svog ispijenog oca, nisam više razmišljao o Spartaku; kad smo potrošili novac, bilo mi je drago što je njime kupljena kafa i brašno, a ne neki kanu. Naravno, nedostajala nam je ona neizvesnost povezana sa gromuljastim čarapama; nedostajao nam je zov paketa; nedostajala nam je božićna jelka. Svid je naročito želela drvo, i u poslednjem trenutku okačila je dve-tri jadne sijalice napolju, na jedno stablo koje se videlo sa našeg kuhinjskog prozora. Bio je to jedan stari koprivić, zakržljao od loše zemlje. Čak je i travi

bilo teško u Rufingu, ali kopriivić beše žilav i kvrgav poput starca.

Svid je ustala rano i, stisnuvši zube protiv sveta, bacila se na pripremanje božićne večere, obimnije no što bismo ikada mogli da pojedemo. Imali smo onu ćurku koju sam pominjao, onu sa željom da živi; imala je više od osam kilograma; imali smo jednu tešku staklenu činiju punu brusnica, koju beše doneo doktor Nouks, zajedno sa pitom gospođe Nouks, a koja se zvala bob-endi pita, nešto kremasto što sam odonda uzalud tražio. Imali smo indijski krompir, mada Svid, u svojoj oduševljenosti, beše malčice prekardašila sa žutim šećerom. Sve ove stvari napravila je pre Badnjeg dana, jer jednostavno nije mogla da sačeka dvadeset peti. „*Sada mi treba Božić*”, rekla je ruku punih prezli koje su nestajale u ptici. I tako, apetit nam je rastao kako je dan odmicao; hrana se ukazala, sveža, na pultu, a zatim je bila izlupana i istrljena, začinjena i stavljena da se kuva. Očekivanja su nam bila ispunjena i nadmašena mirisima – enciklopedijska toplina živine, krompira, pečenog voća, meda, kvasca, kafe. Tata je prespavao jutro, i po podne se probudio uzbuđen težinom mirisa. Kada je prošao pored mene, začuh kako mu krči stomak – ne, frktao je kao jelen u vreme parenja, najzdraviji zvuk koji je proizveo poslednjih nedelja. Čitavo to dugo poslepodne mi smo tamarali po kući, dok se Svid zamajavala a mirisi se dizali, i sunce zalazilo; a kada su najzad tanjiri postavljeni i usuta jabukovača i Svid zapalila sveću i objavila poziv na Božićnu večeru, dogodile su se dve stvari.

Tata se nasmejao naglas od čistog uživanja.

A neko se popeo na na trem i pokucao.

Jeste li se tome nadali? Trebalo je, rekao bih; do sada, trebalo je. A naša očekivanja za Božić bila su tako mala – toliko nam je bilo drago samo da vidimo našeg tatu na nogama i da može da se smeje i da mu stomak krči – čak ni nepozvani gosti nisu mogli da nam umanje radost. A tata je lično otišao do vrata, i kada ih je otvorio, ušao je naš dragi prijatelj gospodin De Kueljar sa svojom sjajnom ženom, čija je kosa bila okićena crvenim i zlatnim trakama, i oni udoše uzvikujući *Srećan Božić! Sretan Božić!* i meni predadoše dugačku kutiju u kojoj se, kako se ispostavilo, nalazio teleskop neverovatne jačine; Svidi su dali par čizama i laso sa alkom od glačanog čelika; a u tatinu ruku gurnuše ključ i rekoše mu da pogleda, da pogleda na ulicu. Jer, pre nekoliko nedelja, trgovački putnik Tin Larvi razboleo se u hotelskoj sobi u Ajdahu; odvezao se u bolnicu u gluvo doba i, mada se bezbedno parkirao, njegovo jedno srce prepuklo je pre nego što je ugasio motor, tako da je sedeo za volanom do zore, a motor mu je glatko radio na prazno. A u svom testamentu Tin Larvi ostavio je svoju kuću stricu, a kola sinovcu, a Džeremaji Lendu ostavio je svoju novu novcijatu prikolicu iz 1963, dugu šest metara, sa kuhinjom i svim potrebnim stvarima, luksuz jedan, za koji je Tin štedeo godinama. A razlog što ovo nismo saznali ranije bio je taj što nam je telefon bio isključen. Ja sam se bio u nekoliko navrata upitao zašto nas niko ne zove.

Nemam dara da prigodnim rečima opišem ostatak te večeri, osim što ću vam reći da je to Badnje veče prevazišlo sve silne želje i da nam se čak i Dejvijevo odsustvo činilo više privremeno i lakše podnošljivo zahvaljujući dolasku De Kueljarovih i veličanstvenom blagoslovu Tina Larvija. Zapravo, preseli smo čitavu večeru u prikolicu koju sam Tin nikada nije koristio; upalili smo peć da nas zgreje i izneli sveću i ćurku i sve ostalo. A kasnije, kada je razgovor utihnuo, a ja postavio teleskop, pa smo tata, gospodin De Kueljar i ja naizmenično posmatrali mesec, upitao sam tatu zašto se smeja – kakav je to zvuk bio, taj njegov smeh, ponovo dubok i samopouzdan, kao da se u mraku nasmejao vaš najbolji prijatelj, i to onda kada ste pomislili da je zauvek nestao.

A tata reče: „Zato što sam se jutros molio; i molio sam se: Gospode, pošalji nam Dejvija kući;

ako ne, Gospode, učini ovo: pošalji nas Dejviju.”

Sušтина stvari kojima smo se nadali

Sećate li se Avgusta Šulca, u čijem sam ječmu od pucanja u divlju gusku napravio najpaničniji posao koji je jedan dečak ikada uradio?

Krajem januarskog hladnog talasa, dobili smo od Avgusta razglednicu od tri centa:

Zdravo svima

Sinoć je navratio stari prijatelj Brzi. Pitao sam se hoće li i hvala Bogu jeste. Mršav k'o lasica ali snažan, šalje pozdrave, bilo nam je drago da ga ugostimo. Ptičica je imala dimljene kobasice, brzo su otišle!

Og & Ptičica

PS: Sve najbolje vašem prijatelju Andresonu

Mislite li da je tata zbog toga bio odlično raspoložen? Svid se sva crvena vratila iz pošte mašući tom razglednicom, koja je potvrdila ono što je ona već nedeljama osećala – da je Dejvi dobro; da je otišao na zapad u istrajnom maniru odmetnika; da je ostao veliki bata koji nas sve voli, poslao Božićnu čestitku ili ne. Svid se zlobno radovala zbog Avgustovog postskriptuma; omraženi federalac sigurno se prikazao našim prijateljima iz Severne Dakote, bitanga jedna.

Pa, Svid je istog trena bila spremna da uđe u prikolicu i odveze se ka zapadnom suncu. I sam tata je bio gotovo spreman. Dan po Božiću počeo je da se sprema za odlazak. Razumejte, ovo je bilo činjeno samo iz slepe vere. Imajte na umu da još nismo bili dobili vest od Avgusta Šulca; imajte na umu da nismo imali nikakvih vesti, ni traga ni glasa niti uzbune kud se to naš dečko uputio. Pa ipak, tata je počeo da se snabdeva. Bilo je teškoća s gotovinom, pa je stao da prikuplja pokretnu imovinu po kući i da je rasprodaje, čineći to sa vragolastim veseljem. Prvo je otišlo ogledalo iz njegove spavaće sobe, nepotreban deo nameštaja, s obzirom na to kome je pripadalo, i donelo tri dolara, što se pretvorilo u petnaest konzervi svinjetine i pasulja iz Crvene sove. Pasulj je smešten u duboki, opčinjavajući špajz prikolice; čudovišna i udobna rupa, mogli ste da gomilate hranu u nju čitavo jutro. Sledeće što je tata prodao bile su dve komode od borovine, svaku za pet dolara – kupio je konzervu goveđeg gulaša, dve konzerve šunke, malo ragua. Prodao je kolica dugo korišćena za podvlačenje ispod plimuta radi zamene ulja – jedan dolar, osam konzervi piletine s makaronama. Svakoga dana odlazile su od nas poznate stvari; svakoga dana tata je, inače slab u trgovini, evidentirao pazar i koju hranu od toga može nabaviti. Ovo je izazvala sudbina. Sudbina nam je, kako je to tata video, dodelila prikolicu, i sudbina će nam odrediti put.

„Kuda ti to misliš da ideš?” hteo je da zna doktor Nouks. Mislim da se plašio da je bolest zahvatila i deo tatinog mozga zadužen za zdrav razum. „Po čemu ćeš se upravljati?” upitao je.

A tata, obrva podignutih od oduševljenja odgovorom koji će uslediti, reče: „Imam suštinu stvari kojima sam se nadao. I imam slutnju neviđenih stvari.”

Doktor Nouks mu bez uvijanja reče da je sišao s uma. Tata se naglas nasmeja. Deset minuta

kasnije, na doktorove oči prodao je sopstveni krevet, bez istrulelog madraca, jednom paru koji se, mucajući, pojavio na našem tremu. Tek što behu kupi li svoju prvu kuću, urednu crveno obojenu stračaru, izbledelu do rumenila mladenaca; osiromašeni ovom smelom kupovinom, spavali su na podu sve dok mladić, jednom kad je ašovom ubijao daždevnjake po prljavom podrumu, nije pronašao buđavu lanenu torbu obešenu o gredu. U torbi se nalazilo sedam srebrnih dolara. Natovarili su tatin krevet na škripavu prikolicu i odvezli se mašući kao da smo im dragi rođaci. Doktor Nouks, zgađen, ode. Smejuljeći se, tata raširi pred nama srebrne dolare da im se divimo. Napravio je spisak, pa nam reče da odvučemo saonice do Ota Šoka: makarone, tunjevina, buljon, mleko u prahu, so, krekeri, jabuke iz zamrzivača, čokoladice. Čitavim putem do radnje mi smo se gurali i gnjavili se. Potpuno smo se bili uneli, kažem vam. Zaraženi nečim. Događaji su nam se činili kao velika voda u koju smo ušli samo da bi nas bujica odnela ka nekom radosnom završetku. Gomilali smo hranu u prikolicu dok je tata završavao stvari potrebne da bi se otišlo na ko zna koliko dugo: zatvorio je česme, zadihtovao prozore i na razne druge načine zapušio kuću. Dok smo mi iznutra posmatrali, on je dovukao svoj madrac u dvorište, na sneg, polio ga benzinom, odmakao se u svojoj platnenoj jakni i zapalio šibicu. Već je bio pao mrak, i vatra je planula pokazujući čitavo narandžasto dvorište okovano snegom, neofarbanu garažu, prstoliki koprivić, crnu uspravnu tatinu figuru. Kako smo mogli da *ne verujemo* da će nas Gospod voditi? Kako smo mogli da nemamo vere? Jer, temelj je postavljen u molitvi i žalosti. Od one strašne noći, tata je odgovarao gotovo nemogućim aktom vere. Goreo je od pokajanja kao da je njegova ruka povukla obarač. Gomilao je molitve kao špahtlom. Vi znate da je ovo istina, a ako ne znate, mene, svedoka, treba kriviti.

Krenuli smo nakon jednog zubatog izlaska sunca, 22. januara. Sećam se kako se prednji deo plimuta propeo, iznenađen težinom odostrag. Sećam se kako je jadno i čudno izgledala naša kuća među susednim dok smo odlazili, odžak samo gomila mrtvih opeka, prozori prošarani ledom i prljavštinom – već je po duhu izgledala bliska onim ambarima zaraslim u korov, koje vidate sive i zaboravljene i tužno raspoložive bilo kome ko hoće da plaća porez. A hladnoća, gospode Bože: dve nedelje bili smo zahvaćeni talasom hladnoće koja je, u proseku, noću dosezala 30 stepeni ispod nule. Vrlo poražavajuće za Svid i mene, pošto smo nameravali da se vozimo u raskoši prikolice; kako smo planirali da se širimo i bacakamo i veremo! Da, prikolica je imala plinsku peć, ali nismo mogli da ubedimo tatu da putujemo „upaljeni”. Naravno, plimutovo grejanje bilo je predvidljivo užasno – verovatno nam nije bilo mnogo toplije na zadnjem sedištu u vojničkoj čebadi nego što bi nam bilo u prikolici – ili, štaviše, napolju, na žestokom vetru.

Na polasku smo zastali u pošti da bi tata stopirao pošiljke. Svid i ja ostali smo u kolima; ona je već bila zanesena u knjigu. Sećam se da mi je Rufing tog jutra izgledao drugačiji – manji, draži. Spopadnut romantikom, pozeleo sam da Betani Orčard baš tada ovuda prođe i vidi nas, sa sve prikolicom, na samom pragu duge i opasne avanture čiji je ishod pod znakom pitanja. Oh, da: ona bi došla, Betani, jer ju je veseli tata poslao po poštu; ranjiva vilinska prilika umotana zbog vetra. Ugledavši moj odlučni profil na prozoru, ona bi doletela do mene: „Ti *odlaziš*?” A onda bi skrenula pogled da ja ne bih video suze u njenim očima.

Na kraju bih stigao i do poljupca za rastanak – već sam mogao da ga vidim – osim što se tada pojavila neka druga figura koja je dolazila putem: ne Betani, već neki starac u oronulom somotskom kaputu. Iskrivljeni gologlavi starac, propao i dronjav, nesiguran na nogama.

„Svid, pogledaj onog čoveka.”

Nailazio je boreći se sa vetrom. Kosa mu je bila začesljana i masna; oči su mu bile zatvorene; usne su mu se micale.

„Mislim da se moli”, rekoj joj. Starčeve ruke izgledale su kao loj koji visi iz njegovih rukava.

„Možda radi ravnoteže”, reče Svid. Malo okrutna primedba, ne čini li vam se? Bacio sam pogled na nju; posmatrala je grubi pokušaj skitnice da ostane uspravan, povijenih mršavih ramena, i sad je jednom rukom zamahivao napred, udarajući u vrata pošte. „To je stari gospodin Finč”, napomenu mi. Bilo ga je još teže gledati nego na Dejvijeovom suđenju. Da li je u njemu uopšte ostalo života, makar za još jedan dan?

„Smrzava se”, rekoj. Svid se vrati knjizi. Ali ja sam bio prikovan starčevim pokušajima da uhvati kvaku, a zatim da otvori ta velika staklena vrata uprkos vetra, ne zaboravite da su mu oči i dalje bile zatvorene a usta labavo otvorena – izgledao je mrtvo, to hoću da vam kažem. Kao čovek duha toliko zgaženog da ga je izdala i snaga udova. Posmatrao sam njegovo lice, njegove beskorisne, lojane ruke, i po prvi put ošinu me pitanje: da li je moguće da je smrt Izraela Finča zaista bila gubitak? Da je neko zaista osetio bol?

Naravno da biste mogli da kažete da je stari gospodin Finč bio izgubljeni slučaj i notorna pijanica, i šta god da je u njemu izgubljeno, izgubljeno je odavno. Mogli biste to reći. Neću da kažem da ne biste bili u pravu.

Od Rufinga do Severne Dakote ima nekih stotinu i trideset kilometara. Dobar deo vozili smo se u tišini; nakon nedelja i nedelja iščekivanja, moram priznati da sam se osećao razočarano. Bilo je toliko hladno da su mi se udovi činili teški i kao da nisu moji. Tata je pio kafu, gledao u smrznute farme pored kojih smo prolazili, zgrudvane na krajevima njihovih dugačkih kolskih prilaza. Sam plimut ječao je dok smo se vozili, zvučeći kao da možda nije dorastao ovom dugom i teškom putu. Prešli smo granicu kasno ujutru i Svid sede duvajući u prste i upita šta je ono na putu.

„Ne znam”, reče tata.

„Miče se.”

Bila je to neka crna figura daleko na putu, a činilo se da raste i skuplja se. Tako mala da je verovatno ne bismo приметili negde drugde, ali na prostranim belim ravnicama Dakote oko hvata i takve čestice. „Vrana?” upita tata.

„Drugačije se kreće”, odgovori Svid. Nastavili smo da se vozimo. Crni predmet se dizao i spuštao i sad mu se veličina mogla odrediti: otprilike kao kornjača.

„Ah, pa to je komad nekog starog otpada”, reče Svid – kao da su za to bile vezane neke nade – ali kad smo se približili, videli smo da je to ipak vrana, i to mrtva. Behu je pregazila kola i ležala je sva smrskana na putu, ali jedno krilo joj je ostalo, i ono se dizalo i padalo pod naletima vetra. Bio je to mnogo žalosniji prizor nego što biste pomislili, mrtva vrana leži na putu u srcu nigdine, i baš pre nego što smo stigli do nje, vetar je ponovo podigao krilo, pa je ono izgledalo kao neka stvar koja moli za milost.

Vozili smo se još oko dva kilometra. „Nešto sam razmišljao”, reče tata. „Za sve one godine koje sam proveo u Severnoj Dakoti, ovo je prvi put da vidim zgaženu vranu na putu.”

Nismo imali šta na to da kažemo.

„One su užasno pametne ptice”, razmišljao je tata. „Sklanjaju se s puta.”

„Šta je ono?” Svid pokaza na još nešto crno, malo dalje.

Ovog puta niko nije pravio pretpostavke. Nastavili smo da vozimo, i beše to još jedna vrana koja je, surovo udarena, ležala na ivici, druga koju je tata video za sve te godine.

„Pa, zamisli ovo”, reče.

Stigli smo do Avgusta kasno po podne. Pošto sam utočište našao u spavanju, probudio sam se iz sna u kome Svidin uporni zli kovač Valdez beše ušao u prikolicu i uvukao se u moj krevet. Znao sam da je tamo, ali nisam mogao nikome da kažem – ne da nisam hteo, samo nisam mogao da izgovorim prave reči. Svaki čas bih nečim privukao tati pažnju, ali samo bih mu promumlao neke dečje pesmice namesto zlih činjenica. U međuvremenu, Valdez je hrkao i hrkao u mom krevetu; zvučao je kao neka Elis Čalmers i niko nije mogao da ga čuje osim mene.

„Rube, probudi se”, reče tata kad smo uleteli u Avgustovo dvorište. Mada mi je laknulo, ipak sam bio rastresen, i u kuću upadoh još uvek pod utiskom sna. Raspakovavši nas u svojoj toploj kuhinji, Ptičica me je blago zadirivala: „Neko je suviše pospan da bi se pozdravio.”

Ali, to je bio samo jedan delić. Uistinu, bio sam malčice uplašen i preokupiran mislima kuda ćemo posle. Jer, ja sam prethodne noći ovo pitao tatu, pitao ga otvoreno: kuda idemo posle Avgusta? Nije znao. Jednostavno ćemo ići napred, rekao je, kao deca Izrailja kada su se pokupili i na kamilama otišli iz Egipta. Hteo je da me ohrabri. Kao ni mi, ni Izraelićani nisu imali pojma gde će završiti. Kao i mi, putovali su sa verom! Svakako, to je obogaćivalo uzbuđenje, ali ipak, ovako dug put, u ledenom i tromom plimutu, podsetio me je na to koliko je zapravo bilo teško izabranom narodu. Kad ste jednom na putu, neverovatno je koliko vam vera brzo posustaje. Počinje da liči na nešto drugo – na neznanje, na primer. Ista stvar dogodila se Izraelićanima. Naravno da je to slabost, ali ponekad biste radije da imate mapu.

Poslednje što je on učinio

Naravno da strah i sumnja moraju da nestanu kada se o vama brinu tako nežni domaćini poput Avgusta i Ptičice, a, u stvari, večera od piletine u sosu i pasulja i parčadi hleba s orasima mogu i te kako da oteraju đavola. Ipak, od svih domaćih blagodati Šulcovih, njihova najhranljivija ponuda bile su pojedinosti.

„Ušao je u dvorište malo pre ponoći”, reče Avgust naginjući se ka Svidi, koju beše smestio u zagrljaj svoje desne ruke. „Riki” njihov pas lisičar, „laje kao pomahnitao, odjednom prestaje, samo mu onaj kratak repić udara po kući. Upalim svetlo na tremu, kad tamo Dejvi sedi na stepenicama, a pas se trese svuda po njemu.”

Oh, umirali smo od želje za pojedinostima! Na kraju krajeva, od Dejvijeveg bekstva dobijali smo samo mrvice; nismo imali nikakvu predstavu o tome kako je putovao – ne računajući dan ili dva na Svedvigovoj kobili – ni glasa o tome gde je mogao da prespava, ništa iz čega bismo crpli snagu. Bez ijedne pojedinosti čak i najmoćnija mašta poput Svidine počinje da posustaje. Pamćenje se okameni. Jednoga dana se probudite i vaš brat je legenda, čak i vama.

„Pričaj kako je izgledao”, reče tata. „Pa, isto kao i uvek, valjda”, reče Avgust, „samo zrelije. Imao je posekotinu, tačno ovde, ispod uha.” Posekotina od brijanja, ispostavilo se; pošto je stopirao do Raduka, Dejvi je ušao u radnju i kupio sapun i brijač i iskoristio ih u toaletu na obližnjoj Selovoj pumpi. Zatim je podigao kragu i pošao na sever uz bočni vetar, ne naišavši, kako je rekao Avgustu, ni na jedna kola duž čitavih dvadeset kilometara asfalta.

„Je li bio toplo obučen?” upita tata.

„Pa, valjda jeste”, reče Avgust; na šta je Ptičica prevrnula očima i ispravila ga.

„Bio je lagano obučen”, rekla je. „Nosio je stari kaput; prišla sam mu neka dugmeta. Probušene pantalone, bez kape, pamučne rukavice. I, Džeremaja, bio je užasno mršav.”

„Onda je zasigurno došao na pravo mesto”, odgovori tata, a u glasu mu se, po prvi put posle ko zna koliko dana, oseti utešenost, jer je bilo dobro zamisliti Dejvija da se pojavi na pragu onih koji ga vole. Nema sumnje u to da je Ptičica popisala sve u čemu je Dejvi oskudevao, čak i dok je stajala za šporetom podgrevajući dimljene kobasice; oko vrata mu se bila nakupila prljavština, kazaće kasnije tati, ali lice i uši bili su mu rumeni i čisti. Jeo je, reče Ptičica, kao neko lepo vaspitano, ali pregladnelo ptiče jastreba – govorio je hvala, molim, ali jedva da je žvakao.

„Da li mu nedostajemo?” upita Svid. „Je li rekao da mu nedostajemo?”

„Pa, sad”, reče Avgust.

„Kao sunce”, ubaci Ptičica. „Rekao je da je to kao da nema sunca na nebu, Svid – toliko mu nedostaješ.”

Sećam se da sam pomislio da je čudno da je to Dejvi rekao, on generalno nije bio poetičan, pa ipak, Ptičica je tako strogo gledala u Avgusta da sam znao da se zasigurno tačno seća. Svid brižnu u plač i stavi ruku preko usta.

„Avguste”, predloži Ptičica nakon nekoliko trenutaka, „ispričaj za onog čoveka što je povezao Dejvija.”

Kakva sočna pojedinost! Stopirajući na zapad, Dejvija je pokupio neki čovek u oldsmobilu

punom muzičkih instrumenata. Ležali su nezapakovani na zadnjem sedištu, dugmetara, saksofon, limena zviždaljka koja se kotrljala duž zadnjeg prozora, i ne jedna truba, ovlaš uvijena u nešto što je izgledalo kao sako od odela. Vozač je rekao Dejviju da je iz Viskonsina i da se uputio u Los Anđeles, gde će sigurno dospeti na televiziju. Rekao je da, u stvari, ima tri trube i da su one povezane mašinskim spojem koji je sam osmislio. Držeći ih na takav način, mogao je da svira sve tri odjednom. Lice mu je bilo rošavo kao stara tabla i imao je crnu kosu i pompadur frizuru, savršeno očešljanu čak i u to doba. Tražio je Dejviju novac i ponudio se da stane baš tu na autoputu i odsvira „Praznik trubača.” Ako se producentima u Los Anđelesu ne dopadnu trube, imao je u prtljažniku i pojačalo i potpuno novu Danelektro gitaru, na kojoj je umeo da svira prepoznatljiva dela Mocarta.

„Ljudi iz šou-biznisa”, reče Avgust u čudu.

Još koja prijatna pojedinost? Naravno: Dejvi se, otišavši gore na spavanje, dva puta nasmejao u snu – bilo je to neobično čuti, reče Ptičica, koja je čitave te noći ležala budna, taj dečački smeh kako ponovo lebdi niz stepenice.

Ne mogu da vam opišem koliko me je umirio ovaj razgovor. Dejvi je praktično bio s nama u sobi; svako škriputanje stare kuće bilo je kao njegov korak. Verujem da je to bila jedna od onih retkih noći kada bi nas tata pustio da ostanemo do kasno, ali Avgust reče: „Vi, deco, možete večeras u zapadnu sobu”, i to je bilo to za nas, vreme za spavanje, bez obzira na to što smo oboje usput spavali. Pogledao sam u tatu molećivo, ali nije bilo pomoći. Pošto smo bili em gosti em deca, Svid i ja bili smo prepušteni ćefu našeg domaćina, koji je imao samo najbolje namere.

„U redu”, reče Svid, vrlo popustljivo, kako mi se učini. Zašto, pa tek smo počeli! „Umorna sam, Rubene”, uze da navaljuje kad vide moj pogled.

Tada shvatih, i pokazah joj to tako što sam se prenaglašeno protegao i zevnuo. Ptičica reče: „Ah, vi, lučići.” A Avgust je za nama blago klimao glavom. Samo tata ne nasede; pogledao me je u oči. „Mrtvi ste umorni, a?”

Nisam mogao da ga gledam u oči i lažem, pa zato slegoh ramenima, poprimivši izgled krivca zbog uobičajenog prislušivanja. Ono čega se Svid setila, a što je tata znao, bila je sjajna odlika arhitekture te sobe na spratu: ventilaciona rešetka na podu, veličine trideset sa trideset centimetara. Radoznali gost ušuškao u toj sobi mogao je da se izvuče iz kreveta i čuje svaki slog izgovoren u kuhinji niže njega. Naravno, postojala je mogućnost da odrasli reše da razgovaraju u salonu, u kome su bile mekane fotelje i divan i zaobljeni Zenit radio uza zid, i još Ptičicina zbirka malenih kašika iz svih pedeset država, takođe i komplet japanskih mačeva koje je Avgust nabavio dok je bio stacioniran na Pacifiku; ali aparat za kafu bio je u kuhinji i akcija se uglavnom tamo dešavala. Svid reče da nijedan razgovor koji se ne vodi u kuhinji ionako nije vredan prislušivanja, nešto što, pretpostavljam, i dalje važi za gotovo čitavu Severnu Dakotu.

Čoveče, ala je ta zapadna soba bila hladna!

Minut pošto nas je tata ušuškao u krevet i saslušao nas dok se molimo i ostavio nas ispod bar pedeset jorgana, Svid upita: „Možeš li odavde da čuješ šta razgovaraju?”

„Ne.”

Pogledali smo rešetku udaljenu nekih dva i po metra. Iz nje su dopirali svetlost, blagi glasovi i miris kafe. Teoretski, dopirala je i toplota; bilo je teško reći.

„Mogli bismo tamo da odguramo krevet”, predložih.

„Čuli bi.”

Kroz rešetku se začu smeh. Odrasli vrlo brzo počinju sa tim nakon što smeste decu u krevet.

„Hajde da junački izdržimo. Oko Sokolovo i Unkas ne bi ni osetili ovu hladnoću. Haklberi Fin ne bi je ni primetio. Hajde.”

Ali ja sam već bio navukao prekrivače preko glave, kao kapuljaču. Napolju se beše podigao vetar i sad je zavijao je pod strehom; zavese su lelujale, toliko su propustljivi bili ti stari prozori. „Nemoj da mi kažeš da hoćeš da spavaš”, reče Svid kroza zube.

„Posmrzavaćemo se skroz-naskroz”, rekoh joj. „Avgust će sutra doći, a mi ćemo biti mrtvi, tu na podu – i skroz modri.”

Još smeha odozdole koji brzo pređe u ozbiljniji ton.

Svid reče: „Ja idem”, i skliznu iz kreveta i čučnu kraj rešetke. Još mogu da je vidim – rukama obgrlila kolena, lice odlučno, osvetljeno kroz rešetku.

Pomislih da sam čuo Dejvijevo ime. „Šta je bilo?” prošaputah. „Šta kažu?”

Mahnula mi je rukom da učutim – znate šta, mogao sam da joj vidim dah. Najzad iskočih iz kreveta i svukoh dva gornja jorgana, i bacih ih preko Svid kao šator i upuzah i ja unutra. Ona me uhvati za ruku. Njena je bila tako hladna da sam je osećao kao papir.

„...ama baš nikakvog pojma”, govorio je Avgust dole u kuhinji. „Bilo je teško znati kako da pričam.”

„Siguran sam da jesi”, odgovori tata. „Zahvalan sam vam što ste mu pomogli.”

Ptičica reče: „Džeremaja, on ne shvata u kakvoj je nevolji. Nije znao ko je Andreson.”

„Šta ste mu rekli?”

Avgust reče: „Razgovarali smo sa njim najbolje što smo umeli. Činilo se da je zbog toga bezbrižan. Nije čitao novine niti je slušao radio.”

Zavlada duga tišina i za to vreme Ptičica ustade i nasu kafu, a Svid se naže i prošaputa mi u uho *nitkov*, što se odnosilo na federalca Andresona – reč koju ranije ne bejah čuo; skoro da sam se nasmejao. *Nitkov*. Vulgarna reč. Znam to. Jedan od onih izraza zbog kojih je dobro imati neprijatelje.

„Džeremaja”, upita Avgust, „je li bilo onako kao što je pisalo u novinama? Način na koji je Dejvi upucao one dečake?”

Tata reče: „Da, uglavnom kao što je pisalo. Ubio ih je. Da.”

Na te reči dogodi se nešto što ne mogu da objasnim – zamislite neku krznenu životinjicu, recimo voluharicu, koja vam se penje uz kičmu svojim hladnim kandžicama. Potreslo me je; Svid me obavi rukama, inače bih se bio vratio u krevet. „Tek tako”, reče Avgust počevši malo. Želeo je priču, naravno, a i zašto da ne? To što ste stari porodični prijatelj ne znači da niste radoznali. Mada je, izgleda, Ptičica smatrala da je njegovo blago njuškanje nedostojanstveno, jer je rekla: „Avguste.” Samo to, samo njegovo ime.

„Nije trebalo”, reče tata. „Istina je da nije trebalo. Porota bi morala da ga osudi.”

„Ti pak nisi video kako se to dogodilo”, reče Avgust.

„Ne. Ruben je video. Menjao bih se sa njim kad bih mogao.”

Nisam to odmah razumeo. Šta da se menja?

„Jadni dečkić.”

Ovo je bila Ptičica – govori o Dejviju, mislio sam, koji je napolju na nevremenu, sa podignutom

kragnom. Ali, ona je mislila na mene, jer tata reče: „Iznenadila bi se, Ptičice. On je zaista odrastao, i on i Svid. Izdržali su bolje nego ja”, dodade.

Bilo je teško odgonetnuti taj razgovor. Šta to treba da ti se dogodi ako prisustvuješ tragediji? Postoji li neko oštećenje? Nisam bio siguran. Činjenica je da je, osim povremenih ružnih snova, moj glavni odgovor na pucnjavu bila sebična patnja što je Dejvi morao da ode. Samo mi je nedostajao moj brat.

Još malo su razgovarali, u stvari, još dugo su razgovarali, ali veći deo samo je prošao pored mene. Svid je mogla da čuči doveka, ali moja kolena nisu bila stvorena za to. Počinjao sam da razmišljam o bejzbol hvatačima, o Erlu Betiju i tako dalje, koji su tako čučali po devet puta na dan. A pod jorgane se podvlačila i hladnoća, i kad sam ponovo počeo da slušam odrasle, oni su razgovarali o pšenici. Propustio sam jednu pojedinost, koju mi je narednog dana Svid saopštila, a to je da je Dejvija boleo zub. Fino je pojeo svoju kobasicu, ali je vrlo pažljivo pio hladno mleko koje mu je Ptičica sipala; boleo ga je kutnjak sve do korena. Ptičica mu je predložila da ostane duže pa da ode zubaru, ideja koju je on učtivo odbio. Onda ga je Ptičica, ohrabrena srca, pritisla da se ostavi odmetništva, da se vrati kući i preda u ruke pravde. U takvom javnom pokajanju, rekla je, leži njegova najbolja prilika za ono što još uvek može postati plodan život. Na to se, rekla je Svid, Dejvi široko osmehnuo, a u tom osmehu Šulcovi su videli istinu – da bi predaja bila poslednja stvar koju bi Dejvi učinio u svom životu, ma koliko ovaj trajao. Pošto je ovo ispričala, reče Svid, Ptičica je zvučala uzrujano i otišla je u krevet, pa pretpostavljam da je ubrzo posle toga došla pšenica.

Probudio sam se sledećeg jutra, namirisavši promenu. Nema ovde metafore; nešto je bilo drugačije u mom nosu. Vazduh se osećao teško, jorgani takođe, kao čebad ujutru na kampovanju. Ustavši, obukao sam se pri svetlu iz plakara, pritvarajući vrata ponajviše da svetlost ne bi doprla do Svid, od koje je bilo teško iskrasti se, a da ne spominjem kasnije neopraštanje. Oduvek sam voleo da se ujutru prvi probudim; od toga bivaš nekako smeliji. Sišao sam u kuhinju i pažljivo preturao – nisam upalio svetlo iz straha da ne probudim tatu ili Avgusta. Podigavši lonče za kafu sa šporeta, videh da je polupuno. Na zidu su bile šibice i ja maznuh jednu – da upotrebim reč koju je sama Svid maznula od gospodina Tvena – kresnuh je i upalih plin. Ukaza se prelepa plava svetlost u tamnoj kuhinji; vrlo brzo, lonče poče da cakće i ja se osetih samodovoljan i neobično tajanstven. Tada se Avgust dovuče u kuhinju u svojoj noćnoj košulji. U ruci je držao električnu sveću, jednu od onih koje se same upale kad ih noću podigneš.

„Je li ti bolje jutros, Rubene? Kašljao si malo u snu.”

„Da, gospodine. Nisam hteo da vas budim.”

„Kuvaš kafu?”

„Samo je podgrevam – je li to u redu?”

On otvori kredenac i izvadi kutiju šećera u kockama. Ja otvorih drugi i izvadih dve šolje.

„Tacne”, reče Avgust. Uzeh i njih. On ode do stola, neobično neskladan prizor, on u toj spavaćici. Uvek je hodao malčice poguren – osećaj za ravnotežu bio mu je loš, naročito po mraku, otkad ga je, godinama unatrag, posred uha udario konj za vuču koga je potkivao. Konj po imenu Majk, nije imao zle namere, ali je zamahnuo glavom istog trena kada mu je Avgust pustio kopito i ustao. Majk je bio peršeron gigantskih razmera – glava mu je sigurno težila šezdeset kila. Avgust se brzo oporavio, nije bio slabić, ali činjenica je da se otad lako prevrtao.

On upita: „Jesi li jutros namirisao ono?”

Mislio je na promenu koju sam ranije spomenuo. „Ne znam šta je to”, priznadoh. Ono na šta mi je mirisalo bilo je nešto nalik na lopatu punu zemlje. Na vlažni prolećni dan.

„To je magla”, reče Avgust.

Ugasio je električnu sveću i sad smo sedeli u mraku i mirisali vazduh. Avgust je bio u pravu. Prepoznao sam miris kada mi je rekao šta je.

„Tako ti stoji stvar s maglom”, nastavi. „Nema veze kad se pojavi, uvek miriše na april. Ptičica je rođena 22. aprila”, poveri mi on. „Kad god je ovakva magla, ja joj kažem: srećan ti rođendan, ljubavi.”

Primivši ovu intimnu opasku, iznenada shvatih šta mi je pruženo. Nikada ranije nisam bio bez tatinog prisustva sa njegovim najboljim i najstarijim prijateljem, voljenim Avgustom Šulcom. Niti sam bio dovoljno veliki da to cenim – pa, nije prošlo mnogo vremena otkako mi se Avgust obraćao sa „moj mali čoveče”. A evo sad sedimo zajedno u ovoj mračnoj kuhinji, dok čitava kuća spava, i pričamo o maglovitim jutrima.

„Kafa se zagrejala?”

Jeste. Avgust podiže sveću kako bih video dok sipam. Pokaza mi da odignem malo šolju od tacne i promešam kafu da se ohladi. Avgust naglo ustade. „Idem da se obučem. Hajde da malo pojašemo.”

Nad seoskim dvorištem beše se nadvila gusta i sparna magla. Bila je topla kao đubrivo; mogli ste da joj osetite težinu u ruci. I zaista je mirisala na april, mada sam primetio da je mirisala i na mokro pseto; ne razlikuju se baš mnogo. Prethodnih nedelja besmo se navikli na noći u kojima se temperatura spuštala i do 20 i 30 stepeni ispod nule, pa je stoga Avgustovo dvorište tog jutra predstavljalo priličan šok. Upalio je svetlo u dvorištu; videlo se da je magla sve obavila, lebdela je iznad snega.

„Pa to je dvadeset i četiri iznad nule”, primeti Avgust; beše zakucao termometar na štalu. On otvori vrata štale. „Dobro jutro, Lori. 'Bro jutro, stari Brite.”

Lori i Brit, njegova čilatasta kobilica i uštrojeni konj, odgovoriše mu iz mraka udaranjem kopita i frktanjem. I mada je izjavio da nije on jahač u porodici – istina je da je Ptičica više bila stvorena za sedlo – Avgust je voleo Lori i Brita. Imam sliku gde on stoji između njih dvoje, držeći ih rukom ispod brade, s malom kapom nahero velikoj ćelavoj lobanji. Lepa je to slika. Brit izgleda pomalo nezainteresovan, ali Lori imaj onaj pogled u očima.

Avgust zauzda konje, radeći pri slabom svetlu sijalice spolja, uze ćebad i postavi ih konjima na leđa, pa podiže sedla. Konji su prašljiv posao, i ja kinuh pet ili šest puta, ali disanje mi je bilo sasvim u redu, i čim je Avgust sve pritegao i udesio, Lori isturi njušku da mune Avgusta u lice – konjski izraz radosti, reče mi, jer ne može da dočeka da izađe napolje i protegli se u toploj magli.

Izvedosmo konje napolje. Avgust uze Brita, i već je stavljao nogu u uzengiju. „Popni se s leve strane”, davao mi je uputstva, čineći i sam isto. Lori je bila mlađa i ćudljivija, činjenica koja me beše uznemirila; ovde, na dvorišnom svetlu, veličina tih životinja postala je očigledna. Držao sam Lorine uzde, a ona je uzimala postrance vukući me uokolo.

„Hoće li da trči?” Mada sam se trudio da ovo pitanje zvuči kao da su mi konji koji jure omiljena stvar, Avgust prozre da je to kukavičko pitanje.

„Hajde da ih samo odvedemo na pašnjak. Biće ona dobra. Penji se i hvataj oblučje, hajde, tako

valja.”

Krenusmo kroz maglu jedan pored drugog. Sada se već na istoku pomaljalo plavetnilo, i mi projahasmo pored inkubatora, žitnice, dva puna koša, a sve je iskrsavalo iz magle u posljednjem trenutku. Lori je poigravala i tresla glavom. Želela je da trči, drhtala je od želje, i ja odjednom shvatih da se plašim konja. Grčevito uhvatih dizgin. Kako ovo nisam ranije shvatio? Pa, jedva sam mogao da vidim tlo! Recimo da Lori naiđe na rupu, mogla bi da se prevrne tačno preko mene! Čitao sam da su vojnici konjice ginuli ne od strele ili metka, već od svojih vernih konja koji su se sapleli u nezgodno vreme. Zamislite da vas zgnječi konj! A šta ako ispustite uzde u galopu, a noga vam zakačena za stremen? Viđao sam da se to nekima dešavalo – naravno, bilo je to na filmu, ali nije bilo ničeg lažnog u prašini koju su podizali lomatajući se pri punoj brzini.

Avgust upita: „Malo je nemirna, je li?”

„Da, gospodine, tako mi se čini.”

„Samo kaži: 'Mirna, mirna, Lori.' Sviđa joj se tvoj glas, vidim to.”

„Dobro.” Ali, konj prepoznaje strah u glasu. Moja slaba ubeđivanja bila su sve sem mirna; morao sam da pritegnem uzde kako bih ostao u hodu.

Bili smo na zadnjem pašnjaku, koji se spuštao kroz retki šumarak, postajao brežuljkast i završavao se na obali reke Džordž. Zapršta nam pod nogama kad smo naišli na nju, i mi se uputismo uzvodno. Mada je to bio samo led, ipak je podloga bila dobra, jer se reka beše čvrsto zaledila još s jeseni, zatim postala šupljikava, pa se opet zaledila i dobila šljakastu pokoricu. Na njoj ste mogli da se okliznete koliko i na šmirgl-papiru, a i kopita su proizvodila prijatan zvuk. Pošto je bilo očigledno da Lori želi da galopira, Avgust primora Brita da predvodi – videlo se da stari Brit žali što napušta štalu, iako je bilo dvadeset i četiri stepena. Hladna magla je, bez sumnje, delovala na njega kao i na mene. Magla najpre prodire u članke na rukama i nogama. Počeh da se pitam, kako se svetlost radala, kud smo se uopšte uputili i kad ćemo se vratiti, ali Avgust je i dalje lagano jahao kasom, dok su obale reke Džordž izranjale iz magle čvoraste i pune korova. Mada se činilo da dugo jašemo, mislim da nije bilo prošlo ni pola sata kada je Brit skrenuo levo i progurao se na usečenu obalu gde se ilovača sprala i napravila nagib ka reci. Izašli smo na polje koje je, sudeći po njegovom žbunastom izgledu, sigurno godinama ležalo na ugaru. Avgust se zaustavi i ja pustih Lori da stane pored njega.

„Sunce će izaći”, reče.

„Da, gospodine. Da sprži ovu maglu.”

„Da, već se podiže.” I jeste – mogao sam preko polja da vidim mračne građevine, neosvetljenu kuću, mali ambar.

Lori se izgleda beše smirila, na moje veliko olakšanje. Stajala je tu pored Brita, i sad su njih dvoje saginjali glave, brektali, podizali noge pa ih spuštali.

„Misliš li da ti se tata oporavlja?” ispita Avgust, na šta ga hitro pogledah.

„Oh, fino je on – dobro mu je”, odovorih.

„Nikada ga ranije nisam video tako mršavog.”

Klimnuh glavom. Avgustova zabrinutost me je uznemirila. Pa tata nije kašljao već nedelju dana! Jeste, bio je mršav, ali on nikada nije bio debeo kao Avgust, Svako je mogao da vidi da je tata dobro.

„Je li išao lekaru?”

„Doktor Nouks je naš prijatelj, stvarno dobar lekar. On je taj što mi je pomogao da dođem na

ovaj svet", dodadoh, a to je, što se mene ticalo, davalo sve preporuke Nouksu.

Avgust je sedeo na Britu i razmišljao o tome. „Da”, reče. „Da.” Okrenu se i pogleda kuću pred nama, kuću koja kao da se spuštala kako je sunce izlazilo. Sad smo mogli da vidimo daskama obloženi prozor, sad prednji nakrivljeni stepenik, sad gomilu crepa u podnožju odžaka. Ali, dim se nije izdizao iz njegovog čađavog otvora, a u onoj ulegnutoj štali krava je tražila doručak, i dok smo mi posmatrali, pojavi se ogromna ćurka koja se šepurila oko kuće, veliki crni ćuran koji nešto beše namerio.

„Rube, znaš li gde smo?”

To sam se i sam pitao. Nisam znao, ali mi se činilo da bi trebalo da znam.

„Ovde je tvoj tata odrastao.” Pokazao mi je gornji prozor, visok, uzan, sa staklom. „Njegova soba bila je u tom potkroviju. Ja bih dojahao i ostao po nekoliko dana, kad god su roditelji mogli bez mene.”

Sedeo sam u tišini dok smo posmatrali kuću. Bilo me je sramota što je nisam prepoznao – nikada je pre nisam video sa zadnje strane, samo spreda, kada smo prolazili pored nje vozeći se okružnim putem.

Avgust reče: „Svakako je izgledala bolje dok je bila u posedu tvoje porodice. Tvoj deka je bio silan baštovan. Onaj zaklon od drveća? On je imao slatke šljive sve do južne ivice. I maline – tvoj tata i ja odsecali bismo stare grane i stavljali ih na hrpu; bile su dobre za vatru.”

Zaklon od drveća sada je izgledao strašno jadno – naravno, bio je januar. Samo pojas neurednog drveća. Ali, mogao sam da zamislim bogat, dobro održavani malinjak tamo dole, i mog dedu, koga se sećam samo sa slika, sagnutog u svom radnom odelu kako ih neguje.

Ćuran je trupkao po dvorištu, podigavši glavu i vrteći je – tražeći nešto da pojede, ili pak zaplaši.

„Zanimljiv starac”, reče Avgust. „Tvoj deda. Držao je tri ili četiri košnice s pčelama iza šljiva. A kako je imao artritis u rukama, on bi leti, gotovo svake nedelje, otišao do košnica, čarnuo malo pčele i ispružio ruke. Primio bi četiri-pet uboda. Prsti bi mu popustili od otrova.”

„Namerno je puštao da ga ujedaju?”

„Pitaj svog tatu.”

Priznaću, moje znanje o dedi i babi je oskudno. Baka je bila u svojim četrdesetim kad je dobila tatu. Deda u svojim pedesetim – kasnim pedesetim. Usled čega su, kako se tata oženio u dvadeset i petoj, bili vrlo stari još pre mog rođenja. Nekoliko pojedinosti: baka je bila pobožna žena koja se Bogu obraćala engleskim jezikom iz Biblije kralja Džejmsa. Deda nije voleo da nosi zube pred fotografima; sa njima je izgledao konjasto. Pošteno bi bilo reći da je bez njih izgledao iznenađeno i užasnuto, ali ovo je verovatno bliže istini.

Avgust upita: „Je l' ti hladno?”

„Ne, dobro sam, postaje toplije.”

„Pogledaj onog ćurana, šta li je namerio?” Ćuran je kebao kružeći oko kuće. Došao bi spreda, pažljivo kao čaplja, vrata spuštenog kako bi delovao niži; zatim bi zaokrenuo iza ugla i ubrzao iza kuće. Još jedno skretanje i mi bismo ga ponovo nakratko izgubili iz vidnog polja. Lori je pod mojim nogama topotala i brektala. Pogledah na istok i ugledah obod sunca. Dobra stvar u Severnoj Dakoti jeste to što ima ogroman horizont; sunce izađe i znaš da je tu. A odavalo je i toplotu – supce, mislim. Osećao sam je na odeći, kao da je mart. I odjednom pun samopouzdanja, upitah: „Gospodine Šulc, šta

mislite, koliko će nam trebati vremena da pronađemo Dejvija?”

Nada je kao kvasac, raste na toploti.

Avgust ispruži ruku da pomazi Brita, koji se beše tako umirio da je sad stajao kao mrtav. Morali biste da se divite snazi tog konja, Avgust nije bio laka kategorija. „Siguran sam da ćete ga pronaći.”

„Ali za koliko?”

„Ne znam – hej, gledajte tamo.”

Otvoriše se zadnja vrata kuće, a na njima se ukaza dečaćić umotan u kapute.

„To bi bio Džerald”, obavesti me Avgust. „Ima pet ili šest godina.”

Džeral je nešto držao – veliki tiganj. Stajao je na vratima, s rukom na kvaki, promolivši glavu i gledajući okolo. Slično sam držanje viđao kod zečeva.

Avgust reče: „Tamo, u onoj štali, ima leglo mačića – malo rano za njih, zar ne? Vidiš, on u tom sudu nosi kašu.”

Džerald još nije izlazio, iako je istežao vrat u svim pravcima.

Ćuran se sad opet pojavi, hodajući na vrhovima prstiju tik uz kuću. Sa te strane nalazio se nizak prozor, i kunem vam se da je ćuran pognuo glavu dok je tuda prolazio. Začuh tiho šištanje, a to beše Avgust, koji se prigušeno smejao.

Sada su se Džeraldovi radari smirili. Možda su ga roditelji pojurili što su vrata predugo otvorena, ili je možda pomislio da je obala čista, jer je izašao i zatvorio vrata. Naravno, ćuran je izleteo iza ugla kao teledirigovani projektil, ćurličući od besa i trijumfa; Džerald ispusti sud i potraži spas, umakavši za dlaku kroz vrata, zahvaljujući isključivo tome što je ćuranovu pažnju odvukla ovsena kaša.

Ostavši bez daha, pogledah u Avgusta, kome se celo telo treslo od smeha, a zatim ponovo u kuću. Ćuran oprčao tri-četiri mala pobeđnička kruga ispred samih vrata, pa se skrasi da bi poključao žitarice. Možete da gledate vesterne od jutra do sutra, pa da ne vidite bolju zasedu. Vrata se ponovo otvoriše i napolje izlete crno-beli škotski ovčar. S obzirom na njegovu veličinu, ja bih se bio kladio na ćurana, ali njih su dvojica, bez sumnje, već imali nešto u prošlosti, pošto se ptica okrete u pokušaju da umakne, i još se saplete jedno do dva puta dok je bežala, što zasigurno beše sramotno, kao što je to uvek pad koji nastupi nakon ponosa. Ovčar ga čak nije ni pojurio. Stajao je pored vrata, gledajući Avgusta i mene. Odvažno stvorenjce – jeste iskoračio i prišao kaši, ali nas je neko vreme i dalje posmatrao.

„Verovatno bi trebalo da odjašemo”, reče Avgust. „Mi smo sledeći koje će da pojuri. Pas se zove Rip”, dodade, kao da bi to trebalo da mi pričini veliko zadovoljstvo.

Pustili smo konje da otkasaju do kuće – znate, kas je truckavo jahanje. Jeste li videli razbesnelog čoveka kako udara pesnicom o sto? Zamislite da to činite svojom trticom nekih dvadeset minuta. Kasnije mi je Svid rekla da se težina prebaci na uzengije, pa se popusti pritisak na onom drugom, ali ja to nisam umeo da uradim, a, istinu govoreći, mislim da ni Avgust nije to činio. Nije bio neki ugladeni jahač, već se, naprotiv, naginjao i poskakivao, kao i ja. U svakom slučaju, nije mi baš mnogo smetalo malo udaranja. Svid će se peniti zbog toga što sam se iskrao na jahanje. Najmanje što sam mogao da učinim jeste da se vratim sa bolnom trticom.

Uzged, dobili smo onaj doručak, onaj kojeg sam bio tako željan – tost i tvrdo kuvana jaja i džem.

Za vreme jela, Avgust mi je namignuo barem tri puta, a Svid je jedva htela da me pogleda; što se tate tiče, on je neverovatno uživao u činjenici da smo otišli na jahanje dok je kuća spavala, nazivajući me Neti Bampo, kako je to Dejvi voleo da radi, cereći se Avgustu i čak podgurkujući Svid laktom kako bi je izvukao iz mučne sumornosti. Pod uobičajenim okolnostima, sva ova larma bi me oduševila, jer ja bejah sve drugo doli Neti Bampo, ali me je pogled na tatu omeo u tome. Avgust zaista beše u pravu: tata jeste bio mršav. Sećate li se koliko sam bio zaprepašćen kada sam ga, posle bolovanja u krevetu, video gologrudog? Bio je izgubio svaki svoj suvišak mesa, a sad videh da ga nije povratio. Mršav nije bila prava reč. Čak su mu i kosti izgledale rasklimatane. I umesto da se zbog toga zabrinem, ja sam se jednostavno na to privikao. Kad se digao iz kreveta, ja sam jednostavno pomislio da je onaj stari, pa i ako je izgledao malo hrskavičavije nego pre, zar to nije ono što muškarac želi?

„Jahali smo do farme”, rekoh, primetivši da Avgust nije saopštio tu informaciju.

„Da”, reče tata. „Očekivao sam da ćete to učiniti. Jeste li išli preko reke?”

„Da, gospodine. Prejahali smo je hodom, a vratili se kasom.”

„Kako je izgledao zaklon od drveća?”

Morao sam da budem iskren. „Nekako razbarušeno.”

Tata klimnu glavom. „Štala?”

„Dobrano se nakrivila – ipak u njoj ima krava. Barem jedna. I mačića, mislim.”

„Aha! Kuća?”

„Video sam gde je bila tvoja soba.” Hteo sam da kažem nešto o prozoru obloženom daskama i o oljuštenoj farbi, i kako se dimnjak raspada, ali tata je izgledao tako mršavo i zamišljeno da odlučih da mu ne kažem.

A ništa više nije ni pitao.

„Hej, Rube”, reče Avgust posle nekoliko trenutaka. „Ispričaj za ćurana.”

U ratu sa čitavim ovim svetom

Diljem godina, Svid i čitava serija konja dobro će iscediti dušu iz onog meksičkog sedla, ali za sada je morala da se zadovolji time da ga jaše u prikolici. Da, besmo ga poneli sa sobom. Jadna Svid preklinjala je da ga ne ostavljamo, nudeći tati bezbroj srceparajućih dokaza njegove vrednosti: kako joj je to poklon od Dejvija, i kako je podseća da se moli za njega, i biće to dobar jastuk ukoliko zanoćimo u preriji, i meksičko je i stoga žudi za zapadom, i tako dalje. Ništa ubedljivo, i kad je tata najzad rekao „Pa, što da ne?” bilo je to samo zato što je lud za Svidi i što bi dao sve na svetu da je vidi srećnu. Kad je obezbedila sedlo, Svid je odmah zatražila da ponese jednu od nogara za sečenje drva iz garaže, i tako su njene namere počele da se razotkrivaju. Njena poslednja i najkrotkija molba bila je da ponese pisaću mašinu. Želela je da „dokumentuje naše istraživanje”. Napomenu nam da je Meriveter Luis¹⁰¹ vukao sa sobom pune sanduke pera, papira i tuša – zamislite koliko lako je zbog *toga* stari kanu mogao da se prevrne – no sam Tomas Džeferson je tako zahtevao. Siguran sam da je tata uživao u Svidinim ubeđivanjima, ali možete li da zamislite takvo pakovanje?

Da li bi *vaš* otac na to pristao?

Pored svega toga, tog jutra odvezli smo se do Avgusta i Ptičice, Svid se vozila na sedlu na ljuljuškavim nogarama, u kuhinji prikolice, sa pisaćom mašinom ispred sebe, na stolu na rasklapanje. Na njoj je bio kaput, mada je tata bio upalio grejanje nakratko i povisio temperaturu na oko 16 stepeni, a ona je ubacila papir i gledala seoske predele kroz prozorska okna:

I tako se dadosmo na put. I napustismo ohrabrujuće društvo poslednjeg prijateljskog uporišta, vozeći se sami po prostranoj hladnoj zemlji u potrazi za našim bratom. Mi smo samo tačkica na ovoj ogromnoj sceni! Kako se male čine naše šanse za uspeh!

Ovaj izvod predstavlja Svid u njenom najveselijem izdanju, mada sam se svojevremeno zbog njega osećao turobno. Onaj deo o poslednjem prijateljskom uporištu – pa, nije to baš bila potpuna istina, kao što ćete saznati, ali kada smo odlazili od Avgusta i Ptičice, zaista smo se tako osećali. Kad smo ušli u prikolicu, Avgust je bez kaputa došao do plimuta, i tu je privukao tatu u medvedi zagrljaj, koji tako mršav čovek nije trebalo da preživi; zatim tata uroni za volan i mi se otkotrljismo, kao neka velika limena kap koja svetluca usred snežnih ravnica. Svid i ja jurnusmo u zadnji deo prikolice da po poslednji put bacimo pogled, i videsmo Ptičicu na prednjem stepeništu, sa rukama na kukovima. Pored nje je stajao pas Riki mašući svojim kratkim repom. Njih dvoje nisu gledali nas već Avgusta, čije je lice bilo neobično tromo; glava mu je bila nagnuta i udarao ju je rukom kao čovek kome je ušla voda u uši.

Uputili smo se u Bedlends. Avgust ga je nazivao propalim mestom i verovao je da je Dejvi tamo otišao. Ipak, Dejvi to ne beše kazao. Dug je put odavde do zapada, ah vreme je toplo. Duva lagani vetar zvani činuk, napolju je skoro pet stepeni u trenutku dok ovo pišem, toliko toplo da su jarci tamni, a ptice obmanute. Pre nekoliko kilometara, prstenasti fazan promolio je glavu iz strnjike i posmatrao nas dok smo prolazili.

Praktično svaki traženi čovek kad-tad ode u Bedlends:

Buč Kasidi, gospodin Janger, Sem Bas. Bedlends je nimalo gore mesto od bilo kog drugog.

Svid će napisati desetine stranica pre nego što ćemo se vratiti u Rufing, što je mnogo kucanja za nekoga ko se služi samo kažiprstima, plus palčevima za razmak. Čitajući ih, naići ćete na mnoge aluzije na čuvene odmetnike iz prošlih vremena i nijednu na činjenicu da putujemo motornim vozilom – uvek je to *dug put na zapad*, mi uvek *brzo napredujemo* kroz ovo ili ono naselje; pretpostavljalo se da je Dejvi ispred nas na *šest dana starom tragu*. Mada ću njenu pripovest braniti do kraja, Svidina novinarska tehnika isključivala je postojanje nekih činjenica – na primer, ne samo da Dejvi više nije jahao konja, već je vozio studbejkera sa podom istrulelim gotovo do šasije. Avgust je godinama tu staru krtiju držao kao poljsko vozilo, koristeći ga kad treba da pregleda zemljište, da potraži zalutala goveda, i tako dalje. Videvši da Dejvi nije rad da se vrati kući s rukama uvis, Avgust je dokonao da je mu je studbejker bio više nego veran i da mu je potrebna promena misije, kao i ulja. I tako je ona ledena zora zatekla Avgusta na leđima, ispod šasije, a srce mu je tuklo zbog lojalnog i mnogo nelegalnog trenutnog posla. Pre nego što je Dejvi završio s doručkom, Avgust je pričvrstio stare tablice i uprljao ih blatom i snegom kako bi bile nejasne, napunio kola benzinom iz svog ogromnog rezervoara na skeli, i stavio hleb i sir i vreću konzerviranih namirnica u gepek. Kad se sve uzme u obzir, bilo je to mnogo, mnogo bolje od putovanja na poniju, nešto protiv čega se ni Svid ne bi bunila, bez obzira na njegovu literarnu vrednost.

*Hoćemo li Dejvija pronaći zdravog
duž staza što trag mu prate?*

*Hoće li naša preklinjanja moći
odbeglog brata da vrate?*

Primetio sam da ljudi koji vole veliku paradu prvom prilikom skliznu u stih; Svid je to stalno činila. Premda ne želim da umanjujem vrednost poeziji, za koju svi znamo da je odvajkada uvažavana kao prenosilac mudrosti, ovi redovi ponovo sugerišu jednu netačnu sliku. Čega to skrivenog ima u zelenom plimutovom karavanu koji vuče za sobom debelu prikolicu? Istina je, nije bila stvar u skrivanju. Mi se nismo prikradali Dejviju, samo smo pokušavali da se nađemo u njegovoj blizini. U svakom slučaju, jeste li ikada bili u Severnoj Dakoti? Po sunčanom danu možete na petnaest kilometara razdaljine videti kad vam se neko približava.

Više me je mučilo pitanje koje se postavljalo u tim stihovima – o tome da ga nekako ukrademo nazad. Činilo se to kao razuman predlog, pa zar ga nismo baš zbog toga i jurili? Ipak me je to grizlo. Pred očima mi se pojavi slika u kojoj je Dejvijev povratak kući zavisio od naše ubedljivosti. Pokušah da se setim kada sam ja to ubedio brata da promeni mišljenje – ne samo da se složi sa mnom da bi mi udovoljio, što je često činio, već i da zaista počne drugačije da misli. Nisam morao mnogo da razmišljam. To se nikada ne beše dogodilo. Činilo se malo verovatno da je i Svidi to pošlo za rukom. Možda je uspelo tati, nekad kada je Dejvi bio dosta mlađi.

Rešen da se ne upuštam sam u ovo rasuđivanje, rekoh: „Svid, misliš li da ćemo moći da ga ubedimo da se vrati?”

Ona je bila sasvim zaokupljena, usred nekog svog posla. Ipak, čula je pitanje, pa izvuče desnu nogu iz uzengije i prebaci je postrance preko sedla, kako bi se okrenula ka meni. „A ti?”

„Ne znam.”

„Nije baš verovatno, zar ne?”

„Da.”

Svid upita: „Šta bi dao da vratimo Dejvija kući?”

Način na koji me je ovo upitala upozori me da je o ovome razmišljala.

„Pa, mnogo šta; sve, pretpostavljam.”

„A šta onda ako ga strpaju u zatvor?”

„Pa, ne znam – prekini, Svid.” Sad kad bejah započeo ovaj razgovor, želeo sam da ga prekinem.

„Ti i dalje želiš da se vrati kući, čak i ako mora u zatvor?”

Šta kažete na ovo pokvareno pitanje?

„Hajde, Rubene. Možeš da kažeš 'da' ako je to istina.”

Ali, ja nisam mogao da odgovorim. Plašio sam se ishoda iskrenog odgovora – da bi mogao nekako da iskorači u vreme i preudesi buduće događaje. Ako bih rekao Svidi da želim da se Dejvi vrati čak i po cenu njegove slobode, zar to ne bi moglo da se dogodi? A ako bih rekao ono što sam smatrao plemenitim – bolje da ga nikad ne vidimo, nego bledog i zanemelog u vreme posete – zar to ne bi unelo beznade u ovaj naš krstaški pohod?

Zatim Svid, ne nudeći svoj odgovor na pitanje, upita: „Šta ti misliš, kako to da je Avgust dao Dejviju kola?”

„Da mu pomogne da pobegne.”

„Iako su ga pokušavali da ga ubede da se preda?”

„To je činila Ptičica”, napomenuh.

„Ipak, Avgust se složio, znaš da jeste.”

U mislima vratih kako je Avgust jahao ispred mene na reci Džordž, on i Brit kreću se kroz maglu, prava slika slobode. Avgust je možda hteo da se Dejvi preda, ipak, bilo mi je sasvim prirodno to što mu je poklonio studbejkera. Da li neko može čvrsto u nešto da veruje, a da uradi nešto sasvim drugo? Želeo sam da pitam Svid, ali opet, kad bih upitao naglas moglo bi da se obistini, a onda bismo se svađali oko svega i svačega.

„Reci mi o čemu pišeš”, kazah. Uvek ovako možete odvući piščevu pažnju, imao sam sreće da naučim to u ranim danima svog života.

„O noćnim košuljama.”

„Šta, kao ona kakvu Avgust nosi?”

„Aha! Šta ti misliš o tome?”

„Pa, otkud to da on uopšte nosi noćnu košulju? Čovek poput njega?”

„Mora nešto da nosi, Rubene.”

„Dobro, ali izgleda kao neka ženska stvar. Kao spavaćica”, bio sam uporan. „Koja je razlika između noćne košulje i spavaćice?”

„U čipki”, odgovori Svid. Nagla se napred na sedlu. „Slušaj, raznorazni ljudi su ih nosili; u *Otetima* skoro svi. Stari užasni ujak koji je poslao Dejvida Bolfora uz srušene stepenice i čekao da

ovaj padne? On ju je nosio; tad ju je nosio! Robert Luis Stivenson ju je nosio, a ti si za *njim* lud.”

„Nije je nosio.” Robert Luis? Ipak, njene su reči zvučale istinito – gotovo da sam mogao da vidim velikog ukletog pisca, bledog kao kreč, kako u gluvo doba lebdi po kuhinji. „Naravno, svi su ih u to doba nosili”, složih se. „Mislim da tada još nisu imali duge gaće.”

„Verujem da je došlo do opšte smene noćnih košulja u korist dugih gaća na neku godinu posle Građanskog rata.”

Ovo je toliko ličilo na nešto što bi kazao gospodin De Kueljar da sam se odjednom prisetio mirisa pite od bresaka – koju sam jeo baš za advokatovim stolom u jutro Dejvijevego suđenja. Sveža pita od bresaka. Oči počеше da me peku iz nekog razloga, usled čega postadoh naprasit. „Dobro, otkud ti to sve uopšte znaš?”

„Jednostavno sam napisala”, reče Svid podižući otkucani papir. „Slušaj: ’Nedeljama pre nego što je Džejmsova banda dojahala u Nortfild, svaki član nosio je duge gaće osim Čarlija Pitsa.’ Sećaš li se, Rubene, Čarlija Pitsa?”

„Ne.”

„On je bio najlepši u bandi pre nego što su ga upucali.”

„Oh.” Bio sam video njegovu sliku u knjizi koju je Svid donela iz biblioteke – pretpostavljam da je to jedina Čarlijeva fotografija ikad snimljena, ona na kojoj je mrtav poduprt i izložen. Nekada su tako, na nedelju-dve, podupirali ljude u izlogu radnje, nešto što je trgovačka komora smislila da bi privukla mušterije u centar, mada se to čini u neku ruku nepraktično.

Svid je čitala: „’Pits se oblačio bolje nego iko u bandi i bio je sujetan na svoj izgled, uživajući u komentarima i društvu dama koje su mu ih upućivale. Redovno se brijaio, i uvek je nosio sa sobom kaiš za oštrenje brijača i parče lima umesto ogledala. Imao je više čarapa nego većina njih iz njegove struke i bio vrlo pažljiv u njihovom menjanju. Prezirao je’ – Rubene, slušaj – ’Prezirao je duge gaće, smatrajući da su one dostignuće niže klase, zajedno sa rukavicama bez prstiju i čizmama na navlačenje. Čarli je nosio čizme na šnur.’”

„Stvarno?”

„Da – i noćnu košulju za spavanje. ’Njegove pretenzije ka ugladenosti, a posebno to što je davao prednost noćnim košuljama, izazivale su uvredljive komentare njegovih kompadresa, posebno Boba Jangera, čiji je rečnik bio poslovično nepristojan. Kada su se krili u pećinama ili duboko u šumi, Bob bi čekao sve dok se Čarli ne pojavi kraj vatre u svojoj noćnoj košulji, trljajući desni solju, kako bi mu bile zdrave, a onda bi uzeo da ga naziva *Ljupki čovek* ili *Lilijan Pits* ili *Slatki Čarli O’Feri*. Ne sećam se da je ovo bilo u Svidinoj knjizi iz biblioteke, a, s druge strane, da jeste, Svid ga ne bi ni iskoristila. Svid je oduvek bila protivnik plagijata, budući da je verovala u originalno istraživanje.

„’Na samom kraju, neki dan uoči onog na propast osuđenog posla s bankom, Čarli Pit ušao je u noćnoj košulji u hotelsku sobu u kojoj je sedeo Bob Janger i igrao karte. ’Bog me ubio ako to nije kraljica od Sabe. Dođi, srce, sedi mi u krilo. Naučiću te da igraš poker.’ Na to Čarli odgovori: ’Kole’ – jer i najstariji brat je igrao – ’ako naučim tvog brata ponašanju, hoćeš li me zbog toga upucati?’

’Navali’, reče Kol, čije karte tog trenutka nisu baš obećavale. Najednom Bob ustade, posežući za futrolom, ali Čarli je u mlađim danima trenirao boks, tako da prilete pre no što Bob stiže da opali, i zadade mu udarac u desno uho. Revolver tresnu na pod; Čarli, onako u noćnoj košulji, zgrabi Boba za kosu, zabaci mu glavu i namerno ga udari u isturenu Adamovu jabučicu, od čega Bob Janger počе da

se guši, oči mu zasuziše, a mozak grčevito proradi, a mislio je o tome da je ona primedba o kraljici od Sabe bila loše tempirana.”

„Čoveče”, rekoše.

„Dotle sam stigla.” Svid ne objasni kakve to veze ima i sa čim, ali pretpostavljam da joj je pogled pao na Avgusta u *njegovoj* noćnoj košulji, i naravno, razbojnici su joj stalno bili na pameti. Svidino novinarstvo stvarno je imalo velikog zamaha.

Stali smo u podne. Tata se zaustavi u opštinskom parku u Lindonu, pošto smo već bili usred Severne Dakote, i uđosmo u prikolicu. „Pa, amigosi? Hoćemo li da skuvamo pasulj?”

I skuvasmo ga, a Svid ga dovrši žuđenim parčetom masti iz konzerve; tata zatim uključi grejanje, dajući nam na znanje da ima nameru da odrema. Uljuljkan toplotom, i ja učinih isto, čvrsto zaspavši uz Svidino bučno kucanje.

Probudila me je nekoliko minuta kasnije, s užasnom vešću – onaj smrdljivac Andreson sedeo je u kolima s druge strane parka.

„Ne, Svid, nemoguće da je on. Idi pogledaj ponovo!”

„Jeste on, idi sam pogledaj! Video je da ga posmatram – mahnuo mi je, Rubene!”

Na to ustadoh. „Dolazi li ovamo?”

„Čekaj!” Svid otrča do prozora i proviri sa strane. „Ne. Samo sedi tamo. Kola su mu upaljena.”

„Je l’ tata budan?”

Ona odmahnu glavom. Odoh do prozora. Sasvim sigurno, tamo je sedeo naš samozadovoljni federalac u čistom merkuriju bež boje, preko puta gradskog parka. Bio je to tek mali, uzani park; od gospodina Andresona nije nas delilo ni pedeset metara. Na krilu je držao nekakav tanjir, i stalno umakao prste u njega, a u desnoj ruci šolju kafe.

„Pogledaj ga kako gricka krompiriće”, reče Svid. „Nije hteo čak ni da ih pojede u restoranu – plaši se da ćemo krenuti i da će nas izgubiti.” Ovo je, izgleda, bila istina pošto je između zalogaja Andreson stalno pogledao u našem pravcu. Morali smo da se saginjemo. Svid nije htela da joj ponovo mahne.

„Zašto jednostavno ne dođe i porazgovara s nama?”

Razmislih o tome. „Možda samo hoće da ga vidimo. Da nas uznemiri, onako kako to Indijanci čine.”

„Ništa nismo uradili”, prkosno reče Svid. „Mi samo samo pošli na odmor. Ljudi to stalno rade.”

„Tačno.”

„Mi uopšte ne znamo gde je Dejvi. Kako bismo pa znali?”

„Ne znam.” Krišom pogledah i bejah uhvaćen. Andreson je gledao u naš prozor; istog trenu podiže se njegova glupa ručerda i mahnu mi. Mahnuh i ja njemu, kao budala.

„*Rubene!* Sad će sigurno da dođe ovamo!”

„Izvini, Svid!” Čučao sam ojađen. „Evo, ti pogledaj! Reci mi da li dolazi!”

Ali, nije dolazio. To mora da je bila dobra porcija krompirića, i što je duže jeo, to je više nervirao Svid. „Naduvani glupan! Treba da dođe i razgovara sa nama! Zar misli da će nas prestraviti time što sedi i jede? Ko mu je, uopšte, rekao da smo ovde?”

„Možda je, ipak, bolje da probudimo tatu.”

„Svakako. Tata će da se objasni s gospodinom Andresonom. Gospodinom *Federaleom*”, reče ona, a ništa ne izražava prezir toliko dobro kao reč-dve na španskom u pravi čas.

„Čekaj malo – završio je.”

„Sa čim?”

„Sa krompirićima.”

„Dolazi li?”

„Ne, odlazi” – jer, gospodin Andreson beše zgužvao papirnati tanjir i polako se odvezao merkjurijem do korpe za smeće. Bacio je otpatke, ponovo me ulovio kako ga gledam, ovog puta salutirao i odjezdio.

„Kukavica!” reče Svid. „Ljigavac! Pokvareni federalac! Privuče nam pažnju, pa pobegne. Znaš li ti šta je on? On je očajan – prati nas jer ne zna šta drugo da radi.” Divio sam se Svidi i njenoj uverenosti, ali je nisam delio. Iz jednog razloga. Bio sam dobro osmotrio Andresona dok je on gledao u mene. Kad bih nešto morao, opisao bih taj izgled kao oštar, ili prevejan, ili na granici smešnog. Ali verovatno ne kao očajan – očajni ljudi ne salutiraju.

„Šta ti, Svid, misliš, kud je otišao?”

„Verovatno nedaleko, kako bismo se mi pekli na laganoj vatri.”

„Ljigavac jedan.”

„Verovatno u javni WC.”

„Smrdljivac.”

„Probudićemo tatu”, odlučio Svid, „i otići iz grada. Kad se Andreson vrati, nas neće biti!”

„Misliš li da bi trebalo? Zar se nećemo uvaliti u nevolju?”

„Jesmo li šta loše učinili?”

„Nismo.” Ali se činilo kao da jesmo ili da upravo hoćemo.

Ona me zgrabi za ruku. „Šta misliš, treba li da kažemo tati za njega?”

Klimnuh glavom, spreman da otrčim i ovo sprovedem u delo. Koliko nam se često pružala prilika da tati saopštimo prave vesti?

Ali, ona odmahnu glavom. „Možda će hteti da pričeka i porazgovara sa Andresonom.”

„Pa? Nedužni smo, kao što si rekla.”

„Znam, ali Andreson bi mogao da učini nešto... nepošteno. Možda bi nas naterao da se vratimo kući.”

Nisam smatrao da je u stanju to da učini, bez obzira na to što radi za saveznu vladu. Svid reče da federalci često krše sopstvena pravila, uverenje koje je pokupila od gospodina De Kueljara i koje se do dana današnjeg održalo.

„Misliš li da Andreson može tati da kaže šta da radi?” upitah. Nek i ona jednom odgovori na neprijatno pitanje.

„Toga se i plašim”, priznade.

Na kraju su, ipak, sva naša lukavstva pala u vodu, pošto se tata probudio sa stravičnom glavoboljom i predložio bolnim šapatom da ostanemo parkirani do jutra. Istog časa setih se Avgustovih strepnji za tatino zdravlje, ali on popi dva aspirina i obeća da će se do uveče bolje

osećati ako za večeru budemo imali piletinu i valjuške.

„Stvarno je bolestan”, reče mi Svid kad zatvorismo vrata njegove sobe.

Ali ja sam se oslanjao na tatino obećanje. „Šta ide u valjuške?”

„Prašak za pecivo, brašno, mleko.” Durila se zbog ovakvog sleda događaja, i ja je ne krivim – već je zamišljala kako bežimo dok Andreson džedži na šolji.

Napravili smo valjuške sa piletinom „Svanson” („Celo pile u konzervi”) i tata se, kako je i obećao, pojavi radi jela, objavljujući da se potpuno oporavio. Nije izgledao ništa bolje, ali, s druge strane, nije se jasno video: tata je izjavio da više voli okolnu bledu svetlost koju bacaju ulična svetla Lintona nego lampu u prikolici. Tako je romantičnije, reče – očigledno prikrivajući bol u očima – ali mi se odmah složismo. Jeste li nekad jeli konzerviranu piletinu? Romantično osvetljenje ne škodi.

Neko pokuca na vrata.

„Da”, ogłosi se tata. Bilo je toliko mračno da nisam mogao da vidim izraz njegovog lica.

„Gospodine Lende, to sam ja, Martin Andreson.”

Tata je na tren ćutao. Sve otad verujem da beše na delić sekunde pomislio da je na vratima Dejvi, došao radi pomirenja. On ustade, kresnu šibicu i upali plinsku lampu u kuhinji. „Uđite!”

Andreson se smešio, u mrkom mantilu do kolena, gologlav i sveže očištan. Pod svetlošću plinske lampe sijao je od zdravlja. Izgledao je mlađe nego prethodnog puta kad smo ga videli, što je, s obzirom na tatu, izgledalo užasno nepošteno. Reče: „Lepo vreme. Uživam u Dakoti. Ne dolazim ovde često koliko bih želeo.”

Tata je stajao ruku spuštenih na naslon kuhinjske stolice, lica sasvim izbornog usled glavobolje. Nisam mogao a da se ne setim šta je prošlog puta izjavio Andresonu: „Mi više nećemo razgovarati.” Kakva je snaga izbijala tada iz te rečenice, kako je proročki i neosporivo zvučao! Činilo se da i tata razmišlja o istom pošto mi uputi ironičan pogled, nešto na formu: „toliko o izjavi”, pa reče: „Imate li neke vesti za nas, gospodine Andresone?”

„Ma, ne, nemam.”

„Onda mi nije jasna svrha vaše posete”, reče ljubazno tata.

„Rado ću vam objasniti. Otputovali ste iznenada usred januara. Stanarina vam je plaćena do kraja aprila, mada više ne primete platu niti imate uštedevine. Polovina Rufinga misli da ste pomerili pameću. Misle da ovde jedete skakavce.”

Tata se nasmeja. „A šta je sa drugom polovinom?”

„Veruju da vam se sin javio i da ste otišli da se sretnete s njim.”

„Kojoj teoriji ste vi naklonjeni?”

„Pokušavam da smislim šta bi vas drugo dovelo ovde – sada.” Mislio je na Velike visoravni usred zime; to uopšte nije bilo loše pitanje.

„Tražimo ga”, reče tata.

Andreson je, izgleda, čekao objašnjenje, pa najzad sam upita: „Je li stupio u vezu sa vama?”

„Nije.”

„Je li stupio u vezu sa Avgustom i Ptičicom?” Obratite pažnju da uopšte nije rekao *Šulc*, Andresonova upoznatost sa našim kretanjem, finansijama i prijateljima predstavljala je problem sa

kakvim se nikada ranije ne bejah suočio.

„Jeste”, reče tata.

„Avgust mi nije tako rekao”, kaza Andreson. „Vrlo odano, ali mogli bismo da ga optužimo za saučesništvo. Kakva mu je uputstva vaš sin ostavio?”

„Nikakva.”

Andreson pogleda u tatu kao u neko zaostalo dete. „Gospodine Lende, moja je odgovornost da pronađem vašeg sina. U ovom trenutku to mi je jedina obaveza. Verujem da smo mu sada blizu. Ako znate više nego što ste mi rekli, mogli biste da spasete život vašeg sina ukoliko to iznesete.”

„Bio sam iskren prema vama, gospodine Andresone.”

„Takođe biste poštedeli muka Avgusta i Ptičicu. Sramota je što su me lagali.”

Tata reče: „Sami ste dvaput slagali otkad ste ovde ušli.” Ovo na tren pomete Andresona, ali on ne poreče. Još uvek sam se pitao koje to dve rečenice nisu bile istinite kad on klimnu glavom, spusti ruke na vrata i reče: „Gospodine Lende, vi i ja ne moramo da budemo neprijatelji.”

„Gospodine Andresone”, odgovori tata, „izgleda da jesmo.” I tako ode naš pokvareni federalac u naletu činuka s vrata, a nekoliko časaka kasnije upade Svid, u kaputu – ne besmo čak ni приметili da nije tu.

„Morala sam da otrčim do pumpe”, reče bez daha. Tu je bila pumpa u kojoj smo kupovali. Ona uredno okači kaput i žustro se dade na posao u kuhinji – skuva tati kafu, uredno poređa stvari, pa se konačno baci u sedlo, gde na brzinu napisa sledeće:

*Sa zapada tad mećava stiže
ko kez na licu zlobnom,
potera što Sandauna traži
stade na mestu kobnom.*

*Umorni konji, a šanse male
da topli konak nađu.
Kroz sneg i tminu svetlost im sinu,
sliku im oči ne videše slađu, ljudi,
sliku još ne videše slađu.*

*A devojka što im sad otvori vrata
otvori još nekom pre jednoga sata.*

Ovo gore je predstavljalo jedno četiri minuta posla za Svid, koja, setite se, nije umela da kuca. Tako je potpuno vladala ovim redovima, toliko su zvučni bili njeni udarci po tipkama, da tata reče: „Gospode, Svid, zar ne znaš da je Mobi Dik već napisan?” Ali, ne beše odgovora. Valjda je bila odveć zanesena da bi ga čula.

Pozva ih milo i konak im dade

*u toplom domu svom,
točaše piće, pevahu pesme,
pa zaspāše tvrdim snom.*

*Šerif se prvi u zoru diže,
reče da ljudi krenu.*

*U snu mu dođe da im plen spava
za kućom, u ambaru u senu, ljudi,
u ambaru on spava u senu.*

*Ali kad u ambar oni provirile,
odmetnika, konja, žene ne bi više!*

Tatu ujutru prestade da boli glava – štaviše, predložio je palaćinke pošto nas Svid istera iz postelja. Samo isterivanje trebalo je da me upozori; Svid se retko budila pre tate, kome su jutarnji trenuci uz Bibliju bili obavezni.

„Zar ne možemo da krenemo?” moljakala je Svid. To je već lićilo na kukumavćenje, što nije dobro zvućalo u to doba dana. „Hajde da doručujemo pahuljice.”

Tata uopšte nije primećivao njenu užurbanost. Nije bilo greške, što se tiće našeg puta, Andresonova poseta bila je hladan tuš. Štaviše, tata je bio sklon da neko vreme lenćari po Lintonu. Na kraju krajeva, bio je iskren prema federalcu - nije nas očekivao ni Dejvi niti bilo ko drugi. Možda je i trebalo da se šćućurimo i čekamo Gospoda. „Andreson ionako mrzi Severnu Dakotu”, reće tata. „Odmah sam to video. Zar mu se neće smućiti ako se skrasimo na jedno mesec dana?”

„Ali, Dejvi...” – Svid je preklinjala. „Dejvi je u Božjim rukama, kao i svi mi. Možda je najbolje za sve nas da prićekamo koji dan.”

Ovo je, svakako, trebalo da predstavlja kraj rasprave, jer tata reće: „A sada, šta je s onim palaćinkama?”

„Ne osećam se baš najbolje”, reće Svid.

Tata se naže ka njoj. „Pa, jesi bleđa. Još je rano; što se ne vratiš u krevet?”

Svid se vrati natrag u krevet. Tata malo pusti plin, pa prikolica postade mračna, topla i mirna. Ja zadremah, i samo povremeno bih ćuo okretanje stranice dok je tata ćitao.

Zatim Svid tiho reće: „Tata?”

„Mmm.”

Usledi stanka koja me uzbuni.

„Molila sam se i verujem da je Božja volja da krenemo.”

Tata se nasloni i protegli, ustade ćutke i zatvori Bibliju. „Pa, Rubene”, reće, „vadi te kukuruzne pahuljice. Ako ništa drugo, to je Svidina volja. Idemo.”

Baš tog dana počeli smo da uvićamo da smo zaista daleko od kuće. Do osvita smo već naišli na veliku reku Misuri i udarili na sever duž njene obale. Tata nas je obavestio da ćemo, kad budemo

prešli Misuri kod Mendena, napustiti centralnu vremensku zonu i ući u planinsku, što je bio pojam koji je morao da nam razjasni, jer su se nama po glavi motale raznorazne snežne predstave. U međuvremenu, imalo je još dosta da se vozi do Mendena, i to u prikolici u kojoj je bilo ledeno. Šta prođe brže od otopljenja u januaru? Svid se bila povukla u zadnji kraj prikolice i zurila je u autoput koji je na istoku ostajao za nama. „Dođi ako ti je hladno”, reče. Taj kraj bio je tatina spavaća soba. Sedela je kao Indijanac na njegovom krevetu, pod brdom jorgana.

„Uspeli smo, ha?” upitah. Mislio sam: da umaknemo Andresonu odlaskom iz grada onako po mraku.

„Aha!” Gurkao sam je pod pokrivačima. „Pomisli kako mu je bilo jutros kad je došao u park, a nas nema – pomisli kako se sad oseća!”

„Besno, misliš?” Svid se nasmeši, ali u osmehu nije bilo likovanja, što me iznervira; činilo mi se da u poslednje vreme i ne dobijamo baš previše rundi, a Svid sad odbija da uživi u čistoj pobedi. Zapravo, ispod očiju je imala ispijene polumesece, kao neka zla starica. Nepoverljivo je posmatrala prazan put.

„Možda on još uvek ne zna”, nastavih. „Verovatno je u restoranu i jede tvrdo kuvana jaja. Ispija još jednu šolju kafe i čita novine...”

„I mrzi što je u Severnoj Dakoti”, dodade Svid, potaknuta, pomislih, mojom veštom upotrebom detalja.

„Da, mrzi to kao i sve ostalo, glupe ljude iz Dakote koji vrve po restoranu, a za desetak minuta završice s jelom i odvešće se u gradski park, a mi otišli! Šta misliš da će da uradi?”

Ali, Svidino oduševljenje bilo je trenutačno, pošto odgovori: „Pa, ko zna? Pretpostavljam da sigurno neće odjuriti natrag u Mineapolis sav utučen i jadan. I znaš šta? Pronašao nas je bez mnogo muke; pretpostavljam da opet može da nas nađe.”

I to je bilo sve što beše izrečeno za izvesno vreme, zato što je bilo hladno, čoveče, a činilo se da malo toplote pružamo jedno drugome, zadubljeni u sopstvene misli, dve ćebaste gromuljice koje posmatraju pusti beskrajni autoput. Bio je to neveseo, ledom okovan svet, ova zapadna granica centralne zone. Jarkovi iz kojih se izlivala tamna voda ponovo se behu zaledili od vetra. Ne želite da se ikada svrši nešto tako puno nade i tako iznenadno kao što je otopljenje u januaru, ali dođe kraj, a onda poželite jorgane pri sebi.

Sećate li se koliko je plimut iz 1955. bio ekonomičan po pitanju goriva? Žedna sila u najboljim uslovima, naša kola pretvarala su se u džangrizavog roba koji je zahteva osveženje čim su vukla veliku težinu. Jeste, benzin je bio jeftin, kao što me to stalno podsećaju, i jeste, plimut je imao veliki rezervoar; ipak, benzinske pumpe nisu bile tako česta i dobro osvetljena preduzeća kao danas, i tata beše poneo i napunio dve crvene kante od po dvadeset litara, koje bi mogle da nam produže put za još nekih sto pedeset kilometara – uglavnom dovoljno da stignemo do pumpe, čak i u Velikim visoravnima. Njih smo smestili sa koferom u plakar u sredini prikolice; ubrzo pošto smo napustili Rufing, stali smo da napunimo gorivo, a moj zadatak je bio da izvadim kante i postaram se da se pumpadžija pobrine i za njih, čim udovolji kolima. Čudno je to – prepoznao bih tog pumpadžiju i dan-danas kad bih ga video, zato što mu je iz glave jedno uho raslo skroz debelo i nesrazmerno, stanje nazvano rascvetano uho, mada je meni pre ličilo na jedan debeo list čička. Činilo se da se zbnurio, kad mu je tata dao novčanicu od deset dolara, što mora da vrati kusur, i više puta se naglas

divio prikolici kao da smo mi bogati putnici i ljudi izvan njegovog domašaja. Ja sam, zauzvrat, bio oduševljen njegovim uhom i načinom na koji je poput gljive štrčalo iz njegove lobanje; i sećam se koliko sam mu malo značaja pridao kasnije, kad mi je tata ispričao da su takva oštećenja bila česta kod boksera koji su stalno primali svirepe udarce u danima golorukog pesničenja. Baš su pružale sigurnost te rezervne kante! Ja nikako nisam očekivao da ostanemo bez benzina; meni je to samo značilo da smo ozbiljni u ovome. Putovaćemo dokle god treba, ostaćemo na putu mesecima, godinama ako moramo, sve dok ne dobijemo ono po šta smo pošli – šta god to, zapravo, bilo. Zahvaljujući Svid, nisam više bio siguran u to. Ali, u neko doba ujutru, taman kad sam zaveštavao sve svoje stvari Svidi u slučaju da se smrznem, tata stade na Sinklerovu pumpu usred nedodije, i Svid i ja iskočismo, ukočeni, napolje.

„Ovde nema nikoga”, reče tata. Bila je to mala, bela pumpa sa zelenim štraftama. Najpustije mesto koje ste videli. Vetar je tokom jutra duvao sve jače, i Sinklerova tabla sa zelenim brontosaurusom ljuljala se i škripala u visini. „Hteo bih da dospem goriva”, razmišljao je, „ali rekao bih da možemo da stignemo do Mendena – bez problema možemo tamo da stignemo. Uostalom, imamo rezerve.”

Ali, nismo dolili gorivo u Mendenu. Prešli smo Misuri, ušli u planinsku zonu („Mora da su planine još koji kilometar ispred”, primeti Svid), ali u gradu Mendenu nije bilo benzina za nas. Kod prve benzinske pumpe na koju smo naišli tata je usporio, ali se onda predomislio i prošao je.

„Zašto nismo stali?” upitah.

„Devedeset i devet centi po galonu”, odgovori tata gledajući u retrovizor. „Možemo da nađemo i jeftinije.” Objašnjenje u koje sam poverovao – što ne bih? – mada je Svid prošaputala da su na toj pumpi bila parkirana kola državne patrola, a u njima policajac sa naočarima za sunce koji je osmatrao saobraćaj.

Zašli smo u Menden, lepo projektovan grad na reci Misuri, nazvan po indijanskom plemenu kod kojeg su Luis i Klark zimali. Ti su Mendeni znali ponešto o igrama, reče mi Svid – to su radili sa Luisom i Klarkom, gostili se i darivali i igrali igre sve dok led ne pukne.

Tata prođe pored još jedne benzinske pumpe. „Eno jedne tamo”, reko mu; mislio sam da je nije video.

„Mmm, jeste, eno je”, reče.

„Možemo li nešto da pojedemo kad budemo stali?” upitah.

Nije mi odgovorio, niti je pak usporio kad smo se približili sledećoj pumpi, već duboko zašavši u grad. Videći da će i ovu da promaši, otvorih usta da ga opomenem, ali me Svid povuče za rukav. Trgoh ruku; izgledala je uplašeno i divlje. Ali kad sam bacio pogled mimo nje, dok smo prolazili pored pumpe, ugledah policajca u krznoj jakni i sa rendžerskim šeširovom kako stoji na vetru, oslonjen na kola.

Priznaću da me je prizor uzbudio. Nisam verovao da policajac traži nas, što mi se činilo preteranim s obzirom na to da smo, što se Dejvija ticalo, tamarali po mraku, ali Svid je očigledno verovala da nas traži, a tata – pa, tata se nije zaustavljao. Svid mi pokaza da držim jezik za zubima.

Svi smo bili tako tihi da, u stvari, Menden pamtim kao nemi film: ljudi se po ulicama, na beskorisnom, bleštavom belom suncu, povijaju na vetru, do razočaranja mali broj ljudi sa kaubojskim šeširima, pa i ti obučeni sasvim pogrešno, u lepršave bankarske mantile, restorani sa ponudom istaknutom u izlogu i nekoliko pasa koji čekaju pred vratima, jedan pravi-pravcati dugokosi Indijanac

koji izlazi iz berbernice, a svaka stvar svaki čovek nošeni samovoljnim vetrom, osim policajaca, koji su tog dana sedeli u patrolnim kolima na svakoj benzinskoj pumpi u Mendenu u Severnoj Dakoti, i razočarano gledali kroz prozor. I tako su nepomični bili ti ljudi, tako bezizraznih lica, i toliko mnogo ih je bilo, rasutih poput lovaca u polju, da sam znao da zaista nas traže, i Dejvija preko nas. Odjednom me obuze strašna jeza. Iz usta mi se ote jecaj, i nisam mogao da ga sprečim. Izvesno, sasvim je jedna stvar reći da si u ratu sa čitavim ovim svetom i isprситi se verujući u to, ali kada se svet pojavi u svom silnom mnoštvu i sa svojim osvajačkim saznanjem, e, to je onda sasvim druga stvar. Zatvorih oči i počeh da se tresem.

Nešto toplo

Istina je: policija nas je jurila. Verujem da je to tata u dubini duše znao kad je video prvog policajca. I Svid je znala – reći ću vam kako već za koji minut. Kasnije će to i sam pokvareni federalac potvrditi: bio je pritegao mlakonju, šefa državne patrole Severne Dakote, čoveka po imenu Mjuriel, čiju sliku otad viđam – sa takvim imenom i tom malom bradom sa jamicom, kakve je šanse pa imao? I Mjuriel je pokrenuo nesrazmerno veliku silu svojih ljudi u Menden i još nekoliko mesta duž autoputeva, onih za koje je Andreson ispravno pretpostavio da ćemo ih odabrati. Rekli biste: lak zadatak? Zaustaviti porodicu u zelenom plimutu koji vuče prikolicu od šest metara?

Ipak, nisu nas uhvatili; čak nas nijedan od njih nije ni video, mada smo mi videli *njih*, kao što sam već opisao; prošunjali smo se kroz taj gradić kao brod kroz grupu podmornica. Shvatite to kako hoćete. Još mi pruža zadovoljstvo kad se setim te večeri – toga kako je svaki policajac sigurno savesno podneo izveštaj Mjurielu iz državne patrole da je dan protekao bez događaja. Godi mi da pomislim na sirotog, mekušnog Mjuriela kako tada skuplja hrabrost, podiže slušalicu i okreće Martina Andresona da ga obavesti kako je loše pretpostavljao.

„On je kao Mojsije”, reče Svid na tatin račun kad smo te noći legli u krevet uz piskavu plinsku lampu. „Bilo je to kao prolazak kroz Crveno more!”

„Eh, pa sad”, rekoh, prelistavajući Stari zavet na njeno navaljivanje. Kako je prvi put prisustvovala čudu, palo joj je na pamet da svrsta tatu među proroke, a ta ideja me je uznemirila.

„Ti ne misliš da je on na samom vrhu, uz Mojsija?” upita Svid.

Izvrdah. „Šta je s Avdijem?”

„Prenisko je.”

„Malahijom?”

„Ma, daj! Ne znam čak ni šta su ti ljudi uradili – bez omalovažavanja.”

Videh da će to morati da bude neko poznat. „Šta je sa Jonom?”

Svid zavrte glavom. „Kakvo džangrizalo! Kuka po sav dan! Bog mu je verovatno poslao kita da bi proveo tri dana u miru i tišini.”

Ali ja sam bio na mucu. Kako da smestimo tatu ili bilo koju živu osobu među gospodu iz Starog zaveta? Među te proroke kojima se Gospod svakog jutra obraćao, uobičajeno kao što je to postavljanje stola? Među one koji su cedili vodu iz suvog stenja? Poželeh da je Svid jednostavno prespavala put kroz Menden.

„Brine me to”, rekoh.

„Zašto?”

Nisam mogao da pronađem pravu reč, ali je Svid, kao i obično, mogla.

„Plašiš se da smo bezobrazni?”

„Da.”

„Drski? Arogantni? Hulimo na Boga?”

Ovo se i dalje dešava sa Svid i sa mnom. Meni nedostaje reč, a ona izbaci hrpu.

„Nazvala si Jonu džangrizalom..”

„Pa, čitao si o njemu. Posle kita on odlazi u Ninivu i govori paganima da se pokaju ili će Bog

spaliti i njih i njihove krave. I pagani se pokaju – pepeo i kostret, od kralja pa nadalje! A znaš li šta Jona učini?”

„Ne”, priznadoh. Mislio sam, zapravo, da se knjiga završava kad ga kit iskašlje.

„On se snuždi! I ode u pustinju i zatraži od Boga da svejedno spali te pagane i njihove krave.”

„Pa to ne bi bilo pošteno”, rekoh.

„To je i Bog kazao, ali Jona je sedeo tamo i durio se. Digao nos do neba! On nije hteo da se pagani pokaju; hteo je roštilj.”

Pogledah zapanjeno u nju. Ko bi to pomislio? Ponadah se da drugi veliki proroci nisu imali takve detinjaste ispade – Ilija ili Danilo. Mirni, stari Danilo u onoj lavovskoj jami. Jednostavno, ne bih mogao da podnesem da je i on bio ljutibaba.

„Uostalom, on nije činio čuda”, nastavi Svid. Sad je već bila oborila Jonu i svojski ga lemala.

„Pa”, rekoh, „napisao je knjigu koja stoji u Bibliji.” Čak ni tata, koliko god da sam ga voleo, ništa u njoj nije imao.

„To je kratka knjižica. Jona čak nije ni hteo da bude prorok. Verovatno je želeo da bude majstor.”

Tu smo, hvala Bogu, prestali. Poslednje što sam želeo jeste da blatim Jonu. Što se mene ticalo, i to što smo prošli državnu patrolu bilo je čudo, iako to nije znao niko osim nas.

Jedno me je, ipak, brinulo: što je Andreson uložio toliko napora. Zar još prethodne noći nije došao, pravo u našu prikolicu, da razgovara s nama? I zar nije otišao nakon što je dobio jedno pasivno prkošenje i ništa gore od toga? Kakav je razlog imao taj pokvareni federalac da nas progoni?

„Ja sam to, zapravo, i očekivala”, reče Svid.

„Pa, alal ti vera!” Naravno, bio sam pomalo ironičan. „Znaš, Andreson nas i dalje traži. Pretpostavljam da nas sad traže i svi ostali.”

„Andreson je u Lintonu.”

„Ne bi on još bio u Lintonu, znaš. Bio bi... bio bi negde drugde.”

„Imao je problema da ode iz Lintona.” Svid podiže pogled, izgarajući od želje da mi baš sad nešto kaže – nešto što je dosad krila.

„Hajde, reci, kad si već zinula!”

„Odšunjala sam se do tamo”, objavi, „i pokvarila mu kola. Bila je to sabotaža – nemoj da kažeš tati.”

Ovo je do te mere premašilo moja očekivanja da ostadoh potpuno zabezeknut.

„Javorov sirup u rezervoar”, objasni. Oh, koliko je uplašeno i ponosno izgledala! Sad mi je čudnovatost tog jutra postala jasna. Nije ni čudo što je bila onoliko užurbana dok je pokušavala da nas natera da odemo iz grada. Nije ni čudo što nas je isterala iz kreveta!

A sećate li se kako je prethodne noći ušla u prikolicu baš kad je Andreson otišao?

„Sipala sam celu flašicu, za svaki slučaj”, priznade.

Eh, sad!

Nije ni čudo što nije htela palačinke.

U međuvremenu, još uvek nismo bili nabavili benzin. Zaustavili smo se petnaestak kilometara dalje od Mendena i parkirali se u zavetrini zaklona od drveća, sipali onih rezervnih četrdeset litara

goriva i vozili se na zapad sve dok tata nije rekao da mora da legne. Bolela ga je glava: još jedna strašna glavobolja, ili možda ista ona koja, zapravo, nikad nije ni prestajala. Lice mu je bilo izbrazdano kao renesansna slika. Sišao je s puta i stao ukraj jednog velikog, praznog ambara kome tu uopšte nije bilo mesto. Oko njega nije bilo kuća, niti ih beše na vidiku. Ambar je bio neobojen i sagrađen od četvrtasto istesanih debala, na uglovima spojenih mamutskim, ručno načinjenim žlebovima. I to u onom delu Severne Dakote u kom takva stabla nikada nisu rasla, niti će ikada rasti. Ne znam otkud tamo takav ambar, ali kladim se da je i dalje tamo. Tata ugasi auto, rekavši da misli da imamo dovoljno gasa da nam u prikolici bude podnošljivo do ujutru. Svid uzrujano upita zar ne bi trebalo što dalje večeras da odmaknemo, a on joj, glasom koji je odavao da ga strpljenje izdaje, odgovori da će mu, ukoliko ne legne, glava otpasti pravo u krilo.

„Subota je večer”, obavesti ga Svid. „Znam”, reče tata.

„Pumpe će sutra biti zatvorene.”

Tata klimnu glavom. Upali potom grejanje i ušuska nas oboje u Svidin krevet; svi smo znali da će biti hladno. Tata upita: „Svid, da li ćeš se večeras moliti?”

Ona klimnu glavom.

„I ja ću. Hoću da Ga zamolim jedno, da nam ostane goriva. Hoćeš li i ti da učiniš isto?”

„Važi.”

„U redu. Utoplite se”, reče tata. „Gašenje lampe za petnaest minuta.” Nije nas poljubio za laku noć, već se samo saže, a zatim odmače od nas, kao da bi mogao da nas zarazi glavoboljom.

„Jesi li umoran?” upita Svid kad tata otide u sobu i zatvori vrata.

„Jok.”

„Kladim se da još nema osam sati.”

„Budan sam”, rekoh.

„Kladim se da nema ni sedam!”

Tatina vrata se otvoriše. U sumraku boje ćilibara izgledao je strašno, onako upalih očiju. Kad vidiš čoveka da tako izgleda po danu, odmah potražiš telefon. „Pravite se da je ponoć”, reče tata. „Šapućite.” Vrata se zatvoriše.

„Auu!” reče Svid šapatom.

„Jesi li se ugrejala?” Znao sam da se nijedno od nas nije ugrejalo, samo nisam hteo da pričam o tati – o tome kako užasno izgleda.

„Nisam.”

Lampa nam je i dalje bila upaljena, a jorgani nagomilani. Nos mi je cureo, a obrazi mi behu kao komadići borovine. Napolju je vetar još jače duvao; blago je udarao prikolicu. Kao da je o nas ogromna svinja češala leđa.

„Vidi! Mogu da pušim.” Svid se napravi da drži cigaretu u slovu V među svojim prstima, podiže obrvu i ispusti dug dim. „Toliko mi je hladno, dlagi...” reče, našta se ja zakikotah, a nos poče još više da mi curi. To je, u nedostatku maramice, dovelo do toga da očajnički upotrebim udaljeniji ćošak gornjeg jorgana – pa, ne baš toliko udaljen – zapravo, ćošak vrlo blizu Svid, strahota zbog koje je naš kikot prerastao u potpunu hysteriju, a čim bi jedno od nas dvoje došlo do daha da može da priča, izvalilo bi još koju glupost. Zna li šta smo uradili? Ugrejali smo se od smeha.

„Rubene”, kroz šapat upita Svid, kasnije, kad smo ugasili svetlo i umirili se zahvaljujući

iznenadnom napadu savesti. „Kako to da uopšte moramo da se brinemo o tome da kupimo gorivo?”

„Zato što smo već potrošili onih četrdeset litara.”

„Ne. Mislim, kako to da nam je potrebno još?”

Pitanje uopšte nije imalo smisla. Ležao sam u mraku, u prikolici šibanoj vetrom, i pokušavao da ga shvatim.

„Hoću da kažem”, reče Svid, „danas nam se ono desilo”

„Ono sa policijom.”

„Da, to.” Vidite, nije htela da upotrebi pravu reč. „To je bilo nemoguće, zar ne? Svima smo promakli.”

„Naravno.”

„Misliš li da se tata molio da se to desi?”

„Ne znam. Nisam primetio da je zatvarao oči.”

„Pa i ne možeš da zatvoriš oči dok voziš.” Njen prekorni ton me je nervirao. Koja je ona čuda videla pre današnjeg dana?

„Pa, možda i možeš ako se moliš za nešto zaista krupno. Ako je to nešto stvarno gigantsko, a ti voziš, možda se Bog umeša da ne bi doživeo udes. Kao u pekari, gospođa Buška ti da trinaest krofni, a ti si tražio samo dvanaest.”

„To je neučtivo poređenje, Rubene.”

„Samo sam mislio da Bog, ako ti čuje molitvu i pogleda dole, i vidi da voziš kroz grad zatvorenih očiju i obraćaš se njemu, možda neće dozvoliti da naletiš na nešto.” Malo porazmislili o ovome. „Možda će on to shvatiti kao dokaz tvoje vere. Možda će ti pre uslišiti molitve.”

Svid reče: „Znači, kad god nešto stvarno želim od Boga, treba da kleknem nasred ulice i zamolim ga, pa će on znati da sam ozbiljna.”

Nisam imao odgovor na to. Dobra strana potpune tmine jeste to što možeš da ležiš u tišini i pustiš onu drugu osobu da ponovo razmisli o mudroj stvari koju je upravo rekla. Uz malo sreće, zažaliće ili će, verovatno, poverovati da ti imaš izvanredan odgovor u glavi, ali si odveć dobro raspoložen da bi ga iskoristio.

„Samo sam mislila”, reče Svid, „ako je tata mogao da se moli i nešto onako se desilo, onda, možda, ne moramo da se brinemo hoćemo li sutra naći neku otvorenu benzinsku pumpu.”

„Hoćeš da se moli za pun rezervoar?”

„Pa – zar se to toliko razlikuje?”

Činilo se da nikada nije postavila pitanje na koje bih ja imao odgovor. „Svid, ne znam čak ni da li se molio. Možda se dogodilo tek tako. Ne znam da li se ikada molio za njih ili se ona jednostavno dese.”

Minu kratak, hladan trenutak pre no što je upitala: „Kako to misliš, ona se dese? O kojim drugima ti to govoriš?”

„Pa, kao kad sam se ja rodio. Znaš šta se desilo. Ne zoveš to čudom?”

„Oh! Da.” Znete kako je to – odrastete uz neku priču, i ona onda može da preraste u nešto što ne dovodite u pitanje niti posebno cenite. Zbog toga se mi loše učimo na greškama. „Pomislila sam da si mislio na neki drugi put”, reče.

Naravno da sam mislio na neki drugi put, a sada mi se činilo da je bedno izdajstvo to ne kazati.

„Jednom je dugo hodao samo po vazduhu”, rekoh joj.

Odatle je, verovatno, bilo loše početi.

Čudno je, zar ne, što nikada ranije nismo o tome razgovarali? Čudno je što sam mogao da vidim svog oca kako hoda po praznini, a da ne odem sestri da joj to kažem? Ili da vidim kako dobija otkaz od gazde, a on ispruži ruku i izleći nezasluženu bljuvotinu, ili da gledam kako se lonac čorbe umnožava da bi zadovoljio i najimpresivniji apetit, a da čuđenje sačuvam za sebe? „Zašto mi nisi rekao?” upita Svid.

Nisam znao. Zašto svaki svedok ćuti o onome što je video? „Mogla si i sama ponešto da primetiš, zar ne? Kao sedlo, na primer. Ne mogu da verujem da nisi to primetila.”

Sedlo je za Svid bilo dokaz nad dokazima. Dok sam joj pričao o tom događaju, onoliko koliko me je pamćenje služilo, ona se preturi preko mene da bi izašla iz kreveta, pređe prikolicu po mraku, ispruženih ruku i pipajući ispred sebe, sve dok ga nije našla postavljenog na nogarima. Vladala je tišina dok je prstima tražila ono mesto, visoko na zadnjem delu sedla. Na delić sekunde preplavi me strah da sam možda sanjao ili umislio da je koža zacelila – da je ona uvidela da je i dalje pocepano i zauvek poverovala da sam okrutan. Namesto toga, začu se nejasan uzdah. Prošaputa: „Sedela sam na njemu kao da je neko obično.” I mada beše hladno, još dugo je stajala pored sedla.

U ovo ljudi ne veruju – ne u to da je sedlo zacelilo, već da Svid to sve vreme nije primećivala. Izgleda čudno, znam, znam. Ali, svi smo mi bojažljivi ljudi, pa i najbolji od nas. Vidimo novorođenog leptira kako izlazi iz čaure, i objavljujemo: pogledajte, deco, čudo! Ali, neka se jedna neisceljiva rana bešavno sašije? To ni primetiti nećemo, mada je gledamo svakog dana.

Ujutru je bilo oštih 7 stepeni, prema termometru iz Rufinga, koji tata beše privezao lastišem za krevetsku zastavnicu. Ukoliko ste počeli da verujete da su čuda nekakva matematički pouzdana prednost, reći ću samo da smo ostali bez plina u sitne sate, što je uzgred značilo i hladan doručak od suvih žitarica i hleba – mleko je bilo zaleđena kocka u kartonu. Napolju je vetar i dalje zavijao i šibao prikolicu, a mi smo se unutra spoticali, krijući duboko, i s iznenadnom zebnjom u srcu, strah prigušen hladnoćom i žurbom. Tatu je i dalje bolela glava, ali se povratio dovoljno da se protegli i izboksuje sam sa sobom, i da nas izgrdi što se nismo utoplili. Sećam se da sam se kretao kao kroz nekakvu otupelost. Dok sam klečao iznad šporeta i vraćao lonče za kafu na mesto, u visoki kredenac, moji ukočeni prsti udariše u gomilu šoljica i sve padoše i popucaše oko mojih kolena. Na ovo Svid udari u bezrazložan plač. Sećam se kako mi se činilo da se sve ovo nekako sporo zbiva-udaljenost koju sam osetio da šoljice prevaljuju u svom padu, lomljava koja se začula gotovo pre nego što su pale, kao da zvuk pretiče vid u zaleđenoj misli. Sećam se da mi se činilo da se buka raslojila i preuredila u iskrivljeni spoj plakanja i pucanja leda. Još samo koji trenutak, i ja bih i sam zaplakao iz čiste zbunjenosti da tata nije zapevao. Ne poput Karuza ili slično – on se inače neprijatno osećao u istoj prostoriji sa svojim podignutim glasom – pevao je bezbrižno, gotovo improvizovano, a pevao je ovo:

Oči moje videše kad Gospod siđe u slavi.

Vinograd gde jarost zri on jednim potezom smlavi,

stravična munja sevnu iz oštrice vernog mu mača.

Njegova istina napred stupa!

Ovu predivnu himnu, nalik na ratničku, tata je pevao sa sve većim žarom, pridržavajući me i skupljajući oštre, bele krhotine,

U stotini ga logorišta videh u vatri signalnoj,

bacajući ih u papirnatu kesu,

Podigoše mu oltar u rosi večernjoj,

dok sam brisao svetlucavu prašinu, meni se um razbistri, a Svidin bol pretopi se u niz uzvičnih šmrktaja.

Njegova istina napred stupa!

Retko kada sam osetio toliku privrženost nekoj pesmi. Ovo je sigurno bila naša ratnička himna, bar koliko i državna. Čitavog tog jutra vozili smo se po hladnoći. Vozili smo se od grada do grada, i svi su bili za nas zatvoreni ako bismo samo i pomislili da kupimo benzin ili plin: opustošeni vetrom, nepokretni gradići sa prezviterijancima i luterancima i sigurnim metodistima koji stoje ispred vrata svojih crkava. Sigurni vernici, svi oni kojima nije potrebno gorivo, dok mi polako prolazimo kroz grad, pitajući se s vremena na vreme kada će nam iz rezervoara nestati i poslednja kap benzina, pa ćemo morati da čekamo bilo koga ko bi mogao da naiđe. Između tih gradova, na zapad smo se vozili mimo polja sa kojih je strnjika štrčala iz ono malo snega što beše napadao, osušio se i raširio po ravnicama. Nigde ne videsmo policajca; nigde ni benzinsku pumpu u kojoj bi gorelo svetlo. Vozili smo se satima. To što nismo ostali bez goriva zaista je bilo čudo što ga je Svid priželjkivala. Kako se podne bližilo, tako smo počinjali da vidimo nešto što je ličilo na planine odsečene u korenu. Svid mi ih pokaza i reče da su to strma brda ili mase, i reče da to znači da smo sigurno na zapadu, činjenica koja se takođe ogledala i u prisustvu goveda i naftnih bušotina, često na istom pašnjaku. Svid reče nešto i o Tediju Ruzveltu, njenom heroju među predsednicima, i o tome kako je radio na ranču nedaleko odavde, i kako su tih godina zime bile toliko jake da su rančeri ponekad gubili i po hiljadu grla u jednoj jedinoj oluji. Čitala je knjigu o tome, kao što se dalo i pretpostaviti. Zvala se *Život na ranču i lovački trag*, a beše je napisao gospodin Ruzvelt glavom. Svid reče da on nije bio samo najbolji kauboj koji je ikad živeo u Beloj kući, već i najbolji pisac. Družio se s Ovenom Visterom i Frederikom Remingtonom. Radu na ranču u Severnoj Dakoti pripisao je svoj oporavak od astme i mnogih drugih tegoba. Ovo je bila dobra informacija, ali mi nije bila novina. Nije bilo moguće duže vremena biti Svidin brat, a ne sazna za koristi od napornog življenja. Samo mi je tog trenutka bilo previše hladno da bih mario. Zavukao sam se dublje u svoje vuneno vojničko ćebe i posmatrao kako zalazimo u zemlju mesa. Tu i tamo jedva da je i bilo snega, mada su iznad nas plovili olovni oblaci. Mese su se nizale jedna za drugom niz horizont, sa severa ka jugu. Sve ređe i ređe smo vidali ograde;

bušilice su radile same na zaparloženim poljima. Jednom upitah tatu da li smo već ušli u Montanu, ali on reče da nismo, Severna Dakota je velika država.

U neko doba posle podneva plimut poče da preskače. Ne poput vaših malih kola, na zdravlje im njihovo fino štuckanje. Kad plimut preskoči, ceo se auto cimne unazad, rod rođeni razdžilitanom konju. Morate da pazite kako ne biste učinili vrat. Tata stade, a Svid na krilu rasprostre auto-kartu, pa proceni da smo blizu gradića po imenu Travnato Brdo.

„Tamo ćemo ostati”, reče tata. „Travnato Brdo. Pitam se imaju li tamo garažu – hej, vas dvoje, idemo tamo na nešto toplo!” I znate šta, tog trenutka voleo sam stari plimut i njegov čangrljavi motor, jer je pred nama bilo nešto toplo i mi smo išli baš tamo. Već sam mogao da zamislim restoran, to retko zadovoljstvo, i kakao u debeloj, beloj šolji. A u restoranu će biti toliko toplo da ćemo svi skinuti kapute – ruku na srce, Svid i ja besmo toliko zadovoljni da smo postali euforični i gurkali se međusobno dok su se kola ritala uz put.

Ipak, pre nego što smo stigli u Travnato Brdo, tata spazi seosku kuću sa dve pumpe na kolskom prilazu i crveno-belu tablu ispred nje, na kojoj je pisalo DEJLOVA NAFTNA KOMPANIJA. Na drugoj tabli pisalo je ZATVORENO, ali u kući je gorelo svetlo, i tata se zaustavi govoreći: „Mislim da bismo mogli da nagovorimo Dejla. Šta vi mislite?”

„Da Dejla nagovorimo”, ponovih Svidi.

„Da nam proda gorivo”, dodade ona.

„A ako ne uspemo, na Dejla da udarimo...”

„Dok ga ne oslepimo!”

„Hoćete li vi da prestanete?” upita tata.

Niko ne odgovori na njegovo kucanje, mada su se iznutra čuli glasovi. On ponovo pokuca, i ovog puta glasovi postadoše glasniji i vrata se otvoriše, a na njima se ukaza žena sa jaretom u naručju, malim jaretom koje je sisalo iz flašice što ju je žena držala. Činilo se da smo je nas troje iznenadili.

„Nedelja je”, reče. „Ne radimo.”

„Je li Dejl tu?” raspitivao se tata.

„Gospodine”, obavesti ga žena, „Dejl nije među nama od novembra.”

Teško je sad osvrnuti se unazad i opisati vam Roksanu onakvu kakva je bila kad smo je prvi put videli. Krupna, da, ali ne onako jastučasto kako to ljudi obično zamišljaju; visoka; pepeljastoplave kose spletene u kiku; lica opaljenog vetrom. Izgledala je kao neka žena iz one polarne ekspedicije na saonicama sa psećom zapregom, o kojoj je pisano u *Nacionalnoj geografiji*. Izgledala je, kako da kažem, kao da je načinjena da traje.

„Žao mi je”, reče tata.

„Hvala, ali nema zbog čega”, odgovori žena, a Svid će je zauvek zavoleti samo zbog te rečenice. „Dejla nema od dvadeset četvrtog novembra. Otada mi je svaki dan Dan zahvalnosti.”

Pa, šta čovek na to da kaže? Posmatrao sam tatu koji je gledao u pod i smešio se, češući se iza vrata. Žena je stajala tamo, držeći svoje jare koje je cimalo, imajući samo flašicu na umu. Jednom ju je ispustilo, da bi odmah zameketalo i udarilo ženu u grudi svojom zatupastom gubicom.

Tata podiže pogled. „Gospodo, nadam se da ćete nam prodati benzina. Znam da niste baš tome radi u nedelju.”

Tog bi trenutka neko sa boljom moći zapažanja nego što beše u mene primetio znak pristanka u

ženinim očima, kao neko podizanje rampe. Ja ništa slično nisam video, ali tata sigurno jeste, pošto se, kad ona naglo zatvori vrata, nije pomerio s mesta. Svid nešto razveze, ali je on ućutka. Vetar nam je uvijao kapute oko nogu, a sad je nanosio i čestice leda. Iz dubine kuće začusmo glas jareta. Zatim se vrata ponovo otvoriše i žena izađe u krznoj jakni, s kapuljačom podignutom do ušiju, i brzo pođe pred nama ka pumpama. „Hoćete da proverite ulje?” upita dok se rezervoar punio.

„U redu je”, reče tata. Svid i ja vratismo se u plimut, pod ćebad. „Nećete zameriti ako vam ne operem šoferšajbnu?”, upita žena.

„Kako se zovete, ako smem da upitam?”

„Roksana.”

Pumpa zape i ona je malo podesi.

„Trebalo bi da promenite natpis u Roksantina nafta”, reče tata.

„To ću kad otopli.” Roksanine trepavice i krznena kapuljača bile su posute ledom, što je, začudo, njenom izgledu davalo mekotu.

„Mislim da bi vam posao bolje išao. Mnogo je lepše ime, ako smem da primetim.”

Trebalo je samo da vidite Svid za to vreme – sedela je sasvim uspravno, nagnute glave – uprtiji pogled niste videli.

„Pet dolara i pedeset centi”, reče Roksana.

Tata reče: „Pretpostavljam da nemate plina.”

Roksana Koli jeste imala plina, u velikom rezervoaru iza kuće. Čekali smo unutra dok nam je punila bocu. Tu se nalazio jedan stakleni pult na kom su bili slatkiši, zajedno sa cigarama „Dač masters” i izloženim lulama doktora Graboua. Bio je tu i aparat za žvake, uramljena slika Divlje družine, ona čuvena na kojoj Buč, sav srećan, sedi sasvim desno, najbliže rupama od metaka, a tu su bile i dve koze, ženka s jaretom, smeštene u kupatilu iza pulta. Videvši nas kako virimo, Roksana otvori vrata da nam pokaže zadovoljnu majku koja je stajala na gomilici slame, a jare se beše sklupčalo pokraj kade sa nožicama u obliku kandži i zaspalo. Bilo je tu i vedro vode i zemljani ćup. Nije bilo prljavo kako bi se dalo očekivati. Jarac je živio u štali, iza – Roksana reče da ne zaslužuje da bude u kući, ispušta mirise u kojima samo on uživa, a i svejedno će ponovo biti sa svojom porodicom čim jare, Bet, ojača.

„Šta nije u redu sa Bet?” upita Svid.

„Slepa je rođena. Rendi ju je stalno terao od majke; nije joj davao da jede. Zato sam ih preselila ovamo.”

Tata upita: „Ko?”

„Rendi – jarac.”

„Siledžija”, reče Svid. „Bandit. Zlikovac.”

Roksana se nasmeši Svidi, koja se, bez sumnje, upirala da postigne baš taj rezultat. „Nitkov”, reče Roksana.

„Bitanga”, odgovori moja sestra – oh, sijala je. Morao sam da se izmaknem i da je pogledam. Iako po prirodi nije bila razmetljiva, Svid se sad zaista naginjala ka ovoj Roksani Koli. Verujem da je bilo moguće spustiti visak i uveriti se. „Razbojnik”, otpeva.

Na to nas tata, potpuno zbunjen, povede napolje, govoreći nešto u smislu pronalazjenja prenoćišta.

Okrenuvši se ka Roksani, on upita ima li u Travnatom Brdu garaže ili motela.

„Garaža je zatvorena; gazda je pijandura. Haj vej motel se nalazi odmah iza vodotornja.”

Tata podiže ruku u znak zahvalnosti i zatvori vrata.

Nismo ni stigli do kola kad začusmo da se ponovo otvaraju. Na njima je stajala Roksana Koli, strašno nalik čičku; jesam li već pomenuo njene zglavke? Ova žena je radila.

„Ili, ako hoćete”, reče, „imam i ja sobe.”

Kožna vreća

Možda će vas iznenaditi, posle onih koza u kupatilu, što je Roksana Koli postavila prijatan i čak i kultivisan sto. Uprkos oskudnoj zemlji, uspevala je da uzgaji boraniju i bundeve i da ih, u velikoj količini, sačuva da kraja januara – mada je, naravno, sve duže trajalo sad kad više nije bilo starog Dejla. Imala je, takođe, i kukuruz šećerac i još neku belu vrstu koju nikada ranije nisam bio video, sortu koju je volela zbog njene sočnosti i zbog toga što je mogla sasvim fino da se zamrzne i na samom klipju. Jeste li ikada seli za sto sa klipom belog kukuruza, osveženim buterom i solju, dok, u međuvremenu, sneg udara u prozore, najhladnije večeri hladne nove godine? Suočen sa takvom hranom, nisam čak mogao ni da zamerim Roksani na njenom zauzimanju za kiselu cveklu koju je u činiji, uz puno očekivanja i s uzdržanim ponosom, spustila na sto. Srećom, ispostavilo se da tata voli cveklu. Nikad se ne zna. Večerali smo pod bronzanim lusterom u kome beše preostala jedna jedina sijalica. Jeli smo pečenu piletinu, gajenu iza kuće prethodnog leta, i sočne krompire koji su vozom stigli iz doline Crvene reke, i moču od čvaraka. Pretpostavljam da je tim jelom htela da nas impresionira, mada vam žene poput Roksane ne liče na one koje se brinu da li će se prikazati gostoljubivo; činilo se da je nimalo nije stid zbog koza. Ali, svojski se potrudila oko nas koji smo, na kraju krajeva, bili samo jedna mala porodica što je platila nekoliko dolara za prenoćište i hranu. Primetio sam kako se tata za vreme tog obeda oslanjao i stalno smešio, što me je nekako rastužilo; Svid je svaki čas gledala kroz prozor, i ja sam znao da u njenim mislima narasta mećava, i da je ona podstiče sve dok se svet ne uspori i putevi zaveju, a mi ostanemo zakopani za jedan dugi, srećni period u toplini i zadovoljstvu ove kuće.

A kakve smo samo stvari saznali za tim stolom, kakve smo lekcije naučili o nezavisnosti! I to stoga što je Roksana Koli započela život na ranču, u dolini severne Montane, ranču koji je, poput mnogih susednih, za vreme suše bio napušten pa prodat zbog neplaćenog poreza. Seleći se u grad, vozila se s ocem u iznajmljenom kamionu i posmatrala kako se mršavi, pobesneli vo tetura prelazeći put. Vo beše oslepeo od bolesti i gospodin Koli ga je izbegao veštima zaokretom, ali gospođa Koli, koja ih je pratila u ševroletu, udarila ga je s boka i ostala na mestu mrtva. Roksana, koja je tad imala sedam godina i čekala u kamionetu, najpre je pomislila da to vrišti njena majka, zatim da to njen otac urliče od bola, ali je, zapravo, to bio vo koji je poživio još koji trenutak.

I tako je Roksana odrasla bez majke, kao i mi: tako je, iz potrebe, naučila od svog oca principe poslovanja. Pošto nije uspeo u rančerskom poslu, on je pozajmio novac od ujaka da bi kupio letvicama ograđen bioskop u glavnoj ulici u Lorensu u Montani. Prethodni vlasnik beše ga zatvorio mnogo godina pre, pošto je neoprezno prikazao dokumentarni film snimljen u vreme Panča Vilje i nemira na meksičkoj granici. Na isprekidanom filmu bili su prikazani tamnoputi seljaci koji padaju ispred streljačkog odreda, građani čija je odanost, po mišljenju gospodina Vilje, bila oslabila. Stanovnici Lorensa nisu bili pripremljeni za prikazivanje takve stvarnosti. Dame su se obeznanile u svojim sedištim; muževi su napravili gungulu. Veće ogorčenih moćnika odlučilo je da u njihovoj zajednici nema mesta za bioskop. Lokalne novine nazvale su to malim gubitkom. Zbog toga su svi smatrali rizikom to što je gospodin Koli oživio bioskop, čak i decenijama kasnije. Roksana se sećala sa koliko pažnje je njen otac birao filmove: pridobio je gotovo ceo Lorens odabirom poput *Tarzan neustrašivi* i *Tarzan beži*. Džoni Vajsmiler, izvestio je gospodin Koli mladu Roksana jeste čovek na koga se može računati. I Morin O'Saliven takođe, uprkos onolikom njenom plivanju sa Tarzanom.

Ženama nije smetalo da im muževi gledaju Morin O'Saliven. Stvari bi drugačije stajale sa Marlenom Ditrih.

Svid se pitala da li je Roksana, pošto su držali bioskop, često dolazila u dodir sa filmskim zvezdama. Roksana reče da nije baš često, ali je jednom prilikom, posle prikazivanja *Kiti Fojl*, njen otac upalio svetla, a tamo, u publici, sedeo je Dalton Trambo. Upitah ko je Dalton Trambo i saznadoh da je on napisao film. Smejaćete se, ali ja nisam znao da se filmovi zapravo pišu. Zar to nisu samo glumci koji pričaju? Međutim, Roksanin otac, koga je ona nazivala tatica, privuče pažnju gomile koja se razilazila i predstavi Daltona Tramba, čuvenog scenaristu. To je dospelo i u novine, divan trenutak za gospodina Koliya, mada je kasnije imao teškoća kad je Dalton dospeo u zatvor. Da je opljačkao banku ili ubio nekoga, možda bi mu bilo i oprosteno, ali zatvoren je bio stoga što je simpatisao komunizam, a to je bila bruka. Gospodin Koli morao je da skloni fotografiju na kojoj se pred bioskopom rukuje sa Daltonom. Visila je u hodniku godinama.

Svid je ovim bila razočarana, jer ko je, uopšte, taj Dalton Trambo. Tek mnogo godina potom, saznali smo da je on napisao i *Spartaka*, ali su do tada gladijatori izgubili nešto od svog pređašnjeg sjaja, barem za mene. Ali, Roksana nije želela da izneveri Svid, pa reče da se jednom, kad smo kod filmskih zvezda, pojavio i Li Van Klef. Imajte na umu da je u to vreme Van Klefa još nekoliko godina delilo od čuvenih uloga negativaca u filmovima gospodina Istvuda – u stvari, gospodin Koli skoro da i nije znao za njega, ali je nedelju-dve ranije prikazao *Veliki Kombo*. Van Klef u prirodi nije izgledao preteče, već opušteno i zadovoljno, budući da je odmor provodio u planinarskoj brvnari. Došao je na predstavu *Tarzanovog divljačkog besa*. Posle filma, gospodin Koli je pozvao Van Klefa na večeru. Roksana se sećala da je nosio košulju boje lavande i usku kravatu i da nije mnogo cenio Leksa Barkera – koji kao Tarzan nije bio ni prineti Džoniju Vajsmileru.

Tata se nije ubacivao u razgovor, već se beše zavalio u stolicu presvučenu platnom, prekrstivši ruke iza vrata i prebacivši nogu preko noge kao da je kod kuće. Videlo se da nije imao pojma ni o *Spartaku* ni o čuvenom scenaristi Trambu, niti, kad smo već kod toga, o Liju Van Klefu, i videlo se da ga nimalo ne uznemirava što ništa o tome ne zna. Roksana Koli razgovarala je sa nama sa toplinom koju nismo ni slutili kad smo stali da natočimo gorivo. Ovaj recept, koji je sadržavao jelo, ženu i razgovor, sigurno se tati, koji je dugo bio bez žene, činio kao priziv neke omiljene himne. Stidim se kad se setim da sam pomislio kako je šteta što Roksana Koli nije lepa. Sećam se da sam pomislio kako bi Roksana, samo da je lepa, provela malne ostatak svog života zabavljajući nas baš ovako. Uljuljkujući nas u baš ovakvu udobnost. Više ne bi trebalo da vas iznenađuje moja sebičnost. Pre bi trebalo da vas iznenadi to što sam uopšte i pomislio na tatu, što mi je palo na pamet da stalno ostaje sam kad Svid i ja uveče odemo u krevet. Da će jednoga dana, kad mi odemo, ostati sam. Posmatrao sam tatu, umornog i zadovoljnog, kako se zavalio u stolici i zatvorio oči. Najzad nam je bilo toplo i ja ustadoh i odoh do prozora o čija je okna udarao gust sneg.

„Rubene”, upita tata, „kako ti je disanje?”

„U redu je.” Čoveče, voleo bih da nije to spomenuo pred Roksanom.

„Malčice škripiš”, reče.

„Umoran sam. Mogu li sad da idem u krevet?” upitah, svestan da će Svid shvatiti ovo kao izdaju.

„Naravno. I ja ću uskoro. Hajdete, vas dvoje.”

Sanjao sam da je došao zli čovečuljak i ukrao mi dah. Ušao je na vrata sa kožnom vrećom koja

mu je mlitavo visila o ramenu, i hitro i hladnokrvno čučnuo iza i zviznuo me u stomak. Kakav neverovatan izdah! I tako potpun. Nije ostao ni dašak vazduha. U tom mučnom vakuumu ja prevrnih oči i videh stranca kako zatvara vreću kožnim remenom. Jednom je rukom stiskao otvor vreće, a drugom vezivao i snažno pritezao. Kožna vreća bila je sad naduta i svezana. Bila je veličine bureta i zategnuta kao balon. Unutra je bio sav moj vazduh. Covečuljak ponovo čučnu i pažljivo me pogleda. Bio je bled, užasan. Dosta godina kasnije opisao sam ga Svidi, a ona mi ga je pokazala, njega ili njegovog bliskog rođaka, u knjizi sa radovima Franciska Goje. Kada se uspravio i izašao sa napetom vrećom preko ramena, shvatih da sam ostao bez vazduha. Svako bi se uspaničio. Bacakao sam se i batrgao i izvijao leđa. Probudivši se, videh tatu kako kleči pored kreveta i drži me za mišice; začuh iz daljine Svid kako plače; neko koga nisam mogao da vidim lupao me je po leđima. Nikad nisam osetio takvo lupanje, kao da me je auto udarao. Ali došao sam malčice do vazduha, a sa svakim bolnim udarcem udahnuo bih još malo. Zbunjen i još uvek uplašen od čovečuljka s kožnom vrećom, pokušao sam da se otrgnem; u sopstvenoj izbezumijenosti pomislio sam da me to on mlati po leđima. Iz ovakvih epizoda ne vraćate se s jasnim mislima. Uspeo sam da se okrenem dovoljno da ugledam Roksanu Koli u flanelskoj spavaćici kako sa najstrožom odlučnošću čekića po mome telesnome ja. Bio je to ubedljiv prizor. Zapravo, postadoh sasvim ubeđen da ću preživeti noć. Tata me je i dalje držao prikovanog za mesto. Bilo je to radosno plavljenje koje je, malo po malo, izbacivalo lepak iz mojih pluća. Zamišljao sam kako odlazi u komadićima. Morate da shvatite da me je Roksana udarala dlanovima, a ne pesnicama, ali sam se, svejedno, osećao kao da se Soni Liston vratio i zadavao mi udarce. Kladam se da me je lemala dobrih dvadeset minuta. Glasno je dahtala kad je prestala. Prisela je na krevet pored mene dok je tata postavljao uobičajena pitanja. Da, bolje mi je. Da, i dalje šištim. Da, mislim da će mi para pomoći. Roksana upita da li da pristavi vodu da se greje, a tata joj reče da stavi malo sode i malčice belog sirćeta, ako ga ima. Pre nego što je otišla, sagla se i prislonila svoj obraz uz moj. Kosa joj je bila sva slepljena i sa nje je lio znoj – kanuo mi je na lice kad se odmakla.

Sutradan ujutru, čitav kraj bio je zavejan snegom. Roksanine pumpe bile su zatrpane do visine mojih kukova. Put je mogao samo da se nasluti. Možda je bilo napadalo pola metra snega, možda i dva metra, nije moglo da se odredi. Vetar ga beše naneo i napravio dine i litice. Bila je to snežna pustinja.

Svidin krevet bio je prazan. Viknuh, tražeći je, mada je cela kuća zvučala prazno. Prešavši preko hodnika do tatine sobe, začuh prigušeno struganje i otrčah do prozora. Sasvim sigurno, njih troje su bili tamo. Zbog snažnog odsjaja sunca u snegu jedva da sam mogao da gledam – kao da smo živeli na suncu. Tata i Roksana krčili su široku stazu do štale. Taman su završavali. Sad su Roksana i Svid gurale velika četvrtasta vrata štale, pokušavajući da ih otvore.

„Čekajte!” povikah. Otrčao sam do sobe, zgrabio pantalone i košulju i dojurio natrag do prozora, odakle sam mogao da ih gledam dok se oblačim. „Čekajte me!” udarao sam po staklu, ali nisu me čuli. Ponovo povikah: „Sačekajte!” Šta rade napolju, na svežem snegu, bez mene? Kakva podlost! A zatim sam, čik pogodite, morao brzo da se oslonim na prozorsku dasku. Od silnog vikanja bio sam potrošio sav vazduh. Nije bilo kao ranije, sa onom kožnom vrećom, ali istina je da sam morao da sednem. Bio sam znojaviji nego kad sam rušio koš gospodina Lejtona, a nisam čak imao ni pantalone na sebi. Začuh kako napolju zacvileše otvorene štalske vratnice, i kako Svid zavrišta od čuda i zadovoljstva i Roksanu kako se smeje. Kažem vam, niko nije više žalio svoju nesrećnu sudbinu od mene u onoj praznoj kući. Odvukao sam se nazad u krevet, utučen zbog sunca i veselja i događanja napolju, i na um mi padoše opasne misli. Navreše mi sećanja na svaki bol koji bejah podneo zbog

svoga nedostatka, na svaku iščekivanu stvar koju sam propustio. Učini mi se da u mom kratkom životu ima mnoštvo takvih nepravdi. Učini mi se da me je porodica iz čiste svoje bezosećajnosti ostavila ovde samog; da se možda neću ni boriti ako se vrati čovečuljak sa kožnom vrećom; da je kuća toliko napuštena da ni Boga u njoj nema. On je bio napolju s ostalima i zabavljao se.

Kasno ujutru, zarumenjenih obraza, uđe Svid sa veću da ćemo ostati kod Roksane još jednu noć.

„Tata je izašao na put. Nanosi su mu do grudi! Roksana veli da nikad u svom životu nije videla toliki sneg. Veli da je pre neku godinu napadalo trideset centimetara snega i da je trebalo dva dana da se raskrče drumovi! Za trideset centimetara, Rubene, a sad ima skoro metar i po!”

Ništa nije moglo više da je obraduje. A ni mene, samo da su bile neke druge okolnosti. Ali, meni su obrazi bili vrela od svežeg vazduha, i sve što sam mogao da čujem bio je njen govor koji je slobodno navirao.

„Nećemo pronaći Dejvija ovde sedeći”, reko joj.

„Pa, nemamo izbora. Čak i kad bismo pokušali, ne bismo mogli da se probijemo.” Svid je imala Roksanin šešir, krzneni šešir sa malim obodom. Po njemu je bilo snega koji se otapao. Nosila bi ga po čitav dan, samo da je mogla. „Rubene, moraš da vidiš onu štalu! U njoj su jarac i šest ovaca, jedna ima crn nos i uši, i silesija kokoši koje leže na jajima, sakupljali smo ih, a ima i konopac u senjaku – ljuljala sam se kao Tarzan!” Reko: „Kaži mi kakva je korist od toga da ostanemo ovde. Daj mi jedan primer kako to pomaže Dejviju.”

Ona me besno pogleda: „Ti se ne brineš za Dejvija, nego si ljut što sam išla u štalu.”

„Koga je još briga za štalu? Daj mi jedan primer.”

Koji je najgori izraz lica koji neko može da vam uputi? Zar se ne slažete da je to gađenje?

„Foliraš se”, reče. „Ležiš tu i sažaljevaš se. Nisi ti mislio na Dejvija, već na sirotog malog Rubena.”

Ovo je pogodilo pravo u metu, i ja skočih, ščepah je oko struka i oborih na drveni pod, sručivši se napola preko nje – rušilački pokušaj i strateška greška. Malo smo se grebli, dvaput me je ugrizla, za pesnicu i lakat, pre nego što je snaga iscurela iz mojih mišića. Izmigoljila se i stala ponad mene, a ja sam bio zadihana mina.

„Pobedila sam!” uzviknu. „Ha, vidi ovo!” Na to ispuni pluća gigantskim, jarosnim dahom. „Vidi šta mogu!” Ispustila je vazduh i ponovo ga progutala. Mahnito je skakala. Trčala u mestu. „Vidiš? Mogu ovo da radim po ceo dan! Mogu ovo da radim preko cele godine! Celog života!”

Nisam mogao da govorim. Prevrnuh oči ka njoj, kao izdani vo pred klanje. Čoveče, čuo sam sopstveno srce kako kuje iznutra.

„Pobedila sam!” povika Svid. „Hajde, Rube, kaži: predajem se!”

Zatvorih oči i iz sve snage povukoh vazduh i reko da se predajem.

„Predaješ se?” upita. „Šta ja to čujem?”

„Predajem se.”

Ona čučnu i pogleda me u oči. Instinktivno se odmakoh – nije mogla da zna, ali upravo tako je učinio i onaj jezivi čovečuljak u mom snu. U svakom slučaju, nisam hteo da gledam u Svid. Jedno je patiti od sopstvenih slabosti, a drugo shvatiti da i ljudi koje najviše voliš jednako od njih pate. Tada ti ne treba mnogo pa da ostaneš bez prijatelja na ovome svetu.

„Rubene?” reče Svid.

„Molim te”, prošaputah.

Ona me uhvati za ramena i nagna me da je pogledam. „Rubene, šta je sa tvojim usnama?”

Skupih dovoljno vazduha da izgovorim jednu rečenicu: „Otišla si napolje bez mene”, našta ona poče da jeca. I klonu na pod pored mene. Bilo je teško proniknuti u to posle takve tuče. Obavila mi je i ruke oko vrata, što mi je pružilo zadovoljstvo, ali kada vam je disanje kao kad čekićem razbijate beton, onda snažan zagrljaj i ne pomaže baš mnogo, pa sam morao da je odgurnem. Ležali smo tako prilično dugo, dva vrlo nesrećna pokajnika. Na kraju sam, ležeći mirno i razmišljajući o blistavo osvetljenoj sobi sasvim, napravljenoj od leda, uspeo da povratim disanje. Seo sam i naslonio se na zid. I Svid se podigla i isto naslonila. Uzela mi je ruku i držala je dok mi je priznavala raznorazne stvari, uglavnom vezane za svinjarije, ali takođe i iznenađujuću činjenicu da je zapravo bila zaboravila na Dejvija – makar na tren.

„Sviđa mi se ovde”, reče „sa Roksanom. Zar ti se ona ne sviđa, Rubene? Zar zaista želiš da odemo?”

„Mnogo mi se sviđa.”

„Stvarno nismo mogli da odemo danas. Sve je zavejano.”

„Kako onda da je tata upalio auto?” Čuo sam ih kako jadno rade i zvuče kao da su pokvarena.

„Uparkirali smo prikolicu u ambar. Roksana se toga setila. To je stvarno ogroman ambar, Rubene, moraš da ga vidiš.”

Nisam ga odmah video, ali to je sigurno bilo Božje delo – ili delo providenja, za vas plašljive. Čaša koja se prelila. Iz sledećeg razloga. Zar ne mislite da se policija još više zainteresovala za nas otkad smo umakli poteri? I zar to nije bila sreća što je udarila mećava pre nego što je neki državni policajac slučajno prošao pored Dejlove pumpe? I gde smo to još mogli da se zaustavimo, pitam ja vas, gde će nam ponuditi ne samo gorivo u nedelju, već i jeftine sobe i toplo jelo i skrovište za prikolicu?

„Vodila sam jutros jarence u šetnju”, reče Svid. „Skroz okolo kuće. Tako je pametno! Svuda me je pratilo!”

„Svid?”

„Brzo se navikneš na njegove čudne oči...”

„Kuda ćemo mi da idemo? Mislim, kada krećemo?”

Izgledala je tako bezizrazno da sam znao da joj odlazak nije ni na kraj pameti.

Rekoh: „Zar nas neće uhapsiti čim se opet nađemo na putu?”

„Vidiš, to je istina. Tačno tako”, likovala je. „Biće da je bolje da se primirimo na nekoliko dana. Rubene”, zgrabi me za ruku, „sad smo i mi begunci!”

Bila je toliko oduševljena da se ja uplaših da će se sjuriti niz stepenice i reći to Roksani. Ućutkah je i podsetih na to kako su se Tom Sojer i Haklberi Fin bili zakleli na ćutnju po pitanju Indijanca Džoa, i na to kako je bežanje i skrivanje od zakona privilegija koju je malo koje dete imalo, i kako ne bi trebalo to da uprskamo time što ćemo se hvalisati pred nekim koga smo tek upoznali.

„Zar ti nemaš poverenja u Roksanu?” prošaputa Svid.

„Pa naravno da imam. Ali tek smo juče stigli ovamo.”

Svid klimnu glavom. „U redu. Hajde onda da se potpišemo krvlju, kao Tom i Haklberi. Poseći ćemo prste i položiti strašnu zakletvu.”

„Oh, za ime Boga, Svid!” Svid već beše ustala i sad je preturala u potrazi za papirom, i najzad se vrati sa smeđom papirnom kesom.

„Vadi nož!”

Imao sam odbačeni skautski Dejvijev nož – velika oštrica bila je samo palac dugačka, pošto beše pukla pri jednom pokušaju da se nešto otvori. Pažljivo pređoh preko njega. „Svid, stvarno je tup.”

„Hm... upotrebićemo šilo.”

„Šilo? Ne, Svid.” Bejah izbušio bezbroj rupa na kaiševima tim šilom; bilo je tupo kao bebin zub. A i zardalo. „Razbolećemo se”, rekoh joj. „Dobićemo tetanus i moraćemo u bolnicu, a onda više nećemo biti begunci.”

I tako smo se zadovoljili samo strašnom zakletvom. Zaboravio sam tačne reči, ali bila je to retka i uzvišena zakletva, prepuna izvanrednih i zastarelih reči kao što su *izdajstvo* ili *progonstvo* i *leprozan*.

Roksana je bila u pravu u vezi sa čišćenjem puteva: ljudi iz okruga nisu bili dorasli poslu. Dani su počinjali i bivali ispunjeni poslom i pričom i rano bi se završavali. Meni su se pluća opustila; pustili su me u ambar i naučili kako da pregledam jaja. Svid se uspela na senjak i bacala seno ovcama. Posle ovih sitnih poslova vezali smo šalove i otišli da se šetamo po snežnim nanosima, toliko čvrstim da na njima nisu ostajali tragovi. Šetali smo se iznad puta i gledali u beli horizont. Bili smo dobro, i bili smo zaglavljeni, i opasno srećni. Kasno petog dana videli smo nešto nalik na mlazeve dima koji na istoku izbijaju iz zemlje. Navukosmo opet kapuljače, u očekivanju tandrkanja i brektanja traktora, ali oni su još bili predaleko da bi se čuli.

Sledećeg jutra Roksana i Svid očistiše tor – u kupatilu, iza kase – dok sam ja razgledao slike na zidovima kancelarije.

„Šta je ova na kojoj je grad?”

Roksana promoli glavu iz kupatila. „Glavna ulica u Lorensu. S desne strane je tatin bioskop. 'Carica', vidiš na tendi?”

Nekako sam, kad nam je ono Roksana pričala o očevom bioskopu, zamišljao nešto upadljivije. Zar nije privukao znamenitog Lija Van Klefa i gospodina Tramba? Ali, tenda „Carice” nije bila ništa drugo do ravan natpis na fasadi, preko koje je iskošenim slovima pisalo HRABRI VOĐA.

WC šolja zagrgolji i preplaši koze, ali Roksana je ipak bila pametna. Ako hoćeš da držiš domaće životinje u kući, ima li boljeg mesta za to od toaleta?

„Otkud ti ova slika Divlje družine?” Na njoj su bili Kasidi i ostali, pozirajući u novim odelima – videli ste je, ona sa rupama od metka.

„Moj deda-ujak proveo je neko vreme sa Kasidijem”, odazva se Roksana.

Šta god da je Svid držala u rukama, ispade joj na pod; nije proizvelo baš najbolji zvuk; „Tvoj ujak je poznavao Buča Kasidija?”

„Deda-ujak. Bili su prijatelji”, reče Roksana. „Premda njega nema na slici, kao što vidiš, nisu bili preterano bliski.”

Otkriće ovakve prirode moglo je potpuno da parališe Svid, sve dok ne čuje celu priču, ali Roksana reče: „Ne, nećeš. Rekla si da ćeš pomoći, držimo se toga”, pa je Svid ribala i crnčila s novim osećanjem preduzimljivosti, bez sumnje da bi ubrzala neku novu priču.

Roksanin deda-ujak bio je oružar i lekar, mudra mešavina zanimanja za mladog čoveka u Kasperu u Vajomingu, s kraja devetnaestog veka. Kad ju je otac vodio njemu u posetu, Roksana se sećala da su svuda po kuhinjskom stolu uvek bili delovi vatrenog oružja: mnoštvo obarača, udarne igle, zatvarači užlebljeni srebrom u nedostatku ulja. Sećala se postavljenih mengela, jedne velike, jedne fine i lično njegove lupe pričvršćene za ram njegovih naočara, kao u juvelira. Imao je radionicu u podrumu, ali je više voleo kuhinju; večiti neženja, sam je gotovo svakog jutra, mesio rolnice sa cimedom, ostavljajući kvasac da se podigne pre nego što pođe u krevet. Kad biste prešli preko njegovog praga, sećala se Roksana, dočekao bi vas miris kolača, kafe i podmazanog gvožđa.

Svid upita, malčice nestrpljivo, kako je deda-ujak upoznao gospodina Kasidija. Odgovor je glasio: isto kao i raznorazne druge ljude. Nikada niste mogli da dođete ujka-Hauardu a da ne oterate nekog čoveka u odelu. To su bili prodavci iz kompanija Remington, Vinčester i Sevidž, ili su to bili medicinari koji su došli da od njega potraže određeni savet u vezi s obradom prostrelnih rana. Utrčavši u ujka-Hauardovu kuhinju, Roksana je jednom naletela na kolena nekog čoveka u beloju košulji i crnom džemperu, sa satom na lancu okačenom na stomaku, kao iz prošlog veka. Čovek joj pomože da ustane. Pridiže šešir. Bio je to detektiv iz agencije Pinkerton^[11] koji je ponudio Roksani da joj uzme otiske prstiju kako bi joj pokazao svoju veštinu, ali ga Hauard oterao. Hauard nije smatrao da čovek treba da daje otiske prstiju iz čistog čefa. Već je tad bio starac, i reče svojoj vrlo prijemljivoj unuci da su detektivi iz Pinkertona po pravilu vrlo časni, ali da on, iz svoje dugogodišnje navike, smatra kako nisu na njegovoj strani. A ovako je upoznao gospodina Kasidija. Pristigavši kući iz crkve jednog predivnog juskog nedeljnog popodneva, Hauard se iznenadio zatekavši na svome pragu dečaka, zavaljenog i opruženih nogu. Tako ga je deda-ujak opisao, kao dečaka. Dečak je bio podlakćen, kao i svaki dokoličar, a u ruci je imao kedu kojom je žvrljao po kamenoj ploči koja je Hauardu služila kao platforma i ulaz. Ugledavši Hauarda, dečak skoči. Skinuo je šešir i stavio ga pod mišku i sišao sa stepenika s toplim osmehom i ispružene ruke, pa je Hauard imao utisak, kao u snu, da ga u spostvenoj kući dočekuje stranac. Mladić upita Hauarda zna li ko je on. Jok. Na mladićevom licu pokaza se razočaranje. U kaputu je imao zamotuljak, pa upita da li bi Hauard hteo da ga pogleda. Hauard napomenu da je nedelja, dan gospodnji. Mladić ga zamoli da samo pogleda – ako je zainteresovan, mogao bi da ostavi smotuljak do dana na koji Gospod ne polaže pravo.

Uistinu, Hauard nije imao običaj da poštuje šabat; više ga je zanimalo da se prihvati činije rolnica s cimedom koje je bio stavio da narastu pre nego što je pošao u crkvu. Ali mladić je bio vrlo dopadljiv i Hauard ga pusti u kuhinju, gde je na stolu ležao rastavljeni, beznadežni karabin nekog stočara. Mladić sede i odveza smotuljak od voštanog platna. S velikom tugom, on pruži smrskani revolver. Cev mu je bila dugačka dovoljno da bi se smatrala nezgrapnom, a bila je sravnjena i pri dnu iskrivljena. Drška je bila od orahovine; na jednoj strani bila je ravna napuklina koja je još i mogla da se popravi, ali je druga bila kao gnjila jabuka. Izvaljeno burence beše jedini neoštećeni deo. Hauard pogleda u mladića, koji već više puta beše progutao knedlu usled očiglednog bola. Reče da ga je udario voz – da je radio nešto uza samu prugu i da mora da mu je ispao, a voz je naišao i prešao preko njega. Hauard reče da je to najscraparajuće oružje koje je ikada video. Ne, ne može da ga popravi. Ni za sve blago ovoga sveta. Mladić sede za deda-Hauardov sto, oborenog pogleda. Od toga se Hauardu srce steže.

Rolnice sa cimedom već su se bile zarumenele i on ponudi jednu mladiću. Rolnica je pomogla. Roksana se sećala rolnica svog deda-ujaka. Naročito je bio ponosan na svoj preliv – bio je poručio s Istoka fini šećer, dvadeset kilograma, sve po kilo – i dodavao je rastopljeni maslac i smešu jake kafe

i osušenih zrna vanile, fino usitnjenih u avanu. Posle nekoliko rolnica mladićevo raspoloženje se popravi. Reče Hauardu da ga slobodno zove Buč. Reče da mu revolver mnogo znači – uzeo ga je zbog njegove dugačke cevi zato što je bio loš strelac i hteo je da koriguje taj nedostatak. Ima druga Harija, koji u sam sumrak može da izađe i poplaši goluba i ustreliti ga u letu, svejedno desnom ili levom rukom. Buču je bilo važno da ga Hari poštuje zato što zajedno rade. Dirnut Bučovom iskrenošću, deda-ujak Hauard ubedio je Buča da je revolver nepopravljiv krš, ali je mu je ponudio trampu sa jednim penzionisanim kapetanom Unije. Kapetan je svoj pištolj nosio u bici kod Antitema i u pet-šest drugih prilika, i uspeo da ga održi u dobrom stanju. Hauardu se sviđao njegov mehanizam, ali ne i njegova ulegnuta cev, pa ga je opremio drugom, skinutom sa bafalo-revolvera s mesinganim okvirom iz otprilike 1855. Buč ga pregleda i uperi naniže njegovu cev, koja beše slične nezgrapne dužine kao i njegova. Prepravka je bila dobro urađena i Buč je bio zainteresovan, ali ne baš pri parama. Pregovarao je oko cene, i Hauard mu dozvoli da ode iz njegove kuhinje sa pištoljem nakon što je platio samo polovinu njegove vrednosti, a ostatak mu je imao doneti kada mu stigne sledeća plata, za šta ga je Buč uveravao da će biti uskoro.

Do trenutka kada je tata ušao teškim korakom – pun slame i sav umazan prljavim uljem – mi besmo saznali da je Buč Kasidi zaista isplatio ostatak novca za revolver, da se deda ujaku Hauardu mladićevo društvo bilo dopalo do te mere da je povremeno zatvaraо svoju radnju i bavio se pomalo razbojništvim, i da je jednom prilikom doživeo neobično iskustvo da pogodi nepokornog kočničara u butinu, a da mu zatim, četiri sata kasnije, izvadi metak u svojoj ordinaciji u gradu, ne promenivši čak ni odeću. Pomislih da je to čudno, to što ga kočničar nije prepoznao i nadigao halabuku, ali Svid reče da su se takve stvari stalno dešavale. Koliko je puta Zoro veličanstveno odjahao iz grada naočigled svih, a zatim se, samo pet minuta docnije, pojavio kao Dijego, još uvek zadihan? I niko nikada nije to provalio.

Tata reče: „Slušajte, čujete li traktore? Očistiće naš put do mraka.”

„To je baš povoljno”, odgovori Roksana. „Ostala sam bez mleka.”

„A i plimut bolje radi. Svećice su mu bile u haosu.”

Iz kupatila se začuše zvuci čišćenja.

„Roksana, možemo da se razračunamo. Sutra možemo da krenemo. Da vam se skinemo s vrata.”

Još kao da ga čujem: Da se razračunamo. Da vam se skinemo s vrata. Tog užasnog trenutka shvatih da u meni počinje da raste neko ogromno, neodređeno i očajno iščekivanje. I to tako brzo – nisam imao predstavu! Da krenemo sutra. Osetih se prazno i tupo. I Svid isto. Rekoh joj to. Svid požele da otrči do tate, koji je vadio slamu iz kaputa, i udari ga u stomak.

Ali, Roksana se, očigledno, nija dala time zbuniti, pošto se pojavila iz kupatila, kose povezane maramom, kao Tetka Džemajma, obraza prljavog tamo gde ju je ćušnula koza, podvrnutih rukava i prekrštenih ruku – na pamet mi pada reč veličanstveno. Blistavo se nasmeši tati, i reče: „Jeste li u žurbi, gospodine Lende?”

Naravno, nikome se od nas nije žurilo da pođe. Meni sigurno nije. Istina je da u mom kratkom životu nije bilo takve osobe kao što je bila Roksana Koli. Šta li je pomislila kad me je tata, budeći me iz košmara, uhvatio za ramena i rekao joj da me udara po leđima? A ona je ipak udarala kao da ne samo moj, već i njen život zavisi od njene snage.

Što se tiče Svid, svaka rečenica koju bi Roksana izgovorila za nju je predstavljala novi razlog za

divljenje. Za njenim stolom jela je jedna filmska zvezda; njen deda-ujak jahao je sa Bučom Kasidijem! I još je koristila reči poput povoljno dok je čistila za kozama, što je bio pozitivan pokazatelj dostojanstva.

Tatina nevoljnost da ode nije imala, bar koliko sam ja znao, mnogo veze sa Roksanom. Više je imala veze sa svemoćnim Bogom, koji dotada još ne beše dao uputstva šta dalje da radimo. I tako smo čekali na neki događaj ili predskazanje, a mogli smo nabrojati dugi niz takvih zbitija za vreme našeg napredovanja ka Dejvijevoj rehabilitaciji. Božansko zbunjivanje državne patrole Severne Dakote. Avgust Šulc, koji je predložio Bedlends. Zaostavština gospodina Larvija. Čak i to što je tata dobio otkaz od izopačenog upravnika Holdena – pa, da je bilo drugačije, ne bismo ni otišli iz Rufinga! A sad smo sedeli kod Roksane Koli u vrlo onespokojavajućem stanju zadovoljstva. Svakog jutra tata je proučavao Bibliju; svakog popodneva obavljali smo sitne poslove za Roksanu i bivali nagrađeni pričama prepunim otkrića o njenim pustolovnim, slavnim precima, koji i nisu baš bili sveci. Noću smo Svid i ja dremali uz umirujući, udaljeni odjek razgovora odraslih. Nismo prisluškivali. Ponekad bismo čuli tatu kako produbljuje glas – bio je odličan imitator, talenat koji nije upražnjavao pred svojom decom, a onda bismo začuli Rokasnu kako se smeje. Imala je predivan, dubok smeh, i kad biste ga čuli, poželeli biste da ste vi ispričali to što ga je izazvalo. Evo jedne čudne činjenice: do onog časa kad je tata, u stvarno loše odabranom trenutku, izjavio da bismo mogli da se skinemo Roksani s vrata, ja već bejah počeo da se jutrom budim s osećajem da sam se u njenoj kući rodio. Da sam ovde domaći kao i obojena oplata i stalak za odeću pored moga kreveta. Sve u svemu, bila je to prijatna opsena, kao i sve druge koje sam stvarao.

Ali, traktori najzad stigoše, uprkos svim žudnjama; mi se umotamo u kapute i šalove i popesmo se na snežni brežuljak da posmatramo njihovo mučno prolaženje. Visoki snežni nanosi skrivali su sve osim njegovog vrha, tako da smo videli far na krovu čudovišta koje se, kroz sumrak, probijalo vrhom svoje lopate u obliku slova V, uzdignute poput pramca na ledolomcu. Da bi imalo prokrčio put, morao je da uhvati zalet. Udaljio bi se više od pedeset metara, zatim pustio kvačilo i ponovo, uz tutnjavu, krenuo napred da se sve pušilo, bacajući iza sebe uvis osvetljene oblake od kojih nam je zastajao dah. Bio je to toliko herojski podvig da je tata ščepao Svid i stavio je na ramena kao na paradi. Kada je traktor najzad prošao pored nas, još jednom se vratio, i dva čoveka koja su bila u njemu popeše se i stadoše na nogostup i zamahaše i povikaše, a mi na to zagrajasmo i počesmo da skačemo naokolo jer je zaista bilo uzbudljivo, bez obzira na to šta će uslediti – ne pojavljuju vam se takvi spasioci svakog dana, i mi smo im klicali kao što se klicalo Odiseju kad se vratio kući iz rata.

Zatim tata reče: „Svid, Rubene, idite unutra! Pokupite svoje stvari. Hajde!” i to beše kraj velikog trenutka. Sledećeg jutra morali smo da krenemo – tata je, zapravo, bio toliko odlučan da pođe da pretpostavih kako ga je Gospod najzad uputio. Još dok smo bili gore, ja kazah Svidi ovu misao. Samo sam hteo da je utešim.

„Je li ti nešto kazao?” zaurla besno Svid, hitnuvši smotane čarape u svoj kofer.

Pa, i nije, što je Svid dobro znala, kao i ja.

„Ako mu je Bog rekao šta sledeće da uradi”, reče, „kako to da niko drugi nije čuo?”

„Ma daj, Svid. Niko drugi nije čuo ni kad je Mojsije u pitanju. Niko drugi nije čuo ni kod Danila, ni Pavla, niti Jone.”

„Jone” reče ona zgađeno. A zatim, gužvajućo odeću: „Ako mu je Bog rekao šta da radi, kako to da nam nije rekao?”

„Ko? Tata ili Bog?”

„Ko da je bitno. Jedan od njih trebalo je da nam spomene.”

Protutnjala je do kupatila i vratila se sa četkicom za zube, pa i nju strpa u kofer.

„Nemoj još da je pakuješ, trebaće ti ujutro”, rekoh joj, uz jedan trzaj kad se okrenula i gađala me četkicom – promašila je. Mada izlivi besa nisu bili uobičajeni za Svid, videh da toga ima još, Rekoh: „Šta ako je Bog rekao tati gde da nađe Dejvija? Šta ako zbog toga odlazimo?”

Ovo je, uzgred, bilo prvi put od onog jutra posle mećave da smo nas dvoje pomenuli Dejvija. Možda se sećate da je to tada izazvalo svađu. Ali ne i sada. Ovaj put nastade tišina, a Svid zaškilji očima i zaviri u moje sumnjičavo srce.

„Dobro, Rub! Ti zaista misliš da se tako desilo?”

„Pa, moglo je.”

„Ti zaista veruješ da je Bog rekao tati gde se Dejvi nalazi i da sutra ujutru tamo idemo?”

„Ne”, moradoh da priznam.

„Onda zaveži”, reče.

Kad smo spakovali kofere, uredili sobu i spremili odeću za ujutru, siđosmo dole da pomognemo oko večere. To nam je sad već bio postao uobičajeni posao, i to zahtevan, pošto je Roksana bila temeljita kuvarica. Mene su obično slali da donesem boraniju ili slatki krompir ili bundevu iz podruma punog paučine, dok je Svid sekla hleb ili postavljala tanjire i šolje; sipali bismo jabukovaču, pravili krompir-pire, seckali turšiju. Radili smo s ubedljivošću – predanošću – sve one stvari koje smo tako nerado činili kod kuće. I čak smo, silazeći niz stepenice, osetili kako ljutnje među nama nestaje, jer u Roksaninoj kuhinji beše nečeg što je odagnavalo muku.

Po običaju.

Međutim, ovog puta stajala je iza pulta, okrenuta leđima, u tamnoj vunenoj haljini zategnutoj na ramenima. Kuhinja je bila osvetljena samo jednom žutom sijalicom iznad sudopere. Da nje ne beše, kuća bi bila u mrklom mraku. Tmina je nadirala kroza sve prozore, kao da su svi razbijeni, pa sad ulaze mrak i hladnoća, i ja se upitah gde je tata, pošto nam je bio potreban ovde.

„Roksana”, reče Svid.

„Deco”, odgovori Roksana okrećući se ka nama. Mada su joj se oči blistale, nije plakala; u stvari, odnekud je izvukla osmeh. Kosa joj je bila vezana u pletenicu iz koje je ljupko ispadala, a ispred sebe je držala korpu za piknik sa spuštenim poklopcem. Nijedan prizor nema tu moć da obodri koliko napunjena korpa za piknik. Ona što hoće da pukne koliko je puna. Ona koju nosi dama zbog kakve biste hodali po ekserima. Dali vam na osnovu svega ovoga ona deluje lepo? Zato što jeste bila – o, da. Mada mi nije tako izgledala nedelju dana ranije, kada se sada okrenula ka nama, njena lepota me je zbunila toliko da sam udario u češkanje i posmatranje svojih cipela, ono što zbunjeni već vekovima čine. Svid takođe beše ostala bez reči, mada će kasnije, u epskoj zanesenosti, u stihove pretočiti Roksanin trenutak preobraženja. Dopada mi se ovaj izraz koji se nije baš mnogo koristio još od renesanse, ali iskreno verujem da nas je taj trenutak potajno obuzimao, kao neka nova melodija koja svira dok spavate. Jednog dana je čujete – nepoznata pesma, ali ipak je znate napamet.

Pod pavijanskim mesecom

Možda se čudite zbog one korpe za piknik. Mada je Severna Dakota, sa svojim širokim vidicima i prošaranim poljima, lepo mesto za piknik, ovo uglavnom važi za leto. Kao što će to Svid kasnije napisati u svojoj kratkoj, nabacanoj, ali izuzetno čitljivoj priči *Oblast Dakote kako je ja pamtim*.

Nekoliko putnika koji se behu uputili na zapad pokušalo je, budući da se pojavilo unutrašnje sagorevanje, da napravi piknik u Bedlendsu u januaru.

Svako ko je bio tamo razume i zašto.

Ali, Roksana Koli bila je oslobođena pretenzija. Znala je, kao i njene komšije, da su piknici najlepši onda kad zemlja leži opustošena zimom, i kad se labave daske uvijaju na hladnoći, i kad staklasti vazduh visi nadmoćno nad zemljom. Svako će vam reći da je to doba kad vam je piknik najpotrebniji, a stvar je i u tome što ste, ukoliko ste imali sreće da živite 1963. u Bedlendsu u Severnoj Dakoti, mogli da se uprtite i napravite piknik kad vam se prohte.

Nismo znali kuda nas vodi. Tata, koji je vozio, samo je pratio njena uputstva. Bili smo ćutljiva družina. Svid se beše sklopčala podalje od mene, a ja nisam bio u stanju da prozborim ni reči, sve i da su me nešto pitali, jer mi se grlo stezalo zbog predstojećeg odlaska i lepote koju sam prepoznao u Roksani. Tako je uspravno i mirno izgledala, tu na prednjem sedištu, i tako graciozno, i tako odvojena od tate. Da je na meni bilo da napišem scenu, ona bi se bila pribila uz tatu; uhvatila bi ga za ruku. Da je tatino srce bilo moj tabak, ja bih ga bio izvadio i izbrisao Dejvijevo ime, toliko sam silno želeo da ostanem, i da mi je neko došapnuo da je sav Rufing izgoreo, do poslednje čačkalice, i da nemamo kamo da se vratimo, ja bih bio spustio prozor i iz glasa zahvaljivao nebesima, ni ne pomišljajući na doktora Nouksa ili Betani Orčard, ili na bilo koga drugoga.

Uđosmo u krivinu i Roksana reče da se parkiramo, težak podvig budući da je put bio vrlo uzak. Tata poče pažljivo da skreće udesno, sve dok vrata i radkapne ne zagrebaše o čvrst snežni zid, preostao posle prolaska traktora. Mi se istovarismo na levu stranu. Put je bio pravi rov, sa stranama previsokim da bi se preko njih išta videlo; morali smo da se popnemo na plimut, odbojnik, haubu, krov, što je nagonilo na smeh, od čega nam je bilo još prijatnije. Ali, beše tako hladno na snegu! Mesec je bio, kako ga Svid nazva, pavijanski, u smislu ne sasvim pun, već ovalan poput majmunske glave, i obasjavao nam je belu padinu uz koju nas Roksana povede, dok joj se vunena haljina uvijala. Otrčah i uzeh od nje korpu, a ona spusti svoju ruku u rukavici na moje rame, pa smo se tako uspinjali, izbivši najzad na vrh, da bi nam tamo pogled pukao na nešto što beše nalik na vatreni vrt.

Vatra, para što se uzdizala i svetlucave tačkice – tačkice koje bi se stapale i strujale, a zatim blesnule i nestale, da ih odmah zamene druge. Vatra je dolazila iz procepa u zemlji koji se beše otvorio i krivudao kroz brda. Dim i vrelina, i ovda-onda plamenovi, izbijali su iz ove pukotine, i iz drugih koje su se granale, Bio je to strašan prizor za mladahne čitaoce Biblije, i Svid se uhvati za moju ruku baš u trenu kad sam pogledao u Roksanu tražeći potvrdu. Ne, nisam smatrao da je ovo istinski pakao, bio je odveć lep za to. Međutim, Svid mi beše čitala kako se vodeći ateista Volter uspravio na samrtnoj postelji nekoliko trenutaka pre nego što će ispustiti dušu i sa užasom u očima opisao, novinarski podrobno, izgled vatrenih mlazova i rastopljenog tla i ogromnog, gustog dima koji

se vukao po zemlji – sve u svemu, opis koji se nije mnogo razlikovao od prizora pred nama. Volter se, bez sumnje, bar na tren, beše gorko pokajao pre nego što je otputovao na onaj svet – za *sebe* znam da sam bio nervozan – ali mi krenusmo naniže, slazeći niz padinu osvetljenu narandžastim snegom, ka zavetrini brda gde vetar nije dopirao. A sneg je pod našim nogama postajao sve mekši i vlažniji, i sad smo mogli da vidimo da su pokretne svetlucave tačkice zapravo bile rečice otopljenog snega, a te rečice, koje su se stapale i upadale u pukotinu, bile su ono što je stvaralo paru i činilo vazduh tako toplim i sve prijatnijim što smo se niže spuštali. Roksana nam ispriča kako je, pre mnogo pokolenja, grom udario u topolu čiji se koren prostirao preko žile lignita. Žila je bila uska i duboka, i vatra se ugnezdila u ugajl i širila, malo po malo, sve dovde; i sada, sto godina kasnije, leži ovde pred nama, usijana zmijolika mreža što se rasprostire kroz noć. To je naša sreća, reče Roksana skidajući kapuljaču, što se to dogodilo ovde, a ne u nekom gusto naseljenom kraju, jer tad bi ovo postalo svetsko čudo, poput Hot Springsa ili Lurda^[12], gde bezbroj bogatih i slabih sedi u vreloom blatu, s vatrom u nosu; kako se činilo, jedino smo mi bili ovde, i mada je na brdu moglo da bude nula stepeni i da duva oluja, ovde dole, gde je zemlja izgledala kao da se sama rasparala, morali smo da raskopčamo kapute i odvežemo šalove.

„Gospodine Lende, ovde”, reče Roksana, i tata skide smotano ćebe s ramena i rasprostre ga po ravnoj steni pored same vatre. Stena je bila ogoljena i suva, i isijavala je toplotu, pa se činilo kao da sedimo na krovu. Pukotina je bila na metar ispred nas, i iz nje su lizali pramenovi, sve do pola metra u visinu. Jeste li ikada zapalili ugajl? Plamen mu je zlatnobeo, a u sredini je boje vedrog neba. Naslonismo se na ćebe i bi nam pretoplo – na našu radost i nevericu – uprkos tome što smo bili raskopčani.

„Roksana”, reče tata, „ovo je čudesno mesto. Nikad nisam video lepše.” Sedeo je pored nje. Osvetljeno vatrom, lice mu beše povratilo zdravu boju, a ona je, onako s pletenicom i razvezanog šala, podsećala na priliku koju je Rembrant propustio. Pogledah u Svid i videh nadu na njenom licu, i osetih je i na svome.

„Hajde, Rubene!” reče. „Idemo da vidimo šta sve ima.” I tako mi krenusmo, a tata nije obraćao mnogo pažnje na nas, pošto je, kako sam to ja zamišljao, gledao Roksanu novim očima, jer beše stvorila bajku dovevši nas na ovakvo mesto. Zaista je bilo čudesno. Kako drugačije da se opiše dolina iz koje se, po najjačoj zimi, dim širi kao sa bojišta, gde čuči stenje vrelo kao artiljerija, gde rasplamsala vatra budi zaleđene daždevnjake kojima možete da plašite svoju sestru? Trčali smo tamoamo po tom komadu zemlje. Bili smo zaboravili na piknik. Preskakali smo pukotinu na mestima gde je bila uža i u nju ubacivali pregršti snega samo zarad uzbudljivog šištanja. Jednom smo, odmarajući se na vreloj steni, prisustvovali spaljivanju sasušene smreke, čipkaste smeđe smreke, udaljene manje od deset metara od nas – zabrektala je, užarila se, buknila i zauvek nestala. Na trenutak, Svid i ja pomislimo isto, da su sve stvari u ovoj sferi podložne spontanom sagorevanju (šta kažete na ovu misao od koje podilaze žmarci), ali otrčavši do tamo, ona proviri u rupu u kojoj je drvo nestalo. Dole se nalazila žila užarenog lignita; događaj koji smo gledali mora da se bio desio na hiljade puta.

Vrativši se, pored vatre ugledasmo poklopljen sud iz kojeg je kuljala para, i mali kotao postavljen nešto dalje. Tata i Roksana bezbrižno su razgovarali onako kako to čine odrasli koji su upravo promenili brzinu da bi udovoljili deci – iritirajući ton za decu koja pokušavaju da proniknu u budućnost. I mada je Svid vešto bacala poglede, Roksana se nije dala lako dokučiti posrednim ispitivanjem; morali smo da se zadovoljimo jakim mirisima iz šerpi i time što smo primetili kako

Roksana sedi, naslonjena na stenu, s tatinim savijenim kaputom pod leđima. Kad bi za to bilo vremena, ja bih ovde opisao poslastice kojima smo se kasnije založili: dobro posoljeni goveđi paprikaš uz luk iz turšije i zlatni kolač od đumbira, zaslađen voćem iz konzerve, karamelisana mešavina koju je Roksana nazivala Mrki medved u višnjiku. Ali, bilo je malo vremena. Tata je usplahireno zurio u dolinu.

„Je li ono Martin Andreson?” upita, pokazujući na čoveka u kaputu, koji je išao ka nama provlačeći se između stena.

Roksana upita: „Ko?”

„Martin Andreson”, odgovori tata. „Vladin čovek. Je li to on, deco? Nisam baš siguran.”

Čovek je imao kaput do kolena, vezan kaišem u struku, i pažljivo je koračao duž vatrene žile. Nije nosio korpu za piknik, već je držao ruke u džepovima. Onda izvuče ruku i mahnu nam kao neki stari prijatelj.

„To je on”, rekoh.

Tata uzdahnu.

„Šta hoće? Ko je on?” začudi se Roksana

Tata ne odgovori; odakle bi pa i počeo?

„Džeremaja?”

„No, videćete.”

„Zdravo!” reče Martin Andreson uspinjući se. „Zdravo, Džeremaja, Rubene. Hej, a gde vam je devojčica?”

Tata pogleda unaokolo. Svid beše nestala istom brzinom kao i ona smreka. „Cunja, pretpostavljam. Stigli ste taman na večeru, gospodine Andresone.”

„Hvala. Jeo sam.” Pokvareni federalac odabra kamen i sede. Izvadi cigaretu i zapali je vatrom iz zemlje, zatim dobro povuče i namignu mi kroz dim. Uvek se ponašao kao da je neki omiljeni ujak koji je došao iz Indije da vas poseti – čoveče, baš je bilo neprijatno.

„Roksana, ovo je Martin Andreson”, reče tata. „Martine, Roksana.”

„Zadovoljstvo mi je, gospođo Koli.”

Zavlada tišina dok je Andreson pušio i razgledao okolo. Nije bilo moguće ne primetiti da glupan, onako sedeći, dobro izgleda na svetlosti. Izgledao je, takođe, i izuzetno zadovoljno. Pretpostavih da smo zapali u grdnu nevolju zato što smo se ovoliko dugo krili.

„I?” upita tata.

„Drago mi je”, odgovori Andreson, „što sam ponovo naišao na vas. Znete li? Imao sam nekih problema sa kolima, tamo u Lintonu.”

„Izgleda da ste ih sad rešili.”

„Biću iskren, gospodine Lende. Sve smo bliže Dejviju. I što smo mu bliži, to je opasnost po njega veća. Ne pretim nikome, to je jednostavno istina.”

„Izvolite!”

„Tražim vašu pomoć. Razumem vaše protivljenje.”

„Ne mogu da vam pomognem. Ako ste mu blizu, kao što kažete, onda već više znate od mene”, odgovori tata, dodajući već sledećeg trena. „Čisto uz reč, koliko mislite da ste mu blizu?”

„On je u Bedlendsu”, odgovori Andreson.

„Priznaćete da je Bedlends poveliki.”

Andreson povuče dva-tri dima i kao da se odluči da bude otvoren. „Nedaleko odavde jedan rančer drži nekoliko svinja u ambaru. Prošle sedmice, njegova ćerka izašla je da obavi neke kućne poslove i primetila da nema njene najdraže svinje – da, njene najdraže. Obor zatvoren, vrata ambara isto tako. Pa, takve se misterije katkada dešavaju. Svinje su pametne, razumem. Zato nisu zvali šerifa sve dok na isti način nisu ostali i bez druge svinje. Nestala iz zatvorenog obora.”

Tata reče; „Čekajte malo. Vi mislite da Dejvi krade te životinje, da je on ovde?”

„Nedaleko odavde.”

„Da li ga je neko video?”

Andreson reče: „Pretpostavljam da ih uzima radi hrane, a vi ?”

„Da li su ga *videli*?” Činilo se da Andreson smatra da je pružio dovoljno detalja. „Jesu. Skoro sasvim sigurno.” On se naže, baci cigaretu u vatru, a zatim gledaše dole za njom. „Ono što bismo mi hteli, gospodine Lende, jeste da pođete sa nama, na dan ili dva. Da se malo provozamo naokolo.”

„Da se provozamo?” upita tata.

„Cenili bismo to.”

Za sve ovo vreme Roksana je ćutala. Ja, naravno, nisam znao koliko joj je tata ispričao o Dejviju – ništa u našem prisustvu. Očigledno nije izustio ni reči ovom starom pokvarenjaku ovde, a ipak, posmatrajući Roksanu, pomislili biste da ne samo da poznaje moga brata, već da ga je sama odgojila i naučila da izbegava zakon. Na licu joj se nije odražavalo ništa, a prema Andresonu beše uzdržana, što, pretpostavljam, i nije bilo neko iznenađenje kada se zna šta je njen deda-ujak mislio o Pinkertonima.

„Da se provozamo”, razmišljao je tata. „Gospodine Andresone, da li vi i dalje verujete da ja nekako mogu da vas dovedem do svog sina?”

„Ne prirodnim sredstvima”, odgovori Andreson.

„Da li vi to pretpostavljate da ja raspoložem nekim drugim sredstvima?”

Andreson reče: „Posao kojim se bavim ponekad zalazi i u druga područja. Možda možete da nam pomognete, rekao bih, da odredimo našu potragu.”

Tata se ukruti. „Ja nisam vrač. Ne pričajte mi o tome.”

„Nisam imao nameru da vas uvredim”, reče Andreson. „Ali, saslušajte me. Hoćete li da me saslušate?”

Tata ne odgovori ništa.

„Pre dve godine jedna devojčica iz Mičigena bila je kidnapovana. Otmičar ju je smestio u iznajmljenu brvnaru i odvezao se da pronade telefonsku govornicu, ali je sleteo na zaleđenoj krivini i udario u ambar, i to mu je bio kraj. Želite li da pogodite kako smo pronašli devojčicu?”

„Privedite kraju, gospodine Andresone.”

„Ne krivim vas. Zapravo, mislio sam da je moj nadređeni sišao s uma. Razgovarao je sa porodicom i ostalim prijateljima. Bila je tu i njena sestra, od oko jedanaest godina. Došao je k meni – to je Rej Levi, moj nadređeni. Mislio je da bi sestra mogla da nam pomogne da pronađemo devojčicu.”

„Ne znate šta povezujete”, reče tata.

„Pa, to je istina, i ne pretvaram se da znam. Ali, tek, sestra je krenula s nama. Kružili smo, pošavši od njene kuće. Slušajte – to nije baš procedura i nema baš mnogo smisla.” Andresonu u prilog, kao da mu nije preterano prijalo što pripoveda ovu priču. Zapalio je još jednu cigaretu i gledao u nju dok je govorio. „U jednom trenutku počela je da nam govori kuda da skrenemo. To ju je uznemirilo, plakala je i tako dalje. I jedno dvaput smo pogrešno skrenuli. Neću da vas lažem.”

Svi smo, uostalom, znali kraj priče – isto kao i vi.

„Pronašli smo je malo pre mraka”, reče. „U brvnari je bilo ledeno. Ne bi bila preživela do jutra.”

Od svega ovoga prevrtala mi se utroba. Nemojte pogrešno da me shvatite. Bilo mi je drago što je devojčica srećno prošla. Ali nešto me stište ispod rebara, kao da će srce da mi iskoči. Želeo sam da pobegnem odatle! Zato što sam shvatio da više ne mrzim Andresona. Plašio sam ga se, ne znajući zašto, i mogu da vam posvedočim da je to bilo još i gore.

„Ne mogu da učinim ono što tražite od mene, gospodine Andresone”, reče tata.

„Vi ste čovek od vere; svi to kažu.”

„To o čemu vi govorite nije vera. To je nešto drugo, glupost ili vidovnjaštvo.”

„U Rufingu ima jedan čovek koji veruje da vi imate pristup nečemu velikom”, reče Andreson. „Nekoj neobičnoj moći”, objasni.

„Ućutite, za ime Boga!” reče tata.

„Vaš šef, gospodin Holden – čovek koji vas je otpustio.”

Tata ustade. „Zahvaljujem vam što nas obaveštavate”, reče. „Ukoliko nešto otkrijete, mi smo odseli kod gospođe Koli. Možete tamo da nas nađete.” Na to i Andreson ustade i pruži tati karticu sa brojem telefona, naglasivši svoju iskrenost i nadu da će se tata predomisлити. Gledali smo ga kako odlazi niz dolinu i nestaje među vatrom osvetljenim stenama.

A sada, nema sumnje da se i vi pitate ono isto što sam ja kasnije upitao Svid, u Roksaninoj kući. Kao, na primer: zašto nas Andreson nije pohapsio na licu mesta ako nas je već smatrao saučesnicima i beguncima?

„Ne znam”, odgovori ona. Oblačili smo pižame, a raznorazna uzbuđenja te večeri i dalje su nam kolala venama.

I zašto je, ako je bio toliko uveren da se približio Dejviju, naš pokvareni federalac bio voljan da se okrene čak i vidovnjaštvu, samo da bi ga uhvatio?

„Ne znam”, reče Svid.

„I šta je to uopšte vidovnjaštvo?” pobunih se. Reč je prizivala strašna obličja vere, u kojima neka osoba veruje uglavnom u zle, nevidljive ljude koji znaju da ti se prišunjaju i dišu ti za vrat.

Ali, Svid na to ni ne obrati pažnju. Bila je potpuno obuzeta opojnom mišlju da ćemo ostati kod Roksane i obrtom koji se beše dogodio u poslednja dva sata. Najpre ni traga ni glasa od Dejvija, a onda se pojavi očevidac! Najpre ledeno putovanje, pa topli predah u kući u kojoj smo se više osećali kao u svom domu nego u Rufingu. Morao sam da se složim sa njom. Bilo se pokazalo da svako može da vam donese dobru vest, uključujući i čoveka poput Martina Andresona, mada to ne beše uradio hotimice, i mada je u svakom pogledu bio kralj bljuvotina.

Žila kucavica vesti

Nosio sam iz ambara kapu punu jaja kad ugledah čoveka koji je sedeo na konju, na padini iza Roksanine kuće. To se desilo sledećeg jutra, pre punog osvita, a taj se nalazio na oko osamsto metara od kuće, pa sam video jedino njegove crne obrise.

Jahač je bio Dejvi. To sam zasigurno znao.

Sedeo je na konju i posmatrao me. Konj je bio miran, osim što je mlatarao repom, a kako se razdanjivalo, gledali smo jedan u drugoga preko osamsto metara čistog plavog snega. Bio sam siguran da je to Dejvi; ipak, nisam želeo da ispadnem budala, pa sam pogledao ka kući da vidim gleda li ko. Niko nije gledao. Mahnuh.

Jahač mi ne odmahnu. Okrenu se i poče da se probija kako bi zaobišao brdo. Videh prsa konja i luk njegovog vrata kako propada i izdiže se dok se s mukom probijao kroz dubok sneg. Jahač ga potera napred, sledeći neku prtinu koja se uspinjala. Plašeći se da ga ne izgubim iz vida, stuših se ka kući, spustih jaja na pult, gde je Svid čekala da ih pregleda prema sveći, i jurnuh opet napolje.

Konj i jahač behu nestali.

„Šta se događa?” povika Svid. Pa pođe za mnom i zastade na pragu iza kuće, onako u kecelji. Roksana joj beše obećala da će je naučiti da pravi ujka-Hauardove rolnice sa cimetom, one kojima je poslužio mladog Buča Kasidija. „Tamo na brdu bio je neki čovek na konju”, pokazah. Nisam od onih koji bi prećutali, i sigurno bih bio rekao da je to Dejvi, ali na vratima se pojavi Roksana, saopštavajući nam da njen komšija Loni Ford napasa stoku na tom brdu, i na drugim brdima iza tog, i da pazi da staza bude i zimi proprćena. I ranije je spominjala tog Lonija – rančera koji je više voleo da bude u sedlu nego kod kuće, sa ženom – a koja je, prema Roksaninom mišljenju, premalo uživala u teranju stoke na ispašu i pastirskom životu uopšte.

Svid reče: „Sad ćemo da pravimo rolnice. Dolaziš?”

„Za koji minut.”

Vrata se zatvoriše.

Skočih do ambara, kao da sam možda nešto tamo zaboravio, nonšalantno uđoh unutra, a zatim požurih na zadnji izlaz, rasteravši kokoške. Uskočih u kozji tor i udarih na vrata, pa u manji obor. Odatle sam mogao da otrčim do padine o kojoj je bilo reči, a da to niko iz kuće ne primeti.

Nisam više bio potpuno uveren da je jahač koga sam video Dejvi. Možete da pretpostavite koliko su mi se nade umanjile kad je Roksana pomenula rančera Lonija Forda.

Ali je zaista ličio na Dejvija, uprkos velikoj razdaljini, slabom svetlu i silnoj želji. Ako ništa drugo, hteo sam da se popnem do te konjske staze i malo pođem njome; značilo je to učiniti nešto stvarno, i to napolju, i nešto što zahteva trud. U tom smislu, bio je to i nepromišljen poduhvat – mogao sam da zamislim kako će Svid posle reagovati. „Pomislio si da je Dejvi i odmah si krenuo za njim?” Pa, to je nešto što bi i sam Dejvi učinio! Sav živahan i prepun ponosa, navalih napred. Sunce beše sasvim izišlo; polje je bilo kao lednik. Podigoh pogled ka brdima.

Ali, ipak, kakvo je to pešačenje bilo! Dok je na većini mesta sneg bio poput kredastih dina po kojima jedan dečak može da korača, u zavetrini nekih nanosa nalazili su se mekani džepovi kroz koje se moglo propasti do struka, a onda je bilo teško gaziti. Takvo putovanje guta vreme, i ja sam razmišljao u šta bi sve ova moja nepromišljena avantura mogla da se izrodi, samo kako bih što više

zabavio Svid. Recimo da pratim stazu do druge strane brda i tamo sretnem Lonija Forda. Šta bi on kazao dečaku koji ga je tako odvažno pratio? I mada ga Roksana beše opisala kao sredovečnog čoveka, ja sam gospodina Forda zamišljao kao mladog (izgledao mi je dosta mlad tog jutra, mada svako zna da čovek na konju deluje mlađe – to je utisak koji se javlja usled uzdignutog stava; čak su i s Avgusta Šulca spadale godine dok je jahao) i mirne naravi. Zamišljao sam kako ga zatičem na drugoj strani brda dok greje ruke iznad vatre od grančica, kako, zapravo, verovatno tamo kuva kafu u lončetu, pošto mu nije prijatno da to čini kod kuće, gde mu žena sedi i čezne za soliterima. Zamišljao sam kako se okreće ka meni, srećan što je stekao društvo, mada nije tip čoveka koji će to iskazati rečima; pita me za ime, odlazi do svog mirnog konja, uzima limenu šolju iz bisaga. Kafa, Rubene? Hvala, gospodine Ford – dosta je.

Ovde me je odjednom zapanjio moj nedostatak poetičnosti. Da je Svid pošla u avanturu, ona bi sigurno smislila življi ishod od šoljice kafe sa rančerom papučićem.

Krenuo sam ispočetka. Prešao bih brdo – uz koje sam sad, na svoje olakšanje, bio počeo da se penjem – a tamo bi bio on, povučeni, namršteni i često užasni Ford! A ispred njega bi na snegu ležao leš teleta za kojim je pošao u potragu, leš rasporen od grla do utrobe, oči mu razrogačene, jezik izbačen kao oni kvržićavi goveđi jezici u prodavnici Ota Šoka, a Ford bi klečao pored njega dodirujući prstima savršene krvave tragove ogromnog vuka. Stravičan prizor! I Ford bi se okrenuo ka meni i zarežao bi: „Dečače, šta ti tražiš ovde? Ova brda nisu za šetnju. Dođi da vidiš ove stope” – velike kao moja glava! – „Obrati pažnju, dečače, da nije čak ni jeo. Ubija iz rasonode. Vrlo je moguće”, pretpostavio bi Ford, zverajući okolo, „vrlo je moguće da nas baš sad posmatra.”

Pa, sad možete da shvatite zašto je Svid bila pisac. Ali, i ja smislih još nekolike napete scene, i to me obradova i utuca mi vreme dok nisam stigao do konjske staze; kad stigoh do nje, videh da to nije ništa drugo do puteljak koji je kroz snežne nanose, utro jedan jedini dugonogi konj, a ne čista pešačka staza kakvu sam ja zamišljao. Čučnuh. Staza, samo što nije – sneg do butina, a to što tuda beše prošao konj, lomeći pokoricu, samo je oteževalo stvar. Istini za volju, samo što ne zaplakah tog trenutka; zato što sam se toliko mučio da stignem dotle, a gospodin Ford je do sada, bez sumnje, odjahao kući, a Svid je, što beše najveća nepravda, bila u Roksaninoj kuhinji i mesila rolnice sa cimetom. Sekirao sam se zbog ove nevolje sve dok od hladnoće nije počela da me boli zadnjica, pošto bejah pao u sneg, a što je bilo pogoršano činjenicom da je bila i mokra. Zatim sam, ustajući, pogledao ka kući i ambaru.

Pa, bili su čak tamo! Poprilična razdaljina, kad se u obzir uzme teren, i kad se uzme u obzir da sam ja bio posiromašnih pluća.

To me je pokrenulo.

Otresoh sneg sa pantalona. I mada sam, u stvari, silno želeo da odem kući i ugrejem se, sada primetih da se na ovoj visini brdo znatno šiljilo i da je sneg, po svoj prilici, ovde bio čvrst. I još mi pade na pamet da se rolnice sa cimetom prave sa kvascem i da im treba dosta vremena da narastu. Šta će mi škoditi da pratim konjsku stazu kao što sam planirao? Zar gospodin Ford ne bi mogao da bude upravo sada iza te okuke i pregleda iskasapljeno tele?

Potrčah napred, uz levu stranu staze. Odnekud zamuka krava i zvuk zazveča kroz zaledena brda. Praktično pre nego što sam to uopšte i shvatio, zađoh za brdo, i sad sam gledao u dolinu iza koje su se uzdizala još strmija brda, neka s ogoljenim, raslojenim liticama, druga sa smrekama i upredenim žbunastim borovima koji su virili iz snega.

Dvadeset metara niz stazu, na konju ridanu koji je toptao, sedeo je Dejvi.

Izgledao mi je manji i tamniji nego što sam ga pamtio.

Pokušah da kažem – ne znam šta sam pokušao da kažem. Ništa nisam rekao.

On me odmeri, dok mu se konj saginjao i izbacivao paru kroz nozdrva i vrteo glavom. Imao je krznenu kapu sa dugačkim, pohabanim vrpcama koje su mu padale na grudi i zelenu, vojničku krznenu jaknu, toliko veliku da je morao da podvije rukave. Iznad usta je imao nekakve žbunaste brčiće pod kojima je nestajao dečak kog sam očekivao; gledajući mu u lice osetih vrtoglavicu i strah, jer to beše koliko Dejvijevo, toliko i neko tuđe lice.

Ali, moje slabosti nestade čim se on, pod tom kapom, nasmeši i zakikota i potera konja napred. „Prilično dug uspon, zar ne, Neti Bampo?”

U početku mi je bilo teško da govorim. Doterao je konja do gore i pružio mi ruku; ja je uhvatih i on me pope iza sebe; sedoh iza sedla, na široke konjske sapi – klizav aranžman. Naginjao sam se tamo-amo dok smo se spuštali iza brda. Ovde je bilo strmije, i konj, po imenu Fraj, često bi skliznuo postrance i zapeo. Nagoh se napred i obgrlih Dejvija oko grudi.

„Sve je u redu, Rubene, zna on svoj posao.”

Ali, meni beše kao da stojim na strmom krovu po vetru i držim se iz sve snage. Kakvo je to olakšanje bilo, osloniti se ponovo na svog brata, ali beše i čudno. Dejvijevo kaput osećao se na dim, na sumpor. Bio je mršaviji i čvršći nego što sam ga pamtio. Kao nečim nabijen. Obraćao se konju mirnim, kratkim rečenicama. Truckali smo se i klizali, i najzad skrenusmo ka smrekovom šumarku, gde je brdo bilo ravno, i tu Fraj stade.

„Jesi li dobro?” upita Dejvi.

„Naravno”, rekoh. „Dobar konj”, dodadoh, kao da se ja razumem u te stvari.

„Smrzavaš se?”

„Dobro mi je.”

„Skači. Što ne siđeš?”

„Evo.” Ali sam se poduže majmunisao. Nevolja nastade kad legoh potrbuške na konja, a noge ostadoše da vise; tad se prosto sledih, jer kad jednom kreneš dole, nema zaustavljanja, a Fraj je bio visoka životinja.

„Slobodno, Rube – sklizni”, ohrabri me Dejvi. „Aha!” Ali, ja sam se čvrsto držao. Nisam mogao da vidim svoje noge i to je baš bila poteškoća. Tad Fraj izgubi strpljenje i prope se, a ja skliznuh, ne dočekavši se na noge, i padoh poleđuške pod Fraja. Konj zatopta, bacajući mi sneg u oči. Ja štuknuh na sigurno čim Dejvi sjaha, a on me tad zagrli kao da sam mu stvarno mlađi brat, i ja zagrlih njega, stežući sve mišiće kako bi primetio koliko sam ojačao. Najlepše je bilo čuti ga kako se smeje, a beše to isti onaj smeh koji sam pamtio, samo malo dublji. Dejvi je uvek imao podobar bas za svoj uzrast.

„Sad mi pravo kaži”, reče. „Jesi li znao da sam ono ja? Kako si znao?”

„Pa, jednostavno sam znao! Odmah sam znao! Iako si bio daleko.” Pravo kazah; čim sam se opet bio našao na zemlji, postadoh pravo vrelo radosti i slobode. „Video sam te gore i znao da si to ti”, dodadoh. To i jeste bila moja prva misao, na kraju krajeva; nije morao ni da zna za Lonija Forda.

„Nisi nikom rekao, je l’ da?”

„Ma kakvi!” Nisam hteo da prikažem sebe kao mudrog i suzdržanog dečaka, ali bio je to lep

osećaj, da mi se Dejvi divi, naročito posle mog nespretnog silaska s konja.

„Bravo, Rube. Čoveče, baš mi je drago što te vidim!” Odjednom mi pade na um važno pitanje: „Ali, kako si znao gde smo?”

„Čuo sam vas sinoć – tebe i Svid kako se ludirate oko one žile uglja.” Sede na posečeni bor. „Kao Svid ne zvuči niko, znaš i sam. Privezao sam Fraja i došunjao se.”

„Posmatrao si nas?”

On se široko nasmeši.

„Ali, nisi se pokazao! Trebalo je...”

„Dobro je što nisam, zar ne misliš?” upita Dejvi, a ja na tren zanemeh, sve dok se ne prisetih da se pojavio Martin Andreson. Pa upita: „Rube, ko je taj čovek?”

I ja opisah pokvarenog federalca. Mada je Dejvi pretpostavljao da za njim tragaju, ovo su bile prve pojedinosti koje je čuo, i bio je fasciniran njima. Želeo je kompletnu sliku o Andresonu. Želeo je da zna kako govori, šta sve priča, kako se ponaša prema Svidi i meni i kako se slaže sa tatom. Bio je potpuno oduševljen onim kako nas je Andreson špijunirao u Lintonu, kako nam je mahao i kako je salutirao dok je odlazio. Strašno me je nasekiralo to što Andreson u ovim pričama uopšte nije ispadao onoliko loš koliko sam ja smatrao da treba. Ali, Dejviju je bilo svejedno; stalno je klimao glavom, smešio se i pucketao prstima, što me sad podseti da spomenem da je i dalje nosio one žute rukavice za poljske poslove koje je imao i prethodne jeseni, kada sam ustrelio gusku.

„Gde živiš?” iznenada upitah; čovek zimi ne može da živi napolju kad ima samo poljske rukavice.

„Ma, daj, Rube, taman si pričao kako ste ga se otresli u Lintonu.”

Istina je, taman sam bio stigao do najboljeg dela, i kad sam mu ispričao kako se Svid prikrala i sasula celu bočicu Tetka Džemajminog sirupa u Andresonov rezervoar, Dejvi se toliko smejaio da se prevrnuo u sneg, a konj Fraj načuli uši i prope se, ukrućenih nogu.

Upitah: „Jesi li ovde negde, u blizini?”

On prestade da se smeje i pažljivo me osmotri. „Nedaleko. Voleo bih da ti pokažem gde, ali bolje da to ne činim. Hej, u redu je.”

Nisu mi baš zasuzile oči, ali svakako mi ne beše pravo.

On kaza: „Bolje je da ne znaš, Rube.”

Što zvuči, pomislih oštro, kao da mi ne veruje. „Nisam cinkaroš”, rekoh mu toplo.

„Naravno da nisi”, složi se on.

Sedeli smo na oborenem boru dok je Fraj kopao sneg u potrazi za pašom. Možda će vas iznenaditi što sam, nakon tolike žudnje za pojedinostima, saznao od Dejvija veoma malo. I mada je oduvek tajio lične stvari, činilo se da je još uzdržaniji nego obično, kao da nas neko posmatra ili kao da čekamo još nekoga da nam se pridruži. On smače svoju krznenu kapu i obesi je o granu da se tamo njiše kao odsečena glava nekog ostrvljanina. Ko zna zašto, setih se starog gospodina Finča kako se smrzava na vetru ispred pošte. Bilo mi je strašno zbog gospodina Finča i želeo sam da verujem da je i Dejviju žao. Ali, nisam to mogao da izgovorim a da ne ispadnem mlakonja, možda čak i nelojalan; i tako smo ćaskali neko vreme, što je na izvestan način pružalo zadovoljstvo, pošto smo makar sedeli zajedno kao u onim bezbrižnim vremenima.

„Hej!” upita Dejvi. „Šta je to sa tatom i onom damom?”

I ja mu ispričah kako smo upoznali Roksanu – ponešto o njenim kozama, o bioskopu njenog tate i

o njenom deda-ujaku koji se družio sa čuvenim pljačkašima. Ali, nisam bio pravedan prema njoj; nisam, na primer, ispričao kako je pogubno izgledalo sinoć kada smo bili na ivici da krenemo.

„Da li joj se tata mnogo sviđa?” upita Dejvi.

„Ne znam. Video si ih”, rekoh oprezno. „Šta ti misliš?”

„Sviđa joj se. Čoveče, on baš izgleda mršav.”

„Imao je upalu pluća. Dobro je.”

„A šta je sa tobom? Kako tvoja pluća?”

Kad malo promislih, pa i nisu bila baš najbolje. „Što ne siđeš do Roksane? Otići ću prvi da se uverim da Andreson nije tamo i tako to. Svid će poludeti!”

Dejvi se nasmeši, gledajući u zemlju. „Ne verujem, Rube.”

„Pravi rolnice sa cimedom”, rekoh tonom kojim se mami dete.

„Slušaj, stvarno to želim. Ni ne znaš koliko. I voleo bih da upoznam tatinu prijateljicu. Ali, biće da taj pokvareni federalac nije toliko glup.”

„On je bar *unekoliko* glup”, rekoh odano.

„Pa, misli da sam ovde, što sasvim izvesno i jesam. Kako li je to shvatio?”

Meni se učini da bi Dejvi trebalo to da zna. „Kako sam reče, neko te je video. Kaže da si nekome ukrao svinju iz ambara. Dve svinje.”

„Oh”, reče Dejvi. „Oh.” Kao pravi džentlmen, nije rekao da je Andreson jednostavno *za nama* došao ovamo; i da mi nismo krenuli iz Rufinga, ne bi imao nikakvog razloga da pretpostavi da je Dejvi u Bedlendsu. Vest da su ukradene dve svinje mogla je da stigne do lokalnog šerifa, ali teško da bi otišla dalje. Posedesmo minut-dva, a onda on reče: „Ne mogu da siđem, to je sve. Istina je, Rube, da se svim silama trudim da izbegnem zatvor.”

Nisam ga krivio. I dalje ga ne krivim. Ali, to me dovede u tešku poziciju. „Šta treba da kažem, onda – kad se vratim?”

„Ništa” – pogledao me je tako uplašeno da sam odmah uvideo sopstvenu glupost. „Nemoj da kažeš tati, a naročito nemoj da kažeš Svidi. Za ime Boga, Rubene!”

„Dobro” – ali nisam mogao ni da zamislim da se vratim, a da ne kažem barem Svidi. Nisam čak bio siguran ni da li je to moguće.

„Rube”, reče Dejvi, „iskreno, ne mogu sada da razgovaram sa tatom.”

„Kako to?”

Fraj zarza zbog nečega i Dejvi ustade da ga umiri; tog trenutka grupa vrana odluči da ode dalje, i učiniše to cokćući i gaćući. Mene obuze jeza. U filmovima, na ovom mestu se osvrćete za poterom koja se primiče.

Dejvi reče: „Znaš šta? Nisam ukrao Fraja.”

Učini mi se kao čudan prelaz. Baš bi me bilo briga i da jeste.

„Pripada mom prijatelju. Čoveku koji mi pomaže.”

Ovo je dobro zvučalo – neko je na našoj strani. „Rančer? Loni Ford?”

„Ne, nije rančer” – pozele da se nasmeje, to sam video, ali se samo osmehnu. „Ovaj čovek je u jednoj nevolji. Grdnoj nevolji, Rubene. Ipak, prema meni je dobar.” Dejvi je gladio nervoznog Fraja, koji je i dalje rzao i gurao ramenima. Uznemirenost konja kao da je bila prelazna i meni se učini da

mi je brat na rubu nerava. Svaki čas je zastajao s pričom da bi bacio pogled oko sebe. Osluškivao je, ali ne onako kako se sluša idu li tragači, to sad pretpostavljam, već kao neko udaljeno dozivanje – kao što smo i mi ponekad osluškivali, tumarajući po šumarku, u očekivanju da nam zazvižde za večeru. Znao sam da se naš susret bliži kraju i stadoh panično da čeprkam po svakom zakutku mozga ne bih li pronašao način da ga produžim. Dejvi reče: „Daleko ti je da se vraćaš – evo, ja ću te odvesti deo puta.” Našao se u sedlu pre nego što sam uspeo da odgovorim, uhvativši me za ruku i popevši na konja. Fraj se udalji od drveća i bez žurbe krenu uz brdo.

„Kako ti se zove prijatelj?” upitah.

Isprva ništa; zatim: „Valcer.”

„Valcer kako?”

„Ne, Valcer mu je prezime. Zove se Džejp – Džejp Valcer.”

„Džejp? Čudno ime.”

Ne dade mi odgovora. Konj se beše iskosio dok se peo uz brdo, prednjeg dela podignutog i propetog, tako da sam morao da stegnem Dejvija još čvršće nego malopre. Čitava dolina bila je okupana suncem. Dan je bivao sve lepši, a ipak, mogao sam da osetim kako vedrina čili iz mene; iz snega je na sve strane izvirala sumnja. Pojavi mi se užasna slika, sva tamnih boja – Dejvi leži mrtav na nekom mračnom mestu gde ga nikada neće pronaći. Preseče me misao da ga nikada više neću videti, da nas je konj svakim korakom nosio sve bliže okrutnom rastanku koji sam morao da držim u tajnosti. Disanje mi postade otežano, kao da se unutar mene raspukao perjani jastuk. Pade mi na um tata, i čudesa, i ja zatvorih oči i počeh da se molim da nas, božjom rukom vođen, na kraju padine čeka on, lica punog mudrosti i odgovornosti. Verovao sam u ovu sliku iz sve snage, s obzirom na kratko vreme i Frajevo drmusavo kretanje. Oh, kad bi se tako dogodilo, otrčao bih kući po najmekšem snegu, toliko bi me brzo noge nosile, i vikao bih čitavim putem do kuće, toliko bi mi se pluća preporodila!

Prođosmo mesto gde me Dejvi beše pokupio i spuštali smo se sve dok nam pred očima nije iskrsnula Roksanina kuća. Dejvi reče: „Stoj, Fraj! Rube, bolje prepešači ostatak puta.”

Ali, ja ga nisam puštao. Kako sam i mogao, ovako opterećen?

„Rube.”

„Moram *nekome* da kažem za tebe”, rekoh. Čoveče, to je zvučalo kao lelek.

On mi odgurnu ruke od sebe i obrte se u sedlu. „Ne smeš to da radiš, Rubene. Ne još. Razumeš?” Ali ja nisam hteo da klimnem glavom, nisam hteo da priznam ovu naredbu. Zapravo, nisam hteo ni u oči da ga pogledam. Nikada ranije nisam prkosio Dejviju i sad me je bilo sramota što to činim. To je narušavalo jedan viši poredak – shvatih, u panici, da ću zaplakati ukoliko to odmah ne sprečim. „Onda mi pokaži gde živiš”, rekoh.

„Rube, rekao sam ti. Bolje je da ne znaš.”

Fraj se poda mnom promeškolji, i ja moradoh da se uhvatim za zadnji deo sedla kako ne bih pao. Rekoh: „Pokaži mi ili ću kazati tati.”

Znači, ipak sam bio cinkaroš; ovo je, bez sumnje, bila cinkaroška pretnja. A opet, ko sam bio ja da jedini nosim teret saznanja o bratovljevom prebivalištu? Jesam li ikada tvrdio da sam gospodin Atlant^{13} ili neko njemu podoban?

Držao sam se za sedlo i posmatrao Dejvija kako razmišlja o ovome što sam rekao, imajući bedan

osećaj da sam nešto uništio, ali on tada klimnu glavom. „Dobro, Rube. Važi. Važi.” Bio sam toliko iznenađen što sam u ovome uspeo, da sam se pustio, a Fraj zakorači i ja se strovalih pravo u sneg.

„Moramo malo da vežbamo”, promumla Dejvi dok sam ja stresao sneg sa sebe.

„Pomozi mi da se popnem”, rekoh. Već sam zamišljao Dejvija i tog Valcera kako žive u vlgvamu ili indijanskom šatoru iz koga se vije dim. Nisam mogao da dočekam da vidim.

„Ne sada.”

„Ali, rekao si!”

„Večeras.” Naže se ka meni. „Ne mogu tek tako da te odvedem tamo. Moram da kažem Džejpu da dolaziš.”

Nešto u tonu njegovog glasa ubedi me da je to odistinski. Upita me: „Možeš li da izadeš iz kuće, a da ne razbudiš sve u kući?” Pa naravno da sam mogao. I ja sam čitao Tvena kao i svaki dečak.

Dejvi osmotri Roksaninu kuću. „Izađi iza ambara. Kreni pravo ovamo. Najmanje dvestotinak metara. Biću u blizini.” On okrenu Fraja, koji prvih nekoliko koraka odskakuta tako veselo kao da mu je drago što će me se otarasiti.

„Čekaj! U koje vreme? Kada da izađem?”

„Kad možeš”, ogłosi se on ne okrećući se. „Biću tu. Nemam drugih planova.”

Nešto je nedostajalo kad sam se vratio Roksaninoj kući. Ušavši na zadnja vrata, okačih kaput, otkopčah kaljače i bacih ih u ćošak da tamo zjape. „Zdravo!” povikah.

Kuća je bila tiha.

Da li ste imali neko mesto na koje ste voleli da idete – bakinu kuću, gde ste bili mezimče, pa onda jednom naišli kad je bolovala? Sećate li se kako vam se činilo da je svetlo drugačije, a odrasli neobični, i onog okruženja i stalne radosti koje očekujete nema, nestali su kao što se duh oslobodi tela?

Međutim, to se osećanje stiša čim uđoh u kuhinju, pošto su rolnice sa cimetom, sa svojim zanosnim mirisom, tek bile izvađene, a Svid je bila zauzeta mućenjem preлива.

„Dobro, kud si *ti* otišao?” upita.

„Šetao se. Izvini što sam propustio doručak.”

„Mogao si nekome da se javiš.”

„Bre, Svid!” Stvarno mi beše krivo; ponovo osetih strah; koliko god da sam bio gladan, rolnice me nisu privlačile.

„Tražila sam te po ambaru i svuda okolo.”

„Samo sam se malo šetao.” Nikada nisam bio rešeniji da sačuvam tajnu. Ako bi mi izletelo, večerašnji susret sigurno bi propao.

Ona me upita: „Jesi li tražio tatu?”

„Nisam – zar nije ovde?”

„Naravno da nije”, saopšti mi Svid. „Izašao je da *se provoza* sa gospodinom Andresonom.” Ovo ste najmanje očekivali, je l’ da? I ja.

„Pa, istina je. Ustao je pre svanuća i otišao.” Probala je preliv, sklonila lonče za kafu sa šporeta, sipala malo u činiju i počela da lupa.

Sedoh. Pluća mi se behu uistinu smrzla. Bio sam toliko umoran da mi se činilo da su mi ruke tuđe, onako oslonjene na moja kolena, sve do dole. Rekoh: „Gde je Roksana?”

„Ima mušteriju.”

„Kako to da je otišao?”

Svid je kalila bes na prelivu. Bez sumnje bi bila srećnija da je imala neki odgovor.

„Kako to da sad hoće da mu pomogne? *On želi* da sad uhvate Dejvija?”

Naravno da sam se nadao da će me ovde pobiti – da će Svid braniti tatinu čudnu odluku da prati pokvarenog federalca. Pažljivo sam odabrao taj glagol: *pratiti*. Kao suprotan *od pridružiti se, pomagati, pristati uz nekoga*.

Tada mi na um pade nešto drugo. „Šta je sa vidovnjaštvom?” To me, u stvari, beše najviše potreslo. „On reče da je to vidovnjaštvo. Nije se sa tim složio, Svid!”

I dalje nije odgovarala. Spolja začusmo Roksanu kako ulazi u kuću zajedno sa mušterijom, nekim srećnim blebetalom, koji baci novac na pult. Začu se i otvaranje kase, kozino meketanje, zvono koje se oglasilo iznad vrata, a zatim Roksana ulete u kuhinju očiju sjajnih od vetra. „Rubene!” uzviknu. „Kud si ti to otišao?” i priđe i poljubi me u obraz; učinila je to po prvi put.

„Cunjao sam.”

„To je dobro. Jesi li nešto pronašao?”

Otišla je da okači kaput. Svid se pripremala da premaže rolnice, pošto beše ulupala premaz. Tog trenutka silno poželeh da im kažem za Dejvija – e, *to* bi promenilo kolorit ovde. I bi mi teško, jer sam znao da ne smem.

Povikah: „Roksana, kako to da je tata otišao?”

Ona izađe iz ostave i sede na stolicu pored mene. Sećam se da je nosila tamnozeleni džemper sa visokom rol-kragom, i sećam se kako je spustila laktove na kolena da bi me pogledala u oči. „Osetio je da mora da ode, Rubene. Nije hteo da se ti zbog toga ljutiš.”

„Ali, otkud to?”

Odmeri me načas. „Bio je naveden da ode.”

Naveden? To je trebalo da znači da Bog vodi glavnu reč i da vam krči put tako što dozvoli da vas otpuste da biste mogli da odete iz grada, ili tako što vam pošalje prikolicu, pa možete udobno da putujete. Tati je bilo dobro poznato takvo vođenje, razmišljao sam, ali u ovo, ipak, nisam verovao.

„Ko ga je naveo? Onaj izbljuvak, gospodin Andreson?”

Roksana se namah okrenu od mene, kao da se uklanja od mog prostakluka. Učini mi se, na trenutak, kao da ne može da me gleda. A kad me je pogledala, stvarno se zbunih, jer su joj oči igrale od veselja. Reče: „Mislim da gospodin Andreson ne bi mogao da navede tvog oca ni da se nakašlje.”

„Ali, otišao je sa njim!”

„Rubene, bio je budan čitave noći. Probudila sam se i čula ga. Znaš li šta je radio?”

„Pretpostavljam da se molio”, rekoh ojađeno.

„Jeste – ali nikad nisam čula da se neko tako moli.” Roksana je tu ućutala ne znajući šta još da kaže o tome. Primetih jarko, ali elegantno rumenilo koje proprati njenu potragu za rečima. „Ustala sam”, dodade, „i neko vreme smo razgovarali – Svid, ne čini li ti se da ti je preliv malčice pregust?”

Zaista je bio. Beše se zalepio za kašiku u vidu grumena veličine pesnice. Roksana joj pokaza kako

da ga razredi kafom i sa malo rastopljenog maslaca. Što je odvratno čekati da nam se stvari razjasne! Sad mogu da vam kažem šta nam je Roksana tada prećutala: kako ju je probudio tatin povišeni glas na vrhuncu rasprave; kako je pomislila da Andreson došao usred noći i da se njih dvojica prepiru. Iskravši se iz svoje sobe, začula je tatu kako izražava negodovanje prema pokvarenom federalcu. Razaznala je, između ostalih, i prideve *arogantan* i *budalast*. Odgovora, međutim, nije bilo. Čula je tatu kako besno korača. Ovda-onda bi progovorio; Roksana bi ga povremeno čula kako divljački prelistava Bibliju, kao da hoće da potkrepi neki argument. *On te ne zna i ne želi da te zna*, govorio je tata, dahćući potom kao da prima udarac. Na ovo Roksana pokri usta, jer joj postade jasno sa kim se to bori. Jednom zauvek prihvativši Boga zdravo za gotovo, Roksana nije razumela takvo direktno obračunavanje s Njim povodom bilo čega. *Nateraj me ako možeš*, povikao je tata, izazov koji i danas bolno pamtim. Ono što je Roksana sledeće čula bio je udarac kao kad čovek padne. I tad bi bila poletela unutra, ali je mišići izdadoše i ona sede u hodnik ispred vrata svoje sobe. Još se sećala čudne prijatne topline koja ju je tamo obuzela; u stvari, i zaspala je tamo, oslonjena leđima uza zid, iako su se u susednoj sobi rušile stolice i tata se borio. Probudivši se malo kasnije, ona lako ustade i zateče ga za kuhinjskim stolom. Bio je miran, i Biblija je bila zatvorena, mada mu je potkošulja bila iscepana na grudima. On joj se nasmeši; zatraži joj kafu. Kad ustade, pridrža se za naslon stolice.

Ali, Roksana nam tada ništa od ovoga nije ispričala. Sve što je rekla bilo je da se tata molio noću, veoma nasekiran zbog problema s Andresonom, i da je ona ustala da mu pravi društvo i da im se razgovor rastegao.

„Ispričao mi je kako si srušio onaj koš”, reče Roksana. „Drago mu je što postaješ sve jači.”

Shvatio sam da time hoće da pridobije oprostaj za moga oca. „To i nije bilo teško.”

„I da si onda od tog novca kupio namirnice”, dodade.

„Hteo sam kanu.”

„Stvarno je hteo”, potvrdi Svid.

„Je l’ bi hteo da izvadiš tri tanjira i izneseš mleko?” upita Roksana. Dok sam ja to obavljao, ona reče: „Kupio si namirnice umesto kanua? Kladim se da ti se srce cepalo.”

„U početku jeste”, priznadoh.

„Da li bi rekao”, pitala se ona, „da si naveden da tako postupiš?”

Videh na šta cilja, ali to me samo isprovocira, kao što to često i čine iskrene reči. „Pa, svakako – navela me je Svid”, progundah. „To je njen posao, zar ne?”

Ovo izazva Roksanin predivni, duboki smeh. „Hajde, Rubene”, reče. „Reci mi da li su ove rolnice tako dobre kao što je to mislio gospodin Kasidi.”

On, Buč Kasidi, uopšte nije umro u Boliviji, kako se to misli. Umro je, tvrdila je Roksana, u blizini jednog vetrovitog zaseoka Risa, u Kansasu, 1936. godine. Znala je po tome što se razbojnik opet pojavio na pragu njenog deda-ujaka, u Kasperu, početkom Prvog svetskog rata. Hauard Koli beše dobio čin oficira, jer je zahvaljujući svom lekarskom pozivu i veštini oružara bio zanimljiv američkoj vojsci. Već je bio spakovan i sedeo je za kuhinjskim stolom, kada mu Kasidi pokuca na vrata. Iako je hramao i nosio štap, još je čuvao onu životnost kojom beše do kraja osvojio Hauarda – ne, nije bio upucan u čuvenom salunu; hramao je otkada ga je jedan ogorčeni konj zbacio pravo na topolu. A oni jadni ljudi u salunu? Njegovi prijatelji, Bog da im dušu prosti, dva momka, Mark i Pager, koji su dojahali iz Kalifornije da bi postali vakerosi^[14]. Bolivijском poručniku po imenu Harave bilo je mnogo pogodnije da veruje i raportira da je ubio čuvene američke zločince, dok su

ubijeni zapravo bili puki učenici. Buč i Hari Longabo nisu uopšte ni bili u Boliviji u to vreme; jahali su na jug kroz Argentinu da bi se susreli sa jednim američkim genijem, prognanikom kao što su i oni bili, koji je tvrdio da je konstruisao balon u kome čovek može da obiđe svet. Longabo se nosio mišlju da uloži novac u ekspediciju koju je genije predložio, a čiju profitabilnost Buč nije predviđao. Buč se složio jer mu se dopala misao da bi mogao da se provoza u balonu.

Svid je sve vreme sedela na ivici, samo čekajući gde će da se ubaci. „Znala sam da ga nisu ubili u Boliviji. Sve vreme su lagali!”

„Jeste, možeš samo da zamisliš koliko je ujka-Hauardu bilo drago zbog toga. Bilo mu je žao što nije bolje ugostio Buča, ali bio je dobio čin..”

„...a voz je uskoro polazio”, reče Svid.

„Jeste, nije dolazilo u obzir da ne ode”, reče Roksana, mada odmah dodade da im je ujka Hauard, kad je ostario i oronuo, u poverenju rekao da je za dlaku falilo da napusti američku vojsku i ode sa Kasidijem, i to bi vrlo verovatno i učinio, samo da je Buč rekao jednu jedinu reč.

„Trebalo je!” reče Svid.

I tada je Hauard poslednji put video svog prijatelja. Kasidi se poverio da je uzeo novo ime, Jona Vork^{15}, koje mu se dopadalo zbog svog poštenog prizvuka. Rekao je Hauardu da ga potraži kad se rat završi, najverovatnije u Kansasu, gde je planirao da uđe u posao sa vetrenjačama. Kasidiju su oči plamtele: voleo je vetrenjače, voleo je da ih posmatra kako se okreću. Hauard je verovao da jeste ozbiljan, ali da je nesposoban da započne pošten život. Reče: srećno, Buč. Jona, odgovori mu Buč.

Pa, slažete li se da je ekskluzivnost žila kucavica vesti? Ko je još na svetu znao pravi završetak ove priče? Ko je znao za jadnog Marka i Pagera, za ambicioznog Haravea? Bili smo porasli kao kvasac zbog te privilegije. Zamislite da ste sami na obali kad preživeli brodolomnik izađe iz mora sa svojom fantastičnom pričom; zamislite da u svojim dokumentima pronađete dokaz da ste tajni, dugo traženi naslednik nečega.

„Ali, umro je trideset i šeste?” raspitivala se Svid.

Roksana ustade smešeći se, ode do staklene vitrine i iznese album. Imao je tamnocrvene korice i crne stranice povezane trakom, a kad ga je otvorila, zakrckao je.

„Ovo je ujka-Hauardu stiglo poštom. Nema imena pošaljioaca.”

JONA R. VORK

U Risu, u Kansasu, devetog dana oktobra 1936, u sedam sati ujutru, umro je Jona Robert Vork, cenjen u svojoj zajednici i poštovan u svojoj zemlji.

Gospodin Vork imao je pedeset i tri godine. Proviđenje ga je obdarilo jakom građom i velikom snagom uma. Bio je veteran Velikog rata^{16} i pripadnik proslavljenog letaćkog korpusa u Leonu. Posle desetina misija, njegov avion pogođen je iz puščane paljbe; Gospodin Vork bezbedno se spustio, ali su ga zarobili i držali u pruskom zatvoru, a u levoj butini mu je ostao metak koji će mu do kraja života otežavati hod. Posle nekoliko meseci pobeo je uz ogroman rizik po život i vratio se sam na prijateljsko tlo.

Gospodin Vork stigao je u Ris u proleće 1918. pošto je otpušten iz vojske uz sve počasti i odlikovanja primerena njegovom junaštvu. Odmah je započeo karijeru u kompaniji za vetrenjače, gde

je radio kao zastupnik za prodaju. Može se sa sigurnošću reći da je većinu vetrenjača u Risu, kao i u okolnim mestima Flint Hilsa, prodao i postavio gospodin Vork. Bio je poznat i kao stručnjak za pronalaženje vode, i zbog ove veštine bio je tražen u svetu. Zbog toga je iz Kanzasa putovao u razne krajeve sveta i uvek se vraćao sa pregršt pustolovnih priča kojima je poučavao i zabavljao gomilu mladeži, rado viđene na njegovoj verandi.

Na samo jutro svoje smrti završavao je popravke na vetrenjači na ranču Hauela Votsa. I mada se gospodin Vork popeo na vetrenjaču s uobičajenom lakoćom, gospođa Vots, koja je bila u kuhinji, začu krik, proviri kroz prozor i spazi gospodina Vorka kako leži ispod tornja. I mada mu se puls zaustavio deset minuta posle pada, kako nam je rekla, mišićna sila njegovih udova zadržala se još narednih osam do deset sati, toliko je snažna bila njegova građa.

Pripadnik Milostive baptističke crkve u Risu, gospodin Vork, umro je s nadom i verom u svog Spasitelja. Gotovo čitav dan bili smo zamišljeni nad tom čituljom, Svid i ja – više Svid, pored čije se vrcave mašte moja pokazala kao slaba i jadna. Kada sam izneo pretpostavku da je sam Longabo poslao isečak ujka Hauardu, ona reče da nije, već da je to sigurno bila Longaboova hrabra dragana Eta, koja se u Boliviji zarazila gubom i preostale godine provela u sumornoj kući, pišući senzacionalne romane koji nisu otkriveni do dana današnjeg. Kada sam ja Bučovo traženje vode pripisao korišćenju rašljastog štapa posečenog sa drveta za vešanje, Svid napomenu da su takve rašlje imale dejstvo samo ako su posečene sa drveta na kome je nevin čovek obešen, a sve to ionako nije bitno, jer Bučova godišnja putovanja u inostranstvo nisu imala veze sa otkrivanjem vode, već sa veselim susretima sa Harijem Longaboom – njih dvojica su štetili evropske železnice, finansijske institucije i šeike mnogoženice u kućnim haljinama. Hoćete još? Kada sam pretpostavio Bučovo veselje na račun onog izmišljanja slavnog ratnog razloga za svoje šepanje, Svid se predomisli i reče da to uopšte nije bila izmišljotina, da je on zaista stupio u vojsku, i šepanje i ostalo, pilotirao krhkim avionom iznad nemačkih linija, i da je bio oboren, i zarobljen i da je pobjegao. Oduvek je želeo da leti, reče ona. Sećaš se baloniste izgnanika?”

„A šta je sa njegovim udovima?” upitah. Taj deo o njegovim udovima koji su bili snažni i pošto je umro bio je jeziv.

„Pa, sigurno nije ustao i šetkao se uokolo”, reče Svid.

„Mogao je. Pilići to ponekad rade.”

„Ma daj, Rubene!” odgovori ona, ozlojeđena ovim omalovažavajućim poređenjem. „Ljudi bi popadali u nesvest.” Porazmislila je o tome. „Pretpostavljam da je samo uradio nekoliko trbušnjaka tamo pored vetrenjače. Buč je verovatno radio trbušnjake svakog dana – bio je pomalo sujetan na svoj stas.”

Kad o tome razmislim, mrtvac koji radi trbušnjake u vašem dvorištu s podjednakom lakoćom će vas baciti u nesvest kao i onaj što se šeta. Zamislio sam gospođu Vots kako istrčava da pomogne jadnom Joni Vorku – opipavajući uzalud njegov puls – verovatno je plakala tamo pored njega kad je počeo da radi trbušnjake! Verovatno je pomislila da je s njim sve u redu! Bar isprva.

„Šta misliš, koliko je trbušnjaka uradio?” pitao sam se.

„Pa, kaže se da su mu mišići radili narednih osam do deset sati.”

U tom slučaju, verovatno ih je još radio kad se gospodin Vots vratio sa pašnjaka. Zamislih ga kako, sav iscrpen, ulazi u kuću. „Draga”, mogao bi da kaže, „šta ti misliš, šta to Jona tamo radi?”

Osam do deset sati. Čoveče, to je baš sila trbušnjaka.

Čovečuljkova zemlja

Odmah iza ponoći, onaj pognuti zamotuljak iza ambara bio sam ja, Ruben Lend, u stanju gorkog kajanja. Prestrašen, eto to sam bio, i uznemiren što ću zakoračiti u noć. A čitav dan sam zamišljao slavu ovoga čina – ja čekam da se nad kućom nadvije tišina, navlačim panatalone, iskradam se do kuhinje, trpam u džep biskvite sa đumbirom, polako zatvaram vrata, prelazim dvestotinak metara kroz noć u susret Dejviju – do maločas me je već i sama pomisao na to stavljala među heroje. Naravno, predviđao sam malo nervoze. Mrak je mrak. Ali setio sam se Toma Sojera i Haklberija, preplašenih u onoj noći na groblju. I Dejvida Balfora kako se penje na onu trošnu kulu, a njegov ujak dole osluškuje hoće li pasti. A šta je sa Odisejem, koji se spušta u pakao sa čaturicom krvi da utaži žeđ Tiresijinoj seni? I Odisej se plašio, a pogledajte kroz šta je sve prošao. Zar ne bih i ja mogao da pobedim tremu i uspem radi Dejvija?

A ipak sam čučao pored ambara. Bila je to noć bez mesečine, a zvezde ne pružaju mnogo svetlosti, čak ni one stare, dobro znane, u koje sam se sada uzdao: veliki Orion sa pojasom i obešenim mačem, uz nogu mu pas Sirijus; Veliki medved i njegov zalutali član Arktur. Sve su bile blistavije nego ikada pre, a ipak je preda mnom stajao svet crnila i ništavila. U stvari – hej! – sigurno se i Dejvi plaši! Kako će pronaći put jašući kroz brda? Stavih ruku na uho: ni bata ni rzanja. Meni laknu, pa se odmakoh nekoliko koraka od ambara. Čak i da me ne čeka, morao sam da pređem neku simboličnu razdaljinu, bar da se kaže da sam pokušao. Brojao sam korake: petnaest, dvadeset. Ne smete misliti da nisam želeo da vidim Dejvija; samo sam bio slab i uplašen. Kod pedesetog koraka zastadoh. Ambar je bio samo mračna humka u noći. Upitah: „Dejvi, jesi li tu?”

U daljini se začu frktanje, i meni laknu. Zatim zatrepta maleni blesak, pa nestade, i opet se pojavi i izvi se u tečnu konjsku očnu jabučicu, i Fraj je već prilazio probijajući se s mukom kroz duboki sneg. Tako me je snažno gurnuo njuškom u prsa, da bih bio seo da se nisam uhvatio za njegove uzde. Osetih paru sa njegove kože, sumpor sa Dejvijeve odeće. Kako sam bio glup što sam sumnjao da će doći! Dejvi me zatim uhvati i povuče iza sebe, ne progovarajući ni reči, pomazi Fraja kako bi i dalje bio miran, pa cimnu dizgin i mi krenusmo u brda.

Kao i ranije, nismo odmah počeli razgovor. Bilo je suviše mračno, a put odveć neravan. Ja se privih uz bratovijeva leđa, obgrlivši ga oko struka. Osećao sam kako se konj naginje dok se penje i kako klizim ka njegovom stražnjem delu, što je jedan od težih načina jahanja, budući da je zahtevalo stalno upiranje mojih mišića da bih se privukao napred, a to mi beše novo. Toliko dugo smo ovako išli da počeh da se pitam kuda to idemo. Isprva mi se činilo da pratimo stazu koju ranije bejah prokrčio; sad mi se činilo nešto drugo. Uspinjali smo se i dalje. Zurio sam u zvezde, u želji da se orijentišem prema njima, ali Fraj se ugibao i posrtao, pa su mi stalno izmicale, i opazih jedino plavi disk na maloj visini; ako bi to bila Venera ili Jupiter, značilo bi da se krećemo u pravcu zapada. Bila je to štura informacija, ali ipak nešto o čemu sam mogao da razmišljam, sem o spadanju s konja. Činilo mi se da Dejvi još ne želi da razgovara. Osećao sam kako mu je pažnja usmerena napred, kako se telom isteže napred, kao da nas nosi on, a ne Fraj, i kao da taj rad crpe sve iz njega. Penjući se uz visoko brdo, zastadosmo na trenutak, a Fraj je brektao i sagibao se i razgrtao sneg kao da pase. Ja pustih Dejvija i uspravih se. Ne mogu da vam opišem šta smo videli. Vaskoliko vrtoglavo nebo beše se nadvilo nad nama. Bili smo unutar neba. Zvezde nisu izgledale bliže, već samo jasnije. Plamtele su žuto ili belo, a neke su prelazile u plavo ili bledozeleno ili narandžasto – trebalo je da Svid bude

tamo, ona bi znala prave reči. Ona bi znala da li je to nijansa lave ili iskre, ili tačkica između našeg zatamnjenog sveta i onog drugog, boje sunčevog smiraja. Mislio sam na Boga koji ih je stvorio, kako uzima pregršt bilo kog materijala, gvožđa ili čega drugog, i valja ga među prstima poput zrnastog žita. Prikaza mi se slika Boga koji uzima punu šaku tih kvrgavih loptica i polako ih baca, kao kad čovek seje. Pogledajte Mlečni put. Ima oblik kao da ga je hitnula Njegova ruka, zamahnuv naprednazad, zar ne?

„Hoj, Fraj!” reče Dejvi. „Idemo, Rube. Lepo je, zar ne?”

Bejah zadovoljan – mogao sam da razgovaram sa njim. „Misliš li da ih Bog baca tamo, ili ih stavlja jednu po jednu?”

Počinjali smo da se spuštamo, što je bilo mnogo prijatnije.

„Je l’ ti to meni postaješ poetičan?” upita Dejvi.

„Ne, ne verujem.”

„Pa, nešto postaješ.”

Ponovo ućutah. Fraj je hitao niz padinu kao da je mogao da vidi. Sada se zvuk pod njegovim kopitima beše promenio i vazduh postade blaži. Trebalo mi je nekoliko trenutaka da shvatim da smo među drvećem.

„Je li ti bilo teško da ne kažeš?” upita Dejvi.

„Ma jok.”

„Tata te nije pitao gde si bio?”

„Nije.” Dejvi, naravno, nije imao pojma kuda je tata otišao. Pitao sam se da li da mu kažem, pa reših da sačekam. Roksani možda nije smetala tatina odluka, ali ja nisam bio dorastao da je branim pred Dejvijem.

„Jesi li lako izašao odande?”

„Aha.” U stvari, samo zahvaljujući tatinom odsustvu plus Svidinoj zadubljenosti u novootkrivenu priču o Buču Kasidiju ja bejah izašao kao od šale. Svid je posle večere otišla u svoju sobu i zatvorila vrata, tako zadovoljna izgleda da sam znao da ovo nije ono njeno strašno durenje. Pred polazak u krevet pozvah je kroz ključaonicu. Začuh kako skače s kreveta, cepa papir, a zatim nekoliko listova iz njene sveske skliznuše ispod vrata – najnoviji Sani Sandaun. Baš joj beše krenulo, kao što ćete videti. „Maznuo sam malo keksa sa đumbirom”, rekoh Dejviju.

„Je li?” Bio je zainteresovan – verovatno mesecima nije jeo keks. On ispruži ruku iza leđa i ja mu na dlan stavih pet keksića. Zatim punih usta reče: „Je l’ ostalo i za tebe?”

„Jeste.”

Jahali smo kroz pošumljenu dolinu gde se činilo da ima manje snega, pa Fraj pređe u mirniji hod. Očekivao sam da začas stignemo tamo kuda smo pošli, da vidim neki znak Dejvijevog života – recimo, odsjaj vatre kroz platno.

„Je li u šatoru?” upitah.

„Šta?”

„Ti i Džejp. Živate li u šatoru?”

On na to povuče Fraja da stane. Okrete se u sedlu. „Rube, ima jedna stvar, slušaj me sada. Oslovljavaj ga sa gospodine Valcere.”

„Pa naravno.” Bio sam iznenađen. Nisam nameravao da budem suviše prislan sa nekim odraslim čovekom koga nikada pre nisam video. Šta Dejvi misli, u šta sam se ja pretvorio otkad je on otišao?

„Vrlo mu je bitno kako mu se ljudi obraćaju.”

Znate šta? Nikada ranije nisam čuo Dejvija da govori o nekome kao da je taj, a ne Dejvi, glavni. Čak i kod kuće, čak i sa tatom, činilo se da se pokorava uglavnom zato što to želi.

„Reći ću gospodine.”

„Dobro. To je dobro.”

„A kako ga *ti* zoveš?”

Dejv se okrenu napred. „Džejp.” Fraj nastavi da gaca pod zvezdama. „A devojčica je Sara”, dodade.

Ostatak puta jahali smo u tišini. Naporno putovanje izaziva nekakav vakuum. Sigurno smo se penjali i spuštali mnogo puta, ali meni je sve to bilo glatko prelaženje. Imao sam osećaj da me nešto vuče, privlači, doziva. Dospesmo najzad u klanac između dva brda, odakle se pružao pogled na istu onakvu ognjenu dolinu u kakvu nas Roksana beše odvela na piknik, samo daleko manje impresivnu. Bila je tu jedna glavna pukotina, širine automobila, ali je plamtela samo na određenim mestima, i to nekim hladnim blistanjem, kao sveća u bundevi. Plamenovi su izbijali iz nekoliko nejednakih napuklina koje su se preplitale, ali to nije bilo mesto koje bi nekoga navelo da pomisli na pakao ili na Voltera. Izgledalo je, rekao bih, kao da nije više u jeku snage, mada bi, bez sumnje, neko manje sviknut od mene sigurno bio impresioniran.

Dejvi reče: „Evo nas.”

Ugledah obris osvetljenog prozora, poprilično udaljenog od goruće žile. „Napravili ste brvнару?” Verovatno sam zvučao razočarano. Ima nečeg u šatoru.

On coku Fraju, koji otkasa dole rzajući, a odozdo mu odgovori barem jedan konj. Nisam skidao oči s prozora. Onda se iza njega otvoriše vrata, i jedan čovek izađe i stade uspravno, svečano osvetljen svetlošću iznutra. Odjahasmo do njega, a on stavi ruke za leđa i pogleda u mene kao da sam novac.

„Mali brat Ruben”, reče on. „Čast mi je.”

„Zdravo, gospodine Valcere”, reko.

On me uhvati za mišicu i spusti me s konja. Uprkos svemu što ću saznati njemu, ovaj je čovek znao šta dečaku treba da bi se osetio dobrodošlim – to jest, potpuno beše preuzeo kontrolu u smislu da se osećate odraslo i vojnički. Stavivši mi ruke na ramena, okrenu me ka sebi, popravi mi držanje, ispravi mi kaput, skinu mi kapu sa kićankom i zadenu mi je za rukav, gde i ostade, ne praveći nabor, i sve to bez ijedne reči; zatim stade preko puta mene i ponovo stavi ruke iza leđa. Pogledah oko sebe tražeći Dejvija, ali on beše otišao sa Frajem. Valcer reče: „Pogledaj me, Rubene!”

Nije bio nešto naročito visok, manje od metar i osamdeset. Snažne građe, širokih pleća, jedan od onih ljudi zbog kojih vam je jasno zašto se kaže kao od brega odvaljen – imate osećaj da u sebi ima svako oruđe koje mu je potrebno, i to sve u savršenom redu i svakodnevnoj upotrebi. Kosa mu je bila crna i vezana u kratak repić, i imao je visoko čelo i divlje obrve – podignute, nakostrešene i pokretne.

„Mmm”, promumla. Te njegove obrve su me plašile. Bile su kao izokrenute jareće bradice.

„Umoran od puta?”

„Nisam, gospodine.”

„Je l' ti hladno?”

„Nije, gospodine, samo na prstima.”

„Očekujem da želiš dobro svom bratu.”

„Da, gospodine”, odgovorih, setivši se one cinkaroške pretnje koju sam izneo da bih uopšte stigao ovamo. Valcer je sigurno znao za to, mada se činilo da nije unapred okrenut protiv mene.

„Jesi li gladan?”

„Ne treba mi ništa, gospodine Valcere. Hvala.” Ali, on me nije slušao. Pažnja mu je bila usmerena na nešto drugo. Saže se ka meni.

„Ako bih ti rekao da će se one planine preko kojih si jahao srušiti u prah i pepeo, i da će se na njihovom mestu uzdići voda, i da će po tom moru plivati bića kakva ne možeš ni da zamisliš, šta bi mi ti na to rekao, Rubene?”

Postavio je ovo kao da je to u bliskoj budućnosti i kao da jedino nas dvojica to znamo; a sve je ovo bilo toliko daleko od onoga što sam očekivao, da nisam čak umeo ni da budem pažljiv.

„Pretpostavljam da bih želeo da znam kog dana, gospodine Valcere.” On mi se zagleda duboko u oči, sav ispravljen, i snažno dunu kroz nozdrve, kao konj. „Uđi i jedi.”

Brvnara je bila prava ruševina. Viđao sam docnije fotografije njenih predaka, kolibe robova i napoličara, nanizane duž prašljivih polja u južnim državama. Nije imala grede, već je bila sagrađena od šuperenih, vertikalno postavljenih dasaka koje su, i gore i dole, bile prikucane za debla – četiri kriva zida spojena tako da liče na kutiju. Imala je počadali limeni krov i pod od dasaka položenih na голу zemlju, osim na mestu gde su nekolike bile uklonjene da bi se postavila bubnjara. Prašina ispod peći bila je crna od paleži. Ipak, i pored sveg siromaštva, u kući je moglo da se živi. Peć je izdašno odavala toplotu, na njoj se nalazilo lonče za kafu i kotlić koji je mirisao na žuti šećer. Kotao je bio dobro zatvoren poklopcem, sa nekoliko kamenova veličine pesnice ozgo, kao da je u njemu neko buntovno jelo. Bilo je tu i limeno bure s vodom na kome je pisalo PERFEKTNO ULJE, SVE ŠTO MU IME GOVORI. Čošak brvnare bio je ograđen razapetim konopcem, sa koga su do poda, kao rublje koje se suši, visili čaršavi.

Valcer sede na hoklicu za stolom koji se nalazio pored jedinog prozora. „Sedi!”

Nisam hteo – ne dok Dejvi ne dođe. Naslonih se na zid i pozabavih se kaljačama.

„Doći će on odmah”, reče Valcer. „Konj nije auto. Dođi i sedi!” Okačih kaput o klin i sedoh. On se nalakti i pogleda u mene. „Znači, pronašao si zabludelog brata”, reče. „Baš dobro, a?”

„Valjda je.”

„Dejvi mi ne priča o svojoj porodici. Ti si mi iznenađenje.”

„Izvinite.”

Oči su mu bile sjajne kao u jazavca. „Nema šta da se izvinjavaš. Treba da budemo iskreni jedan prema drugome. Ja imam neka pitanja za tebe, ti imaš neka za mene. Kreni!”

Bio je toliko direktan da sam jedino mogao da posumnjam u njegove namere. Hoće da ga ispitujem? Sada? A onda će on da ispita mene? Pogledao me je sa sažaljenjem i nestrpljenjem – zasigurno je očekivao više od Dejvijevog brata. „Pa? Šta hoćeš da znaš?”

„Zašto živite ovde?” upitah. To je bilo jedino čega sam se setio.

Obrve mu se skroz podigoše – od zadovoljstva, primetih na svoje olakšanje. „Sara!” pozva on.

„Dođi da upoznaš Rubena, sipaj mu kafu.” Pre nego što je završio rečenicu, ona razgrnu čaršav i pređe do šporeta, riđokosa devojčica od otprilike četrnaest godina, u pantalonama i muškoj flanelskoj košulji. Zelenoj, kariranoj, flanelskoj košulji. Kada je donela lonče s kafom, videh da su joj i oči zelene, mada nije upirala pogled pravo u mene.

„Dejvijejv brat Ruben”, reče Valcer kad ona postavi tri emajlirana lončeta i usu kafu. „Ovo je Sara. Hvala ti, kćeri.”

Ona mu klimnu glavom i povuče se iza čaršava, ne puštajući ni glasa, mada bih bio voleo da sam ga čuo.

„Živim ovde jer je ovo jeftino i sigurno mesto na kome mogu da čekam da se svet izmeni”, izjavi Valcer. „Ispravi se dok sediš, Rubene. To je stvar držanja.”

Sedoh uspravno. „Menja li se po vašoj volji, gospodine Valcere?” Pričao je, na kraju krajeva, o planinama koje se ruše i morima koja se uzdižu; mogao bi poprilično da se načeka.

„Da”, reče. „Izađem povremeno i pogledam. Menja se polako. To ohrabruje.”

Pa, nisam znao šta da mislim. Sve mi je to davalo sliku Valcera kako kleči na obali i meri dubinu vode užetom i olovom. A ipak, sedeli smo ovde u ledenom srcu zime. Prevazišavši sam sebe, kao sledeće upitah kako je upoznao Dejvija.

„Evo kako je bilo. Ja sam bio otišao u Amidon na doručak. Nije daleko, a ima i restoran koji nije loš. Vlasnik je Vilijams. Seo sam za prednji sto i poručio šniclu i jaja i gledao kroz prozor. Jesi li bio u Amidonu?”

„Nisam, gospodine Valcere.”

„Poslednji grad za koji znam da ima stubove da se vežu konji. Niko ih ne koristi.”

„Ni vi?” On se naže napred. „Je l’ ti ličim ja na ekscentrika?”

Trebalo je da mu vidite obrve – štrčale su pravo ka meni! Odmahnuh glavom.

„Ni vlasniku Vilijamsu niti bilo kome drugome”, reče. „Neka moja ekscentričnost bude naša tajna; moja, tvoja i Dejvijejva”

Klimnuh sa žarom.

„U restoranu je zazvonio telefon; javi se Vilijams; dobar kuvar, ali mnogo neprijatan čovek. Čujem da kaže studbejker. Vilijams spusti slušalicu i priđe mom stolu. Ispred su bila parkirana kola, i on pita jesu li moja. Ne, gospodine, nisu. Zatim se vrati nazad i ja ga čujem kako opet telefonira.

Malo posle, stiže moj doručak. Nema ti ništa lepše od šnicle i jaja! Kad sam ponovo pogledao napolje, vidim zamenika šerifa, parkirao se na kraju ulice. Rubene”, upita me Valcer poverljivo, „uživaš li ti u nevoljama?”

Mora da sam izgledao zabezegnuto.

„Ideš u školu, je li tako?”

„Ne sada.”

„Dok si išao u školu”, upita, snizivši trpeljivo glas, „kako su deca najčešće upadala u nevolju?”

„Zato što su pričala na času.”

„Zato što su pričala na času. Rubene, a jesu li slali nekad te dečake u direktorovu kancelariju da dobiju batine kad ih ponovo uhvate da pričaju?”

U Rufingu su, u stvari, decu slali upravniku Holdenu, kome je varjača visila na zidu ispod

diploma. Izlakirana do visokog sjaja, imala je zlatno postolje, kao neki skupocen ukras.

„Jesu, gospodine.”

„Pa, jesi li ti ikada *video* da ih šalju?”

Klimnuh glavom.

„I šta si mislio o tome dok se to dešavalo?”

Nisam imao odgovor na to.

On reče: „Bilo ti je milo što se to događa nekom drugom dečaku, a ne tebi.”

Prepoznadoh nešto istine u tome. „Možda si se zlobno smeškao. Srećan što će direktor da izudara nekog drugog, mada si i sam toliko puta šaputao na času. Nemoj da se vređaš. Mogu da podnesem tu tvoju pokvarenost zato što smo po tome rod rođeni. Ja sam sedeo u Vilijamsovom restoranu i gledao u tog zamenika što se parkirao i čekao vlasnika studbejkera. I bilo mi je dovoljno milo da se i sam zlobno smeškam, Rubene, ali nisam. Zlobno smeškanje grozno stoji odraslina. A meni je ipak bilo milo što je neko upao u nevolju, a to nisam ja. Nemoj ovo da shvatiš kao da se kajem. Ne kajem se ni za šta. Bilo mi je milo što taj drugi još nije znao da je u nevolji. Bio je u istom restoranu, i doručkovao, a da ni slutio nije da će uskoro da mu se smrkne. Kćeri!” zovnu. „Sad će Dejvi da dođe. Pobrini se za večeru.”

Ona se ponovo pojavi iz svog sobička. Začuh zveket limenih tanjira, poklopca kotlića i još nečeg. Voleo sam da mogu da pomognem ili makar da je gledam dok radi, ali Valcer nastavi s pričom.

„A najmilije mi bilo to što je zamenik, kakvo god da je zaduženje taj dan imao, čekao pogrešnog čoveka. Razumeš li ti to, Rubene?”

„Ne, gospodine.”

„Trebalo je da hvata bradonju koga je gledao kroz izlog kako jede šniclu i jaja”, reče radosno Valcer. „Ali, vidiš, on je gledao tačno pored mene. Bio je skroz ćorav. Lovio je vevericu pored vuka!”

Na ovo se, hvala Bogu, vrata bučno otvoriše, i uđe Dejvi, stresajući sneg sa čizama. Pogleda u Valcera, pa zatim u mene, kao da bi da se uveri jesam li još uvek pri sebi. Pa upita: „Saro, treba li ti pomoć oko toga?”

Bilo je teško ne primetiti osmeh koji mu je podarila.

Valcer je sijao. „Dejvi, veverice moja! Brata ti zanima kako smo se sreli. Baš sam stigao do onog kad si se digao od stola kod Vilijamsa. Dođi i završi priču!”

Dejvi sede, i otpi jedan mali gutljaj kafe koju je Sara maločas sipala. „Ja ću da slušam. Ti je ispričaj, Džejpe.” I tako je on i završi: kako je Dejvi otišao i platio račun, kako je stao pored Valcerovog stola da osmotri ulicu, zatim se vratio do šanka i upitao Vilijamsa gde se nalazi toalet, a Vilijams mu pokazao na zadnji deo restorana. Videvši ovo, Valcer je položio novac pored svog tanjira i izašao na glavna vrata. Prošao je pored studbejkera, klimnuo glavom zameniku u znak pozdrava, zašao iza ćoška i ušao u uličicu gde je, iza restorana, Dejvi, šćućuren, razmišljao. Usledio je razgovor za vreme kojeg je Valcera uzbudilo dečakovo samopouzdanje pod pritiskom. Valcer je verovao u prekranje sudbine, i sam ju je, tu i tamo, krojio. Četvrt sata kasnije njih dvojica su, na preotperećenom Fraju, jahali u brda poviše Amidona. Bila je velika šteta zbog studbejkera, ali ulje mu je curilo na sve strane usled nedavnog pucanja zaptivača; možda je tako bilo najbolje.

Dok je trajala ova završna reč, Sara je postavila pravu srednjevekovnu gozbu u toj šupi. Sklonila

je kamenice sa kotla i spustila ih na zemlju pokraj peći. Kotao je donela na sto i, uklanjajući se od pare, otklopila ga pred nama da nam pokaže hrpu slatkih krompira glaziranih žutim šećerom i okruženih kobasicama. Sve ovo je učinila bez odugovlačenja, kao da ne očekuje pohvalu. Valcer je, dabome, i dalje pričao. Ona donese pola vekne prepečenog hleba, ispečenog, bez sumnje, u onoj istoj pećnici, i izlomi ga na šest komada i stavi na karirani stolnjak. Za sve to vreme, Valcer je živahno pričao. Pitao sam se koliko je dugo ovde živela. Šta je mogla da misli o takvom ocu? I mada nije bio bez određene draži – pogledah ga, obrve mu zaigraše na onom delu priče kad je namćorasti Fraj nosio obojicu u brda – bilo je sasvim jasno da je to čovek kome je teško udovoljiti. Ona nam dopuni šolje i postavi tanjire i escajg, dobivši za to, primetih, jedan dug i zahvalan pogled od Dejvija.

„A sada, Rubene”, reče Valcer posežući za slatkim krompirom, „tvoja priča. Je li Dejvi to bacao za sobom mrvice od hleba, pa si ih ti tako uspešno pratio?”

Spustih glavu u panici. Ni na trenutak nisam pomišljao da će se od mene tražiti da pričam. Takođe me beše obrvalo i kasno noćno doba. Sigurno je bilo dva ujutru. Valjda sam na tren bio sklopio oči.

„Rubene, šta to radiš?”

Pogledah u njega kroz paru što se izvijala iz kotla. On se ukoči, kao da je otkrio izdaju.

„Ništa”, rekoh.

„Da li se ti to moliš nad ovim jelom za koje sam se ja postarao?”

„Ne, gospodine Valcere.” Bio sam zaboravio da se pomolim, mada mi možete verovati na reč da sam sad imao želju da to učinim.

„Zahvaljuješ Bogu za hranu”, reče, „a nije ti je on dao. Ja sam ti je dao, i to od svoje volje. Zahvali *meni*.”

Klimnuh glavom. Nazovite me kukavicom, ali niste vi bili tamo.

„Pa, zahvali mi!”

Pogledah u Dejvija, koji je pak gledao u svoj tanjir. Rekoh: „Hvala vam, gospodine Valcere. Izgleda da je jelo izvrsno.”

„Nego šta je”, složi se Valcer. I naže se ka meni, ponovo prijatan: primetih da na levoj ruci nema dva prsta. „Nemoj da skvasiš pantalone, Rubene. Opraštam ti tvoju nepristojnu naviku. Pričaj nam kako si ovamo dospao.”

„Jednostavno smo došli”, rekoh. Poželeh da nije rekao ono o kvašenju pantalona. Nikada nisam bio sklon mokrenju u gaće, ali sad mi se to odjednom učini kao nešto vrlo moguće.

„Dug put?” počeo da me ispituje, vadeći krompir varjačom.

„O, jeste. Zaista dug. Imamo novu prikolicu”, rekoh, pomislivši da će ga to možda zanimati.

„Znači, dugo ste putovali. Tražili Dejvija. Sve ste obišli.”

Pa – „Ne, gotovo da smo pravo ovamo došli.”

On pogleda u Dejvija, a ovaj sleže ramenima. „Pravo do nas, Rubene? Reci mi kako vam je to pošlo za rukom.”

Shvatih da sumnja u Dejvija – da ih je možda odao. Rekoh: „Nismo uopšte nameravali da se ovde zaustavljamo. Kola su nam pokvarena i zavejani smo.

„Znači, niko vas ovde nije doveo”, reče. Pa, pitanje je bilo poražavajuće. Naravno da smo dovedeni: zašto svi to stalno naglašavaju? I te kako smo bili vođeni! Kvar i snežna oluja su vođenje, mogao sam da kažem Valceru; uz gospodina Larvija, i Avgusta i Ptičicu, i buljuk policajaca –

zapravo je, pomislih ogorčeno, čak i pokvareni federalac bio deo palice kojom nas je Gospod podsticao.

A tu je sedeo Valcer čekajući na moj odgovor, čovek koji je zazirao od same pomisli da se Bogu pripiše zasluga makar i za tanjir jela.

„Na kakvo to vođenje mislite, gospodine Valcere?”

Pogledao me je očima kao sa izbledele fotografije. „A kakvo ste vi imali, mladi Rubene?”

Shvatih tada da će mi poverovati ako mu kažem istinu. Vrlo čudno, ali to me je više plašilo od njegove neverice. Šta biste *vi* rekli? Da li biste progovorili neustrašivo kao jedan od Foksovih¹¹⁷ mučenika?

„Pretpostavljam da smo imali dosta sreće”, rekoh i istog trena iza čaršava se začu grozna cika i težak pad, a i sami čaršavi se silno zatresoše; zatim izlete neko divlje, smežurano stvorenje koje je skičalo u agoniji udarajući o zidove! Valcer zaurla kao đavo na taj hrišćanski kukavičluk! Setih se onog drugog jasnog izdajice, apostola Petra – kako se odrekao Gospoda i začuo onog petla kako kukuriče – ovaj skičeći demon bio je moj petao! A sad zaista krenu pravo na mene – naglo podigoh noge da ga izbegnem, osećajući toplinu baš na onom mestu gde je ne želite u trenucima panike – i fijuknu ispod stola i uskoči u krilo Džejpa Valcera, gde se pretvori u malo crno prase koje se treslo od užasa.

„Ha!” reče Valcer čvrsto držeći prase. „Ha! Udahni, mališa. Ha-ha – smiri se, smiri se, kakva nervoza!” Videlo se da pokušava da suzdrži smeh, da se trudi da ne preplaši životinju. I sam sam drhtao, ali to je bilo samo prasence, koje mora da je bilo iza čaršava, tamo gde je Sara živela. Imalo je crnu kožu sa nežno ružičastim prugama i čuperke dlake na ušima, kao u risa, i stalno je šmrktalo kroz svoj balavi nos dok ga ja Valcer umirivao. „Slatko prasence. Dobar Emil. Jeste, jeste, dobrodušno prase. Hrabro prase”, govorio je umiljato. „Jesi li ružno sanjao? Nešto sa velikim zubima i ostrim kandžama? Jesi, jesi.” Ne menjajući ton, on dodade: „Kćeri?”

Izađe Sara. Zašto li je, zaboga, ostala tamo – kakvo prase! – umesto da nam se pridruži za večerom?

„Molim te, objasni nam ovaj urnebes”, reče Valcer. Glas mu beše toliko strpljiv da se ja uplaših. Prelazio je rukama preko udova praseta, koje se pak beše toliko umirilo da se činilo da je ošamućeno.

„Spavalo je van svoje kutije, gospodine”, odgovori Sara. „Mora da sam mu nagazila na rep. Stvarno mi je žao.”

Svako je mogao da čuje izvinjenje u njenom glasu. Pogledah u nju, dok je ona ukrštala pogled sa Valcerom, i bilo je lako zamisliti je od pre nekoliko časaka, kako u svojoj maloj, mračnoj sobi gleda u taj ranjivi rep. Krišom joj pogledah u cipele. Dečačke čizme.

„Nisi moj rep oštetila”, reče Valcer neobavezno.

„U pravu ste, gospodine”, odgovori Sara, obraćajući se potom i životinji. „Stvarno mi je žao, Emile. *Nije* bilo namerno”, dodade, dovodeći sebe u opasnost, kako mi se učini.

Valcer ne skide pogleda s njenih očiju još za koji tren, a zatim se okrete ka meni. Začuh Saru kako razmiče i navlači zavese. U strahu, pogledah u Valcera, ali oči su mu bile žive i blage.

„Rubene, kakvi su ti planovi?” upita me.

„Moji planovi?”

„Da, gospodine. Šta želiš da radiš?”

„Večeras, gospodine Valcere?”

On se nasmeši, češkajući nežno Emila iza ušiju. „U svom životu”, reče.

Ali, ja sam bio premoren. Pokušah da smislim odgovor dovoljno opširan za Džejpa Valcera. Ništa mi nije padalo na pamet. Pluća su mi, kako je noć odmicala, postajala sve plića; a povrh svega, ipak bejah skvasio pantalone, zahvaljujući prasetu, pošto mi je krilo bilo natopljeno.

„Pretpostavljam – da dišem”, rekoh.

Nema sumnje da je mogao ovo shvatiti kao drskost, ali nije. Obratio se prasetu. „Njegova aspiracija je respiracija, Emile. Mogao bi da teži ka nečemu višem – šta je, Emile, gladan si? Evo ti kobasica, mmm, da. Dobro prase, moj mali ljudožderu.”

Dejvi najzad progovori. „Džejpe, Ruben ima problema sa plućima – na to je mislio.” Pogleda me nežno. „Samo ponekad. U većini slučajeva ni ja ne mogu da se nosim s njim.”

Ovo je, naravno, bilo rečeno kako bi se umirio okoreli bolesnik; i ja bih mu na tome još bio i zahvalan, ali to samo pobudi Valcerovo interesovanje za mene. Spustio je prase sa krila. „Je li tako? Čuo sam za takvo stanje. Reci mi, je li ti sad teško? Da dišeš?”

Nego šta nego da je bilo.

„Evo. Uradi ovo.” On sede uspravno i udahnu najdublje što je mogao, otvorivši širom oči kako bi me ohrabrio da učinim isto.

Uspravih se i udahnuh. Zvučalo je kao da iz neke unutrašnje cevi lipti na desetine mlazeva.

Valcer se naže. „Ne, ne. Pokušaj! Budi odlučan i *diši!*” I pruži mi još jedan primer kako čoveku rade pluća, usisavanje ogromne snage i trajanja. Činilo se da će pući svakoga časa.

Pokušah još jednom. Morate razumeti da sam se tad našao na poznatom terenu. U Rufingu je ne jedan učitelj bio ubeđen da slabo dišem jednostavno zato što nisam naučio da činim to kako valja. Koliko je samo astmatičara to čulo, izgovoreno razdražljivim tonom: *Samo diši?*

Valcer zavrte glavom u čudu. „Kako ti, dečače, uopšte živiš?”

„Obično mi je bolje”, rekoh. U stvari, zahvaljujući svoj ovoj pažnji njemu usmerenoj, počehda osećam svoj respiratorni trakt; svi ventili redom počeše da se zaptivaju. Upitah: „Mogu li da ustanem od stola, gospodine Valcere?”

On me upita, s očiglednom nevericom: „Je l’ se ti to sad gušiš, Rubene? Je li te čudovište šćepalo za gušu?” Reći ću vam ovo: u početku sam ćutao. Ali, ovi su napadi ekspanzije prirode, udvostručuju i učetvorostručuju svoj stisak; otimaju svaku prednost i dovoljno su strašni i bez nekog skeptika koji te naziva folirantom.

„Rube”, reče Dejvi kad vide kako izgledam, „bolje je da legneš.”

„Daj, Rubene, ovo su gluposti”, reče Valcer, spreman da ponovo pokuša da mi pomogne. „Prestani da se sramotiš. Sad, kad izbrojim do tri...”

„Ućuti!” jedva izgovorih. „Ućuti i pusti me na miru!” Bio je to sav vazduh koji sam imao. Iskamčih još malo i dodadoh: „Gospodine Valcere.” Nikad neću zaboraviti kako je tada sav vazduh u brvnari postao tačkast, niti zbrku koju začuh, niti zvuk štapa koji se lomi, što je bila moja glava koja je udarila u pod, mada to nisam osetio tad, nego tek dosta kasnije.

Od svih snova koje ste ikada usnili, koji najmanje želite ponovo da sanjate? Meni je to bio čovek sa kožnom vrećom – zli čovečuljak koji me je raspalio u stomak, požeo moj dah i odneo ga na svom

ramenu. Trenutak najveće opasnosti u tom snu nastupio je kad je on čučnuo, piljeći u moje lice. Oči su mu bile prozori kroz koje sam nazirao zemlju užasa. Ne volim da pričam o tome. Ovde je sad bitno to što sam dugo hodao po surom vilajetu gde sam ponovo osećao prisustvo čovečuljka. Preko zemljišta sa mrtvom travom i pokojim kamenom išao sam tražeći nešto što mi je bilo potrebno. U snu nisam čak ni znao da je to moj dah. Mislio sam o tome kao o nečemu što je čvrsto sabijeno i zašiveno u vreću. Znao sam kod koga je i znao sam da nemam snage da mu je oduzmem, ali ipak sam bio u njegovoj zemlji. Mesto je bilo bez sunca – hladnoća iz zemlje probijala mi se u cipele. Kamenje je ležalo posvuda i nije bacalo senke, a bilo je iste boje kao i mrtva trava i nebo. Vetar je nanosio miris truleži. Da je Svid kojim slučajem uzmogla da dospe ovamo, bolje bi to opisala. Reći ću samo da sam imao osećaj kao da prolazim kroz nekadašnje bojište na kome je pobedila pogrešna strana. Bila je to čovečuljkova zemlja. Osetio sam da mi se približava i legao sam, naslonivši se na kamen, i zatvorio oči da ga sačekam. Ubrzo me je pronašao. Svakog trena bivalo je sve hladnije, i miris truleži postajao je sve jači i mešao se sa sumporom, kad začuh njegove spretne korake. Čak i zatvorenih očiju znao sam šta će da uradi. Sad će da čučne – i začuh škripanje njegovih čizama dok je to činio. Sad će da se sagne i pogleda me u oči – osetih njegov dah na svojim trepavicama.

„Rubene”, prošaputa. „Pogledaj.me.”

Jesam li imao izbora? Otvorih oči.

Lice Džejpa Valcera ispitivalo je moje onako kako se nadam da me niko više neće ispitivati.

Nisam mogao ni reč da izustim. Bio sam zbunjen, pitajući se šta je sa kožnom vrećom. Činilo mi se da mora da je kod Valcera i da sad on hoće još nešto. Izvijao sam se od njega, ali on se stalno naginjao napred. Videh da smo izvan brvnare i da ležim kraj nje, u kaputu, i da Valcer kleči u noći pod zamagljenim zvezdama.

„Ah, sad dišeš”, reče. Nasmehi se kako bi me u to i uverio, ali u njegovim očima ugledah onu istu mrtvu zemlju iz koje upravo bejah došao. „Dejvi je otišao po Fraja. Vратиće te nazad, ako možeš da jašeš.”

Klimnuh glavom, plašeći se da govorim naglas, u strahu da se Valcer ne predomisli.

On mi se približi. „Znaš da ne treba da govoriš o ovom mestu”, reče.

„Da, gospodine Valcere”, kazah.

Tad Fraj dokaska iz noći. Kopitima je pravio svetlucave talase kroz sneg, i beše zabacio glavu unazad kao da je ljut na uzde i đem, pošto mu je Dejvi prekinuo san.

„Dođi nam ponovo, Rubene. Naučiću te *ja* kako da dišeš”, mirno reče Valcer.

Dejvi zabaci nogu Fraju preko leđa i skliznu dole. Podiže me i odnese do konja, i pope me na njega, a zatim zajaha iza mene. Zaista nisam mogao da dišem. Plašeći se da se opet ne onesvestim, naslonih se na brata kao da su njegove bile one moćne Večne ruke o kojima se pevalo, a on me obgrli kako bi uhvatio uzde, i tako me je držao uspravnog. Fraj je izvijao vrat i žvakao đem, ljut što nas nosi, ali Dejvi nije obraćao pažnju na njegove žalbe, i mi otkasamo iz Valcerove doline. Nekoliko minuta pošto smo krenuli odande, Dejvi me upita da li mi je bolje. Bilo mi je bolje. Čak sam i jedan deo tog puta kući prespavao, ali bio je to dobar san – mislim, u njemu nije bilo kamenja, niti pljačkaša koji vas obaraju na svojoj zemlji.

Osvajanje njene ruke

Kad je Tedi Ruzvelt bio mojih godina, pluća bi mu se pokatkad tako stisla da bi njegov otac, na svom najbržem konju, sa dečakom prebačenim ispred, jurnuo u galopu niz njujorške bulevare osvetljene fenjerima. Gospodina Ruzvelta zvali su Velikodušni, a njegova zamisao valjda beše da će velika brzina uterati Tediju vazduh u pluća. Ova mešavina topota, smelosti i ponoćne milosti bila je romantična za Svid, ali meni je govorila više o očaju nego o romantici. Mislio sam na uspaničene Ruzveltove dok se Tedi bori za dah. Zamišljao sam scenu u kojoj njegova prelepa majka, čim mu ponestane vazduha, uspravlja dečaka i gladi mu obraz i priča mu lepe priče o egzotičnim životinjama, lamama i biserkama i vernim, rutavim, do kolena visokim ponijima, ili o veličanstvenim ljubičastim leptirima koje je njen brat, kapetan Džejms, sakupljao u Južnoj Americi, o leptirima sa svetlucavim krilima raspona trideset centimetara, pred kojima su domoroci klečali kao pred božanstvom. Gospođa Ruzvelt verovala je da takve priče mogu njenom sinu da skrenu misli na prijatnije stvari i opuste njegove stisnute kanale. Ponekad bi uspevalo, a ponekad ne. Onda bi Velikodušni, bradati glavešina, ustao iz kreveta i krupnim korakom otišao do štale da osedla svog hitrog bojnog konja – vratio bi se po svog sina, sad umotanog u vunenei krznene ogrtače – i odjurio u noć sa Tedijem koji je soptao na vetru.

Da li je ovaj metod palio kod mene? Možda i jeste. Sećam se da sam došao do daha kada je Fraj jurnuo, kako se činilo, preterano samopouzdan. Možda mi je i sam vetar silom uterivao vazduh, a možda mi samo beše laknulo što sam daleko od Valcera. Ali, kad smo se popeli preko poslednjeg brda i otkasali ka Roksaninoj kući, osetih da sam dovoljno bezbedan od užasa da upitam Dejvija kada ću ga ponovo videti. Nije hteo da odgovori. Spustio me je sa Fraja na nekih dvesta metara pozadi ambara. Padine na zapadu tek su počinjale da plave, podsećajući na mirno more; za manje od dva sata postaće očigledne snežne planine, a ja ću morati da se dignem i pregledam jaja.

Međutim, kako se ispostavilo, Svid beše ta koja ih je pregledala.

Probudih se sa groznicom i užasnom temperaturom i Roksaninom hladnom rukom na čelu. Zna li kako se prostorija oseća na groznicu? Žmirkao sam dok je navlačila zavese.

„Još je užasno svetlo”, rekoh joj. Svetlost mi je bola oči.

Otvorila je plakar, izvadila prekrivač, popela se na stolicu i zakačila ga na prozor.

„Je l' bolje, dušo?”

„Aha”, rekoh.

„Je l' bi mogao da popiješ malo kakaoa?”

Odmahnuh glavom.

„Rubene?”

„Ne, hvala.” Bez sumnje sam zvučao kao dečak kome reči zastaju u grlu.

Prišla je i nagla se nada mnom i ponovo mi stavila ruku na čelo. Slušala je kako dišem. Čvrsto zatvorih oči.

„Doneću hladnu krp”, prošaputa. „Pobedićemo mi tu groznicu.”

Klimnuh glavom. Na moje veliko olakšanje, ona izađe iz sobe, i ja se smirih i obrisah oči. Tako lako me je pitala – *Je li ti bolje, dušo?* – ne znam zašto, ali jedva sam uspeo da joj odgovorim. San

je tog dana bio topli bazen u koji sam zaranjao i tako ostajao, povremeno podižući glavu da osetim svet. Roksana uđe sa činijom goveđe čorbe, a nešto kasnije i sa namazanim slanim keksom. Svid je u dva-tri navrata ostajala pored kreveta, čekajući da otvorim oči, što ja nisam činio. Jednom izronih na zvuk šuštanja papira i zatekoh je na stolici pored kreveta kako se pretvara da briše neke reči. Njeno žaljenje što me je probudila takođe je bilo izveštačeno. Bila je do guše u novoj epizodi Sanija Sandauna.

Polusvestan, slušao sam kao neki pijani urednik. Setićete se kako je Sani započeo kao neki strogi čovek od zakona, da bi se zatim silom upustio u sumnjivu akciju i potom postao pogrešno shvaćeni odmetnik. U ovom novom poglavlju bio je smešten u neotkrivenu dolinu, visoko u brdima, u raj bez zmija i skrovište bez premca. Livade su tamo bile poput zelenog, namreškano, mirnog mora, pojene izvorima i brzim potokom koji je vijugao do basena popločanog uglačanim kamenjem. Osim toga, postojao je tek jedan jedini ulaz u dolinu, strmi procep kroz kanjon, koji bi jedan štapin dinamita zbrisao zauvek. Jeste, Sani je imao dinamit. U stvari, već ga beše postavio u pukotinu zaštićenu od kiše. Ako bi mu zapretila opasnost, samo je trebalo da kresne šibicu i ostane zauvek zapečaćen u raj.

Priznaću da mi je to, čak i u grogi stanju, mnogo ličilo na Lasiterovu situaciju u *Jahačima crvene kadulje*. Svid nije davala pet para na moju primedbu. Reče da su i drugi pisci pripovedali istu ovu priču, i da čak ni Zejn Grej nije bio prvi. Reče da je to toliko istinita priča da je povremeno treba iznova ispričati, kako ne bi potpuno prestala da kruži. Upita me da li bi bilo loše kad bi neko napisao priču o gusarskom blagu zakopanom ispod X pošto je to već učinio gospodin Stivenson. Naravno da ne bi. Pa, potpuno je isto sa tajnim dolinama čiji ulaz može da se zaruši, reče Svid: u mesta i stvari koje su vrlo istinite u svetu se često ne veruje. Sani se, svejedno, bio zavukao u ovu lepu klisuru i postavio dinamit. Nije je digao u vazduh zato što je prvo hteo da mu dođe žena. Malo me je bunilo to sa ženom, s obzirom na Sanijeve nedefinisane odnose sa raznoraznim ženama iz prošlosti, ali, čoveče, bio sam umoran; nisam to spomenuo. U stvari, otprilike tu negde ponovo sam odlebedeo. Kada sam se najzad probudio, prekrivač na zapadnom prozoru bio je prošaran narandžastim tačkicama. Dan je bio na izdisaju, groznica oterana, i niko ne beše došao da mi ukrade dah. Umio sam se i sišao dole, ispršen kao Horacije^[18]. Kako sam brzo bio počeo da očekujem od Roksane da mi pridaje važnost! I kako je to lepo bilo od nje što me nije razočarala – kad sam se pojavio, ona se nasmeši, pipnu mi čelo, osećaj u kome sam uživao, primeti kako mora da sam snažne konstitucije, čim sam se tako brzo oporavio, i iznese mi činiju čorbe od povrća. I Svid je jela, a Roksana je radila u kuhinji pored nas, razvlačeći kore za pitu. Stvari su bile gotovo savršene.

„Kad se tata vraća kući?” upitah.

„Večeras”, reče Roksana gledajući na sat. „Nema dugo kako se javio. Sigurno jedva čeka da vas vidi.”

„Kako je prošlo sa Andresonom?”

„Nije puno pričao. Pretpostavljam da nema nekih bitnih novosti.” Uvila je onu koru jedno šest puta i stavila je na pleh.

„Znači, nisu našli Dejvija?”

„Do jutros nisu.”

„Pa, šta vi mislite, gde je?” Bilo je to malčice podmuklo, to moje navaljivanje; pitao sam jedino zbog toga što sam znao odgovor, i bio sam zbog toga samozadovoljan. Možda je to bila moja sitna osveta tati, moj način da iskažem da, na kraju krajeva, nije bio *naveden* da ode sa pokvarenjakom.

Onda se Roksana okrenu prema meni sa smeškom ohrabrenja, i videh da se i ona boji za Dejvija – da se plaši za njega mada ga nikada nije upoznala – i umesto samozadovoljstva osetih jedino da sam nepošten.

„Moramo da budemo postojani”, reče tada. „Moramo da imamo vere, vas dvoje, to je sve.”

Shvatate. Bila je počela da se koristi tatinom jezikom. Tako se nešto primećuje, a posmatrajući je, primetih još i da nosi minđuše, male zlatne alke, i mada nikako ne beše nestrpljiva, primetih da jedva čeka da stavi pitu u rernu i opere ruke i očisti pult na kome je razvlačila koru.

Svid je jela neuobičajeno tiho. Odjednom reče: „Ako tata kaže da moramo da se vratimo kući, neću ga pustiti.”

„Neću ni ja”, odgovori Roksana. Hitro je pogledah, ali ona je ribala pult, sva u poslu i bez namere da me pogleda u oči.

Nismo videli ko ga je dobacio. Možda Andreson, a možda i neki podređeni. Koga je i bilo briga? Ono što videsmo bio je tata u kaputu, koji stoji između dve pumpe. Pored nogu mu je bio maleni kofer od kartona, koji je on nazivao kofer za prekonoć. Mahao je obema rukama, gledajući naviše u kuću. Roksana je bila gore, tako da smo jedino Svid i ja bili na prozoru dnevne sobe – naravno da smo skakali i mahali kao majmuni – ali tata nas nekako nije video. Stajao je tamo, između pumpi, i gledao gore u prednji zabat. Bio je drugačiji nego pre. Odmah to primetismo i prestadosmo da skačemo. Izraz njegovog lica bio je neobično veseo i nama stran. Zurio je u taj zabat kao neki dečak prepun nade, a opet stegnut – dečak kome je tog jutra rođendan, a koji se plaši da ustane iz kreveta, u strahu da su svi na to zaboravili.

„Šta mu je?” upitah Svid. „Zašto ne uđe?”

„Psssssst!” Ona me zgrabi za rame, ne skidajući pogled sa tate. Nisam mogao da verujem – sad je i *ona* imala onaj veseli izraz na licu! Nekako se beše zarazila.

„Blagi Bože!” promumlah. Svid mi je stiskala rame, opčinjena tatom, koji je levom rukom gladio kosu pozadi. Sad je kritički posmatrao svoje cipele. I ispravi revere kaputa. Krenuh ka vratima, ali me Svid čvrsto ščepa za košulju. Tata najzad reši da uđe. Zaboravivši koferče kod pumpi, on se pope i pokuca na vrata kao da nikada ranije ne beše video ovu kuću.

„Hajde!” rekoh Svidi, ali ona me je i dalje držala.

„Pusti Roksanu”, reče.

„Ali, to je tata.”

„Pusti *Roksanu!*” – siknu na mene, pošto sad besmo začuli Roksanu kako, užasno jureći, tutnji niz stepenice, leti po linoleumu, a zatim usporava u trenu kad smo je ugledali. I ja shvatih. Stadoh zatečen. Roksana je bila u tamnoplavoj haljini, a kosa joj se napred blago uvijala. I mada smo Svid i ja bili ubeđeni da smo joj najdraža bića od stvaranja sveta, imali smo osećaj da nas nema kada je prošla mimo nas. Osetih miris parfema – bilo je to prvi put da osetim parfem u nečijoj kući. Bio sam ga osetio jedino u crkvi. Roksana ode do vrata i mi besramno krenusmo njenim stopama, zaostajući dovoljno da nas ne primete. Mada mi se čini da bi nam to bilo pošlo za rukom čak i da smo bili dva brbljiva naučnika. Kad je tata ušao, još uvek s onim bestežinskim izrazom na licu, Roksana ga uhvati za ruku. Nisam čuo šta mu je rekla, ali video sam njihove ruke kako se dodiruju – nije to bio strastveni stisak, već glatki večni spoj, drevan kao Biblija. Zatim tata pusti ruku i na tren obgrli

Roksanu oko struka – smejaio se – a kada se okrenuo ka nama, izgledao je nikad snažniji, svoj, i spreman da se suoči sa čime god se mora.

Te iste noći, tata se spakova i pređe u prikolicu. Nisam se sekirao, jer je sad bilo očigledno da su njih dvoje nešto skovali i da je neki nenadani odlazak malo verovatan, ali bio sam zbunjen. Poveden njegovim primerom, počeh i ja da trpam košulje u kofer, ali Svid uđe i čučnu pored mene.

„Mi ne idemo tamo – samo tata”, reče.

„Kako to da on ide?”

„To je zbog časti”, reče ona. Lepo vam je kad neko izjavi tako nešto za vašeg oca, a i prijao mi je poverljiv način na koji je to učinila. „Oh – dobro.”

„On će i dalje dolaziti u kuću preko dana, ali spavaće tamo.”

Biće da se ovde dešavalo nešto neizrečeno, mada nisam umeo da proniknem u to, šta god to bilo. Već sam bio postavio svoje jedino pitanje – kako to? – i dobio odgovor.

Svid reče: „Rekao mi je da hoće da proveriti radi li grejanje u prikolici – sećaš li se one noći kad je bilo mnogo hladno?”

„Aha.”

„Ali, zapravo je zbog časti.” Bila je poprilično ponosna na sebe što je to shvatila. I ja sam bio ponosan na nju – ja bih sigurno poverovao u priču o grejanju. Ipak, postavljalo se jedno pitanje.

„Zar ne misliš da bi onda trebalo i mi da odemo s njim?”

Videh da Svid nije o tome razmišljala.

„Mislim da to nije važno”, reče.

„Važno je tati”, napomenuh.

„Pa, on je taj koji voli Roksanu.”

Iznenadujuće, ali nisam se stideo takvog razgovora. „Pa, i ja volim Roksanu. I ti isto, Svid.”

Uputila mi je onaj „oh, Rubene” pogled. „Pa, onda idi i porazgovaraj s tatom o tome, kad si tako zapeo.”

Ali, nikada mu to nisam spomenuo. Plašio sam se dugog razgovora o časti, pošto sam bio upleten u prevaru; iskreno, malo mi je falilo pa da povučem tatu na stranu i sve mu ispričam. Nikad u svom životu nisam tako silno želeo da se ispovedim. Ono što me je sprečavalo nije čak bilo ni moje obećanje Dejviju; bilo je to moje potpuno zaprepašćenje što je tata otišao sa Andresonom. Tri dana ga ni je bilo, i šta je, sve u svemu, dobio time?

„Više mi se sviđalo dok nam je gospodin Andreson bio neprijatelj”, najzad se požalih.

Bili smo u ambaru i podizali prikolicu, kako bismo je izravnali, da tata ne bi spavao nahero. Klečao je pored zapora i odmeravao dužinu prikolice.

„Ne shvatam šta se promenilo”, rekoh. Tata ustade i proviri u prikolicu da bi bacio pogled na drvenu libelu koju beše unutra postavio.

„Čak si mu pravo u lice rekao da smo neprijatelji. Sećaš li se toga?” rekoh prekorno – bio sam prekardašio, i znao sam to, ali nisam mogao da držim jezik za zubima.

„U redu”, reče tata. „Hajde da sve razmotrimo. Zbog čega je tačno gospodin Andreson naš neprijatelj? Zato što je loš momak?”

„Hoće da strpa Dejvija u zatvor.”

„A zbog čega?” upita tata. „Ne, prekini da se vrpoljiš! Zbog čega?”

„Zbog onoga što je učinio”, odgovorih konačno.

„Znači, Dejvi je kriv?”

„Možda jeste.”

Trenutak kasnije: „Ipak nisi siguran.”

Odmahnuh glavom.

Tata me pusti da se mučim dok je okretao zapor i puštao prikolicu da se slegne za koji centimetar. Ponovo pogleda u libelu, pa se vrati do dizalice i podiže prikolicu još za milimetar-dva, i dok se on tako zamajavao, meni ponovo pred oči iskrснуše poslednji trenuci Tomija Baske i zapanjenost na njegovom licu dok se po stomaku vukao po podu.

„Dobro”, rekoh.

„Šta?”

„Dejvi je učinio rđavu stvar.”

Tata podiže obrve. „A ipak želiš da izbegne posledice.”

„Da, gospodine.”

„Posledice koje zastupa gospodin Andreson, koji onda postaje...” – tata me pogleda u oči – „...naš neprijatelj.”

Ovo je, naravno, bila neodbranjiva istina. I još je bila i nepotpuna; kako odnedavno bejah upoznat sa Dejvijevim novim životom i njegovim kompadreom Džejpom Valcerom, shvatih da nikako nije ni izbegao posledice.

Ali, tata reče: „Vidi, Rubene. I ja želim isto što i ti: da Dejvi bude slobodan i čist. Ako ti se više sviđa da ti Andreson bude neprijatelj, onda neka bude tako. Možda je to tvoj zadatak kao dečaku – kao bratu. Moj zadatak je drugačiji.”

„Kako to?”

„Zato što sam ja tata. Moram da pazim na božja uputstva.”

Nisam imao nikakav komentar na to, ali osetih da Bog i ja nekako nismo na istoj strani, što je već bilo razlog za brigu.

Tata upita: „Pamtiš li šta je Bog kazao za neprijatelje?”

Pamtio sam, uistinu, neke pasuse o neprijateljima. Jednom, kad su mu se smučili oni što su kukumavčili, Gospod učini da se zemlja raspukne kao bajata zemička i čitava hrpa njih propade pravce u nju. A šta je sa prorokom Ilijom koji je pobio četiristo sveštenika boga Baala za ciglo jedno popodne? Tu su bili i uvrnuti likovi iz Sodome i Gomore, a pre toga je Bog pobio gotovo sve na zemlji osim Nojeve porodice. Stari zavet, čoveče, baš mi je odgovarao.

„Voli svoje neprijatelje”, reče tata. „Moli se za one koji te progone.”

On bi izabrao te stihove.

„Pacovi, a?” upita.

Dejvi se vratio tog popodneva. Bio sam otišao nekim poslom i pogledao gore u brda; bio je tačno gde i prvi put, samo je jahao drugog konja.

Ponovo se nisam usudio da mu mahnem. Nisam prineo ruku očima kao da zaklanjam sunce. Na to Dejvi okrenu konja – šarca – i poče da se spušta niz brdo, isto kao onda.

Te noći čekao me je iza ambara.

„Hej, Neti!” započe, ali ga ja ućutkah. Tata je sad spavao u prikolici; nismo mogli da dozvolimo sebi previše *netkanja* ovako blizu kuće. Ako nervozni šarac makar i zarže...

Dejvi mi pruži ruku i ja se spustih iza njega.

„Džejp večeras nije tu”, prošaputa kad smo malo odmakli.

Reći da je ovo bila lepa vest nije ni prineti istini. Ma koliko da mi je bilo drago što vidim Dejvija, toliko sam se užasavao od ponovnog viđenja gospodina Valcera. Uoči ovoga, kod kuće, bio sam otišao sam u svoju sobu i za vreme večere bezočno slagah da me boli stomak. Zapravo mi je stomak bio prazan, ali nisam mogao da siđem dole i sednem preko puta tate sa saznanjem da me Valcer čeka u bliskoj budućnosti. Šta ako mi se cevi zapuše? Šta ako ponovo bude hteo da me uči da dišem?

„Morao je da ode da isplati nekog čoveka”, objasni Dejvi. „Imao je neke dugove. Neće se vratiti narednih nekoliko dana.”

„Možeš li onda da dođeš kući – da dođeš kući, nama – kad već on nije tu?”

Na ovo zavlada tišina i za to vreme na um mi pade bitna činjenica: Dejvi se nije plašio Valcera onako kao ja. Dejvi nije bio njegov talac, već beše ostao s njim po sopstvenoj volji. Zvao ga je Džejp, zaboga!

„Ne”, najzad će moj brat. „Uostalom, šta ćemo sa Sarom? Zar misliš da treba da je ostavim samu?”

Ispade da je Sara još jedna stavka na koju sam zaboravio. „Povedi i nju”, predložih beznadežno.

„To je, valjda, najgora ideja koja ti je u poslednje vreme pala na pamet, Rubene”, reče Dejvi cerekajući se tako da sam i ja mogao da čujem. I tako smo jahali. Šarac nas je poveo u šetnju naviše, oko prvog brda, pa onda kao i ranije, kroz pošumljene doline i zakrčene močvare i preko flannelske padine, koje čovek nije mogao pošteno da vidi zbog oblaka koji su zaklanjali mesečinu. Sećam se ublaženog truckanja dok smo jahali i toplote koja je izbijala iz konjskih sapi i sumporastog mirisa Dejvijevog kaputa, i sećam se teškog kajanja koje je dolepršalo i spustilo se na mene dok smo jahali, zato što sam se ovog puta bio iskrao od tate. Možete da počinite svoje stare grehe na novi, vratolomniji način, i da vam za to vreme teku prave pravcate suze.

Šta još tako iscrpljuje kao dugotrajna obmana? Ne znam kako to uspeva pravom odmetniku. U nedelji koja je nastupila potom, još tri puta ću tako jahati sa Dejvijem. Nijednom mi nije zapretila opasnost da me uhvate. Nijednom se Svid nije čak ni okrenula kad sam se prikrađao pored njenih vrata. Jedne noći, dok sam pažljivo zaobilazio ambar, začuo sam tatu kako se naglas moli u prikolici – pričao je, smejavao se, postavljao Bogu pitanja kao da sam tamo bio ja, ili vi, ili gospodin De Kueljar – i morao sam da se borim sa željom da odem pravo njemu i priznam mu u kakvog licemera sve brže rastem. Međutim, Dejvi je, čak i tada, čekao u mraku, ni stotinu metara odatle. Čuo sam toptanje šarca koji je, reklo bi se, uvek bio pomalo nervozan; Dejvi će se sada sagnuti, počeškati konja iza ušiju, dajući životinji malo sopstvenog pouzdanja; kako da mu ne odem? Rekoh sebi da ćemo možda i stići dotle da Dejvi pristane da se vrati kući. Da bi ono što sam saznao za Valcerovim

stolom moglo da bude korisno za spasenje mog brata. Maštao sam, takođe, o onome o čemu slabići često maštaju, zamišljajući sebe u nekoj zlatnoj budućnosti kao poštovanog – *Hej, ono je Ruben Lend, koji je sa jedanaest godina otišao u Bedlends i pronašao svog odbeglog brata*. Razmišljao sam o tome kako bi mi se divili ljudi poput Betani Orchard, kako bi tražili moje društvo kao da sam onaj Sinbad moreplovac koji je izašao iz vode. *Pričaj nam o tome, Rubene Lende*.

I zaista sam saznao neke stvari, a sa mnogima sam morao nekako da se pomirim.

„Videli smo starog Finča”, rekoh Dejviju dok smo jahali kroz brda. „Onog dana kada smo pošli. Bio je napolju, na vetru; jedva se držao na nogama.”

„Ah, ta stara pijandura!” odgovori Dejvi razdragano.

Ali, posle razgovora sa tatom, bilo mi je jasno da je Dejvi užasno pogrešio. Nemojte krivo da me razumete, sve vreme sam podržavao svog brata. Ipak, beše mi postalo bitno da li uopšte oseća nešto nalik na kajanje. Nespretno sam ga pritisnuo. „Nismo mogli a da se ne sažalimo na njega.”

Šarac je veselo kaskao putem. Dejvi reče: „Nemoj to da radiš, Rubene. Nemoj da me nagoniš da se osećam krivim – nema svrhe.”

„Ništa nisam rekao.”

„Recimo da žalim – koja je svrha? Moram da idem dalje.” Potera konja u brz kas; ja ga uhvatih oko pasa kako ne bih spao.

Sledećeg puta razgovarali smo o Sari.

„Ona nije prava Valcerova kći. Dobio ju je od nekog tipa iz Jute”, reče Dejvi.

„Dobio ju je? Šta to treba da znači?”

„Tip mu ju je dao.”

„Znači, gospodin Valcer joj dođe kao neki staratelj”, rekoh. I mi smo, zapravo, imali staratelje – Avgusta i Ptičicu Šulc. Često sam se tešio mišlju da bismo, ukoliko bi se kazan ili tako nešto u školi sručilo na tatu, otišli da živimo kod Avgusta i Ptičice umesto u nekom sirotištu. Zna li koliko sam puta pročitao ilustrovano izdanje *Olivera Tvista*? Sirotišta su rđava stvar.

„Ne bih rekao da je baš tako”, reče Dejvi.

„Pa, ljudi ne daju svoju decu tek tako.”

„Bilo je to pre pet ili šest godina”, nastavi. „Sara se seća svog oca.”

„Pa – je l’ umirao, ili tako nešto?”

Polagano smo napredovali. Ova noć bila je vedra kako se samo poželeti može, nije bilo hladno, nebo je bilo prepuno zvezda, ali sve se činilo uprljano, ili kao da će uskoro tako biti.

„Je li umirao?” upitah ponovo.

„Koliko ja znam, još je živ.”

„I tek tako ju je dao?”

„Čini mi se da ga Sara ne voli baš mnogo.”

U to sam već mogao da po verujem.

„Sve što znam”, reče Dejvi, zvučeći nekako preterano nepristrasno, „jeste da je ona za sada Džejpova ćerka. Kad odraste dovoljno, treba da se uda za njega ili tako nešto. Tako mi je rekao: ‘Odgajam sebi ženu.’”

Odgaja ženu? Sedeo sam na šarčevim sapima koje su se ljuljale i porazmislio malo o toj zamisli. Bila je prilično gnusna, a postajala je sve gora što sam se ja više prisećao Sare. Sad sam je se sećao sa svim detaljima: sa njenom riđom kosom vezanom pozadi, pod maramom učvorenom na potiljku koji se naslućivao, sa njenim umornim glasom dok objašnjava incident sa prasetom Emilom, sa njenom smirenom gracioznošću dok nas je služila, sa njenim kretanjem po brvnari, punim onog ženskog pouzdanja. Sad kad sam bacio pogled na njenu budućnost, obećavala je otprilike koliko i Emilova. Od toga se uplaših i postade mi vruće.

„To je najogavnija zamisao na svetu”, izjavih. „Odgaja sebi ženu! Zašto ne ode i nađe neku kao i svi ostali?”

Dejvi reče: „Što ga sam to ne pitaš?”

„Jesi li ga ti pitao?”

„Ne”

Prešli smo mučnih pedesetak koraka pre nego što rekoh: „Znači, ipak ga se plašiš.”

Dejvi zaustavi šarca. Bili smo na vrhu brda i mesec se pomaljao. Nije ga bilo ni pola, a obasjavao je kao da je pun.

„Ne plašim ga se”, reče Dejvi. „Mislím da ga se ne plašim, Rube. Samo pažljivo osluškujem kad je on u blizini.”

„Osluškuješ?”

Konj zanjíšta i protrese malo grivom.

„Šta to?” upitah.

„Ne znam. Zvuk njegovog glasa. Kad je tu, pažljivo osluškujem”, odgovori Dejvi. Učini mi se da mu malčice idem na živce. „To nije isto što i plašiti se.”

„Boji li se Sara?”

„To je već teško reći. Pogledaj tamo!” Dejvi pokaza na levu stranu. „Vidiš je? Sova lovi – vidi ti to, vidi joj se senka.”

„Mmm, da”, rekoh. Ne, nisam je video. Izgleda da nikada nisam mogao da vidim ono što Dejvi vidi. Niti da čujem ono što on čuje. Stara priča. Ponovo se upitah šta li to osluškuje kad je gospodin Valcer u blizini – a u mislima mi se baš tad pojavi Valcer, žvaćući parče crvene kobasice.

„Teško je reći”, razmišljao je Dejvi dok je šarac ponovo kretao – taman na vreme, jer mi je, dok smo stajali, bilo hladno oko članaka – „Ali, Sara je stvarno pametna. Trebalo bi da jeste. Rekao bih da je verovatno tako.”

To da se plaši, mislio je. Ali, Dejvi je bio u pravu: bilo je to teško reći. Ne treba da zaboravite da je Saru ovih pet godina odgajao Džejp Valcer, a pre toga čovek koji je bio dovoljno poremećen da da svoju kćerčicu. Ona nije bila sviknuta na razgovor kakav vi i ja podrazumevamo.

„Da li ti je gospodin Valcer pokazao svoje prste?” raspitivala se kada sam drugi put došao.

Nije mi bio skrenuo pažnju na njih, ali ja se setih – na levoj ruci uopšte nije imao kažiprst i srednji prst.

„Sam je amputirao te prste”, reče Sara. U njene privlačne, zelene oči bilo je teško proniknuti. Plašeći se da se ne poigrava mnome, pogledah u Dejvija, koji beše nagnuo stolicu unazad, držeći emajlirani lončić s kafom.

„Stvarno jeste”, reče Sara. „Naterao me je da gledam.”

„Kako to?”

„Da bih naučila.”

„Da odsecaš prste?” Glas mi je sigurno bio malo previsok. To mi se činilo kao malo odveć radikalan potez.

„Ne. Ja sam bila kriva”, reče, očigledno se trudeći da objasni.

„Ali, zašto je to učinio?”

„Upleli su se u lanac.” Sad kad je počela, kao da nije želela da nastavi. Upotrebljavala je kratke, nevoljne izjavne rečenice. „Vukli smo auto do jezera. Hteo je da ga baci. Ja sam morala da vozim. Lanac je spao. Dok ga je on ponovo prikačinjao, meni je noga skliznula s kvačila.”

Pričajte mi o uzdržavanju od detalja. Možete li da zamislite koju bi kilometražu od ove grozne epizode napravio neko poput Svid? Osim što je Sara, kao što to već beše rekla, za kaznu što je ispustila kvačilo, morala da gleda Džejpa Valcera kako uzima sekiru i polaže smrvljene prste na panj. Možda je taj prizor i ubio pripovedački žar. Kad smo je naterali, otkri nam ove detalje: Džejp je zavrnuo levi rukav iznad lakta. Sečivo sekire najpre je stavio u tiganj, u koji je prethodno sipao viski. Saru je, sa spremnom papirnom kesom, smestio na tronožac pored panja. Odsekao je prste jedan po jedan, u dva glatka poteza, zastavši, posle prvog, da zastenje, ali nije psovao niti govorio bilo šta. Preznojavao se, ali to je bio samo znoj, ne i krv, niti mu je kosa osedela, niti mu se raspoloženje zauvek pogoršalo.

Ipak, naterao je Saru da se otarasi prstiju. Morala je da ih pokupi rukom i baci ih u papirnu kesu. Nije joj bilo do toga, ali joj je Džejp rekao da to uradi pre nego što on završi, inače sledi kazna. Tog trenutka bio je zauzet iglom i ušivanjem. Podigla je odsečene prste, ubacila ih u kesu i sve to hitnula u razbuktali šporet.

Probudio sam se skoro u podne, bez daha i sa groznicom koja se vratila – probudio se iz nemirnog sna kad je tata ušao u sobu i uzeo me za ruku.

„Da čujem kako dišeš” reče.

Ja usisah koliko sam mogao.

„Prilično plitko, prijatelju. Daj da stavim vodu da proključa.”

„Moram li?” Bio sam vreo; para bi me živog spržila. Imao sam dovoljno daha da se nasmejem, a to izvedoh kao neki pas koji šeni.

„Dobro, da vidim ima li Roksana negde aspirin.” I on se nasmeši meni, a ja primetih da se lepo obukao: beše obukao kaki pantalone i plavu košulju sa zakopčanom kragnom. Bio je sveže obrijan i izgledao je negovanije nego obično, mada je ovog trenutka, dok se saginjao da mi spusti ruku na čelo, izgledao i nervozno.

„Tata, je l’ danas nedelja?”

„Nije, četvrtak je.”

„Baš si se sredio.”

„Oh. Pa... Pogledao me je kao da sam mu zadao težak udarac, što me iznenadi, kao i njegova odluka, koji trenutak kasnije, da mi uzvрати. „Rubene, rešio sam da se udvaram Roksani. Šta ti misliš o tome?”

Mislio sam da je to savršeno, naravno, mada je to bila očigledna stvar, čak i za nekog

slabokapirajućeg poput mene.

Izgleda da beše zadovoljan mojim odobravanjem. „Razumećeš već, kao udvarač, moram da budem u svom najboljem izdanju.”

„Izgledaš sjajno”, rekoh mu. I izgledao je – manšete su mu bile zavrnutе, a ruke i podlaktice izgledale su mu žilave i brze, čak i kad su mirovale.

„Dobro onda”, uze on da pretpostavlja, „šta misliš, kakvi su mi izgledi?”

„Izgledi?”

„Da osvojim njenu ruku.”

To što mi je tako direktno postavio takvo pitanje, e, vala, to me odmah podiže. Osetio sam se starijim, vrlo značajnim, ali sam bio i na oprezu da ne izvalim neku glupost. „Kako je do sad išlo?”

Ozbiljnog izraza lica, iza koga se ipak krio sjaj, on reče: „Verujem da se odnosi prema meni s poštovanjem.”

Eh, pa sad, trebalo je da oceni svoje izgledе malo bolje. Trebalo je da se seti koliko je bila srećna kad se on vratio sa svog izleta sa gospodinom Andresonom. Trebalo je da se seti stiska njene ruke kad je ušao – ja ga se sećam, a nije stisnula moju ruku.

„Oh, pa to je nešto više od poštovanja”, rekoh i uzeh da mu pričam o razgovoru koji se vodio kad je Roksana pravila pitu – kako je Svid rekla da neće dozvoliti da odemo, bez obzira na sve, i kako je Roksana odgovorila *Neću ni ja* – ali tata odbi ovo ohrabrenje pitanjem.

„Da li ti se sviđalo da budeš ovde sa njom dok ja nisam bio tu? Tebi i Svidi?”

Klimnuh glavom.

„Tako sam i mislio. Baš mi je drago.” Ustade. „I meni se sviđa.” Zaista je dobro izgledao, sveže izbrijani udvarač s okretnim rukama i čvrsta pogleda. Morao je da zna da ga je Roksana već zavolela, ali nije mi dozvoljavao da to kažem. Ko bi mogao reč da mu kaže? Tata je, bez sumnje, smatrao da su njegovi dani lova odavno prošli. Što bi projurio kroz tako lep predeo? Koliko se često čoveku pruža prilika da koristi izraze poput „osvajanje njene ruke”? I to nije bila samo pusta priča; on je zaista mislio da je osvoji. Bio se ustremio ka njoj kao neki sportista. Spavao je u hladnoj prikolici i veći deo dana provodio tamo. Prestao je da ulazi u kuću slobodno. Kucao je na vrata. Svidi i meni nedostajalo je njegovo stalno prisustvo, ali kad bi stigao, činilo se da se i samo svetlo menja – kao kad se, krajem juna, svetlost odbija o lišće javorova. A Roksana, sada uvek lepa, Roksana bi, kad on pokuca, pogledala u Svid i mene kao da je sve ovo nepotrebno koliko i prelepo, pa bi otišla do vrata, gde bi stajao tata u svojoj najboljoj odeći, u sakou, i često sa karanfilom iz staklene bašte u ruci. Nije pretpostavljao ništa. Zapadno od Travnatog Brda nalazio se jedan oskudan rasadnik, hobi jednog starca, mala mrtvačnica montažne staklene bašte. Bedan cvetak je bolji nego nikakav, i činilo mi se, pošto sam mu ne jednom pravio društvo, da je čak i ta staklena bašta postajala svetlija i toplija od tatinih čestih poseta. Starac u širokim smeđim pantalonama na tregere voleo je da kaže tati kako je blesav. Da je romantika put kojim muškarci zaobilaze svoje životne obaveze. Tata se sa svime vrlo veselo slagao i starac mu je prodavao cveće budzašto.

Jednoga dana, kad je vetar štipao, ušli smo u radnju i vide sništenu gitaru naslonjenu u ćošku, poput neke uvele biljke. Iako je bila bedna i načeta, imala je, poput violine, elegantan luk na vrhu, i otvore u obliku slova S sa obeju strana žica. Starac upita tatu da li je muzičar. Nije. Starac uze gitaru u svoje ispucale ruke i okrenu je na poledinu. Pokaza nam široku pukotinu koja je išla duž zadnjeg

dela, kao i mesto na kom beše popustio spoj između zadnje ploče i stranice. Tata se divio instrumentu, ponavljajući da nije muzičar. Starac nam reče da je gitaru napravio jedan čuveni Španac, krajem prošlog veka. Dugme joj je napravljeno od komada čiste kedrovine. Okrenuvši je ponovo, on nam pokaza još jednu pukotinu, oštećenje tanano kao dlaka, visoko na vratu. Nekad je svirao pesme svojoj ženi, njih dvoje su u leto 1922. napravili piknik na prostranoj steni usred reke – bila je suša, ali niko tada nije znao za izraz velika suša niti je imao bilo kakav predosećaj šta će se dogoditi – i on se sagao da dohvati sok i udario gitaru o kamen. Plašeći se da će se vrat potpuno slomiti, skinuo je žice sa instrumenta i otada nije svirao na njemu. Slabićka odluka, reče starac. Zažalio je. Oproba jačinu gitare obema rukama. Činilo se da je vrat jak. Popravite zadnji deo i stranu, reče tati, i gitara će svirati.

Tata po treći put odgovori da nije muzičar, mada mu je sada lice bilo obasjano, i držao je gitaru pažljivo i gledao u starca kao da je neki nabusiti ujak na koga se ne treba osvrnati.

Spremni dečak

Da se ne zadržavam na tome, ali bivalo mi je sve gore, a ta je činjenica procurila one noći kad se Svid javila da pere sudove bez mene. „Idi gore u krevet”, reče uzimajući mi tanjir i solju iz ruke. „Užasno šištiš.”

„Hvala.”

„Hoćeš li da ti prokuvam vodu?”

„Svakako.”

„Hoćeš tatu?”

Hteo sam, ali on beše iznenada nestao – bio sam previše iscrpen da pitam gde je.

„Hoćeš li da ti izlupam leđa?”

Tog trenutka nisam hteo.

„Idi gore”, reče ona uzimajući sirće.

Ali, nisam želeo da sam odem gore. Želeo sam da sednem na prvi stepenik, odakle mogu da vidim Svid. Želeo sam da je slušam kako priča. Gore neću imati da čujem ništa do sopstvene brektaje. A i stepenice su mi se činile strme.

„Pričaj mi o Saniju”, udahnuh, „tamo u tajnoj dolini.”

Ali ona se obruši na mene, govoreći da se ne igram s njom. Otidoh. Sećam se da mi je uspon bio teži nego penjanje u brda kad sam ono prvi put tražio Dejvija. Mnogo teži. Naslonih se na mračno stepenište da se odmorim. Dole u kuhinji, Svid je treskala i ispirala. Popeh se uz nekoliko stepenika. Naravno da mi je i ranije ovako bivalo. Naravno da sam očekivao da se oporavim. Ali, već četiri dana behu prošla i znao sam da je loše što još čekam. Da se oporavim, hoću reći. Stepenište sad poče lagano da se okreće, kao da se ljulja. Sedoh na jedan stepenik i zadremah uza zid.

„Rubene?”

Bio je to Svidin uplašen šapat – tamo, u hladnoj tmuni, taman sam bio počeo da sanjam kako se smrzzavam u zapadnoj sobi kod Avgusta Šulca.

„Čuješ li me, Rube?”

Osetivši presolac, otvorih oči. Stajala je na polovini stepeništa, držeći šerpu iz koje se pušilo, i uplašeno me gledala.

„Oh”, rekoh.

„Jesi li dobro?”

„Naravno.”

„Gospode, Rubene – zar nisi mogao ni uz stepenice da se popneš?”

Podigoh se na noge, postuđen i uplašen. „Naravno, samo sam se umorio – vidiš?” Uhvatih se za gelender i dosta brzo se popeh do kraja, dok je Svid išla iza mene.

„Napravila sam ti paru; evo ti peškir”, reče, gurajući po krevetu jastuke iza mene. Para je bila poslednje što sam želeo, pošto sam već bio ošamućen od temperature, ali plašio sam se da ću, ukoliko ne unesem više kiseonika, ponovo zaspati, i to pored Svid, koja je dovlačila stolicu.

„Hoćeš sad da ti čitam?” upita me.

Dugo je ostala čitajući mi psalme o strahu i ustajući dvaput da mi podgreje presolac. Ali, moja pluća nisu htela da popuste. Sećam se da mi se soba ljuljala i da mi je pogled, sav zamućen, lutao po njoj. Upitah gde je tata i ona mi reče da je otišao sa Roksanom, ali da ne zna kud. Želeo sam da dođe i sedne pored mene i moli se. Probadalo me je u mišićima nogu i grudi. Doktor Nouks mi je jednom opisao kako se kiseonik prenosi kroz telo arterijama i kapilarima, i sad mi se činilo da su ti sudovi prazni.

A tata, u međuvremenu, beše otišao da se udvara Roksani. Tad shvatih nešto užasno: otkad smo došli u ovu kuću, nijedno se čudo nije dogodilo.

Zatvorih oči i vratih se kroz vreme: provukli smo se kroz kandže državne patrole. Satima smo se vozili praznog rezervoara. Uzeli smo sobe ovde – i šta onda?

S pravom ćete ukazati na mnoštvo sledećih činjenica: Dejvi se ulogorio praktično ispred Roksaninih vrata. Dolazak same Roksane u naše živote bez majke. Ali, u tom crnom času mislio sam samo na to kako je prošlo mnogo vremena otkad me je tata, u ime Boga, naterao da udahnem svoj prvi dah. Otkad je, po milosti božjoj, hodao iznad zemlje ili dotakao napuklo sedlo i iscelio ga.

I mislio sam: bez čuda, kakve ja šanse uopšte imam? Reših tada da ispričam Svidi za Dejvija. Otvorih oči, a ona je još bila tu i čitala mi naglas, sasvim utonula u stihove. „Znam gde je”, rekoh.

„*U brdovitom raji neviđenom*”, odgovori ona strpljivo. Rečenica mi je zvučala poznato, a i trebalo je – tek što je beše pročitala.

„Imam još malo, ako hoćeš”, reče, i ja shvatih da na meni oprobava novog Sandauna. Pluća mi popustiše za mrvicu i ja joj klimnuh da nastavi.

*Na brdu čeka ženu da dođe
u ovaj rajski vrt,
jer zakle se ona Saniju da će sa njim
da dočeka smrt.*

*Slegla se jara, konjanik stiže
u vreli letnji dan.
Od teškog puta konj joj se vuče
iscrpen, umoran.*

*Al' tamo daleko, u vihoru dima,
ko su ti jahači što jure ka njima ?*

Eh, koješta, znao sam ko su ti jahači. Bila je to neka pokvarena potera koja je, sve ovo vreme, pokušavala da uđe u trag Saniju. Nesposobni da to učine pošteno, sada su pratili njegovu nevestu – njegovu neustrašivu nevestu – do njegovog skrovišta. A ona je bila toliko iznurena i slaba.

„Šta je bilo?” upita Svid, jer mene je na to obuzela takva tuga da sam uzeo peškir i pokrio se preko glave.

„Ne sviđa ti se?” upita.

Odmahnuh glavom, ali pretpostavljam da mi se, na neki način, i nije sviđalo. Meni bi se to, u nekim običnijim okolnostima, dopalo – prirodno, gledao bih na tu poteru kao i vi, kao na priliku da Sani zablista, i to pred svojom ženom. Ali celo mi je telo vapilo za vazduhom. Bio sam vreo i bolestan i želeo da dođe tata.

„Samo još više nevolje”, rekoh sa velikom knedlom u grlu. „Saniju nikad ništa ne polazi za rukom. Zar ne možeš da učiniš da mu bar jednom ispadne kako valja?”

„Ali, ispašće sve kako valja.” Svid zastade, do te mere uplašena da htede da prekrši princip. „Hoćeš da ti ispričam šta će da se dogodi? Još nisam napisala, ali slušaj, Rubene – reći ću ti!” I ispričala mi je, i kao što se i dalo očekivati. Sani je sjahao sa svoje planine i uzeo svoju hrabru ženu s njenog izranjavljenog konja, i nastala je čudesna pucnjava među stenama koja je poprilično omanjila poteru, i njih dvoje se popeše uz planinu uz nemilosrdnu paljbu, gde je, da, da, i dinamit odigrao svoju ulogu.

„A onda je dolina samo njihova do kraja života, i jabuke i riba u reci i plodni pašnjaci za njihove životinje”, reče Svid. „Vidiš?”

Znate šta, to i nije bila uteha. U stvari, bilo mi je još gore; jer dok je pričala o savršenoj dolini, ja sam video jedino Dejvija i trulu šupu u kojoj živi, sa pukotinama kroz koje duva i sa crnim prasetom i onim strašnim luđakom koji čeka da svet propadne. Prava Arkadija, nema šta. Ponovo me obuze potreba da sve kažem Svidi. Bio sam ubeđen da mi se pluća neće poboljšati. Da ovog puta neće biti oporavka. Opterećen groznicom i neispoveđenim grehom, rekoh: „Svid, hoćeš li se naljutiti ako ti nešto kažem?” Ali, ona reče: „To je tata...” jer se začuše vrata ispod nas. Dole je, sasvim sigurno, neko pričao, neki novi glas, neki topot čizama, i oni se popeše, tata i neki pogrbljeni čovek sa smeđom kožnom tašnom. Bio je to doktor Nikls i izgledao je kao da se već poduže bori sa nekom teškom zarazom, tako mu je plava bila koža što mu je visila ispod očiju.

„Šta mu radite s plućima?” raspitivao se doktor sedajući na moj krevet. Protresao je toplomer i zario mi ga pod jezik.

„Para – voda i sirće”, odgovori tata. „Ponekad i soda bikarbona.”

„To ništa ne valja”, reče doktor Nikls. „Ne pomaže. Koliko dugo tako radite?” Sada je prelazio ledenim stetoskopom po mojim grudima.

„Od malena.”

„To je beskorisno lečenje.”

„Činilo se da pomaže”, reče tata.

„Isto kao i da ste držali palčeve”, promumla doktor Nikls pomerivši stetoskop za centimetar-dva i ponovo slušajući.

„Bili bismo vam zahvalni ako biste nam preporučili nešto drugo”, reče tata.

Doktor Nikls ponovo pomeri stetoskop. „Diši!”

Dadoh sve od sebe.

„Tu imaš jato vrabaca, dečaće. Iskašljavaš li išta?”

„Ne.”

„Osećaš li da bi trebalo?”

Zavrteh glavom.

„Okreni se!”

Gurnu mi stetoskop među lopatice. Čovek bi pomislio da će se bar malo zagrijati.

„Pa, nije upala pluća. Ne još. Trudi se da je ne zaradiš, mladiću. Ti si zreli astmatičar, je li ti to neko već rekao?”

„Šta biste nam vi, doktore, savetovali?” Tatin ton bio je oštar; setićete se kako je onesvestio doktora Nouksa one noći kad sam se rodio.

„Savetovao bih vam da ga smestite u bolnicu u Ferfaksu dok mu pluća ne popuste...”

„U redu”, reče tata.

„Ali bolnica je puna gripoznih.” Doktor se nasmeši, jezivog izraza lica. „Influenca, godinama nije bilo gore. Mislim da bi dokrajčila vašeg dečaka.” Doktor izvuče toplomer i očita ga. „Da, svakako. Dokrajčila bi ga.” Uživao je da govori ovako: stvarno, odmah bi sinuo. Skljocnuvši, on otvori torbu i izvadi maramicu, raširi je preko kreveta, a zatim položi smeđu bočicu, zatvoreni špric, alkohol i vatu. Mada malo nervozan kada su u pitanju injekcije, razveselih se na ovaj prizor. Doktor Nikls je očigledno smatrao da mogu da izbegnem dokrajčivanje. On natopi vatu i zatraži mi ruku.

„Malo ću da ti povećam adrenalin.”

„Dobro.”

Međutim, namučio se da pronađe venu – siroti Nikls, kad je došlo do toga da treba da ubode iglu, on stade da se trese, ruka mu se, zapravo, drmala. Pogledah na drugu stranu, osetih vrh igle, a zatim ništa.

„Samo trenutak”, reče.

Ponovo vrh. Ovog puta me je peklo. Pogledah naokolo. Šetao je iglu pod kožom.

„Ne vuci tako ruku”, reče mi. Nisam je vukao, mada sam želeo. On zatim reče: „Oh!” kao neka razdražena tetka i podiže špric s iglom koja se zalomila u mojoj ruci. Pa je opet tragao po torbi za koječim. Kao i za pincetom. Ovog puta uze drugu ruku i pogodi iz prve. Sećam se snažnog osećaja vrelog sladića dok mi je adrenalin prodirao u telo.

Tata se ponovo pope gore kad je doktor Nikls otišao. Sedeo sam na krevetu iščekujući da osetim nešto, ali osim izvesnog osećaja napetosti, ništa se drugo nije promenilo.

„Izvini, Rubene”, reče tata.

„Ma, u redu je – to je samo mala modrica.” Mislio sam da govori o slomljenoj igli.

On sede na krevet sav trom i bled, nimalo nalik na onog zgodnog udvarača iz prethodnih dana. On reče: „Sine, menjao bih se sa tobom.”

Znao sam da bi. „Rubene, voda i sirce – je l’ ti to pomaže?”

„Uglavnom.”

„Osećaš da ti pluća popuštaju?”

„Skoro sasvim sigurno.”

„Pa”, reče tata, „u taj tretman veruje doktor Nouks.”

„Pomaže, zaista.”

„A sada? Adrenalin?”

„Da”, rekoh mu. Istina je bila da mi se, dok smo razgovarali, beše stvorio osećaj da stojim. To je najbolje što umem da opišem – kada sam pogledao u svoje ruke sklopljene na krilu, učinile su mi se patuljaste i daleke.

„Probaj da zaspíš”, reče tata.

Ali, nema sna za nekog ko je prepun adrenalina. Uglavnom se sanja o nekom odvratnom iskušenju. Meni su glasno brektali motori iza zatvorenih vrata i zaglušivali mi bučne razgovore. Metalne šerpe su zveketale. Jurili su vozovi. Pokušao sam da upitam Svid zašto nikad niko nije čuo za astmatičnog razbojnika. Gurnuvši prst u uho, Svid odgovori da takvi postoje, ali da retko dolaze do izražaja. Ispričala mi je o jednom koji je napravio spektakularnu grešku u rasuđivanju i krenuo u pljačku, ali je konstantno toliko glasno škripao da je probudio svoje žrtve. U snu sam naprezao svaki mišić u pokušaju da dišem, a kad sam se probudio, napor nije bio ništa manji. Tako ležeći, mislio sam na doktora Niklsa i njegove drhtave ruke, i koliko mi je malo pomogao, a to što je od svih baš tata otišao i doveo ga ovde činilo mi se kao čudan pad, od koga mi se srce paralo. I pomislih takođe i na Džejpa Valcera i način na koji je uklonio sopstvene iskidane prste, i to ne jedan, nego dva, i kako je sam zašio rane; i pade mi na pamet jedna misao, kad bi se skupili svi oni silni neznanci koji su mi, u svom neznanju, rekli *Diši*, Valcer bi se istakao kao najpodobniji da mi to kaže.

Oporavak, i to solidan, desio se pred sam osvit. Siđoh dole po hladnoći i polumraku, i zatekoh tatu kako sedi za kuhinjskim stolom i pije kafu sa Martinom Andresonom. „Dobro jutro, Rube”, reče pokvareni federalac. Beše se udobno zavalio u stolicu, prekrštenih nogu i otkopčanog kaputa. Šešir je bio položio na sto pored tatine Biblije, koja je, sećam se, bila otvorena na mestu gde su Poslanice Rimljanima.

„Dobro jutro.”

„Bolje ti je”, reče tata, pažljivo me gledajući.

„Mnogo”, reko. Hteo sam da budem nepoverljiv prema Andresonu, ali on je sedeo tako opušten i neobrijan i očigledno zahvalan za gostoljubivost; na stolu je bio prazan tanjir, a na uglu njegovih usana trunčica krema. I tata je izgledao opušteno, zapravo toplo.

„Žao mi je što to čujem za tvoja pluća”, reče Andreson.

„Dobro sam.”

On pogleda u tatu, a ovaj mu klimnu glavom. „Slušaj, Rube, nadam se da ćeš ovo shvatiti kao dobru vest. Pokazivao sam sliku tvog brata po okolini i najzad pronašao pravog čoveka. U Amidonu. Reče da je viđao Dejvija u gradu. I to ne jednom, već tri-četiri puta.”

Andreson pričekava moj odgovor. Kao da ja znam šta hoću.

„Poslednji put nakjuče”, nastavi Andreson. „Zapravo je povezao tvog brata – odbacio ga nekuda van grada.”

Moram da budem iskren: ovo je bilo nežno i ljubazno rečeno. Andreson je izgledao potpuno drugačije od onog federalca koji nam je upao u kuću onog prvog dana, s pričom o hvatanju. Ipak, sav sam se naježio zbog toga što je bio tako blizu Dejviju. Stajao sam pred njim bos na ledenom linoleumu.

„Nastavite, Martine”, reče tata.

Andreson otvori usta, pa ih zatvori i zavrte glavom. „Samo hoću da znate da ćemo biti pažljivi. Budite blizu telefona, Džeremaja.” Spustio je noge. „Rubene, nećemo povrediti Dejvija. To ti ja obećavam.”

Ali, ja od njega nisam želeo ništa. Odjednom mi je bilo važno da on zna da se moja odanost nije izmenila. „Ne možete da povredite onoga koga ne možete da nađete”, odgovorih ne gledajući u tatu.

Ali Andreson se nasmeši dok je ustajao, i spusti mi ruku na rame, govoreći: „Svaka čast!” Izašao je sav obuzet mislima, mećući šešir na glavu. Moj neprijatelj.

Tog popodneva stalno sam nalazio izgovor da izađem napolje. Svi su se tome protivili nakon što sam ih onako preplašio, ali ja sam sad bio primerna lasica i iskrao sam se pozadi u kaputu s kapuljačom i disao kroz šal da bih zagrejao vazduh. Molio sam se, ali molitve su mi bile spletene i oprečne. Molio sam se da ih Bog razvrsta i usliši ih kako treba. A iznad svega, da požuri. Zato što se Andreson približavao. Rekao je tati da čeka pored telefona. Šetao sam se gore-dole pored kuće pokušavajući da se molim kao tata, trudeći se da zamislim Boga kako me sluša, ali on ostade nevidljiv, samo uobičajeni svetli oblak, i posle nekoliko minuta šetnja me iscrpe. Uđoh unutra, a Svid me prekori što se igram. Nije imala pojma. Pojedosmo malo kolačića sa đumbirom i uputismo se u dnevnu sobu, gde se ispružih na kauč. Zamisao mi je bila da se pretvaram kako spavam, sve dok Svid ne ode gore, pa da izletim napolje, ali zaspah stvarno i usnih reku konja kako teče između obala, sa grivama što se talasaju, a po leđima im se prosulo sunce. Probudili se čudno smiren, što prepoznadoh kao poraz. Ružičasta i narandžasta svetlost ulazila je u kuću. Odvukoh se nekako napolje, naslonih se na kuću i zaškiljih u brda osvetljena sa zadnje strane. Svetlost se gasila; već se činilo kao da gledaš u duboku vodu boje čaja. Nisam, zapravo, video Dejvija. Ali, negde na padini brda koje je tanelo zanjista konj. Zvuk je bio dalek kao prošlost.

Provešću još jednu, poslednju noć u brdima: još jednu ozvezdanu, kao što ćete čuti, ali sa nekakvim vlažnim mukom u vazduhu, nalik na nešto zapeto – na dah ili strelu.

Džejp Valcer bio je zauzet potkivanjem Fraja. Ko god da je pravio ovu kuću, ostavio je nakovanj i improvizovani kovački viganj. Džejp beše stavio novu kožu na meh i sad je raspirivao vatru, koja je osvetljavala ovu stračaru.

„Rubene, zahvaljujem ti”, reče on kad me je Dejvi uveo i ja kazao ono što imam. To je bilo sve. Zahvalio mi je za obaveštenje i delovalo je da inače nije zabrinut.

„Rekao je da se približavaju”, ponovih, jer nisam bio siguran da me je Valcer razumeo. On prestade da pritiska meh. U narandžastom ognjištu ležala je potkovicica nalik na crni isečak sebe same. On je podiže kleštima dugih držaka i sumnjičavo je osmotri.

„Fraj”, obrati se konju koji je bio kratko privezan za alku na zidu. „Daj da probamo ovu. Dejvi, za glavu.”

Dejvi obema rukama uhvati uzde i stade da šapuće Fraju nežne reči, dok se Valcer naslanjao na levo bedro konja i podizao mu nogu. Pri vatri sam video sveže ogrebotine tamo gde Valcer beše izravnao kopito. Videh rupe od eksera od prethodne potkovice.

„Uvek zbacij zadnju levu”, reče Valcer prijazno, spuštajući usijanu potkovicu na kopito. „Ne znam zašto.” Bilo je očigledno da uživa u potkivanju.

Rekoh: „Znate, rekao je tati da bude uz telefon.”

Valcer spusti kopito i stavi drugu potkovicu u vatru. Kad me je pogledao ispod onih obrva, bilo mi je jasno da sam sve rekao. Naduvavajući meh, reče: „Rubene, pogledaj u ovo ugljjevlje.”

Bilo je predivno, kao da je disalo, narandžaste boje, prošarano crnom mrežom.

„Kad je takvo, kad liči na bundevu, onda nije dovoljno vrelo.”

„Nije?”

„Ne, gospodine. Nije dovoljno vrelo da smekša potkovicu.” On pokaza glavom na gomilu nasečenih daščica u uglu naspram Fraja. „Ako ubaciš malo ovoga u vatru dok ja raspaljujem mehom, veruj mi, Rubene, ima da zagrejemo.”

Šta sam drugo mogao da učinim? Zaboravljajući načas Andresona, prepustih se dražima vignja. Imao je mala metalna vrata, koja Valcer beše otvorio. Ložište je bilo prostrano i ja ga napunih drvima. Valcer zalupi vratašca i stade da uduvava vazduh, tako da ubrzo drvo zašišta i planu a u peći zahuja vetar, sve dok se iz nje ne začuše glasovi.

„Dobro je, Rubene”, reče Valcer. Dahtao je. Iz košulje mu je izbijala para. „Vidiš šta si učinio? Pogledaj ugljevlje!”

Sad je bilo samo slabašno narandžasto, kao popodnevno sunce. Bilo je belo. I dalje je disalo. I ivice potkovice već su se belele.

Ovog puta se pušilo kad ju je namestio na Frajevo kopito. Fraj frknu i poskoči, ali bio je dobro privezan. Valcer nije gubio vreme, već stavi potkovicu na nakovanj. Udar-dva, i beše oblikovana. Bio je spretan za čoveka bez dva prsta. Nadnesen nad Frajevim podignutim kopitom, on iz usta izvadi ekser. Iz čizme izvuče mali čekić i stade da ukucava ekser, sve dok mu vrh ne izbi na kosini kopita, dva centimetra iznad potkovice. Izvadi potom i drugi ekser, ispljunu preostale na dlan i pogleda me.

„Rubene, dođi da završiš”, dade mi Valcer rukom znak, sa kopitom prikovanim na njegovim kolenima, u vunenoj košulji zavrnutoj do lakata. U crvenom polumraku videlo se kako se znoji.

„Zakucaj ga”, reče. Uzeh čekić. On mi pokaza kako da namestim ekser pod pravilnim spoljnim uglom. Dejvi je govorio da je Fraj dobar konj, lep konj. Ja bih na ovo dodao i trpeljiv. Pažljivo ciljajući ekser, udarao sam slabo, sve dok mi Valcer ne reče: „Da li ti sve radiš onako kako i dišeš? Raspali ga.”

I ja ga onda raspalih, zahvalan što je Fraj rezigniran i što se ekser probija. Ukucah preostale eksere, a Valcer izvadi, ponovo iz čizme, makaze za metal i odseče vrhove eksera u ravni sa kopitom. Pokupi zatim vrhove i spusti kopito na zemlju, gladeći konju članak.

„Fraj”, reče nežno; zatim: „Hvala ti, Rubene. Lepo urađeno.”

Pogledah u Dejvija, a on mi namignu. Vatra u peći se gasila; mora da je bilo hladno u šupi sa tri zida, ali meni je bilo toplo i drago što sam tu.

Večerali smo u ponoć u kolibici i Valcer nije hteo ništa više da čuje o Andresonu. Njegova nezainteresovanost bila je zapanjujuća. Okrenuo je razgovor na politiku, astronomiju, nauku o pravilnom bušenju, o prednostima filca nad vunom. Tvrдио je da je rođen bez čula mirisa, ali, zauzvrat, sa izvanrednim čulom ukusa; nikada nije solio hranu, već ju je prihvatao onakvu kakva jeste, sa njenim sasvim dostatnim prirodnim ukusom.

„Na primer. To tvoje meso. Pretpostavljam da ti je bezukusno.”

Bilo je to malo parče sivog mesa na metalnom tanjiru. Za večeru je bilo meso i kuvani krompir. I tu su ležali, skroz izmoreni.

„Fino je”, odgovorih. Naravno da nije bilo kao povrće i kobasice.

Valcer reče: „Bezukusno je. Svinjetina je bezukusno meso i ljudi ga začínjavaju za svoja neosetljiva nepca. Zagrizi, Rubene. Opiši okus!”

Zagrizoh. Svinjetina je bila dugo kuvana. Zaista nije imala ni trunčicu soli. Bilo je to kao da

žvačem struk starog kanapa. Valcerov pogled bio je blistav i radoznao. Očajnički sam tragao za nekim lukavim učtivim pridevom.

„Prilično je dobro”, rekoh mu.

„Pozdravljam tvoju učtivost, ali gluposti. Neću se uvrediti. Neće ni Emil. Učini to zbog Emila, ha?”

Sećate se Emila.

Pogledah u svinjetinu. Valcer reče: „Hajde. Oceni Emilovu pikantnost. To je jedini spomen na njega. Jadni mali Emil.” Bio je oduševljen što meso ima ime; nije mogao da ga se naizgovara.

A ipak, začudo, saznanje da je bleđa gomilica preda mnom Emil nije mi smetalo. U stvari, nekako me je oslobodilo. Sažvakah ga i progutah. „Meso je... tvrdo”, rekoh oprezno. „Malčice suvo.”

Valcer reče: „Nastavi!”

„Neukusno je. Tupo.”

„Da, da.” Valceru se ovo sviđalo. Beše se dogodilo nešto čudno: pridevi, obično rezervisani prema meni, sad su počeli da mi se bacaju pred noge. „Žilavo je. Tvrdo. Kvirgavo.” Jedva da sam bio svestan da vređam Sarino kuvanje, ali Valcer je klimao glavom i smešio se. Bolje je bilo da mi je naklonjen, nego obratno. Uživao sam u tome; i bilo je zanimljivo, za promenu, da mi ne ponestaju reči. „Otužno, bajato. Umrtrljeno. Bljutavo.” Nisam baš bio siguran šta ovo poslednje znači, čuo sam tu reč od Svid u razgovoru o njenoj učiteljici iz drugog razreda, ali dobro je zvučalo.

„Lepo rečeno”, reče Valcer – koliko pamtim, bio je to jedini put da se takav kompliment odnosio na mene.

„Ima ukus kao hrskavica”, dodadoh sa željom da i taj uvrstim.

„Da. Dobro. A sad ja.” Valcer uze zalogaj i brzo ga sažvaka. „Mmm, da.” Zatvori oči, proguta, snažno dunu kroz nos. „Osećam kukuruz – mada ne toliko koliko bih želeo. Zrna i mahune. Osećam pasulj. Hleb. Štir, travu, zemlju, dosta zemlje. So.”

Shvatih da je opisivao Emilovu ishranu. Izgledalo je da mu je nelagodno. „Nažalost, osećam i pomije. Težak je to dar. U kobasicama sam nailazio na ukuse koje bi bilo odvratno opisivati.”

Da li sam mu verovao? Nije važno. Za sve to vreme pluća su mi radila podnošljivo dobro. Sad shvatam da je to bio period milosti. Valcer nastavi da se ponaša kao da mu moje prisustvo pričinjava čast; onakvog opreznog kakav sam bio, njegovo ponašanje me je pridobijalo, a njegova priča me je razonođavala. Sara se držala podalje od nas, iza zida od prekrivača. Kasnije smo stajali ispred brvnare, a Valcer mi je pokazivao sazvežđa pošto Dejvi beše otišao da osedla Fraja.

„Ono je Veliki prsten”, reče. „A ono je Totem; tamo su Jastreb i Miš, Kit, Spremni dečak.”

Samo sam klimao glavom. Prija kad vam neko pokazuje sazvežđa, samo dok ne insistira da ih zaista vidite. Osim Velikog medveda i Orionu i Čajnika, sazvežđa su obično skrivena među zvezdama.

„Nikada nisam čuo za Spremnog dečaka”, rekoh, kao da su mi ostala bila poznata; onda mi on pokaza jednu po jednu glavnu zvezdu i ispriča mit o detetu koje je živelo u gradu od drveta, i kako je jedne noći u gradu izbio požar i planuo takvom silinom da ujutru nije ostalo ništa sem polja finog pepela. Samo je taj dečak umakao. Jednoga dana neki putnik-namernik ugleda ga kako čuči uz reku i hvata ribe rukama. Putnik uze dečaka na konja i odvede ga do sledećeg grada, gde su ga nahranili, a zatim proslavljali, jer se priča o njegovom preživljavanju proširila. Dečak je sve očarao svojom

hrabrošću i dovitljivošću, pa ga je usvojio kralj, i on je rastao učeći se oružju i pismu; najzad i sam postade kralj, i to mudar i dobar. Bila je to podnošljiva priča sve dok Valcer nije otkrio da je dečak sam podmetnuo požar.

„Ma nije moguće!” rekoše.

„Naravno da jeste. Smiri se, Rubene; to je samo legenda.”

Ali, o svim Valcerovim sazveždima postojale su takve legende. Bio je tu i Kosnik, priča o još jednom zlom dečaku što je usmratio svog oca na spavanju i kasnije postao okrutni gusar koji je proždirao udove svojih žrtava i kitio ogradu svog broda njihovim glavama. Taj je lutao morima i prkosio ljudima i bogovima sve dok se nije sukobio sa hrabrim kapetanom, te su se njih dvojica, danima, bez prestanka, borili mačevima preko palube. Najzad kapetan, uz pomoć više sile, raspoluti gusara pod takvim uglom da mu je, uz samrtni ropac, na palubu pala glava sa jednom rukom i ramenom. Po obavljenom poslu, kapetan se vrati na svoj brod da se umije za večeru i ogleda u svom uglačanom limenom ogledalu. Vidiš šta sledi: jadni kapetan nije video svoje lice, već gusarovo, a širom tog lica najodvratniji kež. Posle toga, svi njegovi plemeniti nagoni spadoše kao oklop i u njemu se razvi divlja, nadmoćna žudnja za pljačkanjem blaga i apetit za kuvanim rukama i nogama. „Znači, možeš da dobiješ bitku, Rubene”, sleže Valcer ramenima, „ali rat je odavno izgubljen.”

„Nitkov”, razmišljao sam sumorno kad dokaskaše Fraj i Dejvi.

Valcer spusti svoju osakaćenu ruku na moju glavu. „Nemoj da te to uznemirava”, reče.

Ali jeste.

Sledećeg dana javi nam se Martin Andreson. Čovek po imenu Robinson, onaj što je prevezao Dejvija, obećao je da će Andresonu pokazati mesto dokle ga je odbacio. Trebalo je da se nađu u restoranu u Amidonu, ali Robinson se nije pojavio. U imeniku su postojala tri Robinsona; Andreson je pronašao dvojicu; trećem je telefon bio isključen. Raspitujući se kako da stigne do Robinsonove kuće, Andreson se vozio petnaestak gadnih kilometara uz obod Bedlendsa. Kuća koju je pronašao bila je hladna i zakucana daskama.

„Ova situacija, Martine”, reče tata, „zahteva molitvu.”

Sve bih dao da sam mogao da čujem federalčev odgovor. Kakav god da je bio, tata reče: „Naravno, očekujemo da nam se javite”, a zatim spusti slušalicu i pozva me.

„Stegnuta pluća?” upita me – čisto retoričko pitanje, pošto je mogao da čuje ono što sad već beše postalo uobičajeno šištanje.

„Da, gospodine.”

„Šta mogu da učinim?”

Bio je počeo je da mi se obraća na ovaj način otkad ga je doktor Nikls obeshrabrio po pitanju lečenja sirćetom.

„Udaraj me malo!”

Okrenu me za ramena i nasloni na dovratak dok me je lupkao po leđima. Osim tog udaranja, jutro je bilo tiho, i kad je prestao, začuh Roksanu kako pevuši u susednoj sobi.

„Bolje?”

„Da, gospodine.”

On posluša. „Zvuči skoro isto.”

„Bolje je.”

„Rubene”, upita on iznebuha, „ima li nešto što bi trebalo da mi kažeš?”

Utroba mi se prevrnu. „Ne verujem.”

„Izgledaš iznureno”, reče. „Iscrpljuje sve ovo, zar ne?”

Znači, brinuo se samo za moje zdravlje.

„Idem u prikolicu da se pomolim za tvog brata”, reče, a na licu mu je bila tolika tuga kao da je znao nešto što ja nisam, a ne obratno.

Tog dana nikakve vesti nisu stigle od Andresona. Niti sledećeg. Ono što jeste stiglo bio je severozapadni vetar koji je fijukao oko kuće. U Dakoti ne mora da padne sneg da bi se digla mećava. Vetar je duvao nisko i brzo i svlačio je nanose. Svid i ja posmatrali smo s njenog prozora juriš konjice bez konja; veliki komadi snega otkidali su se sa zemlje i uzletali i padali u vidu belog peska, koji se uvijao i naletao kao Huni. Bio je to prizemni vetar, prizemna mećava. Zamislite bilo koju oluju u divljini, ali na visini od samo dva i po metra. Sa Svidinog prozora izgledalo je kao da gledamo u neki pobesneli oblak. Ambar je štrčao – vrata mu se nisu videla jer su bila u oluji – kao i drška lopate zarivene u sneg, i Roksanina crvena kućica za ptice na motki koja se povijala. A iznad oluje u stvari je bilo sunčano; videli smo kako se presijava limena kupola komšijinog silosa, kilometrima daleko. Ali, kad smo sišli dole, promaja je duvala sa svih strana, a svetlost je bila siva i obeshrabrujuća, a na zapadnom zidu prekidač za struju presijavao se od leda na dve pedi od uključenog radijatora.

Vetar je duvao dva dana. Mислеći na ispucalu brvnaru u brdima i zardalu peć, zabrinuh se za Dejvija. Kao i za Saru.

„Svid”, upitah, „koliko je potrebno da se smrzneš po ovakvom vetru?”

„Misliš, obučen?”

Besno odmahnuh glavom. „A šta misliš? Koliko ljudi će izaći napolje bez ičega na sebi?”

„Niko *ne izlazi napolje* bez odeće. To je nešto što se dešava kad počneš da se smrzavaš; termometar u mozgu ti se poremeti. Počinješ da misliš da ti je vruće, da si previše obučen; misliš da ćeš se rashladiti.”

Ni u šta od ovoga nisam verovao. Nisam smeo. I sama pomisao na Dejvija skroz natrontanog po ovom vetru bila je grozna.

„Istina je, Rubene. To ti je kao fatamorgana, sneg se pretvara u pustinju. Jednom su dva momka sa koledža išli sa krpljama, negde u Vajomingu – pronašli su ih kako stoje sasvim smrznuti. Sneg im do pasa, na sebi nemaju ništa osim bokserica, policija nije mogla da ih smesti u kola, pa su ih privezali na krov, kao u sezoni lova na jelene...”

Bog zna koliko bi još Svid ovako torokala, pa ja upitah: „A šta ako si u nekoj bednoj brvnari sa napuklim zidovima kroz koje duva na sve strane?”

E, pa, to odvede Svid na drugu stranu, još užasniju. Ona ispriča priču o nekoj grupi izgnanika kojima je ponestalo hrane u prvim danima rekordne mećave; i kako su svi ogladneli i jeli svoje kaiševe i sare sa čizama, ali ne i svog jedinog konja koji je pametno utekao; i kako su slabiji među njima izgubili dodir sa realnošću i počeli da glođu sopstvene udove cmokćući usnama, ali ne

dobijajući, moraš priznati, nikakvu hranljivu vrednost.

Ovo nije bilo pravo vreme za priče strave i užasa; i Valcer je govorio o ljudožderstvu, a to se, zapravo, činilo kao nešto što bi i on mogao da proba u praksi, i to bez kajanja. Utonuh u crne misli. Zamisli da oluja potraje nedelju dana? Koliko su drva za loženje imali u onoj kolibi, i koliko hrane? Sa Sarom i Dejvijem pri ruci, bio sam siguran da bi Valcer prvo pojeo Dejvija; sa Sarom je imao drugačije planove. Poželeh Andresonu nešto loše: kad bi samo *on* bio tamo sa Valcerom. Onda nek veje! Ali, to malo drame ne donese mi onoliko zadovoljstva koliko sam se nadao; federalac mi se, na sopstveno čuđenje, činio manje pokvaren nego ranije. Sedeći na kauču pored Svid dok je ćutke čitala, izbrojah šest svojih udaha na njen jedan. Ono što sam želeo beše jedan ogromni udah, ili, ako mi već to ne pođe za rukom, bar parčence jednog takvog udaha. Usudih se da odem do prikolice.

Tata je svirao na starinskoj gitari. Zašavši u tminu ambara, začuh njene meke strune kako pevuše jedan predivan akord, potom drugi. Svirao je polako, ali tačno, pošto nisam čuo nijednu zalutalu notu. Stajao sam i slušao dok je svirao bezbrojne nežne himne, zastajući kadikad da zategne ili popusti strunu. Neću da kažem da je baš bio postao Segovija, ili tako neko; tek pre dan-dva beše popravio instrument uz pomoć tube avionskog lepka i lastiša iz dugih gaća. Ipak, sad je izveo mnoge pesme koje smo u to doba voleli, „Čudesnu milost” i „Usmeri oči ka Isusu”, „Moja je duša dobro”; i još „Srećne tragove” i „Kaubojev lament”. Tata je čas pevao, čas pevušio; ponekad bi dugo tragao za pojedinim akordom. Mogao sam da ga slušam vasceli dan. Kada je prestao i kad ga začuh kako se šeta po prikolici, išunjah se iz ambara i zatvorih vrata.

U kući je Roksana mesila hleb, u limenoj vazi na stolu njeno najnovije cveće iz staklenika, supa se puši u loncu baš kao da smo porodica koja nije na ivici velikog gubitka. Činilo se da je čak i Svid pronašla neku mirnu luku. Sedela je u svojoj sobi ponad mećave i budila radost za Sanija i njegovu ženu nakon trenutka kad su zatrpali ulaz u njihovu tajnu dolinu zajedno sa dobrom polovinom one gnusne potere.

Vetar je duvao i sledeću noć, nanoseći sneg i zasipajući puteve. Zatim se stišao. Kuća se umiri. Posle doručka, svi ostali izadoše napolje da raščišćavaju lopatom ja nisam bio od koristi, ali tata reče da neko mora da ostane uz telefon. Proveo sam tako čitavo jutro, ali Andreson se nije javljao. Prođe i poslepodne. Dvapat sam pročitao *Poslednjeg Mohikanca* – ilustrovano izdanje – a zatim izvadio Roksanin album i ponovo pročitao čitulju Jone Vorka. Ništa od tog ne uspe da mi smiri nervozu. Ništa od toga ne otera ružne slike: slike skupljenog Dejvija kako se smrzava, slike snega koji provejava u brvnaru kroz pukotine. I mada sam se, što sam igda mogao, bio usredsredio na Oko Sokolovo i Unkasa, priča Džejpa Valcera o gusaru ljudožderu sama mi se pričala u mislima. S Džejpom u glavnoj ulozi, naravno – bila je to uloga pisana baš za njega, sa njegovim privlačnim sampouzdanjem i luđačkim sjajem u očima. Baš kao i onog gusara, mogli ste da zamislite Džejpa Valcera kako pobeđuje čak i kad gubi.

Ovog puta traktori su stigli do nas u kasno popodne. Kako mu se Andreson nije javljao, tata pozva hotel u Ratonu. Vlasnik, koji je ujedno bio i recepcionar, primi poruku. Njegova ljutnja čula se i u Roksaninoj kuhinji. Reče tati da je vladin čovek bez problema platio račun, ali da je s njim imao velikih nevolja. Ponekad ga ne bi bilo danima i vratio bi se u svoju sobu u sitne sate. To je uznemiravalo ostale goste. I stalno ti telefonski pozivi – vladinog čoveka stalno su zivkali telefonom, i to bez obzira na vreme. Vlasnik reče tati da je on poslovni čovek, a ne sekretarica. Morao je da obuče kaput i čizme da bi iz kancelarije otišao pet soba dalje do gospodina Andresona; bilo je

previše hladno za to.

„Kada je otišao?” upita tata.

Prekinuvši načas sa žalbama, vlasnik se zamisli. Prethodnog dana ujutro, primio je poziv od nekog gospodina Robinsona. Bio je u restoranu u Amidonu. Andreson je bio srećan zbog poruke – čak ga je, priznade vlasnik mrzovoljno, častio novčanicom od dva dolara zbog toga što mu ju je preneo. Nedugo potom, kad je parking motela već bio zavejan, vlasnik je video kako se mrki merkjuri gospodina Andresona polako probija kroz vetar.

Tata spusti slušalicu. Stajao je pored prozora i gledao ka zapadu. Sneg je bio tvrd i gladak, a iz njega su se pomaljale krševite planine – mislim da nećete naći negostoljubiviji predeo. Ali, vetar beše prestao da duva i vrhovi planina i ambar tako su se oštro presijavali na hladnom suncu kao da ste ih isekli iz časopisa.

„Rube”, reče, „taj Andreson jeste pametan, ali nema ama baš nikakvog pojma o zimi u Severnoj Dakoti.”

Jedna misao mi pade pravo niotkuda, kao neka velika zmija.

Tata skinu kaput sa čiviluka, uputivši se u prikolicu. Skinuh i ja svoj da krenem za njim i umalo što ne padoh. Noge su mi klecale, kukovi i kolena behu klimavi kao domine.

„Nešto nije u redu?” upita tata.

„Nije, gospodine.” Nisam hteo da je iskažem – tu misao. Ipak, neodoljivo se obavijala oko mene. Stezala me je i ja se predadoh. „Gospodin Andreson je u velikoj nevolji.”

Tata pogleda u mene, a ja u njegove cipele. „Šta je, Rubene?”

Ali, zmija se tako snažno beše obavila oko mene da sam jedva mogao da govorim. Padoh na pod i počeh da se tresem. Ono što sam sada video beše Valcer koji mi priča kako je upoznao Dejvija u restoranu u Amidonu. Videh Andresona, motivisanog – samo koji dan ranije – kako pokazuje Dejvijevu sliku, da bi najzad naišao na pravog čoveka. Zatim opet Valcera, kad sam poslednji put bio kod njega: komotan, opušteno priča, uopšte se ne brine što ja uporno govorim da se Andreson približava.

„Rubene”, reče tata.

Bilo je to previše za mene, nisam mogao toliko da podnesem, pa samo odgovorih: „On se ne zove Robinson, već Džejp Valcer – i on je sa Dejvijem – i ubiće gospodina Andresona.”

Registar naših odluka

I tako, najzad priznadoh. I tako izdadoh svog brata. Sledećeg dana uoči svanuća okupili smo se na konjima na ranču Lomija Forda. Kažem mi. U grupi su bili gospodin Ford, mladi oblasni šerif Majk Lenc, federalni istražitelj Harper Džuval, koji je doputovao iz Bizmarka, i trojica *ad hoc* lokalna zamenika. Zamenici su bili nervozni i zadovoljni što imaju priliku da se bace u sedlo sa vinčesterkama u futrolama i po snegu krenu u lov na begunce. Gospodin Džuval ih je bezizrazno osmatrao. Dva sata ranije, jedan rančer je pronašao Andresonovog merkjurija praznog i parkiranog na oblasnom putu – zapravo je blokirao put, a sneg mu je bio do blatobrana. Dok su vrhovi planina rudeli, povede se kratka rasprava o tome treba li ja uopšte da idem.

„Koliko ti je godina, dečko? Devet?” Bio je to gospodin Džuval.

„Jedanaest, gospodine.”

„On je jedini koji je išao tim putem, Harpere”, reče Loni Ford. „Može makar da nam kaže jesmo li na pravom putu.

Ja, naravno, nikada nisam tuda išao po danu, tako da je korist od mene bila, u svakom slučaju, pod znakom pitanja. „Gospodine Lende”, reče on tati, „to je vaš sin. Slažete li se vi da on krene s nama?” Tata je i sam hteo da ide, ali Džuval mu je to zabranio prethodne noći.

„Može on to”, reče tata. „Držim vas za reč” – ovo zato što je Džuval obećao tati da će Dejvija uhvatiti mirno i bez sile.

Džuval klimnu glavom. Tata me pogleda. Videh da računa na mene da ih brzo odvedem do brvnare. Hteo je da završi s time – Dejvi bezbedan, Andreson živ. Možda je verovao i da će se pripadnici bezbednosti ustezati da zapucaju ako Dejvijeve mlađi brat bude u blizini.

„Idemo onda”, reče Džuval dok mi je Loni Ford pomagao da se popnem na rundavu kobilu. Pamtim kako je tata stajao u dvorištu ispred ambara i trljao ruke da ugreje prste.

Odjahasmo u brda jedan iza drugog, uputivši se na mesto za koje je gospodin Ford, na osnovu mog opisa, pretpostavljao da je jedna stara, zabačena brvnara za radnike koja je nekada davno pripadala njegovom ranču. Nalazila se na neodređenoj udaljenosti, na zapadnoj strani, u dolini koja je dovoljno plodna da ima mali pašnjak, a ipak dovoljno udaljena da stoka tu nije napasana pokolenjima. I ovaj je pašnjak napukao kasnih tridesetih godina i lignit se zapalio, što je imalo zbujujući efekat na stoku; koliko je gospodin Ford znao, goreo je do dana današnjeg.

I ja osetih da smo na dobrom putu, mada možete da zamislite koliko me je to malo radovalo.

Verovatno vas neće iznenaditi podatak da je Svid sve ovo veoma rđavo primila. To što joj nisam kazao za Dejvija osudila je kao najgoru laž; to što sam obelodanio nije zbrisalo greh, već ga je uvećalo. Bio sam *i* lažov *i* izdajica. Bio sam otpadnik. Pre nego što ću dobiti oprostaj, izdržaću mnoga poređenja sa istorijskim ličnostima, i to ne samo sa standardnim izdajnicima poput Jude i Bruta i Benedikta Arnolda. Bio je to lep početak, ali ni izbliza dovoljan Svidi, koja se smesta setila da je mlađi brat Ramon bio taj koji je izdao čuvenog *bandida* Hoakina Murieta, čija glava u tegli još postoji u jednoj taverni u Teksasu; možete danas da odete i platite dolar da podignete crnu zavesu i pogledate je. Znala je i za druge. Sve nade da će njen bes popustiti zbog moga očiglednog jada pokazaše se kao neosnovane. Saslušala me je, a onda otišla gore i stala da besni kao nikad u svom životu. Začuh papire kako lete, plač pomešan sa svakojakim beslovesnim režanjem i zvuk udaraca u

jastuk, koji je šutirala sa neverovatnim poletom. To poslednje, znao sam, bio sam ja.

Bio je to duži put nego što sam upamtio. Peli smo se kroz predele obrasle šumom koji su mi izgledali poznati, i jahali duž venaca sa zakržljanim borovima i smrekama, gde mi se činilo da nikada nisam bio. Vetar beše tako naneo sneg da je natovaren konj po nekim mestima hodao ostavljajući samo plitke tragove; ali, uglavnom su upadali u sneg do kolena, potkovanim kopitima bacali uvis pesak, šljaku ili igličastu paprat. Imao sam vremena da vrtim u glavi svakojake filmove. Preovladali su oni sa lošim završetkom. Jahao sam drugi po redu, iza gospodina Forda i ispred gospodina Džuvala, a trojica zamenika behu se nanizali pozadi.

Posle nekog vremena, spuštali smo se niz dugačku, ravnu padinu, gde je gospodin Džuval mogao da stane pored mene. Jahao je sjajnog zlaćanog konja koga je gospodin Ford nerado osedlao; u stvari, verujem da je Džuval dodatno platio za tog konja, i zaista je izgledao dobro na njemu kad je došao do mene.

„I, jesmo li na dobrom putu?” upita. Plašio sam se njegove primedbe. Sav jadan, priznadoh da nemam pojma.

Jahao je neko vreme uz mene, bez ikakvih komentara. Bio je stariji od tate, nosio je kaubojski šešir s uskim obodom i imao je potkresanu bradu i mrežu bora ispod očiju. Sedeo je uspravno na konju i lako lebdeo iznad njega dok se ovaj probijao kroz sneg.

„Martina Andresona smatram za prijatelja”, reče posle nekog vremena.

Klimnuh glavom.

„Ti ne, pretpostavljam.”

„Ne, gospodine.” Jahali smo kroz poprilično prostranu dolinu koju bih možda i prepoznao. Ali, vetar beše zbrisao sve tragove; mogli smo da budemo prvi ljudi koji tuda prolaze posle mnogih godina.

„Pa”, reče on, „pretpostavljam da se sad osećaš kao najgori izdajnik na svetu zato što nas vodiš do svog brata.”

„Da, gospodine, tako je.” Zašto je gospodin Džuval hteo da priča o tome? Znao je kako mi je. Stigao je kasno i veći deo noći proveo je u razgovoru sa tatom – pozvali su me dole u gluvo doba kako bi Džuval mogao da me pita za detalje. Kakvo sam oružje video u brvnari. Koliko zaliha municije i hrane. Na njegov zahtev, nacrtah plan, kuće pokazujući mu gde su prozori, vrata, peć i dimnjak. Pitao se jesam li bacio pogled u Sarin kutak. Kazao mi je da što mu više stvari kažem, to će biti bolje po Dejvija; kazao je to četiri ili pet puta.

„Misliš da bi bilo bolje da si ćutao?” upita.

„Dejvi ne predstavlja problem za vašeg prijatelja Andresona”, rekoh mu, „već Džejp Valcer.”

„Već si mi to kazao.”

Sinoć se činilo da je gospodin Džuval ako ne sasvim na našoj strani, a ono naklonjen nama. Dok sam mu pričao o Valceru – da je sumanut, da je vrlo neodređen povodom toga što se Andreson približava, čak i to kako je Valcer sam sebe okarakterisao kao vuka u odnosu na Dejvija-vevericu – gospodin Džuval me je slušao sa neskrivenim interesovanjem. Beležio je u žutom bloku kao da je svaka pojedinost potvrđivala da je Valcer dugo traženi zločinac koga bi bilo čast uhvatiti. Govorio je *da, da*.

Sad se činio manje predusretljiv.

Želeći da se ponovo uverim, prozborih udvoričkim tonom: „Gospodine Džuvale, zbog čega je Džejp Valcer tražen? Šta je učinio?”

Padina se okonča i njegov konj nemirno naže napred. Džual povuče dizgine, taman da mi uputi pogled koji nikada nisam zaboravio – ne zlobni ili omalovažavajući pogled, nego pogled nekoga ko je možda proveo dugi niz godina u razočaranju. Reče: „Sine, moraš nešto da upamtiš. Tvoj brat je prošle godine ubio dva dečaka, a onda pobjegao iz zatvora. Taj Robinson, Valcer, kako god se zvao – nemam pojma ko je on.” Tu popusti uzde i otkasa da popriča sa Lonijem Fordom.

Približavali smo se i sad smo jahali kroz predeo koji sa sigurnošću prepoznadoh, ali ipak smo usporili. Loni Ford, koji nas je predvodio, zastajao je, s vremena na vreme, da baci pogled. Vetar je sve jače duvao, zabacujući konjima repove na slabine i namičući gospodinu Džualu kaubojski šešir na oči. Za vreme ovako slabog napredovanja imao sam vremena da ponovo porazmislim o svemu. Da posumnjam u ono što se činilo uverljivim. Što smo se više bližili brvnari, to mi se činilo sve verovatnije da tajanstveni Robinson u stvari nije Džejp Valcer; da je on baš ono što je Andreson i pretpostavio, samo čovek koji je prevezao Dejvija, a onda ga je uhvatila prpa od razgovora sa federalcem. Pa šta ako ga Andreson nije našao u telefonskom imeniku – mnogo ljudi nema telefon. Pa šta ako se Valcer nije zabrinuo kad sam ja došao sav izbezumljen zbog pokvarenog federalca. Nije imalo smisla pridavati značaj njegovim reakcijama; čovek je pričao o morskim čudovištima, upravljao je zvezdama iz sopstvene mašte. Sinu mi ideja – i izgledala mi je istinito onog trena kad se izmigoljila – da sam bespotrebno izdao svog brata. Da Andresonu, iako je suludo izašao po opasnoj oluji, ne pretili nikakava opasnost od bilo kog Robinsona.

Jahao sam riđu kobilu, a priznanje da sam napravio strašnu grešku beše mi se stislo uza srce kao pijavica.

Tamo napred, Loni Ford, koji se nešto ozbiljno dogovarao sa gospodinom Džualom, okrenu konja i lagano dotrča kroz sneg do mene. Nasuprot rezervisanom gospodinu Fordu kakvog sam zamišljao, bio je nervozan čovek na čijem se licu očitavala čista beda. Jahao je tako da su nam konji išli rame uz rame; trljali su vratove, ali Loni mi ništa nije govorio. Nije me čak ni pogledao; neprestano je zurio ulevo.

„Nešto nije u redu, gospodine Forde?” On klimnu glavom. Shvatih da je to čovek za koga reči predstavljaju muku nad mukama. Bilo mi ga je žao, mada me to u neku ruku podiže.

„Ja iznajmljujem ranč”, reče posle još jednog napornog trenutka. „Nikada nisam video tu brvnaru. Rekao sam to gospodinu Džualu.”

Trebao mi je jedan časak dok sam shvatio šta to znači.

„Je li ti išta od ovoga izgleda poznato?” upita Loni Ford. I pogleda me postrance – *mučno* nije dovoljno snažna reč – a zatim pokaza glavom na brda oko nas. „Bilo šta?”

Prva misao mi je bila da mi je Bog u ovom neutešnom trenu otvorio pomoćni prolaz. Loni Ford nije znao gde smo! Čovek koji nas je vodio ka Dejviju pitao je *mene* za pravac! Prigušujući povike oduševljenja, ja odmerih mesto. Bili smo na zapadnoj padini blago iskošenog brda, čiji je gornji deo bio obrastao malim borovima, zakržljanim smrekama i nekim većim drvećem, sličnim kedru. Na levoj strani uzdizale su se ravne, strme litice kvarcne stene i šljake, i još neke gline boje školske cigle.

Znao sam vrlo dobro gde smo.

Znao sam, štaviše, da ćemo se udaljiti od Dejvija ako udarimo nalevo, iza litica.

Loni Ford tiho reče: „*Rekao sam* gospodinu Džuvalu.”

Iza nas su zamenici, koji su se sve vreme šalili, sad već počinjali da mrmljaju. Napred je jahao Džuval, na konju, kao čovek koji je rešio da uspe po svaku cenu.

Jednog dana, nama će se pokazati veliki registar naših odluka – užasna misao za koju, ipak, u dubini duše znate da je istinita.

„Treba da udarimo nalevo”, rekoh Loniju Fordu.

Bio je to klizav uspon, i strmiji od ostalih, i niko zaista nije želeo tuda da ide. Prateći moja pogrešna uputstva, Loni Ford otkasa napred i ja ga videh kako pokazuje i klima glavom kao sa nekakvim ubeđenjem. Džuval se maši za bisage i izvadi veliki dogled, pa uperi pogled ka stenovitoj padini i kamenju koje se beše odronilo usled snega, da vidi kuda bismo se popeli iza litice. Sećam se da je dugo gledao kroz taj dogled, zatim ga spusti, pa se okrenu i pogleda u mene prodornim pogledom koji nisam mogao da uzvratim. Onda se okrete i svi krenusmo uzbrdo.

Peli smo se u rastegnutom poretku, da konj koji bi se okliznuo ne bi poplašio ostale. Meni se uspon nije činio toliko gadan kao drugima – kako nisam bio rođeni jahač, nisam mnogo ni upravljao kobilom, u čije sam kretanje bio siguran. Na dnu se nalazilo odmorište od rasutog peščara, kao da je ogromna ploča ili čuka pukla negde visoko, i pala raspršivši se. Put se zatim sužavao u veliko U, malo uzdignutije na desnoj strani nego na levoj, i koje je bilo opkoljeno plemenom izuvijanih patuljastih četinara. Uspon je postepeno postajao sve teži, sužavajući se isprva u V, pa se činilo kao da hodamo po pramcu veoma malog čamca, a zatim stade da se izdiže pred nama tako da se pripismo konjima uz vratove, osećajući kako nas odvlači sila teže dok smo tražili oslonac. Načas se uplaših za svoju obmanu – da će gospodin Džuval odbaciti ovaj put jer je nemoguće popeti se uz njega, i vratiti nas na pravi put. Možda bi to i učinio, samo da je put bio dovoljno širok da konj može da se okrene.

Ipak smo stigli na vrh. Za trenutak mi se, baš kad se nađosmo ispod ivice, učini da kobila stoji uspravno – pete su mi bile na njenim bedrima, ruke oko njenog vrata, lice u grivi – ali se zatim trže i krete napred, izbijajući na ravnu površinu. Iznad nas se kretalo veliko, hladno nebo. Džuval i Ford sjahaše s konja da sačekaju, a životinje su frktale i tresle glavama.

Priznajem da sam pomalo likovao. Moja smicalica beše uspela. Brvnara je bila negde udesno, u dolini; naš put se sada razastirao sasvim nalevo. Sad smo bili na nekakvom strmom brdu sa koga vetar beše oduvao sav sneg, osim jednog mrkog pojasa iz kojeg je štrčala osušena trava. Skliznuh s kobile i stadoh pored nje, baš kao i ostali, dok su se zamenici, jedan po jedan, s mukom uspinjali na vrh. Tu na brdu skoro svi smo bili dobro raspoloženi, mada moj razlog beše sasvim druge vrste. Šerif Lane usu kafu u poklopac termosu i prosledi je dalje Zamenik koji je išao iza mene, po imenu Fidžer, priđe mi i reče da mu je žao što lovi mog brata. Loni Ford – a ovo je zbolelo – stisnu mi ruku. Pogled mu beše toliko pun utehe da se činilo da su mu oči vlažne, mada je to verovatno bilo zbog vetra. Samo Džuval ostade ravnodušan. Dok smo se mi ostali s olakšanjem opružali, on se baci na konja i otkaska do malog uzvišenja na litici. Okrenut profilom, naspram neba, izgledao je kao Robert E. Li¹⁹¹. Ponovo je gledao kroz dogled.

„Forde!” pozva ga.

Rančer je pijuckao kafu. Na ovo uzdahnu, dodade kafu i uzjaha konja. Ode zatim do Džuvale, koji mu dodade dogled. Podesivši ga prema sebi, on pogleda po dolini. Vetar je vijugao brdom. Bilo mi je toplo dok smo se uspinjali, ali sada ne. Trava je brujala kao žice.

Ford sjaha. Sede na zemlju prekrštenih nogu. Nasloni laktove na kolena i saže se ka dogledu.

Sledećeg trenutka, njih dvojica su se vraćali nazad, Džuval ozbiljan i natmuren, a sa Fordovog lica ništa se nije moglo pročitati.

Džuval se nakašlja i pijunu. „Tamo je, nazad, na drugoj strani, gospodo”, reče on, pa, sačekavši jedva tren, odjaha do ivice koju smo s takvim zadovoljstvom savladali i prešli. Niko nije progovarao. Slušali smo kako kopita njegovog konja prelaze preko kamenja i prašine. Osećao sam poglede ljudi, mada me možda niko nije gledao. Znam da Loni Ford nije; a kasnije nije hteo da pogleda u mene čak ni onda kada sam to želeo, niti bilo kad više, koliko znam. Reče ljudima ukratko da smo išli pogrešnim putem. Gospodin Džuval razaznao je brvnaru dole u dolini. Možda očekujete da su ti ljudi načinili neki ispad kad im je to saopšteno, ali nije ga bilo. Umesto toga nastade tajac. Reći da sam se osećao kao uhvaćen u laži nije ni prineti istini. Bio sam dečak koji je obmanuo poštene ljude.

Krenuo sam pretposlednji, iza mene je bio samo jedan zamenik. Ako nikada niste pokušali dase spustite niz takvu padinu na konju, onda ne znam šta da vam kažem. Dok se spuštate potpuno ste odvojeni od tla i beznadežno sjedinjeni sa životinjom – ne čujete ništa osim škripe odronjenog kamenja, nema ni govora o upravljanju konjem. Kobila povuče uši unazad, ispruži prednje noge, spusti bedra do zemlje i skliznu. Daleko ispod ugledah Džuvala i šerifa kako stoje pored svojih konja. Loni Ford bio je na nekoliko metara ispred mene. Njegov konj rimskog profila poče da se zanosi u stranu. Videh šta se dešava: zadnji deo beži udesno, kopita grebu, konj pokušava da održi ravnotežu; zatim zadnjim nogama, koje su se ponašale sasvim po svojoj volji, konj udari u kamen, i pade. Gospodin Ford bio je krupan čovek, ali sad jednostavno nestade. Konj skliznu napred na bok, uzdignutog vrata, i pokuša da se pridigne. Svako bi pomislio da će usporiti. Prevrnu se jednom, kopita odoše svako na svoju stranu, potom udari u strmu liticu i ponovo se prevrnu. Za sve to vreme ja sam se šuljao iza njega na svojoj kobili. Najzad se nagib ublaži i konj dole stade. Ležao je na stazi, pod nekim čudnim uglom. Moja kobila dotrča i stade pored njega, a iza mene stiže i poslednji zamenik u oblaku prašine od zdrobljenog kamenja.

„Gde je Ford?” upita zamenik, saskočivši dole. Nismo mogli da ga vidimo. Kako je onaj konj pao, ne bi me iznenadilo da smo morali da skupljamo Forda u komadima. Ugledasmo jednu čizmu s mamuzom kako štrči ispod konja. U čizmi je bila samo čarapa.

Konj je bio u užasnom stanju. Posle onog drugog prevrtanja nije više mogao da podigne glavu, i sad je ležao na kršu tresući se. Ostali nam se pridružiše u nemom šoku, svi osim Džuvala, koji besno prolete pored nas, naređujući: „Nemoj da bi neko ubio tu životinju!” Krenu potom nazad, uz brdo, i zaustavi se pored dronjavog, prljavog grumena, skoro potpuno skrivenog patuljastim borom. Ne sjaha odmah s konja, već se zagleda u to nešto kao što biste vi gledali u kakvu gadost.

Taj Loni Ford imao je telesni sklop savitljiv za svaku pohvalu, naročito grudni koš. Preko Fordovog, i to povelikog, grudnog koša beše se prevrnuo ceo-celcati američki konj, i to ne jednom već dvaput, a ipak su mu svi organi ostali čitavi. Ostatak Forda prošao je mnogo gore. Ruka mu je ležala sasvim izvrnuta unazad, i šerif Lane oceni da mu je slomljena ključna kost. Na jednom ramenu zjapila je rupa, probijena kroz jaknu, košulju i kožu; skroz do mesa. Lice mu je sa te strane naticalo i modrelo na naše oči. Jedino mesto na njemu koje je dobro izgledalo bilo je njegovo boso desno stopalo. Bio je u nesvesti, na olakšanje svih nas.

Šerif je svojevremeno radio kao bolničar i u bisagama je imao pribor. Pregleda Forda tu gde je

ležao, opipavajući mu rebra, zavivši mu rame, oprezno vraćajući ruku na mesto. Dok mu je, uz Džuvalovu pomoć, nameštao ključnu kost, Ford se na tren probudi, ritnu se, pa ponovo utonu u san, kao da ga je neko mlatnuo maljem. Šerif naredi da se naprave improvizovana nosila od štapova i uvezanih kaputa. Dok su premeštali Forda na ravno tlo, Džuval me uhvati za vrat i odvede u stranu, na nekoliko metara od ostalih.

Upita me: „Jesi li me namerno uputio na pogrešnu stranu?” Kako nisam odmah odgovorio, Džuval reče: „Sine?”

U njegovom glasu nazirala se ako ne nežnost, a ono razumevanje.

„Da, gospodine, jesam.”

Džuval me tako snažno zviznu s desne strane glave da se obrnuh i padoh na kolena. Zatim me ščepa za rame i podiže, govoreći: „A sad me slušaj!” To beše poteško, jer mi je u desnom uhu strašno zvonilo, ali Džuval mi ozbiljno reče nekih pet ili šest izvesnih odlika vezanih za moj karakter, za koji je smatrao da je beznadežan. Ako nemate ništa protiv, radije ih ne bih ponavljao, ali, sve u svemu, beše to istina, pa uvidevši da nemam ništa od toga da se suočim sa još gorim optužbama, ja se, kako to već i moraju svi skrhani, složih u svemu. Kao zaključak, on reče: „Praviš se, zar ne? Da se kaješ?”

Da nije bilo onog udarca u uho, smesta bih ga uverio da je moj jad sasvim stvaran, ali, kao što rekoh, nisam dobro čuo. Mislio sam da me pita da li mi je žao konja.

„Da, gospodine”, rekoh.

On me ponovo zviznu u isto uho, i vrati se natrag ostalima, dok sam ja klečao u snegu.

Smestili su Lonija Forda najudobnije što su mogli, prenevši ga u mali čestar i položivši ga na krevet od nakupljenih grančica smreke. Iako je bio u nesvesti, rančer poče da se trza i da mrmlja. Kada se Džuval uveri da se Ford neće smrznuti, on sakupi ostale, a ovi pritegoše kolane, ali su nezadovoljno razgovarali među sobom dok su uzjahivali konje.

Tek tada shvatih da će me ostaviti sa Fordom i otići da hvataju Dejvija bez mene.

„Zar si mislio da ćemo te sve vreme voditi sa sobom?” upita Džuval. „Ionako bismo te smestili negde sa zamenikom. Sad ćeš samo morati da paziš na Forda.” Konj mu se okretao u mestu.

Sreća te sam još bio sluđen od udarca – da sam bio lucidniji, sigurno bih zaplakao od bola i sramote. Ovako mi je jedino palo na pamet da povičem: „Šta da radim ako se probudi?”

„Ispričaj mu priču”, doviknu mi Džuval, a glas mu se već gubio u Bedlendsu.

Kad malo bolje razmislim, ipak je bilo bolje da ostanem uz jadnog Lonija Forda nego da mi neki zamenik izigrava dadilju. To mi je bar zadavalo nekog posla. Skretalo mi je misli sa bola u glavi i duši. Svaki put kad bi me obuzelo očajanje, gospodin Ford bi zaječao i zabatrgao se. Držao sam mu udove dok je sanjao i nameštao mu jastuk od granja. Malo kasnije, poče da se trese. Činilo se da mu se čitavo telo grči i kruti. Bilo je jezivo, kao ples kostura, i ja se zapitah kako bi to bilo kad bi gospodin Ford umro, a ja morao da ostanem uz njegovo telo ko zna koliko dugo. Šta ako padne mrak? Ono što nam je trebalo beše vatra.

To me je odvelo natrag do konja. Zaboravio sam bio na njega, na jednu skršenu životinju koja je ležala samo nekoliko metara od mene. Bio je još živ, mada se već bio predao, stomak mu se dizao i spuštao i ništa više nije pomerao osim očiju. Otvorih bisage, kojima uspeh da pridem zahvaljujući tome što je konj ležao postrance, na onoj drugoj strani bisaga, i izvadih konzervu univerzalnog ulja,

tešku crnu torbu u kojoj su se nalazili am, probijač za kožu i druge, manje poznate alatke, kao i knjigu pod nazivom *Stare američke kuće* sa plavim, prljavim i prašnjavim, koricama. Na dnu se nalazila mala, ulubljena flaša viskija, umotana u pamučnu košulju kako bi bila zaštićena od udaraca. Ljubitelj viskija ili ne, svako bi morao da se divi toj flaši. Izudarana pri padu, jer preko nje se beše prevrnuo konj – kad sam joj skinuo omotač, ležala je u mojoj ruci kao neki ćilibarski ukras. Crveni pečat na papiru nije bio slomljen.

Konj je teško uzdisao. Tako velika životinja odaje mnogo toplote i ja se priljubih uz njen stomak. Izgledalo je da mu društvo prija, pa kako se Loni Ford nije čuo, ja ostadoh tu neko vreme. Znao sam da je trebalo da ubiju konja kad je pao. Jedini razlog što ga nisu ubili bio je taj što je Dejvijeva brvnara bila u blizini. Džual je hteo da sačuva iznenađenje. Pokušah da se priberem. Da mislim na nešto drugo, a ne samo na moguću pucjavu u planini. Bili smo strašno blizu – sigurno na kilometar – a već beše prošlo neko vreme otkako su ljudi otišli. Pola sata? Koliko im treba? Zamislih Džualu kako tiho izdaje naređenja, ljude kako su se rasporedili i kako se prikrivaju. Svid mi je jednom ispričala kako je Džejmsova banda bila zaposednuta u kući na farmi upravo na ovaj način. Moja odluka da sve ispričam tati sada se pokazivala kao glupost. Svid je bila u pravu. Ja sam među najodvratnijim prevarantima na svetu. Ja sam nitkov. Kol Janger je, setićete se, izašao iz te kuće sa jedanaest prostrelnih rana. Nisam verovao da bi Dejvi mogao da preživi jedanaest prostrelnih rana. Nadao sam se da će izaći podignutih ruku kad mu budu pružili priliku. Nadao sam se da će mu gospodin Džual pružiti priliku – sumnjao sam u to uprkos njegovom obećanju tati. Uopšte sam sumnjao u ljude od zakona. Kol Janger je sedeo na kuhinjskoj stolici, pričala je Svid, i čitao novine kada je zapraštalo iz tih silnih pušaka koje su izrešetale kuću u fronce. Između ostalih, imao je i rane na ruci i licu od krhotina porcelana; metak mu je bio pogodio šolju kafe u ruci.

Zatim se upitah šta bi Dejvi pomislio, da li bi se predao kad bi me nešto video sa Džualom i ostalima. Nekako mi ta misao dosad ne beše pala na pamet, ali ubrzo nadoknadih propušteno vreme. U ovoj predstavi nisam nazirao oproštaj za sebe – ni Dejvijeve, niti Svidin, niti bilo čiji, osim od tate, koji je i inače toliko praštao da se to gotovo nije ni računalo.

Učini mi se nužnim da baš tog trenutka uspostavim dodir sa Bogom. Sklopivši oči, naslonih se na konja. Kratko vreme sam se molio rečima – za Dejvija, naravno, i za gospodina Forda, koga sam čuo kako žvaće u snu, i za sopstvenu budućnost, koja mi je izgledala kao neki zamandaljen prozor – a zatim ljudskog jezika nestade i ja stadoh da se molim nekim visokim lamentom koji bi svaki slušalac označio kao cviljenje. Služimo strpljivom Bogu. Usred ovoga stiže mi prekor da se nisam molio za Martina Andresona. Niti sam bio i pomislio na njega otkada smo krenuli. Ni za Džejpa Valcera, niti za Saru, koji su u svakom pogledu delili sa Dejvijem ovo opasno jutro. Bojim se da sam se brzo razrešio ove dužnosti po pitanju Valcera. Kasnije ću poželeti da sam tad više vremena posvetio baš njemu. Andreson, koga sam prezirao, sad mi se javljao u mislima kao nekom svom zabrinutom bratu. Pričajte mi o nevoljnoj promeni. Tamo na hladnoći, sklupčan uz Fordovog konja koji dahće, pokajah se za svu svoju mržnju uopšte, a posebno za onu koju sam gajio prema pokvarenom federalcu. To poče da me boli kao da sam unutar sebe imao užareno ugljevlje i kao da sam znao gde se on nalazi. Znao, sa sigurnošću, zašto se nije vratio iz mećave. Počeh da plačem. Ne samo za Andresonom – plakanje često ide uz pokajanje. Nije ni čudo. Možete li da prodrete duboko u sebe i pronađete onaj organ u kome prebiva vaša samoobmana o sopstvenoj vrednosti u svetu uopšte – možete li da je zgrabite i iščupate iz grudi i pogledate je prema svetlosti dana – pa, nije ni čudo što ljudi to nerado čine. Suze su premalo. Stoga poplakah još malo, pa se prisetih da moram da se molim za Saru. Vrlo

je tajanstven način na koji vam stiže uteha; jer, i ovo je trebalo da bude vrlo mučno, s obzirom na blisku opasnost koja joj je pretila. Ipak, pomisao na nju umiri moju potresenu dušu. Zamislih je kako se šeta sa drugaricama u osunčanom parku u nekom gradiću. Kako se smeje za večerom koju nije ona pripremila. Pomislih koliko bi joj bilo zadovoljstvo da upozna nekog poput Svid, za koju vasceli svet beše epska pesma. Oslobođena od Valcera i njegovih bračnih ambicija, ko zna kakvu bi dobrotu u sebi krila?

„Ode!” povika Loni Ford usahlim glasom.

Jurnuh do njega – prevrtao se lomeći grane. Kad me ugleda, on se opusti i dahćući skloni pogled.

„Oću ode”, reče. Usne mu behu rastvorene i debele. Među njima je bio jezik suv kao drenovina.

„Samo trenutak.” Otrčah nazad do konja i vratih se sa viskijem. Nije mu se mnogo dopao ukus i verovatno ga je peklo, ali mu se povrati moć govora.

„Sav sam izlomljen”, primeti.

„Da, gospodine.”

„Kud su otišli ostali?”

„Za mojim bratom”, odgovorih. On na to zatvori oči, da li s prezrenjem ili rezignacijom; zatvorio je i usta i pokušao da diše kroz nos, ali bio mu je zapušten i jedino je svirao.

„Pre koliko vremena?”

„Pre možda sat vremena.”

„Daj mi još malo toga!”

Nije mogao da se koristi rukama. Morao sam da mu iz zapušača sipam viski u usta.

„Gde je Bili”, upita najzad.

Njegov konj. „Malo dalje – tamo. Ne može da podigne glavu, gospodine Forde.”

„Nisu ga ubili.”

„Nisu, gospodine.”

Ležao je razmišljajući o tome. „Hulje.”

Dugo smo sedeli u tišini. Setivši se Džuvalovog saveta, upitah gospodina Forda hoće li da mu ispričam priču. On beše postao sumoran i ne odgovori mi. Nisam ga krivio. Na kraju izvadih iz njegovih bisaga knjigu, *Stare američke kuće* i počeh da čitam naglas, od poglavlja u kome behu opisani uništiteljski pokušaji savremenih građana da obnove arhitekturu koju je bilo bolje ostaviti nedirnutu. Što se same gradnje tiče, pisalo je u knjizi, mnogi radnici iz devetnaestog veka zaista su dizali kuće dovoljno solidne da potraju vekovima. Bila je to dosta dobra knjiga, rekao bih, koja se bavila pitanjima časti, ali nisam je još dugo čitao, zato što ubrzo Džuval i ostali dokaskaše u najcrnjem raspoloženju. Bili su stigli do brvnare i zatekli je otvorenu i praznu i zavejanu snegom; nije bilo ni traga ni glasa ni od koga osim od Andresona, čiji su zgužvani filcani šešir pronašli na hladnoj peći. Džuval je u tišini rukovodio daljim previjanjem Lonija Forda i pravljenjem saonica kojima bismo ga mogli prevesti kući; zatim svi pojahasmo konje, a Džuval poslednji. On opali konju Biliju u glavu, i odosmo odatle.

Crvena farma

Tata se venčao sa Roksanom jedne olujne martovske subote. Vratili smo se u Rufing, obred je obavio pastor Rič – voleo bih da se bolje sećam toga. Bio je tu i fotograf, mlad čovek sa crnom talasastom kosom i ogromnom energijom, koji nas je razmeštao čas ovamo čas onamo, zurio kroz vizir, a onda bi iznenada rekao nešto smešno. Sad ispred sebe imam jednu od tih fotografija: Roksana u čipkama, sva blistava, kao nijedna mlada pre; tata stoji smiren, očima uživa u gunguli; Svid se smeje, taj fotograf je bio smešan čovek. Roksani uz lakat stoji njen otac, gospodin Koli, rukovodilac bioskopa. Sećam se da sam pomislio kako se čini užasno oprezan za čoveka koji se bavi tako veselim poslom. Možda je gajio sumnje povodom svog novog zeta, nezaposlenog domara takoreći njegovih godina. I ja sam na slici i izgledam kao starac. Svid je, kad je tu nedavno došla u posetu, videla fotografiju na mom radnom stolu. „Pogledaj se!” reče. „Mali Metuzalem.” Naravno, odrasla je, kao ja. Kako ne bih primetio?

Vratili smo se u Rufing krajem februara, a odlazak sa Džualom u Bedlends beše mi potpuno narušio pluća. Neću vam opisivati ukopano mesto bez trunke vazduha, koje sam, izgleda, bio posetio. Vaistinu, to mi je uglavnom izbrisano iz pamćenja, s mojim ličnim blagoslovom. Mogu vam reći da se doktor vratio – Nikls – poslušao me uspaničeno i navalio da me stavi u bolnicu, bez obzira na mogućnost zaraze od gripa. Nekoliko dana, ili možda i čitavu sedmicu, podupirali su me jastucima i adrenalinom, a zatim me je Nikls otpustio, rekavši tati: odvedite ovog dečaka kući.

Sad već nije dolazilo u obzir da Roksana ne pođe s nama. Do mog otpuštanja, njene životinje već su bile na susednom ranču, mali oglas dat u najbliže novine, a ispred benzinskih pumpi stajao je natpis na kome je pisalo ZATVORENO. Otišli smo sutradan pre svanuća. Sećam se da nije pokazivala žaljenje što napušta kuću. Ušla je u plimut, okrenula se preko sedišta da prebaci ćebice povrh Svid i mene, potom se okrenula i cupkala pored tate kao devojčica. Tada mi je sinulo da ovaj odlazak, koji sam bolno osećao kao neuspeh i očajanje, za nju predstavlja početak jednog smelog pokušaja. Ko se ne bi uplašio ovako potpune promene u koju se ona sad upuštala? Pripajanje nama sigurno je delovalo kao rizik koji zahteva ogromne rezerve snage i radosti. I zaista ćete uskoro videti kolike su bile njene. I mada mi je bilo drago da je imam uza se, proći će godine dok moja zahvalnost ne dostigne punu meru. Smestila se u ledeni plimut pevušeći neku plesnu melodiju koja se zvala „Čipka kraljice Ane”. Otvorila je termos sa kafom koja se pušila od vreline. Sad samo što nam nije bila majka. Zatvorili oči i zaspah.

U Rufing smo stigli popodne, za sam kraj školskih časova. Prošli smo pored škole u tišini. Svid i ja znali smo svako od te dece koja su išla kući ili koja se behu sakupila u dvorištu – znali smo šta pričaju iako ih nismo čuli. Prošli smo pored parkiranog autobusa i znali svako dete pored prozora; ja se ipak pognuh, ne želeći da me iko vidi. I Svidi učini isto. Činilo se da se niko od njih nije izmenio.

Kuća je bila topla i čista zahvaljujući doktoru Nouksu i njegovoj ženi, koje je tata pozvao telefonom prethodnog dana. Desilo se tako da su Nouksovi tada primili Roksanu na kratko – ako se dobro sećam, kući smo došli nedelju dana pre venčanja – za to vreme gospodin Koli je sav zabrinut doputovao na istok, a pastor Rič je upoznao Roksanu i uverio se u tatin zdrav razum. Biću kratak: posle ceremonije na kojoj skoro da nije bilo gostiju, Svid i ja takođe provedosmo neki dan kod

Nouksovih – Svid je pisala neke stihove koje me je bilo stid da slušam, sve o nekim golupčićima u gnezdu i mesečevim zracima koji padaju na svetlucava žitna polja i tome podobno, kao da joj se nešto beše dogodilo sa razumom.

Onog jutra kad smo se vratili, tata, koji je izgledao kao čovek koga hrane jagodama i šlagom, upita me za moje disanje.

„Dobro je.”

„Odlično”, odgovori on. „Ti si zadužen za čišćenje prikolice.” Ispostavi se da je beše prodao doktoru Nouksu još pre no što smo pošli – kako bismo inače platili stanarinu za tri meseca unapred?

„Važi”, rekoh. „Može li Svid da mi pomogne?”

„Ne može, potrebna mi je unutra”, zasmejulji se tata. „Razvedri se, Rube, danas se selimo.”

Iznebuha smo potrpali stvari u pozajmljenu prikolicu i odvukli ih dvanaest kilometara na sever, do crvene farme na vrhu brda. Kako nije zaposlen, objasni tata, ne može više da plaća stan u gradu. Farma je pripadala baba-tetki pastora Riča, teta-Mirtl, koja je, sećam se, nerado drugome prepustila svoje mesto za orguljama u svojoj sto drugoj godini. I to ne zbog bolesti, već zato što nije više čula. Usred januara, pozvala je na čaj neke obližnje udovice, pokupila ih svojim prastarim kolima i vratila ih kući pre mraka; kad se vratila kući, oprala je sudove, čitala malo Bibliju, napisala odlučno tekst za pisma zahvalnosti i listu namirnica, i umrla u snu, kraj tako lep da se čini da nije iz našeg vremena. Farma je pripala pastoru, koji ju je ponudio nama za nečuvenu kiriju, barem dok tata ne nađe posao.

Bilo je to prelepo mesto, ta crvena farma. Tako je nazivana stoga što su kuća, ambar, kokošinjac i žitnica bili ofarbani u crvenu boju cigle, još od vremena do kojih seže najdalje pamćenje meštana, a sama farma je izgledala kao obitavalište reda i mira, kakve su često kuće baba-tetaka. Kuća se uzdizala na livadi na brdu, oivičenoj javorima i hrastovima. Ambar je bio visok, s običnim nakrivljenim krovom, kao kod svih ambara na istoku; u stvari, čitava je građevina sada više nagnuta ka istoku nego 1963, ali inače izgleda isto. U narednim godinama crvena farma će postati pravi raj za rad i istraživanje, kao što možda i očekujete, ali kad smo se doselili, bilo je to mesto za odmor i čekanje.

Zato što *jesmo* čekali – svi mi, verujem, mada sam ja to možda najviše osećao. Zver u mojim grudima držala me je prikovanog za mesto. Sećam se boje glasa doktora Niklsa kad je rekao tati da me odvede kući; takođe i pogleda koji su razmenili. Svid se sama vratila u školu. Proticali su dani za kojih nisam mrdao sa svog sedišta uz prozor, odakle sam nadgledao poljanu. Nemoćni su osuđeni na čekanje, i znaju to.

Najpre smo čekali da nam se Dejvi javi. Na nestanak gospodina Andresona, potera je zadobila neopisivu silu u vidu federalaca. Mesecima su istražitelji, u neredovnim naletima, dolazili i kucali, postavljajući uglavnom ista pitanja, a ponekad i neka nova: da li je Dejvi bio posebno jak u matematici? Da li je često išao u bioskope? Imamo li poznanika u Južnoj Americi? Tata se prema svim ovim posetiocima odnosio lepo, na sva je pitanja odgovarao otvoreno, i na zahtev pozivao Svid i mene i podsticao nas na iskrenost – bog zna da je Svid mogla da pošalje te ljude da jure za ko zna kim, jer su joj oči vragolasto titrale. Roksana ih je sve nudila mirisnim hlepčićima ili kolačima, a inače je ćutala. Moguće je zamisliti neku tetku Buča Kasidija kako čini isto za svog omiljenog sinovca. Sveža pita od bresaka može od nasilnog izopačenika da načini pomirljivog uljudnog čoveka; gledao sam kako se to dešava.

Andresona, uzgred, i dalje nije bilo. Nije tajna šta mu se dogodilo, pošto sam ja već više puta

otkrio svoje uverenje: Valcer ga je bacio u žilu gorućeg lignita koja je prolazila pored brvnare. Zbog toga sam se budio u znoju, ta istina mi je gorela u kostima. A ipak se činilo da istražitelji koji su saslušali ovu moju ideju ne pridaju tome mnogo značaja, što me je ljutilo sve dok se nisam požalio Svidi.

„Za to nema dokaza”, reče ona kratko. „Nema tu ništa za njih”, dodade, i nestade pre nego što sam mogao da nastavim sa gundanjem.

Pošto je ovo, razumete, bilo još nešto na šta sam čekao: Svidin oproštaj.

Nije bila bezobrazna, nije u tome bila stvar. Nije više bilo optužbi da sam Benedikt Arnold ili Ramon Murieta. U stvari, čak je i to počelo da mi nedostaje. Umesto toga bilo je kao da jednostavno ne zna šta drugo da mi kaže. Sinula mi je očigledna činjenica: kao kompadre, nisam bio niti dostojan poverenja niti interesantan.

Naravno da sam pokušao da je povratim, služeći se svim i svačim – pitao sam se naglas da li bismo mogli možda da nabavimo konja, sad kad živimo na farmi, ili sam se raspitivao za neke Sanijeve avanture. Ni na šta od ovoga nije reagovala. Navikoh se da očekujem najšturije moguće odgovore. Tata i Roksana su ovo primetili, ali šta su mogli da učine? Svid nije bila ogorčena, nije mi govorila ružne reči. Odgovarala je na pitanja. Dodavala mi je krompir.

Jedne noći, u nastupu gorkog kajanja, otišao sam do njenih vrata i pokucao.

„Svid”, upitah kad mi je otvorila vrata, „zar mi nikad nećeš oprostiti?”

„Naravno da hoću”, odgovori.

„Pa, voleo bih da mi oprostiš. Ponašaš se kao da sam nekakav gubavac.”

„U redu, reci mi kako da se ponašam i ja ću se tako ponašati.”

Može li čovek da bude u isto vreme i besan i pun pokajanja? „Svid, molim te!”

„Oprošteno ti je”, reče, ali glasom koji je i dalje bio kilometrima daleko, i gledajući me i dalje kao neku apstraktnu stvar. Ono na šta nisam čekao bilo je čudo.

Ne volim što to priznajem. Zar to ne bi trebalo da bude poslednje što ćete otkriti: nada da će Gospod Bog, koga je u srce dirnulo što baš vi, od svih ostalih, nemate izlaza, pružiti ruku i učiniti nešto što niko drugi ne može – da ispravi krivo, da izviđa ranu koja krvari, otvori pluća? Ko je bolje od mene znao da se takve svete stvari događaju? Ko je imao više razloga da se nada?

A opet, uzevši u obzir moje oslabele kanale, to mi se činilo kao očekivanje koje nisam više mogao sebi da priuštiti.

Izvor je, izgleda, presušio, iz jednog razloga. Mada ništa ne prebacujem Roksani, ni ja nisam mogao da se setim ni jednog jedinog čuda iz tatinih ruku otkad smo one nedelje pokucali na njena vrata. Uvijen u ćebe na svom sedištu na prozorskom ispustu, razmišljao sam o tome i zaključio da nam je Bog, već previše učinivši za nas, dao Roksanu kao poklon za rastanak – predivan, razumete, baš ono što smo oduvek želeli, ali to je značilo i kraj čudesnome. Je li to bilo nepravedno? Nekada sam tako mislio, i to ne tako davno. Ali, ove aktivnosti – kukumavčenje o tome šta je pravedno, preklinjanje za oproštaj, nadanje čudu – sve to zahteva energiju, a to iz mene beše iščilelo. Zadovoljstvo, s druge strane, malo zahteva, i ja se sve više prepuštah toj struji. Činilo mi se da je dobro spavati. Odeća mi je postala široka i počinjala je da mi visi. Jutrima sam posmatrao jednog jelena koji je dolazio iz šume da kopa sneg pored koša. Uveče je tata svirao gitaru, a himne i balade i prastari valceri koji su dopirali iz instrumenta izgledali su mi kao sva čuda koja sam tražio.

Imao sam i nekoliko posetilaca. Jednoga dana, Pitera Emersona dovedoše njegovi roditelji, pa sedoše u kuhinju sa tatom i Roksanom, a Piter uđe u moju sobu sa zamotanom kutijom u rukama. Ispriča mi da je upravnik Holden zao kao i pre, mada ne toliko strašan otkad mu se lice zacelilo. Piterovog mlađeg brata, Henrija, poslali su u Holdenovu kancelariju zato što je na času jeo sline, navika koju njegov učitelj nije mogao da iskoreni. Holden je posadio Henrija na stoličicu i rekao mu da deca koja to čine izrastu u prevarante koji ne mogu da pogledaju autoritetu u oči. Neki i uspeju da izbegnu zatvor, ali niko nije stigao na značajan položaj – možeš po celoj Americi da vidiš odrasle koji jedu sline kako preturaju po gradskim đubrištima i sakupljaju povrće koje ni gamad nije htela. Henri ode kući sav u suzama i poveri svoju sudbinu braći, kojih, mimo Pitera, beše još trojica, a dvojica od njih gajili su dubok lični prezir prema Holdenu. Sledeći deo je kao omiljena pesma. Za koji dan pronašli su, u blizini pruge, jazbinu uspavanog smrdljivca i njegove porodice. Izabrali su jedno zdravo mladunče. Volim da zamišljam Džozija, najstarijeg brata, kako u sumrak ide Rufingom ka Holdenovoj kući, a u naručju mu vreća i u njoj uspavana životinja. Kad su je pustili kroz podrumski prozor, sklupčala se pored peći, gde se ujutru probudila besna i željna osvete. Mora da je upravniku bilo mnogo teško da silazi dole posle bundeve! Nadzorniku je trebalo tri dana da namami smrdljivca u zamku, u koju su bile postavljene riblje glave; dotada je Holden živeo u Alsopovom motelu, bez kofera, provevši, prema Piterovim rečima, čitavu sedmicu u istom donjem rublju.

Posle ovoga poklon gotovo da i nije imao smisla, ali ga ipak otvorih. Bila je to lutka Spartaka – ona sa rukom.

„Pogledaj, ima i boje”, reče Piter.

U maju su došli Orčardovi i doneli pitu od borovnica. Unela ju je Betani, koju tada videh po prvi put otkad smo ono zajedno pravili palačinke. Očigledno se stidela zbog toga. Nosila je tamnoplavu haljinu sa ružičastom kragmom i bila je tako nadmoćno zrela da je to ugušilo svaki razgovor. Nije ona bila kriva. Pitala je kako je Dejvi i kako je to jahati konja u Bedlendsu. Pokušah ukratko da joj ispričam; koliko sam samo puta sanjao o ovoj devojčici u svojim avanturama! Ali shvatih da nju to vrlo malo zanima i da pokazuje interesovanje samo zbog mog lošeg zdravlja; a i glas mi postade slab, neprijatan. Ništa nisam mogao da učinim povodom toga – uprkos svem onom udaranju u prsa i dramatičnim pokretima, on je i dalje zvučao kao vetar u kostima.

„Hvala na piti”, rekoh Betani, a ona zbrisa u kuhinju, među društvo odraslih.

E, sad, moguće da je Svid špijunirala ovaj zaista ponižavajući razgovor. Možda je čak i naslutila koje je Betanino mesto u mojim skrovitim mislima. Samo znam da se uveče uvukla pod moje ćebe na kauču dok smo slušali tatu kako izvodi neki psalam zahvalnosti. Sedela je pored mene prekrštenih nogu, u stilu Sijuksa, i ponovo me držala za ruku kao da ćemo zajedno čekati na ono što nam ove noći dolazi u susret, šta god to bilo. Tog trenutka nije postojalo ništa – nikakva junačka priča ili svetla budućnost – što bi bilo upola vredno oprostaja moje sestre. Slušajući tatinu gitaru koja je zastajala da pronađe melodiju, ali je ipak zvučala predivno, pomislih: šta god Bog želi da učini, pošteno je.

Jedne raskošne purpurne večeri u junu, na crvenu farmu stiže ford iz '41. Svi smo bili na tremu, tako da nam je ovo zajednička uspomena. Kola su bila prekrivena svetlom prašinom i doskakutala su lagano u dvorište kao na talasima. Došla su pravo do kuće i stala. Tada Svid ciknu i slete niz stepenice, pošto je pored forda stajao Dejvi i smejavao se, pravi-pravcati, i neočekivano silan pred

našim očima, i zgrabio je Svid kao neko maleno štene; i dok smo ga svi okruživali, on reče: čekajte, čekajte, i otvoriše se i druga vrata, i izađe i Sara, vidno suzdržavajući očekivanje, zadržavajući jednu ruku na kolima kao da bi mogla da se vrati u njih. Kako je mogla da predvidi toplu dobrodošlicu? Kako da predskaže onu sigurnost koja je isijavala iz Roksane, a koja je bila njen dar? Ono čega se sećam jeste da sam se bio ovesio bratu oko pasa dok smo se peli na trem i kako Svid samo štrika po vazduhu; i sećam se neobičnog, melodičnog zvuka, što beše Sarin smeh u času kad je ušla u kuću, i da sam se ponadao da ću ga još slušati. I jesam, mnogo puta, kao što ćete videti. Mada nijedno od njih ni ne spomenu Valcerovo ime, bilo mi je savršeno jasno šta se dogodilo. Čovek je odlučio da je Sara dovoljno dugo bila njegova ćerka. Mogao sam da sklopim oči i vidim ga. Želeo je ženu.

Mislite li da bi moj brat dozvolio da se to dogodi?

I tako su oni jednog jutra zbrisali – samo pet dana ranije – kolima koja je Džejp kupio od nekog farmera negde u Vajomingu, kuda su otišli nakon što su pobjegli iz Bedlendsa. Pošto nisu imali bolju priliku nego kad je Džejp otišao da protegne noge, tiho su otišli do forda, osmotrili podnožje planine da ne bi bili otkriveni, i „odjurili bar sa *tog zla*”, kako kaza Dejvi, očigledno tog trenutka nimalo zabrinut zbog te ružne stare izreke^[20].

„Mislio sam da bi Sara mogla možda da ostane kod vas”, dodade.

„Naravno, i dobrodošla je”, reče Roksana.

„A šta je sa tobom – hoćeš li *ti* da ostaneš?” upita Svid Dejvija; kako mu se bila ušuškala u krilo, Svid nije htela da ga poštedi.

„Ne mogu”, odgovori nakon nekoliko časaka. „Znaš to, Svid.” Tog trenutka izgledao je, po prvi put posle ko zna koliko vremena, u skladu sa svojim godinama, a tada je imao sedamnaest.

Kod kuće je ponovo bio naš vođa, makar i nakratko. Ispričao nam je kako je, one noći kad je pobjegao iz zatvora, šetao tamo-amo, obučen u jaknu Štaba Rejdža da se zaštiti od ledene kiše; kako je na kraju grada pronašao ševrolet jednotonac sa ključem u bravi; kako je, kad se popeo u kabinu kamiona, u retrovizoru opazio policijska kola koja su nailazila sa strane prečešljavajući poprečnu ulicu. Ubrzo stiže još policijskih kola i kola oblasne patrole. Dejvi je bio skroz plegao u kamion, sve do zgodnog trenutka, a zatim se u skoku uspravio i upalio motor, ali se ispostavi da ovaj ne radi.

Svid reče: „Ruben i ja bismo te izbacili iz zatvora da nas nisi pretekao.”

„Hvala, Svid, siguran sam da biste me izbacili”, reče Dejvi radosno, presekovši time moj iznenadni strah da će Svid ispričati za našu glupost sa De Kueljarovim noževima za meso.

Pošto mu nije preostalo ništa drugo doli da navuče Stabovu kapuljaču i ode, Dejvi preseče preko polja, upravljajući se prema svetlima sa farmi, sve dok iz mraka nije zanjista konj – kobila Nelsona Svedviga, ako se sećate. Naišavši na bodljikavu žicu, on zavuče ruku u Stabov prednji džep i izvadi čokoladicu – rolnicu sa orasima. Konj dokaska ne sumnjajući ni u šta. Odveo ga je do kapije. Dva dana su Dejvi i taj konj bili najbolji prijatelji.

Zatim je, na naš zahtev, usledilo još pojedinosti ove vrste: o samotnim lutanjima, ili pak sa problematičnim saputnicima, o jelima koja su se, u teškim okolnostima, javljala skoro kao mana nebeska, o mestima sa kojih bi se udaljio baš u pravi čas. Tri dana nakon što je otišao od Avgusta Šulca, zaustavio se u pekari, gde ga je prepoznala babolika vlasnica. Dala mu je četiri vekne hleba, vreću ribizli i voćni kolač i ukorila ga što kupuje namirnice usred bela dana. Nekoliko noći kasnije, u Mendenu, nahranio je tim voćnim kolačem razbesnelog psa, a zatim se, kroz stražnji prozor, provukao

u bakalnicu. Šetajući kroz mrak između gondola, u džep je trpao konzerve sa sardinama i začinjenom šunkom, sve dok se odjedanput u radnji nije upalilo svetlo i za tren ga zaslepilo, a vrata zaškripala i začuo se tresak koraka koji su se približavali. Tresak, upravo tako, pošto se pojavio goli čovek koji se ustremio sam mokar, sa gorostasnim besom u očima i palicom za bejzbol u rukama, podignut iz kade u svom stanu na spratu. Bacio se pravo na Dejvija, ubrzavajući, a Dejvi je odskočio ka prozoru. Da se taj čovek nije odlučio na kasnu kupku, karijera moga brata mogla je upravo tu da se završi, ali mokra stopala i drveni pod opasni su saveznici, i vlasnik radnje pade i tako se spektakularno i prostački uplete upravo kad Dejvijeva ramena prodoše kroz prozor. Jeste, izleteo je naglavačke i pao grudima na ulicu. Idući studbejkerom u rikverc, u istinskom duhu povlačenja, vide kako vlasnik radnje stiže do prozora uspravan i modar; bejzbol palica izlete, prolete preko haube i ostavi dugu srebrnu naprslinu na vetrobranu.

Sve ovo Dejvi je lepo i opširno ispričao; iako je bilo kasno, Roksana posluži sok i skuva kafu. Međutim, i dalje nije spominjao Valcera ni brvnaru u Bedlendsu, iz obzira prema Sari, kako nam se činilo. Živela je sa tim čovekom godinama, na kraju krajeva. Dugovala mu je malo, ali ne baš ništa.

Ipak je kazao da su imali tešku muku da napuste kuću. On i Sara behu nacrtali šahovsku tablu na zemljanom podu i čekali su da prođe mećava kad je Valcer dojahao na Fraju. Nozdrve su mu bile zaleđene, koža ispucala od hladnoće, oči proročke. Iz snega mu se bila pojavila vizija, sinula mu je pred očima konjica. Plašio se da ostane tu. Prateći žilu lignita koji se dimio, stigao je do prostrane rupe u prirodnom peščaru. Nije hteo da trpi prigovore, već je sav nepoverljiv spremio konje i odveo ih do ovog skrovišta takvom brzinom kao da beže od nekog. Tu su sve troje proveli čitav dan i više, jeli hleb iz džepova, sedeli sve dok ih hladnoća nije naterala da umotani stanu uz životinje. Vetar je utihnuo, nebo se razvedrilo. Valcer im, ipak, još nije davao da se vrate. Jednog trenutka začuše u daljini pucanj iz puške – rezak zvuk koji je dugo odzvanjao. U zoru drugog dana, Valcer posla Dejvija u izvidnicu. Brvnara je bila prepuna tragova od čizama, sneg oko nje sništen tragovima kopita i konjskom balegom.

Niko od nas nije pitao za Andresona, mada mi je ovaj goreo u srcu, zadržavajući se u njemu kao kakav gost na tremu za koga se nadate da će odustati i otići.

Sara je zaspala u stolici s uspravnim naslonom. Prošlo je jedanaest sati. Kad tata ode gore da se postara za njenu sobu, pođoh i ja za njim. „To je super, zar ne, tata?” upitah. Uistinu mi se plakalo, tolika je tuga bila oko nas. Ja sam joj se odupirao. Brat mi se vratio; ushićenje je bilo preko potrebno. Što nismo imali ugojeno prase i daire? Malo bezbrižnog radovanja?

„Pa, naravno da jeste, Rube. Evo, drži kraj”, dodade, šireći čaršav po Sarinom krevetu. Bila je hladna ta gostinska soba; držali smo je zatvorenu sve dosad.

„Izgleda baš dobro, šta kažeš?”

„Da, izgleda. Da.” Tata protrese jastuk, ispravi ogledalo na toaletnom stočiću, spusti roletne. Navi zatim sat na natkasni i pokaza na vreme.

„Moramo li da idemo u krevet, tata? Zar ne možemo još da ostanemo?”

On ispruži ruku ka meni i ja pridoh i spustih mu glavu na grudi. Bio je jak i mršav – mogao sam da osetim njegovo bilo u svome uhu. Reče: „Pa, naravno, ostanite, osim ako Dejvi ne želi da spava. Onda ga ostavite na miru, važi?”

Klimnuh glavom. Trebalo je da to bude najbolja noć na svetu.

Dole videsmo da je i ostale svladao san. Roksana odnese usnulu Saru u krevet pa i sama ode na

spavanje; tata upita Dejvija da li i on hoće da se odmori, a Dejvi odgovori da neće, da će uskoro otići. Uputivši se ka dnevnoj sobi, pogasismo svetla i udobno zasedosmo, dok je mesec jezdio nad farmom. Čudno, ali malo smo razgovarali o sadašnjim dilemama. Nije bilo razmišljanja o Dejvijevim planovima. Andreson iskrсну, ali ga nismo pominjali. Dejvi reče da mu se baš dopada Roksana i da je srećan zbog svih nas. Pričali su o Sari, odakle je, o njenim strahovanjima povodom ove nove budućnosti; zatim razgovor zaroni u prošlost i mi uzemo da vadimo događaje iz davne prošlosti kao retkosti iz ruševina. Dejvi se na to seti onog dana u Severnoj Dakoti kada je crvena lisica neustrašivo krenula prema nama dok smo ležali u ograđenom prostoru i čekali guske. Bilo je to usred bela dana, i lisica je izvodila pompezne krugove dok je prilazila. Činilo se da joj je glava iskrivljena. Po Dejvijevom sećanju, ja sam ustao i zamalo otrčao u susret ovoj jadnoj spodobi nalik na psa, ali tata me povuče iza leđa i upuca je. Uz to se tata seti doba kada je bio mali i kad se jedan farmer iz susedstva, zaražen besnilom, šetao po njegovom dvorištu. Taj čovek, po imenu Hesnrud, koga smrdljivac beše ujeo za članak, prestao je da se brine čim mu je rana lepo zarasla, a tek nekoliko meseci kasnije, posle žetve, dobio je napade. Tata se sećao kako se Hensrud šetao između kuće i ambara samo u gaćama i majici dok je oko njega sipio rani sneg. Jadnom Hensrudu su žile na vratu štrčale kao pištolji na pumpi. Kasnije tog istog dana, kad je izgubio vid, spotakao se i pao s obale u reku Džordž i udavio se – bio je to milosrdan splet okolnosti, jer bi inače neki nesrećni komšija morao da ga ubije.

„Gospod nas čuva”, reče tata.

Dejvi ne odgovori. Bilo je gluvo doba noći. Sećam se njegovog obrisa u tapeciranoj fotelji kraj prozora: jasne crte brade i jagodica, šolja kafe iznad koje se izvija para. Iz crnog isprepletanog drveća izađe krdo jelena. Prelazili su dolinu i na toj udaljenosti bili su potpuno bezoblični, toliko da smo ih videli samo uz pomoć vere.

„Dobro”, reče Dejvi.

Tada Svid očajnički pokušavajući da ga zadrži i da mu ukaže čast, stade da ga preklinje da pričeka; otrčala je i vratila se sa svojom raskupusanom fasciklom. S izvanrednom hrabrošću ona upali lampu i pročita naglas sve što je napisala o Sandaunu, od početka do kraja. Dejvi je bio bolji slušalac od mene – sve mu se svidelo, i Sanijevi tužni trenuci, i njegovi trijumfi. Zamislio bi se nad zapletom, usklikivao na kraju rečenice. Posebno je obratio pažnju na to kako je postupala sa banditskim kraljem Valdezom, za koga reče da je upravo takav: divalj, nagao, nalik na vuka, i verovatno i neuhvatljiv za sva vremena. Ipak, dodade hitro, ako je ijedno živo biće moglo da mu doskoči, bio je to Sandaun.

Držali smo ga sve do zore. Roksana je dotad već bila ustala i umesila deda-ujakove rolnice, koje Dejvi smaza sa takvom energijom da bi mu svako pozavideo, s obzirom na to da ne beše spavao; a kad smo završili, pročistismo grla i stegnusmo srca i izađosmo na sunce koje se rađalo.

Džejp Valcer sedeo je pored žitnice sa puškom u ruci. Nismo ga odmah videli, mada se nije preterano trudio da se sakrije. Jednostavno je izabrao mesto, s pogledom na kuću, a skriveno od jutarnjeg sunca, i mirno sedeo. Čak je bio ušao u ambar i izneo staru stolicu da mu bude lakše dok čeka.

Još uvek mi ne da mira tolika njegova strpljivost.

Dejvi je stajao pored kola i tražio ključeve kad tata iznenada pade preko haube, a čelo mu lupi kao odjek pucnja. Sa trema spazih Džejpa Valcera kako nišani kroz dim. On opali, i zadnji prozor

fora razlete se po šljunku. Kad je tata skliznuo sa haube i skljojao se pored prednjeg točka, Roksana me zgrabi za rame i povuče unazad. Niko nije vrištao, mada mi se činilo da vazduh udara i tuče po mojim bubnim opnama. Kad me Roksana dovuče do vrata, začuh tatu kako mrmori, i oteh joj se i sleteh s trema.

Pretpostavljam da me je to vodio Džejp Valcer, kao guska raširenih krila.

Ono čega se sećam nije bol, već osećaj nekog preokreta koji je parao uši, kao da su se svi pokreti, zvuci i svetla susreli sa svojim ogromnim suprotnostima. Osetih travu i zemlju na obrazu i bol što je tata pogođen i zbunjenost što ne mogu da stignem do njega.

Ovde moje ovozemaljsko svedočenje izdaje.

Zatvorih oči, dobra stara *smrt* pojača svoj stisak i druga zemlja skupi se pod mojim nogama.

Pohitajte, stopala moja

Stupio sam na obalu sa bezgraničnim olakšanjem. Saslušajte me do kraja. Nasip je bio jedna glatka padina talasave trave do kolena, i ja uđoh u nju i okrenuh se da pogledam iza sebe. Bila je to široka reka, kakva bi se lako dala pobrkati sa jezerom, ili čak i sa okeanom, ukoliko je već niste gazili i znali da u njoj ima struja. Nekako sam je prešao i nekako me to uopšte nije iznenadilo. Voda se uz obalu činila zlatna, kao u osvit na vašoj omiljenoj reci, ali malo dalje postajala je nebesnoplava i kobaltna i najzad boje noći, u kojoj se krila naspramna obala.

Tog trenutka nisam imao nikakav osećaj identiteta. Ni tereta. Smejao sam se umesto da govorim. Livada je brujala kao da je prepuna gnezdašaca stvorova koji se bude, a vlati trave bile su boje klisure i podizale su glave dok sam prolazio. Kako sam se udaljavao od reke, brujanje je postajalo sve jače bilo je magnetski privlačno, zvuk se izvijao u pesmu i svetlost, i čak i u miris, koji je bio poput zemlje, i tada sam verovatno ušao u predeo sa gnezdima jer su se razletele zebe i one bezobrazne ptice dugih kandži i sve vrste strnadica i drozdova i šarenih kreštalica. Sve one uzleteše uz slatko, haotično cvrkutanje, kovitlajući se i vraćajući se ponovo na travu. Mnogo tiši, leptiri su prianjali uz svaku stabljiku – neke biste prepoznali, monarhe i dugorepe lune, ali ostali su bili takvih krila i boje kao da su odavno nestali iz zemaljskih vrtova. Nad livadom je sve letelo. Zapravo, činilo se da nije postojalo ništa što nije moglo da poleti. Ponesen verovanjem, raširih i ja ruke i potrčah. Ne, ne dogodi se uzletanje – ali bio sam blizu! Stopala bi mi se, povremeno, samo očešala o tlo.

Ali, bio sam privučen. Sada već svestan da nešto mora da se uradi, popeh se još više, i gle, ulazio sam u voćnjak ogromne i drevne lepote. Kažem voćnjak: drveće je negde bilo gusto, a na drugom mestu rasuto, kao da ih je neko sadio nasumično bacajući seme, ali svako je drvo imalo debelo stablo i ogromnu krošnju, i sve su to bile voćke, sve do jedne. Jabuke, zlatokore kajsije, kruške bez mrlja. Lišće im je bilo gusto i davalo je hlad i micalo se kad bih se približio: dodirnuto prstom, prenosilo je opipljiv ritam.

Trebalo mi je dugo vremena da prođem kroz taj voćnjak. Počeo sam da osećam glad, ali nisam se zaustavljao; i mada mi se sve ovo voće činilo potpuno dostupno, osećao sam poriv da se pojavim pred gospodarom. Ovo mesto je imalo gospodara! Shvativši ovo, znao sam da je on već svestan mog prisustva – utešno i zastrašujuće saznanje. Ipak sam želeo da ga vidim. Što sam dalje išao, činilo mi se da sve više znam ili da se sve više sećam njega – i toga kako beše posadio voćnjak, šetajući kroz brda i bacajući seme iz ruke. Nastavio sam da hodam.

A koliko dugo? Po našem merenju vremena, možda nedeljama; ali na tom nebu nema sunca, tako da dani ne prolaze; što se tiče svetla, čini se da je to delo samog vazduha i svih stvari njime osvetljenih. Takođe, kao što to kazuju mnoge proročke himne, čovek se ovde ne umori. Hodao sam brže, probijajući se napred kao da se pokoravam dragoj zapovesti. Prođoh između antilope uvijenih rogova i bizona koji su jeli voće sa nižih grana; kroz ogromno krdo nemarnih konja koji su pasli detelinu i travu.

Ovde u voćnjaku nazirao sam praporeklo: *Adam*, pomislih. Samo gola reč. Nije označavala ništa. Bila su to samo dva sloga koja su mi, izgleda, pripadala. Činilo se da su deo onoga što me je primoralo. A sada, daleko na desnoj strani, preko poljane, videh nekog čoveka u pokretu. Koža mu je bila tamna i nosio je štit i šlem španskih vitezova, a preko ramena je nosio zastavu sa tajanstvenim

grbom. I mada je izgledao pobeđen, čovek se kretao sa žarom. Bio je kao neko ko ide svome kralju nakon što je izvršio sve što je bilo u njegovoj moći. Skoro da je trčao.

A tada, ispod praga čujnog, dopre tiho odjekivanje. Dopiralo mi je kroz tabane. Stajao sam mirno dok je brujalo uz jednu po jednu moju kost. Ne postoji adekvatno poređenje. Puls zemlje širio se kroz moje telo sve dok ga nisam prepoznao kao muziku. Kao jezik. A jezik je tekao svuda po meni, kao krv; a što se tiče osećanja, činilo se kao da sam za života bio napravljen od zemlje i blata ili nekog drugog neosetljivog materijala. Kao rima naučena u drevnoj prošlosti, stih mi blesnu u glavi: *Oh, budi brza, moja dušo, da mu se javiš; pohitajte, stopala moja!* I sasvim sigurno, moja duša poskoči, igrajući u mojim grudima, i moje noge poskočiše i brzo me odvedoše napred, i javi mi se osećanje nekakvog stvaranja, kao da zemlja i drveće i životinje iz voćnjaka behu pretrpeli neko isto takvo pre mnogo vremena. A puls zemlje dopre do mene kao hor nekih povišenih glasova veoma dalekih, i prolazio je kroz mene dok sam trčao, sve dok reči nisu postale jasne, i ja zapevah s njima predivnu i čudesnu pesmu.

Tu prestade voćnjak, i sad se prostirala ravnica, daleko do venca izbledele planina. Kroz ovu ravnicu tekao je potok, drugačije prirode i svrhe od one pređašnje, široke reke. Uzan, bučan potok tekao je uz strminu i silne ribe praćakale su se i plivale u njemu, bacajući grive kapljica. Pomislio sam da uskočim u njega i to bih i učinio da se nije pojavila još jedna prilika koja je trčala pored vode.

Čovek u pantalonama. Lepršave bezbojne pantalone i košulja, sumorne stvari vrlo neobične za ovo mesto. Trčao je uz strminu, pored snažne bujice. Uprkos odeći, lice mu je sijalo, i kad me spazi, on zamaha rukama i potrča još brže. Tad prošlost uđe u mene – moja sopstvena i sve ostale, više nego što sam mogao da izdržim, prošlost kao silan dažd – i tako sam znao da je čovek koji mi dolazi u susret moj otac, Džeremaja Lend; i sve što se dogodilo, on kako klizi sa haube forda, Roksanin snažan stisak na mom ramenu, vazduh koji mi bubnji u ušima kao ptičja krila, sve se povrati kao žalosna priča iz drevnih vremena.

Našao se pored mene za tren oka, šireći ruke. Kakva silna snaga! Sećam se da sam se zapitao za šta su te ruke napravljene – nije samo nagrada, u njima je bila i neka namera. Imale su neki posao kojeg je trebalo da se late. Tata se za to vreme smejavao – u mojim rukama, koje behu gotovo isto toliko snažne! Povikao je *Porastao si kao ja!* Kako to ne bejah primetio? Bili smo kao dva prijatelja, i ja shvatih da se ponosi mnome, da me poznaje bolje nego što je mislio i da nije zaprepašćen tim saznanjem; i čak i dok sam se ja čudio njegovom licu koje kao da nije starilo, tako čistom i opuštenom, u očima mu se pokaza trunka žaljenja, jer je znao nešto što ja nisam.

Hajde da trčimo, reče. Istina je da smo obojica neobuzdano želeli da krenemo dalje. Kažem vam da niko nema tu privlačnu moć kao gospodar te zemlje – mada sam silno želeo da ga vidim, izgleda da je tatina želja bila veća, jer je jurio napred kao čovek koji vidi da se iza cilja, na gomili, nalazi sve ono što ga čini srećnim. Mogao sam samo da se divim njegovoj brzini koja mu nije predstavljala nikakav napor; ipak je usporavao da bismo putovali zajedno, ponekad bi me uhvatio za ruku, kao što je to činio hiljadama puta u prošlosti; a muzika i živi govor nosili su nas dalje preko ravnica, sve dok nam se nije pokazala planina, i mi se trkom uspesmo uz nju.

Je li pošteno kazati da je ta zemlja stvarnija od naše? Da je u njoj kamenje tvrđe, voda mokrija – da su u njoj vremenske prilike žive, a ne puka pozadina? Možete li da podnesete svedočanstvo o njenoj dodirljivoj prisutnosti?

Stigli smo do klanca, gde je potok pevao jače nego ikad, pošto je bivao sve dublji i silniji što smo se više uspinjali. Tata je stigao prvi; videh kako se penje na kameni sprud natopljen kapljicama vode i kako staje, čekajući na mene, osvetljen otpozadi, prošaran srebrnim linijama, kao da je nebo ipak imalo neko sunce koje se nalazi odmah iza planine. Ali, to nije bilo sunce. Bio je to grad.

Pridruživši se tati na steni, videh ga na neshvatljivoj udaljenosti; ipak je bacao svetlost i toplotu za kakvom naše sunce može samo da žudi. I, za razliku od sunca, mogli ste da gledate pravo u njega – u stvari, poželeti biste, *moral*i biste – i što biste duže gledali, više biste videli.

Kule! povikah. Vidite, jedva sam čekao da stignem tamo.

Tada tata pokaza na ravnice niže nas, na kretanja za koja sam isprva pomislio da su reke – vijugale su, tekle, prelamale svetlost. Dolazile su iz svih pravaca i tekle ka gradu, a prašina se podizala tu i tamo duž njihovih obala.

To su ljudi, reče tata. I pogledavši ponovo, pogledavši bolje, video sam ih kako marširaju, kako se slivaju napred iz ogromnih daljina: ljudi kakve sam svuda viđao i oni kakve nisam, čitave bujice ljudi neukrotivih lica, kojih biste se plašili da su vam komšije; i mnogi od njih išli su pešice, samo nekolicina bila je na konjima, i mnogi su nosili zastave sa meni nepoznatim znamenjima. Pa čak i oni divlji pevali su himnu koja se uzdizala u planinu, i bilo je kao da marširaju spremajući se za nekakvu blisku i radosnu i svetu vojnu.

Dugo smo ih slušali. Tata me je držao za ruku i ja osetih kako mu muzika narasta u prstima.

Čuvaj Svid, reče.

Iz ovog klanca potok se bacao preko strme površi gde se uzdizala izmaglica, i tu ga je obasjavala zlatna svetlost grada.

Radi za Roksanu, reče mi tata.

Sad videh da se potok dole menja i da teče kroz nešto što su mogli biti vinogradi, pašnjaci, voćnjaci, veći nego onaj što sam ga opisao. Tekao je između i mimo onih reka ljudi; odavde je bio tek srebrna nit koja je vijugala prema gradu, a ipak se razaznavao čisti odsjaj ribe koja se uzdizala iznad površine.

Pomislih: Gospode, zar ne mogu i ja da budem među njima? Zar ne mogu i ja da dođem?

Kaži Dejviju, reče tata. Seo je na stenu i zagazio nogom u potok – bio je dubok i brz; bio mu je potreban samo jedan tren. Uхватih ga za ruku. *Molim te*, rekoh.

Uskoro, odgovori on, što je imalo više smisla pod pravilima te zemlje, ne naše. *Vrlo brzo!* dodade, stegnuvši mi ruke; a onda, ne mogav da suzdrži smeh, odbaci se sa stene kao dečak koji u proleće ide na prvo kupanje u hladnoj vodi; i struja ga povuče. Potok je glasno pevao i ja sam čuo tatu kako peva s njim sve dok nije nestao preko ivice.

Čudesna muzika koju čujem

Uzbuđenje ne beše prestalo dok ja nisam bio tu: Džejp Valcer opalio je natenane još tri puta na ford, gde se Dejvi beše priljubio na zadnje sedište. Takođe je pogodio i kuću, nekoliko puta – pet puta, prema Svidinoj opsesivnoj rekonstrukciji. Četiri metka rasula su prozore po prizemlju i po krevetu gore na spratu, što je uvelike obeshrabrilo virenje, a jedan je prošao pravo kroza zid u dnevnu sobu, gde je razneo mesinganog ponija što ga bivši učitelj beše poklonio Svidi. Usred ovog rušenja Roksana je pozvala šerifa, doktora Nouksa i Gospoda, nesumnjivo obrnutim redosledom, i doviknula devojčicama da se sagnu. Kasnije će pronaći Saru sakrivenu među prekrivačima, u kovčegu od kedrovine, koji je sav bio prekriven srčom, ali Svid je bila zauzeta komadanjem tatinog plakara u paramparčad dok je tražila pušku. Pronašla ju je, ali nije bilo metaka. Dotad se sve smirilo. Došla je do Roksane i zajedno otvoriše ulazna vrata. Forda nije bilo, kao ni Dejvija. Valcerova stolica ležala je prevrnutu u senci pored ambara.

Tata se bio pridigao na lakat, onako na šljunku, obilno krvareći iz rupe na desnom boku.

Ja sam ležao potrbuške u zavetrini trema. Evo šta su mi ispričali o trenucima koji su usledili. Roksana preuze tatu, dok je Svid prevrtala mene i tražila bilo. Sa svojih devet godina, klečeći u krvi i peni, dohvatila mi je zapešće, pa vrat; napipala je veliku šupljinu u mojim grudima iz koje je liptalo. Još uvek žalim zbog toga šta je pretrpela. Tata, umoran ali svestan, reče Roksani da prestane da zaustavlja krvarenje iz njegovog boka; kad prejako pritisne, ne može da diše. Pusti nek teče, reče joj. Neka je krv ispere. To je Roksanu dovelo u škripac jer je videla ranu bolje nego on – čistu ulaznu ranu, nalik ptičjem oku, i duboku izlaznu. Znala je da bi uskoro mogao sasvim da iskrvari. Pričala mi je kako se naglas molila dok je omotavala pesnicu haljinom i nabijala je u tu ranu; dala je sve od sebe, znam to, i to se dugo trudila, a tata je čas gubio svest čas dolazio k sebi. Tada tata postade svestan Svidi koja plače i prilazi mu sva u ružičastoj peni, pa se podiže, misleći da to ona umire; ali ona mu reče da sam ja taj, jer nisam disao, niti odgovarao, niti treptao. I taman tad se doveze doktor Nouks; zamišljam njegova kola kako odskaku po našem džombastom dvorištu, a za njima oblak plavog dima.

Ispostavilo se da je mogao da učini koliko i Roksana. Konstatujući da sam umro – jer mi rana iz probijenih pluća nije više krvarila, nigde se nije osećao nikakav puls, i ja sam ležao na njegovim rukama i hladio se – doktor Nouks se okrenu tati, koji ga pogleda bez prepoznavanja i prevrnu oči. Do trenutka kada su stigla policijska kola, a za njima još jedna, zavladao je, priča mi Roksana, atmosfera kristalnog očaja u kojoj se čak i doktor slomi i zajeca. U tom trenutku na scenu stupiše šerif i zanemeli zamenik, sasvim sigurno poviše njihovih glava; međutim, pre nego što je i izgovorena zvanična reč: zamenik, Gejlen Maks ciknu: „Pogledajte tamo!” Jer sam se iznenada ritnuo, kao da me je neko šutnuo u leđa. „Opet je to uradio!” povika Gejlen Maks; a onda, izveštava Svid, spopade me takvo jedno kašljanje, i krv i voda pokuljaše mi na usta i nos – izvinite što zalazim u ovakve detalje, ali meni je to sasvim veličanstveno – i doktor Nouks mi prilete i baci se na moj povratak među žive kao u nekakvom delirijumu. To mi nikako nije bilo prvi put da se probudim u trenutku dok me neko udara po leđima, ali se sad činilo kao neko potpuno novo iskustvo, i bejah prešao veliku razdaljinu da bih ga iskušao.

„Ne znam šta si koristio za disanje”, rekao mi je doktor Nouks.

Bilo je to nekoliko nedelja kasnije, dok je sedeo pored moje postelje, na crvenoj farmi.

„Svakako ne svoja pluća”, izjavi on.

Isprva nisam shvatao na šta misli; pluća su mi bila široka i svetla kao majsko popodne. Osećao sam ih kao onda, u onoj drugoj zemlji, dok sam trčao kroz voćnjak – samo što tamo o njima uopšte nisam razmišljao. Ovde sam se svakog jutra budio zaprepašćen savršenim disanjem. Da sam otvorio usta i progovorio portugalski, ne bih se više iznenadio.

„Pogledajte!” rekoh doktoru Nouksu, udahnuvši neverovatnu količinu vazduha. Ušao je pravo unutra!

„Da, da, ostavi malo i za nas.”

Nedeljama nije prolazio ni dan a da doktor Nouks ne navrati. I mada je izjavljivao da strahuje od neke infekcije ili nekog preostalog ugruška koji kola mojim venama, dolazio je i iz drugih razloga. Dolazio je da bismo zajedno žalili za tatom, svi mi, i dolazio je zbog mojih pluća, koja su predstavljala misteriju.

Jednog dana reče: „Tvoj otac nije trebalo da umre, Rubene. Jesi li to znao?”

Klimnuh glavom, ali on reče: „Ne samo zbog toga što je užasno bez njega, mada Bog zna...” i ovde se učini da se doktor Nouks zagubio negde u svojim mislima, a zatim se povrati. „Mislim, mesto gde je bio ranjen. Pregledao sam ga, znaš. Nijedan organ nije bio oštećen. Krvni sudovi, da. Ali, on zapravo nije trebalo da umre.”

I ja, obrnuto, nije trebalo da preživim. I mada sam pretpostavljao da je o tome bila reč, doktor Nouks mi je, tek posle dosta godina, detaljno objasnio zašto. Njegovo strpljenje služi mu na čast. Kojem bi jedanaestogodišnjaku trebalo reći da su mu pluća do maločas bila bukvalno rasparčana unutar grudnog koša? Doktor Nouks je tu činjenicu video sopstvenim očima. Napipao je to sopstvenim prstima. Međutim, samo sat-dva kasnije, u montroskoj bolnici otkrili su da su mi pluća ne samo podnela razornu ranu u grudima, već da im, u stvari, ništa nije ni falilo. To jest, po izveštaju zbuđenog doktora iz hitne pomoći, kao da nisu bila ni dotaknuta.

Naravno da su bila dotaknuta; upravo u tome i jeste bila stvar.

Gospode, kako mi nedostaje tata!

Ali, dajte da sad brzo završim. Svid, koja to zna, kaže da je digresija propast epiloga. Trebalo bi da znate da je Roksana, udavši se za Džeremaju Lenda samo tri meseca pre njegove smrti, postala naš oslonac kao da ju je sam Bog poslao u naše živote. Njeno požrtvovanje sigurno nije bilo manje nego tatino. Ko bi mogao da nam ulije više snage? Ko bi nam se tako nesebično davao kao ona? Jer, mi smo bili zahtevna ekipa. Samo Sara mogla je da isprazni sve rezerve desetini mudrih roditelja. Oh, da – Sara je ostala s nama, mada na distanci, koju beše stekla živeći sa Valcerom. Na primer, bilo je retko čuti Saru da sklopi više od tri rečenice; ali kad bi sklopila, primećivala je Svid, postajalo je jasno da bi Sara postala dobar uvodničar u novinama, samo ako bi se tome okrenula. Mesecima niko od nas sem Roksane nije uspevao da premosti tu distancu, pa i ona na vrhovima prstiju; što se mene tiče, uglavnom sam Saru ostavljao na miru, diveći se njenoj snazi izdaleka. Izvežban u prisluškivanju, ni za šta na svetu ne bih slušao njene razgovore sa Roksanom, mada jesam, u nekoliko navrata, slučajno čuo kad su joj u posetu dolazili zaljubljeni momci iz grada, sa kojima je, sa lažnom ubedljivošću, brbljala o drugovima iz razreda, učiteljima i popularnoj muzici, tako da nisam baš bio ubeđen da u kući imamo anđela.

Svid, koju ste dosad prilično dobro upoznali, napustila je, razočarana, školu u sedamnaestoj, da bi napisala roman. Nije bio objavljen, na njeno veliko docnije olakšanje, ali je njime zadobila nekakvog pažljivog ujaka u cenjenoj njujorškoj izdavačkoj kući. Sada – posle četiri romana, istorije područja Dakote i zbirke poezije – dobija pisma puna obožavanja od nepoznatih ljudi. Njena zbirka poezije zaista je savršena. Sve se rimuje! Jedna od balada izgleda da je inspirisana mojom pomalo jedinstvenom sudbinom. (Moji omiljeni stihovi: *Do đavola, pomisli Lazar na samrti, / Opet sam ovde.*) U drugima je, naravno, reč o kaubojima. Kritičari su samo zinuli. Jedan je napisao da Svid „vraća stihove jedan vek unazad” i da „kopa zemlju za koju se odavno zna da je neplodna”; nazvao je knjigu „strasna pesma o nevinosti”. Nije samo njegova kritika bila takva, ali je baš on naljutio Svid. Uprkos spisateljskom protokolu, ona je uzvratila vatru, napisavši mu dugačku i krajnje ličnu kritiku, osporavajući njegovo obrazovanje, pisanje, čast i muškost. Ti, jadni čoveče, počinjalo je, i nastavljalno se u tako čitkom stilu da ga je časopis objavio u celosti, zajedno sa kritičarovim zaprepaštenim odgovorom. Usledile su još tri takve razmene, u kojima se moja sestra pokazala kao oštroomnija, „ali oštećena”, priznala mi je s tugom u očima, „u odeljku za poniznost”. Uzgred, ova javna zaševica lansirala je Svidinu poeziju na vrh nekoliko lista najčitanijih knjiga – neobično okruženje za rimovane stihove.

Trebalo bi da znate da se Džejp Valcer pokazao neuhvatljivim poput Svidinog Valdeza. Sigurno je nastavio da čini zlodela. Pa: što dalje, to bolje. Možda je umro, skačući preko nekog izrovašenog predela u pokušaju da umakne plamenu, možda je samo ostareo i sad je još gori otrov nego pre. Možda je čak ostareo i pokajao se. Sve je moguće. Jedino što znam jeste da je daleko od nas i da smo, kao što je gospodin Stivenson pisao o Long Džonu, srećni što nas je ostavio.

Trebalo bi da znate da je Andreson zaista poginuo u Bedlendsu i da ga je Valcer dotukao batinom i otkotrljao njegovo telo u lignit da se sprži. Kad sam dobio ovu informaciju od Dejvija, nisam mogao to rado da objavim, ali došao je dan kada se na crvenu farmu dovezlo dvoje ljudi u dubokoj starosti. Čovek priđe i pokuca, a žena mu ostade u kolima. Imao je Andresonovo visoko čelo, ali ništa od njegove samopouzdanosti. Posedeli smo neko vreme na tremu. Bilo mi je dvadeset i pet godina i bio sam suviše mlad da pružim utehu kakvu su ovi ljudi tražili. Bilo bi previše dugo da pričam o besciljnosti i tuzi u njihovim koracima, ali to je nečija druga knjiga i nečije drugo svedočenje.

Najzad, trebalo i da znate i ovo. Jednom, na Dan zahvalnosti, svi smo bili kod kuće osim Dejvija. Svid se bila vratila iz Vajominga, iz svoje spisateljske rezidencije, Sara iz škole za bolničarke u Sent Polu; ja sam radio za stolara u Rufingu, dižući zidove, pa malčice i nos, zbog svojih širokih pleća. Držali smo se za ruke oko stola dok smo čitali molitvu zahvalnicu. Kad Roksana reče *Amin*, Svid mi pusti levu ruku, ali Sara je još držala moju desnu.

Ili sam to možda bio ja koji nisam puštao.

A Dejvi? Slušajte: ima jedan gradić u Kanadi, grad u preriji. Mesto uz široku severnoameričku vazdušnu putanju kojom se u jesen na hiljade gusaka seli. Otkad je Avgust Šulc umro – dve oštre zime posle Ptičice – odlazio sam na sever da posmatram njihovu selidbu. Sjaj jedne jedine kanadanke dok jedri po nebu, menjajući ugao na ovu ili onu stranu, toliko blizu da skoro možete da osetite pritisak od njenog zamaha krilima – pomnožite ovo sa 10.000 ili 20.000 u jednom jutru, i možda ćete i vi početi da puzite uz ledene stene pre zore. U svakom slučaju, jednom sam se digao u ranu zoru, ustao iz

iznajmljenog kreveta i otišao u restoran sa čamovim klupama, koji je u sezoni bio prepun lovaca što su druželjubivo jeli jaja u pet ujutru. Napolju, vlažni vetar pronosi lišće. Ono što sam želeo bile su palačinke i kobasica, pa naručih i uzeh čistu šolju i poslužih se kafom.

Dejvi uđe na vrata pre nego što mi je stigla porudžbina. Imao je perjanu jaknu i nove čizme na pertlanje. Najzad i jedne pristojne rukavice. Seo je. „Loviš sam, Rube?” Nije to baš najlakši način da ostanete u kontaktu sa svojim bratom. Poneke godine on se promuva kroz grad u mojoj senci – on je neki čovek u restoranu, glas iza mene na benzinskoj pumpi. Poneke godine se uopšte ne pojavi. Progonstvo ima svoje puste trenutke. Poneke godine primetim neobično otezanje u njegovom govoru. Bez sumnje je živeo među ljudima s naglaskom, nadam se na prijatnim mestima, ali mi bolno malo priča. Pita i pita.

I ja mu ispričam novosti. Čita sve Svidine radove; šalje pozdrave i komentare. Nju dovodi do besnila što se on nikada ne pojavljuje tamo gde ona nešto radi, ali zna da je lud za njom. Svid je dva puta polazila sa mnom u nadi da će ga videti, ali oba puta bez uspeha.

Verovatno se plaši onoga što bi mogla da traži od njega.

„Strašno si porastao”, reče mi tog prvog jutra u restoranu.

I ja mu ispričah šta se dogodilo – o mom upadu u drugu zemlju i o tati koji me je tamo sustigao.

Teško je proceniti verovanje kad je Dejvi u pitanju.

„I on te je vratio natrag?”

Tad mu rekoh mu da me tata nije baš poslao, već da nisam mogao dalje. Da se činilo da je izvršena zamena u moju korist.

„Diši”, reče Dejvi. „Da vidim kako dišeš.”

E, pa, to je bio lakši deo. Teže mi je bilo da opišem samu zemlju; njene reke koje teku uzbrdo, njene ljude u pokretu i zemlju uskomešanju pesmom. I kao što i ta pesma ostaje izvan slike koju bih da dam, tako i moje pričanje o tome kakvo je to mesto biva jadno i kratko. Kako su smrtne tvorevine jezik i pamćenje! I tako zvučim kao čovek čije pričanje jedva da ima smisla – kao da opisujem neki od onih snova koji su izgledali tako stvarno u određenom trenu.

„Zar nikad u to nisi posumnjao?” upita Dejvi.

U stvari, jesam. I možda ću opet. Ali, evo šta se dešava. Pogledam kroz prozor na crvenoj farmi – jer mi ovde živimo, Sara i ja, u novoj kući preko poljane, u kući koju su sagradile sposobne ruke i široka pluća i slatki znoj. Možda vidim našu kćer kako se vraća kući iz škole berući šljive ili jabuke za Roksanu; možda jednog od naših sinova kako čita na travi ili oslikava prevrnuti kanu. Ili možda Sara uđe u sobu – moja draga Sara – s omiljenim gospodin-Kasidijevim rolnicama na tanjiru koji se puši. Onda udahnem duboko i sigurnost prodre u mene kao svetlost, kao deo saznanja i čudesna muzika koja mi, izgleda, bruji u prstima.

Postoji li bar jedna osoba u koju mogu da utisnem veru?

Ne, gospodine.

Sve što mogu da uradim jeste da kažem: evo kako je bilo. Evo šta sam video.

Bio sam tamo i vratio sam se.

Shvatite to kako hoćete.

Priznanja

Zahvalan sam prevashodno svojim roditeljima: Donu Engeru, koji, poput Tedija Ruzvelta, veruje u naporan život i u živo pripovedanje; i Vilmi Enger, koja nam je čitala Roberta Luisa Stivensona pre nego što smo progovorili, i koja piše bolja pisma nego iko još od apostola Pavla. Oboje su odrasli u Severnoj Dakoti i usadili su u svoju decu naklonost prema zapadu i ljubav prema prostranstvima.

Li, moj najstariji brat, i moja sestra Lizabet davali su mi безусловnu podršku i pružali mi primer hrabrosti, postojanosti i težnje za avanturom. Moj brat Lin proveo je sa mnom niz godina u rovovima pisateljske discipline, i nežno me naučio ovoj veštini, više nego iko drugi.

Takođe dugujem zahvalnost i svojim urednicima iz *Minnesota Public Radio*, koji su za sve ove godine uspeli da srežu moje prideve i da postanu moji prijatelji. Rejčel Rib i Makj Edžerli čitali su prve verzije; njihova ohrabrenja bila su so i svetlost.

Zadovoljstvo mi je što radim sa Polom Sironom, koji je, okružen sjajnom ekipom u *Aaron Priest Agency*, neumorno radio na tome da se ova knjiga predstavi publici. Elizabet Smic učinila je da se od prvog dana osećam dobrodošlim u *Grove/Atlantic*, ona je redigovala ove stranice sa nenadmašnom pronicljivošću, humorom i uživanjem u radu. Najzad, ova knjiga je ponikla iz moje porodice. Moja žena Robin čula je svaku rečenicu, pročitano naglas – velikodušna u pohvalama, ona je, takođe, pre mene uviđala neke propuste. A bez pažljivog slušanja i neodoljivih ideja naših sinova, Taja i Džona, jadni Ruben bio bi glup kao cepanica, a Sani Sandaun nikada ne bi osedlao konja.

[111](#) *Swede* (engl.) – Šveđanka, (prim. prev.)

[121](#) *Canadagoose* - uobičajena divlja guska u Severnoj Americi, (prim. prev.)

[131](#) *Land* (engl.) – zemlja, (prim. prev.)

[141](#) Igra reči: *sun* – sunce, *sundown* – zalazak sunca. (prim. prev.)

[151](#) *Zejn Grej*, američki romanopisac s početka XX veka; pisao o Divljem zapadu, (prim. prev.)

[161](#) *Oven Vister* – američki pisac koji je uspostavio kauboja kao američkog narodnog junaka, (prim. prev.)

[171](#) *Robert Luis Stivenson*, škotski pisac iz XIX veka, autor čuvenih romana *Ostrvo s blagom* i *Doktor Džekil i Mister Hajd*. (prim. prev.)

[181](#) *dead, head, spread, lead* (engl.) – mrtav, glava, raširen, olovo, (prim. prev.)

[191](#) *Sajmon Legri*, robovlasnik iz čuvenog romana *Harijete Bičer Stou*, Čiča Tomina koliba, (prim. prev.)

[101](#) *Meriveter Luis* (1774 – 1809) – američki istraživač i sekretar Tomasa Džefersona, američkog predsednika. (prim. prev.)

[111](#) Prva privatna detektivska agencija u Americi

[121](#) *Hot Springs* – nacionalni park u SAD, čuven po svojim izvorima tople mineralne vode; *Lurd* – grad u Francuskoj u kojem je sveta Bemadeta imala vizije Device Marije, (prim. prev.)

[131](#) *Atlant* – po grčkoj mitologiji, Titan koji na svojim plećima drži nebeski svod.

[141](#) *Vakero* (španski) – kaubojski

[151](#) *Jona* – biblijski prorok; *Vork* (engl.: work)-posao, rad. (prim. prev.)

[161](#) *Veliki rat* – Prvi svetski rat. (prim. prev.)

[171](#) *Džon Foks* – engleski martirolog (učenje o mučenicima) iz 16. veka. (prim. prev.)

[181](#) Antički legendarni junak, čuven po odbrani mosta na Tibru u bici između Rimljana i Etruraca. (prim. prev.)

[191](#) *Robert Edvard Li* – general, predvodnik snaga Konfederacije u Američkom građanskom ratu. (prim. prev.)

[201](#) Reč je o izreci „*pasti sa zla na gore*”. (prim. prev.)